

[illegible]

వనవాసి—దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మగారు	౧౧౪
తేజోలేఖనము—వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులుగారు	౧౧౫-౧౨౦
నానాతివాక్యంబు—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు	౧౨౦
వేదాంతవిమర్శ—సునర్ల కామశాస్త్రిగారు	౧౨౧-౧౨౮
ప్రణయకలహము—శ్రీపురానవేంకట సూర్యప్రసాదరాయ కవిగారు	౧౨౯
ప్రాచీనభరతవర్ష మునందు శూద్రులకుగల యధికారము—వేలూరి శివరామ శాస్త్రిగారు	౧౩౦-౧౩౬
నాటకకళాసంస్కరణము—దువ్వూరి రామిరెడ్డిగారు	౧౩౭-౧౪౬
సుకవి—శ్రీశేషాద్రి రమణకవులు	౧౪౬
సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేదమహాసభ—అధ్యక్షోపన్యాసము	౧౪౭-౧౫౩
తుమ్మెద—మిత్తింటి అన్నప్ప సోమయాజిగారు	౧౫౪-౧౫౫
శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులు—శ్రీ జై. కోటిశ్వరశర్మ శాస్త్రిగారు	౧౫౬-౧౬౦
శంకర స్తవకళానిధి:—నాగపూడి కుష్మస్త్యామయ్యగారు	౧౬౦ త.
సాధిప్రాయవిశేషములు	౧౬౧-౧౬౬

చిత్రములు

వర్ణచిత్రములు:—ప్రలోభనము; ప్రేమ—వేణుగానము.

సాధారణచిత్రములు:—బుద్ధుడు—అజిశువు, యజ్ఞము; బుద్ధుడు—గోపాలుడు—శీర పానము, బుద్ధుడు—సుజాత; బుద్ధనిర్వాణము, చింబిసారమహిషతి; కీ. శే. సర్ విట్టి త్యాగరాయ శెట్టిగారు, శ్రీయుత పి. టి. కుమారస్వామిగారు, బి. ఏ., అఖిలభారత దేవాంగమహాసభా హ్వనసంఘాధ్యక్షులు, శ్రీయుత యస్. సి. వెంకటప్పగారు, బి. ఎ., బి. యల్. అఖిలభారత దేవాంగమహాసభాధ్యక్షులు. సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేదమహాసభ, కపాలేశ్వరస్వామి రథోత్సవము—మైలాపూరు; మూకబధిరపాతశాల (2 చిత్రములు), శ్రీమతి కమలాబాయమ్మగారు, శ్రీమతి రాజామణి అమ్మగారు—వెండిరాటము బహుమానము పొందుట; శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదాచార్యులు, ఇతరచిత్రములు.

చెన్నపట్టణము మే ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము వైశాఖమాసము

సంఖ్య ౫.

ఆతిథ్యము

పెన్మరాజు లక్ష్మీవతి గారు

య సేయుమోవసంతా ! వినూతనపల్ల, వారుణంబైన దేహంబు మెరయ
రావయ్య యోబుతురాజ! రాజితపుష్ప, మయుకిరీటద్యుతుల్ మలసియాడ
విచ్చేయుమయ్య! వేవేగ దక్షిణమంద, మారుత! ప్రకటవిమానమొప్ప
తరిలిరావోయి! నిత్యానూనయావన, శ్రీవిశేషప్రభాజ్యంభితాంగ !

గీ. కోకిలాలాపములతోడ గునుమసౌర, భములతోడను మత్తభృంగములతోడ
సుమపరాగంబుతోడ విశుద్ధతేజ, మడరఁ జనుచెమ్ము స్వాగతం బందుకొమ్ము.

చ. కొనుమిదె పాద్య మల్ల చెఱకుంగడలం జెలువారువారి, చే
కొనుమిదె యర్ఘ్య మీకుసుమగుచ్ఛములందు స్రవించుతేనె, కై
కొనుమధువర్క మిద్ది నవకోమలపల్లననిర్మలంబు, నా
ననమిదె చందనార్ద్రసుమజాలవిరాజిత మిందు రమ్మికన్.

చ. తనువున హాయిగా వికసిత ప్రసవాళిపరాగ రేణువుల్
గోనలుగ బూయువాడ గయికో మెప్పుకయించుక నూడిగమ్మ నీ
కనుగోనలందు నిల్చి మెరుగారు నోయూరపుటోరమాపులన్
గోని తమి బొక్కి నూతనయుగోదయరాగము లాలపించెదన్.

ఉ. వ్రాసిన వ్రాతలే తిరిగి వ్రాసియు నీవు వినూత్నవైభవో
ల్లాసము లాస్యమాడగ నిలాతలమెల్ల నలంకరించె దే
రీ సరివార లిట్లు రసవృష్టి నొనర్చి గ్రహింపుమోయి! నా
చేసిన సేవ, నూతనవిశేషము లేవియు లేకపోయినన్.

చ. లలితములైన పల్లవములందని కోయిల కూయుగాక, ని
ర్మలకుసుమానవంబు గోని త్రాగి మిళిందము మ్రోయుగాక, న
త్ఫలరస మానుచు మధురభాషలు కీరము పల్కుగాక, నా
కలవియె నీవిలాసము లతాంతమృదూక్తులగూర్చి పాడగన్ ?

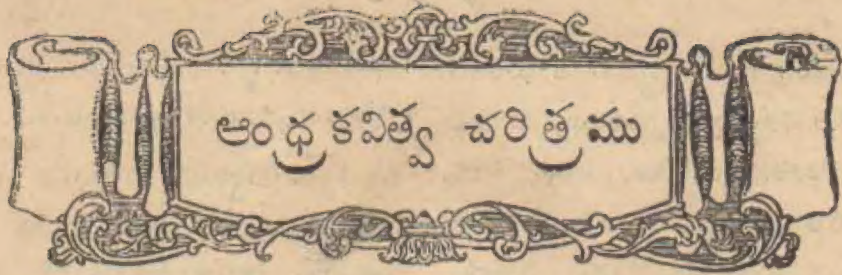
గీ. శ్రావ్యతరముగ కుసుమమంజరుల మధ్య, గోకిలాలాపముల నీవు కూయుచుండ
నలరియాడెడు లేతవయస్సునందు, 'కో'యనక బాలు డెవ డూరకుండగలడో!

గీ. వసుమతి దేవిపావనపదనసీమ, భాసిలుచున్న నవదరహాసవిధి
వ్యక్తమైనట్టి సౌందర్యభావ మీన, పాడుకొనియెడ నీకీర్తి భవ్యమూర్తి!

ఉ. మందసమీరుడేల? సుమమంజరులున్ బికగాన మేటికో
సుందరహాస! యెంటిమెయి జూడగ వచ్చిన నొప్పుగాక, ని
ట్లందరి దోడితెచ్చి తిదియే రసికత్వము? చాలుజాలు నీ
చందము వింతగొల్పెడు వసంత! యెకింతయు జింత సేయవో!

చ. అలరుల జేరుగాత నవయాసనమెల్లను నీపికాంగనా
కలరవ మస్మదీయమగుగానము జేకొనుగాక; మారుతా
వళిగొనుగాకైత రసవార్ధిమునిగి యనంగవై ఖరిన్
నిలిచెదమోయిశేషమయి నీవును నేను ననంతలీలకున్.

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

X

ఆంధ్రకవితాపోషకులు

మనుమసిద్ధిరవచాతఁ దిక్కనయే యీ
యుగమునందలి సుప్రసిద్ధకవితా
పోషకుఁడు. ఇంతవఱకు రాజులే కాని రాజు
స్థానములలోని యున్నతోద్యోగస్థులు కృత్రి
మతిత్వమును వహించు నాచారములేదు. ఇట్టి
కృత్రికర్తలలో మొదటివాఁడు తిక్కనయే.
మనయాంధ్రకవిత్వచరిత్రమునందుఁ జేర్చొ
నఁబడినరాజు లేయేమహాగుణములచే విఖ్యా
తిఁగాంచిరో యాయా మహాగుణములేకాక,
తిక్కన యంతకంటె నెక్కుడు సద్గుణసంప
న్నుండగుటచే సామాన్యమంత్రిమాత్రుడని
యూహించుటకు వీలులేదు. మఱియు రాజ్య
బ్రహ్మండైన సిద్ధిరాజునకు రాజ్యస్రాప్తి గలిగిం
చిన మహనీయుఁ డగుటచే వానిని రాజరాజని
చెప్పవలసి యున్నది. సిద్ధిరాజరాజ్యస్థాపనా
చార్యుఁ డగుటవలన నతఁడు నాటిరాజులంద
ఱచేఁ బూజింపఁబడుచుండుటబట్టి,

‘వృషమాన్యుఁడు’

‘ధూ విజయిపాత్రుఁడు’

‘శేషోరాజిత సర్వలోకుఁడు’

‘పారావారపరీర విశ్వవిజ్ఞానాభాగంబునంగీర్తికా
భారంతై నెలుగొందువాఁడు’

ఈమొదలైన సామాన్యరాజుల కుప
యోగింపరాని విశేషణములతోఁ గేతన తిక్క
ననువర్ణించెను. మఱియు సుప్రసిద్ధకవితాపో
షకులైన రాజులలో ననేకులతోఁ దులఁదూగు
టకుఁగాని యనేకుల నతిశయించుటకుఁగాని
యాచంద్రతారార్కమైన వాని భారతరచన
మొక్కటియే కారణముగాదు. రాజనరేంద్ర
కృష్ణరాయాది మహారాజులు కవిత్వయెడలను
గవులయెడలను వర్ణించిన వర్తనముతోఁ
దిక్కనవర్తన మన్ని విధములఁ బోలియున్న
దని వానిజీవితాంశవిశేషములను వర్ణించిన
కేతనకృతులవలన స్పష్టమగుచున్నది.

“స. సుకపిండ బృందరక్షకుఁడెవ్వఁడనిన పిఁ
డనువాలుకను దొడలై నవాఁడు.

౨. కృతులు రచింపఁగ సుకవుల
కృతు లొప్పఁ గొనఁగ నొరువికిం దీరునె వా
కృతినిభుండు వితరణశ్రీ
యతుఁ డెన్న మసుతుండు తిక్కఁ డొకనికె చక్కన్.

౩. పరసకపిండ్రుల సత్త్విబంధము లొప్పఁ
గొనునను టభికకీర్తనకుఁ దెరపు.

౪. అర్థిమై యెక్కల్ల నగ్రహరంబులఁ
గా నిచ్చునమట పాగడ్డ పాలము.”

ఇంతియేకాక కవీంద్ర లోకాధారుడనియు, పోషిత సత్కవీంద్రుడనియు, సారకవి తానిర్మాణచాతుర్యుడనియు, ఆర్యభోజుడనియు, కవితాధన్యుడనియు, కవిలోకచాలక వ్రజనవజలదస్త్రనితభాషణప్రకరుడనియు, ననేకవిధముల, రాజనరేంద్రునిగూర్చి నన్నయయు, గృష్ణరాయలం గూర్చి పెద్దనయు నుపయోగించిన విశేషణములకుఁ దక్కువకానివిశేషణములు కవిబ్రహ్మంగూర్చి యభినవదండి యుపయోగించుటచేతఁ గవితాపోషణమునం దమృహామహుఁడు సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులైన రాజరాజులకుఁ దక్కువకాడని నిశ్చయింపవచ్చును. అందుచే నాంధ్రకవితాపోషకులైన మహారాజులలోఁ దిక్కన కిరీటములేని మహారాజు.

సంహారి గుండనమంత్రి

తిక్కనతరువాత నీయుగములో గణించఁదగిన కవితాపోషకుఁడు సంహారి గుండనమంత్రి. ఈతఁడు మంచన రచించిన కేమూర బాహుచరిత్రమునకుఁగృతిపతి. గుండనమంత్రి బ్రాహ్మణుఁడును, మంత్రికుటుంబములోనివాఁడును, గవితాప్రియుండునునైనను, దిక్కనతో నుపమించుట కేవిషయమునందును దగిన ఘనతగలవాఁడుగాఁ గన్పట్టఁడు. కాని మంచన వర్ణించిన గుణవిశేషణములంబట్టి గుండనమంత్రి యాంధ్రకవితాపోషకులలోఁ జేర్చఁదగియున్నవాఁడు.

1 "తొడఁ బూయఁ గట్టఁగ నిడఁ గల్లునట్లుగ
సహకుటుంబులఁ గవిజనులఁ బ్రోచు"

2 "గర్జితదాసవృష్టి కవిగాయక పోషకదృష్టి యిమ్ముహిన్"

3 "సరసమకవిగోష్ఠీ సంభవానందుచేత స్మరసిజుఁడు"

4 "ప్రాకృతమృదుమధురకావ్య పరిఘఁడు"

కృతిపతిత్వమును వహించిన యీగుండనమంత్రి మొదలుగ నించుమించుగ రాయల వజ్రకుంగల కవితాపోషకులలో ననేకులు మంత్రులును సేనానాయకులు నగుటచేతను, సుప్రసిద్ధులైన రాజులు మిక్కిలి తక్కువగానుండుటచేతను, గుండనమంత్రి నాటికే యాంధ్రకవితృమునకు రాజాదరణదశ యించుక తప్పినదని చెప్పవలసి వచ్చుచున్నది. గుండనమంత్రివలెనే యీ యుగమునందుఁ బేర్కొనవలసిన కవితాపోషకుఁడు కాకతి ప్రతాపరుద్రునిసేనానియగునాగయగన్నఁడు.

నాగయగన్నడు

ఈతఁడు వ్రాయించిన గ్రంథము సుప్రసిద్ధమగుమారనమార్కండేయ పురాణము. ఈ నాగయగన్ననికృతీస్వీకారము, ఆంధ్రకవితృము రాజాదరణదశనుండి తప్పినదనుటకు మఱి యొక సాక్ష్యమగుచున్నది. కాకతిప్రభువులు మహాసామ్రాజ్యధురంధరులు. వారికాలములో రచింపఁబడిన కావ్యములకెల్లఁ గృతిపతులు తత్సేవానులు, మంత్రులేకాని, గాకతీయ రాజులు స్వయముగ వ్రాయించి కృతి వహించిన యాంధ్రకావ్యము లెవ్వియును గానరావు. చాళుక్యవోళి రాజులవలె గాకతీయ రాజులుపైతము నాంధ్రకవితోద్ధారణమునకై స్వయముగాఁ బూనుకొనియుండినయెడల మనవాఙ్మయ మితకంఠును నెక్కుడు ప్రసిద్ధిగాంచియుండును.

ఎట్టనయగము - మల్లనాయకుడు

విఖ్యాత పురుషులగు భారతకవులలో నొకడైన యెఱ్ఱాప్రగడసైతము మొట్టమొదట వేమభూపాలునితమ్ముడును, సేనానియనగు మల్లనాయకునిచే నాదరింపబడినవాడగుటచేత నెట్టనయగమునందలి కవిత్యము గూడ రాజాదరణదశతోఁ బ్రారంభించియుండలేదు. ఎట్టన కొంతకాలము మల్లనాయకుని పోషణము క్రిందనుండినట్లును, వానియాశ్రయమునందు గొప్ప యైశ్వర్యవంతుడైనట్లును, సిద్ధప మల్లనాయకునిచే నాతఁడు వేమభూపాలున కప్పగింపబడినట్లును, హరివంశములోని యీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

“నాతమ్ముండు ఘనుండు మల్ల రథిని
నాఘండు నిన్నాతత
శ్రీకోడక సమకేతుఁడేసి యెలమిం
తేపట్టి హకిచ్చుటన్.”

మల్లనాయకునిపోషణము క్రింద నున్న కాలములో నెఱ్ఱాప్రగడ కొంత గ్రంథరచన గావించియుండకపోడు. ఎట్టి కావ్యరచనకును బ్రోత్సహింపకయే యొకానొకకవి నొకప్రభువు వ్యర్థముగాఁ గూర్చుండఁజెట్టి పోషింపఁడుగదా? అందుచే మల్ల సేనానియాశ్రయమున నున్న దినములలో నెట్టన రచించిన కావ్యముగాని కావ్యములుగాని వానిరామాయణమువలెనే మనకులభింపలేదని యాహింపవలసియున్నది. మఱియు నెట్టనంగూర్చి చెప్పబడిన

“పలభాహకవిశ్వ వికారముడవు
సాధుసమ్ముతుడవు నిర్వసావ్యవతివి”

అను వాక్యములవలన నతఁడొక్కతెనుఁగు కవిత్యమేకాక పెక్కుభాషలయందుఁ గవితా

సామర్థ్యము గలవాడని తెలియుచున్నది. కావున మల్లనాయకుని కృతినాయకత్యమున రచించిన కావ్యములు ప్రాకృత సంస్కృతాది భాషలలోనినై యుండును.

వేమభూపాలుడు

ఇట్లు మల్ల సేనానిచేఁగొంతవఱకుఁ బ్రోత్సహింపబడినవాడైనను వేమభూపాలునికొలుపునందే యెట్టన కెక్కుడుప్రసిద్ధి వచ్చినది. అన్నిదశలకంటె రాజాదరణదశయే యాంధ్ర కవిత్యమున కున్నతమైన దశ. తనతమ్మునిచే దనకప్పగింపబడిన శంభుదాసు నాదరించి వేముడు మొదట వానిచే రామాయణమును వ్రాయించెను. మఱియుఁ దద్రామాయణకృతి పతిత్యమునుగూడఁ దానే పొందిన ట్లిక్రింది పద్యభాగమువలన స్ఫురించుచున్నది.

“చేతోమోదముతోడ రామకథ
మక్ తెప్పించి యత్కురెను
ఖ్యాతిం గాంచితి నింకమం దనియ
నేఁ గావ్యాపృథాస్వాదనన్”

రామాయణము తరువాత వేముడు కృతిపొందిన కావ్యము హరివంశము. ఈ హరివంశమున కాంధ్రవాఙ్మయమున నున్నతస్థాన మొసంగబడుటచేతఁ దత్కృతి పతియైన వేముడు మనకవితాచరిత్రమునందు సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులలోఁ జేర్చబడుచున్నాడు. కవితాపోషణమునందే కాక పాండిత్యమునందుఁ గూడ వేముడు గొప్పప్రసిద్ధుడు. సంస్కృతాంధ్రములయం దత్యంత ప్రతిభగలవాడు. అమరుక కావ్యమునకు సంస్కృతవ్యాఖ్య వ్రాయుటచేతఁ గవితాపోషకులైన రాజులలో

లైనవారు గానరారు. అట్టి మంత్రశేఖరులలో ముఖ్యుడు కందనమంత్రి. గోదావరికి దక్షిణమునందున్న సబ్బినాటి రాజ్యమును రామగిరి పట్టణము రాజధానిగాఁ బరిపాలించిన ముప్పరాజున కీకందనమంత్రి మంత్రిగానుండెను. ఇతఁడు మడికిసింగన్నచేఁ బద్మపురాణమును భాగవతదశమస్కంధమును వ్రాయించి కృతిపతిత్వమును బొందెను.

పల్లభరాజుడు

వీనితరువాత వినకొండ పల్లభరాజుఁడు శ్రీడాభిరామ మనుపేర దశరూపములలో నొకటియైన వీధినాటకమును రచించి, యాంధ్రకవిత్వమున కొకనూతనశోభ గలిగించెను. తెనుఁగున దృశ్యకావ్యములు రచించు నాచార మీపల్లభరాజుఁడు తప్ప మఱియెవ్వరు నవలంబించియుండలేదు. ఏతత్ప్రీడాభిరామ కృతి కర్తృత్వము శ్రీనాథునియం దాఁగోపించిన యప్పకవిమతమును వీరేశలింగము పంతులుగారు యుక్తియుక్తముగ ఖండించి కృతికర్త శ్రీనాథుఁడే యని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఈకవిశేఖరుఁడు హరిహరరాయల రత్నభండారాధ్యక్షుండగుటయేకాక,

‘మూఁడుగ్రామగ్రాసములతోడఁ గూడంగ
మోపూరు పోలించె ముఁకినాట’

అను శ్రీడాభిరామములోని పద్యభాగము వలన ములికినాటను మూఁడుగ్రామగ్రాసములతో మోపూరు పరిపాలించినట్లు తెలియుచుండుటచే నితఁడు కవిమాత్రమేకాక సామంతుఁడుగూడ నైయుండునని కవితాపోషకులలోఁ జేర్చవలసివచ్చినది.

పోతన శ్రీనాథయుగము - రెడ్డిరాజులు

ఈ పల్లభామాత్యునితో నీయెఱ్ఱనయుగము ముగిసి పోతన శ్రీనాథయుగము ప్రారంభించుచున్నది. శ్రీనాథుఁడు రెడ్లయాస్థాన కవిత్వరుండనియు నాంధ్రకవిత్వోద్ధారణమునకై రెడ్డిరాజులు మిక్కిలి పాటుపడిరనియు నాంధ్రదేశమునఁ బారంపర్యముగా వాడుకగలదు. కాని శ్రీనాథునినాటి రెడ్డిరాజులలోఁ గృతిపతియైనవాఁడు శ్రీనాథకృత కాశీఖండకృతిపతియైన వీరభద్రారెడ్డి యొక్కఁడే. తక్కిన శ్రీనాథకృతిపతు లెల్లరును గూడ రెడ్డిరాజుల మంత్రులలో నేనానాయకులలో భాండాగారాధ్యక్షులలో యగుచున్నారు.

౧. పండితారాధ్యచరిత్రము కృతిపతి, వేమారెడ్డి నేనానాయకుడైనమామిడి, ప్రెగడయ్య.
౨. శృంగారవైషధము కృతిపతి, వేమారెడ్డి నేనానాయకుని తమ్ముడైన మల్లి సింగన్న.
౩. భీమఖండము- కృతిపతి, వీరభద్రారెడ్డిమంత్రియైన తండ్రుఁడి యన్నమాత్యుడు.
౪. కాశీఖండము- కృతిపతి, వీరభద్రారెడ్డి.
౫. పారవిలాసము-కృతిపతి, వేమారెడ్డి సుగంధభాండాగారాధ్యక్షుడైన డియాల తిప్పయ్య.

తనకృతిపతులైన యీమంత్రి నేనానాయకాదులసాహాయ్యమువలన శ్రీనాథుఁడు రెడ్డిరాజుల దర్శించగలుగుటయేకాక తన యదృశ తకవితాశక్తి ప్రదర్శించి మెప్పించుచు వారి నుండి యనేక బహుమానములను బొందుచుండెను. కృతి యొసంగుటచే గాక, కేవల కవితా ప్రదర్శనముచేతనే కదా ప్రాథ దేవరాయలచే గవి సార్వభౌమబిరు

దము శ్రీనాథుడు సంపాదించగలిగెను! మొత్తముపై నెట్టినయుగములోని వేమభూపాలునివలె నీయుగమునందుఁగూడ రెడ్డిరాజులే సుప్రసిద్ధకవితాపోషకులనిచెప్పకలేప్పదు. కృతిపతిత్వమును బొందినను బొందకపోయినను గవితాభిమానముచే శ్రీనాథు నేయేరాజులేయేవిధముగ సన్మానించుచుండిరో యీ క్రిందిపద్యమువలనఁ దెలిసికొనవచ్చును.

నీ. కాళికావిత్వకుఁ గలిపె వీరారణి
రత్నాంబరంబు లేరాయఁడిమ్మ
క్షలాసగిరి బండె మైలూరువిభుఁ డేసి
దినవెచ్చ మేరాజు తీర్పగలఁడు
రంభఁ గూడఁ దెనుంగురాయరాహతుండు
కస్తూరి కేరాజుఁ బ్రస్తుతింతు
స్వర్గముఁడయ్యె విస్సవమృతి మఱి హేమ
పాత్రాన్న మెవ్వని పంక్తిఁ గలదు
భాస్కరుడు మున్నె దేవునిపాలకరిగఁ
గలియుగంబున నితఁ నుండఁ గష్టమమచు
పిబిజువిజగుండియల్ దిగ్గరవఁగ
వదుగుదున్నాడు శ్రీనాథుఁ డవతఁపురికి.

సిద్ధనమంత్రి

రెడ్డిరాజుల తరువాత నీపోతనశ్రీనాథ యుగమునందలి కవితాపోషకులలో సిద్ధన మంత్రి ముఖ్యుడు. ఈసిద్ధనమంత్రి కర్ణాటక రాజ్యాధీశుండైన దేవరాయ మహారాజునొద్ద మంత్రిగా నుండెను. ఈతఁడు జక్కన యను కవిచే విక్రమార్కచరిత్రమును వ్రాయించి కృతిపొందినవాడు. తద్గ్రంథమునందు వర్ణింపబడిన యీతని యాస్థాన వర్ణనముం బట్టి యీసిద్ధనమంత్రి చింతరకవిపండితాదరణైక శీలుండని తెలియుచున్నది.

నీ. నవరసోజ్వల కావ్యపాటకాలంకార
నికహాపలవివేక ముకవినదులు
శ్రీమహాభారతరామాయణాదిభి
రాణపారీపారాణిమును
వేదాంతవైకేషికాదిపద్ధతున
తర్కకర్మకులైన తార్కికులును
దత్తిభరతమణింగ కోహాగరుల
ప్రముఖసంగీతపారంగతులును
మహిమఁ గలువంగ నాస్థానముండపమున
జనితసాహిత్యసాహిత్యపరసగోష్ఠిఁ
జిత్ర మిగిలొత్త జన్మ యనిద్రమంత్రి
కొలుపుమాడ్చుండి నను వేడ్కఁ డిలువఁబుంది.

గంగయామాత్యుడు

పిదపఁ జేర్కొనవలసినవాడు చేర్చు లూరి గంగయామాత్యుడు. ఇతఁడు భాతానుశాసనికపర్వములోని కథ ననుసరించి నాదికేతూపాఖ్యానమును కావ్యమును, శ్రీనాథునికిష్యుడును మఱఁదియు నగు దగ్గుపల్లి దుగ్గయ్యకవిచే వ్రాయించి కృతిపొందెను. విజయవాటి కనకదుర్గా కటాక్షవీక్షణమును బడసిన మాధవవర్మ సంతతిలోని వాడును, కొండపిటి రాజ్యోత్తరగతానేక దుర్గాధ్యక్షుఁడును నగు పూసపాటి బసవభూపాలున కీగంగయామాత్యుడు మంత్రిగా నుండెను. ఈ మంత్రియేకాక వీనిప్రభువైన బసవభూపాలుఁడును దూబగుంట నారాయణకవికృతమగు సంచితంత్రిమునకుఁ గృతిపతియై కవితాపోషకులైన రాజులలో నొకఁడుగ బరిగణింపబడుచున్నాడు. మంత్రియైన గంగయామాత్యుఁడత్యంత కవితాప్రియుం డగుటచే నొక్క

1. The first part of the text discusses the importance of maintaining accurate records of all transactions, including sales, purchases, and expenses. It emphasizes the need for a systematic approach to record-keeping, such as using a ledger or accounting software, to ensure that all financial data is properly documented and organized.

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1039-1043.

1. The first group of people who are not in the labor force are those who are not in the labor force for any reason. This group is the largest and is made up of people who are not in the labor force for any reason.

10

Journal of Management Education 30(6)

THESE THINGS ARE ALL PART OF THE SAME
WHOLE. THE WHOLE IS THE UNIVERSE. THE
UNIVERSE IS THE WHOLE. THE WHOLE IS THE
UNIVERSE. THE UNIVERSE IS THE WHOLE.

1. சென்னை - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 2. மதுரை - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 3. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 4. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 5. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 6. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 7. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 8. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 9. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்
 10. கரையூர் - தமிழ்நாடு - தலைநகரம்

1875

60 44

100

[illegible]

— 100 —

[illegible]

1. Einleitung
 2. Grundlagen der Mathematik
 3. Lineare Algebra
 4. Mathematische Beweismethoden
 5. Analysis
 6. Mathematische Logik
 7. Mathematische Grundlagen der Informatik
 8. Mathematische Grundlagen der Physik
 9. Mathematische Grundlagen der Chemie
 10. Mathematische Grundlagen der Biologie
 11. Mathematische Grundlagen der Medizin
 12. Mathematische Grundlagen der Wirtschaft
 13. Mathematische Grundlagen der Sozialwissenschaften
 14. Mathematische Grundlagen der Ingenieurwissenschaften
 15. Mathematische Grundlagen der Naturwissenschaften
 16. Mathematische Grundlagen der Geisteswissenschaften
 17. Mathematische Grundlagen der Kunst
 18. Mathematische Grundlagen der Philosophie
 19. Mathematische Grundlagen der Religion
 20. Mathematische Grundlagen der Politik
 21. Mathematische Grundlagen der Ethik
 22. Mathematische Grundlagen der Psychologie
 23. Mathematische Grundlagen der Pädagogik
 24. Mathematische Grundlagen der Erziehungswissenschaften
 25. Mathematische Grundlagen der Sozialpädagogik
 26. Mathematische Grundlagen der Sozialarbeit
 27. Mathematische Grundlagen der Sozialberufshilfe
 28. Mathematische Grundlagen der Sozialberufshilfe
 29. Mathematische Grundlagen der Sozialberufshilfe
 30. Mathematische Grundlagen der Sozialberufshilfe

“జీ. ఆచార్య పునరీతలు

యందును నొక్కొక్క కాలమందు వి

శ్రీధనమును వాచించు

శ్రీధనమును వాచించునట్లే

లేదు కవిత్వసంతతి

నిక్కము తల్కివితాపిలానమన్

జాగులు నిష్పదము

ప్రసాదమునా హరికీర్తనలువన్.

క. నామధి నిరతము భారత

రామాయణభారత ప్రేమ రంజితు పండున్

శైలినిభారత మనగా

భూమి సప్తార్చ్యము పురాణముల గణించువన్.

గీ. ఆపురాణము గనఁ దెనుఁగయ్యెనేఁ

శ్రీధనమును వాచించునట్లే

దెనుఁగు నుడికారమున మించుగనియెనేఁ

గుండపము కన్యకలచివ చండుమగున్.”

చిత్తర - వెన్నయ్య

ఈ పాదమును రచించిన మహాముని కావ్య మగు శకుంతలాపరిణయము, ఒక రాజుగాని ముక్తిగాని కాక సామాన్యస్వపాశుడగు చిత్తర వెన్నయ్యయనువాని కుడికి మీయించెను. ఈ వెన్నయ్య చిత్తర రాజుగారు. వీరి వాచనము నెల్లారిమండములోని చిత్తర గుంటకు నమింపముండరాని సోమరాజుగారి కవితారచిత్రమైన రాజాధిరాజులు శ్రీహరివందన శకుంతలాపరిణయమువంటి మహాకావ్యమునకు సామాన్యస్వపాశుడగు కుడికిమీయించుటకుండు, భావనిగిగదానంద్ దయాప్రకాశి త్విము ప్రభాకరగదానంద్ దయాప్రకాశి వందన కుడికి తారాణము కావలెను? ఈ వెన్నయ్య కావ్యరచననుగూర్చి కవికింకె ప్పూర్వ విధానములలోని నొక్కొకవియు గొప్పసంస్కారయనియుఁ దేలుచున్నది.

“నీ. సరపువృత్తులగు మాలకరి పెక్కు తెలుగుల

వికల వెత్తులగఁ గావించినట్లు

కర్పూరకమరీకావస్తువిరతిరే

శ్రీఖండచక్ర వాసించినట్లు

ఒడియలుగఁ గందరీడికి వావానాన

సరిమశంతులుగూడఁ బరచినట్లు

నామధిని నిరతము భారత

రామాయణభారత ప్రేమ రంజితు పండున్

శైలినిభారత మనగా

భూమి సప్తార్చ్యము పురాణముల గణించువన్.

శ్రీధనమును వాచించునట్లే

దెనుఁగు నుడికారమున మించుగనియెనేఁ

గుండపము కన్యకలచివ చండుమగున్.”

చిత్తర - వెన్నయ్య

ఈ పాదమును రచించిన మహాముని కావ్య మగు శకుంతలాపరిణయము, ఒక రాజుగాని ముక్తిగాని కాక సామాన్యస్వపాశుడగు చిత్తర వెన్నయ్యయనువాని కుడికి మీయించెను. ఈ వెన్నయ్య చిత్తర రాజుగారు. వీరి వాచనము నెల్లారిమండములోని చిత్తర గుంటకు నమింపముండరాని సోమరాజుగారి కవితారచిత్రమైన రాజాధిరాజులు శ్రీహరివందన శకుంతలాపరిణయమువంటి మహాకావ్యమునకు సామాన్యస్వపాశుడగు కుడికిమీయించుటకుండు, భావనిగిగదానంద్ దయాప్రకాశి త్విము ప్రభాకరగదానంద్ దయాప్రకాశి వందన కుడికి తారాణము కావలెను? ఈ వెన్నయ్య కావ్యరచననుగూర్చి కవికింకె ప్పూర్వ విధానములలోని నొక్కొకవియు గొప్పసంస్కారయనియుఁ దేలుచున్నది.

“వేదాంతవిదులైన విద్వాంసు లొకరికొక

సంభాషణమున ప్రసాదించునట్లే

అను కవిత్వసంతతిని వాచించునట్లే యుగయుగ భావలయందును సభిమానము కలవాడని యు వేదాంతమునందును ప్రవేశమున్నవాడనియుఁ తెలియుచున్నది. శ్రీమద్విద్యుగము నకు సమర్థునిగాచినట్టియు, చారిత్ర కాంశముల యందు సందేహస్పదులైనట్టియు, అంతగాఁ బ్రసిద్ధపురుషులుగొట్టియు, సామాన్యకృతి

విజయము న్రిత్యవర్తితీతే నిష్పటవిమచ
చున్నాను.

బెద్దనయగము - కృష్ణదేవరాయలు

మహాభారతాంధ్రీకరణమునకై నన్న
వాగ్దేవతే రాజరాజ శ్రీకారమును నట్టించి
నది మొదలు రమారమి మైచువెంటిని నెల్ల
రముల కాలపరిమితిగల యీనాలుగుయగ
ములయందును, ననేకాంధ్రరాజులచే ననేక
విధముల నాచరింపఁబడినది స్రమశ్రమము
గా రాజాశ్రయపటత్వము నుదపి, రాజ
మంత్రులు, రాజ సేనానులు, తదితరరా
జావ్యాధిస్థులును, గణకు సామాన్యగృహస్థు
లునునుండి నెవకోసమున కైచువలకావలెనుచు,
నింకఁ బ్రజాదరణముపై నే ప్రాణములు నిలువఁ
బట్టకొనవలెననుచును నవస్థాంతరమున వలెనను
చునేమో మిది యన్నదానీయదు, అట్టి
రాంధ్రకవిత్యమును ననుభవించు శత్రువుని
వలె గడ్డాటకరాజ్యచక్రధరుడగు శ్రీకృష్ణ
దేవరాయలు నమస్కర్త కష్టాటకాంధ్రరాజ్య
మునను నాంధ్రకవితా ప్రవాహమునందుఁ
దెప్పలుగాఁ జేసి, రాజరాజునాటి గౌరవోన్న
తులు మరల నాంధ్రవాత్మనమున కొనసూ
న్పుటచే నిమ్మపానీయును మనకవితాపాపకు
లతో నెంతటి చున్నిస్థానము నలంకరింపవల
సినవాడో వివరింప నక్కరలేదు. నన్నయ
యగమునందు రాజరాజునుంబోలె బెద్దన
యగమునందు రాయలను స్మరింపక కవితా
ప్రచురగమే లేదు. ఇట్లున రితఁ డవతరించి
యుండకపోయినయెడలఁ బ్రబంధయగ మింత
లోఁబ్రారంభించి యుండదేమో యని తోచు

చున్నది. ప్రారంభించియుండినను బ్రబంధ
ముక్తాహుతిమన మేరవైమన గుణలగిగ
మనుచరిత్రమునఁజేసి న్నెల్లటికల లగితి మగు
సుప్రసిద్ధ ప్రబంధము మాత్రమే ప్రబంధించి
నకు మ్యాగిదర్శముగా నెనియుండినపుడు.

రాంధ్రదేశే రాజ్యానిచరిత్రమునందును,
ఆంధ్రకవితా చరిత్రమునందునునుండి నన్య
తిష్ఠియై పునఃపునఃగా రాయలరాంధ్రదేశే
మోయను శ్రమ వొడమకమానదు. కాని
వినుదొడ్చునీతఁడొరిత్రకరికొనఁగము గావిం
చునెవ నన్యధామ తిలంగి రాయలు కష్టాట
కుండెయని విశ్చయము కానియని తోచుచు
న్నది. కృష్ణరాయల సుప్రసిద్ధిం దలంచి
యాంధ్రులవలెనే యావలఁ గడ్డాటకులుఁ
నుండ గర్వించుచున్నాడు. దెనుఁగురాండ్రకా
కష్టాటభాషయందును వానిని శాసనములు
గలవు. నాంధ్రకవిత్యముకేకాక కష్టాటకవిత్య
మునులైతము నతఁడెంతయుఁ ద్రొక్కివా
చెను. దెనుఁగున వానుచరిత్రాదిప్రబంధములు
నేకాక, కన్నడమున భావితాపిప్రబంధములును
నైనయచి, కృత్తికవిత్యమును నహించెను.
మణియు రాయలచరిత్రలయందు, రాయలు
గూర్చిన వ్యాసములయందు, రాయలతో
సంబంధించిన యుద్ధవ్యాసములయందు, రాయ
లసేనోన్పి ప్రంభాలయములయందు, మొత్త
ముపై రాయలప్రసంగము పచ్చిసంప్రదించి
‘దేశభాషలందు, దెనుఁగు లేస్స’ యను
వాక్య మవిచ్ఛిన్నముగా గడఁపబడున్నది.
వివరించుచున్నది. విశిష్టాభిమతకృత్వవ్యా
రసమంతయు రాయలు కేవలమొనరుట యవ్యా

రాయల తిరువార్య భక్తి-సంకల్ప యదారబద్ధులగు కవితానాథుల ముఖ్యముల
 కవిత్వ సరికయందు భక్తియన్నాచును

క్రమసంఖ్య	కవికావ్యములు	పేజీ (లు)	సంఖ్య	ప్రాయమున గలవారు	ప్రాసవిధి	కవిత్వము
1	వారిండ్ల అప్రయమాకుల్యులు	1540	కొంచుటిసేమ	రాజశేఖర పరివ్రము	మాదయగారికలన	గౌలకొండ పాటలు వివాదు
2	కొలుపున పాటలు	1560	విజయనగరరాజ్యము	రామభట్టయ్యము	అనుభవరాజులకలన	కొలకొండ పాటలు కొలుపున
3	విజయనగర రాజ్యము	1560-70	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కుమారదాసక	కవిభట్టయ్యము
4	కవిభట్టయ్యము	1560	పంచాయితీసంస్థానము	కవిభట్టయ్యము	పింగళియనక	కవిభట్టయ్యము
5	విజయనగర రాజ్యము	1560	అనుభవ (కవిభట్టయ్య)	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
6	విజయనగర రాజ్యము	1560-80	గౌలకొండ	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	గౌలకొండ పాటలు వివాదు
7	విజయనగర రాజ్యము	1560-80	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
8	విజయనగర రాజ్యము	1560	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
9	విజయనగర రాజ్యము	1570	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
10	విజయనగర రాజ్యము	1570	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
11	విజయనగర రాజ్యము	1575-85	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
12	విజయనగర రాజ్యము	1585	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
13	విజయనగర రాజ్యము	1590	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
14	విజయనగర రాజ్యము	1590-80	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
15	విజయనగర రాజ్యము	1590	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
16	విజయనగర రాజ్యము	1574-614	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
17	విజయనగర రాజ్యము	1574	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
18	విజయనగర రాజ్యము	1611	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
19	విజయనగర రాజ్యము	1611	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
20	విజయనగర రాజ్యము	1614	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
21	విజయనగర రాజ్యము	1614	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము
22	విజయనగర రాజ్యము	1680	విజయనగర రాజ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము	కవిభట్టయ్యము

[illegible]

కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రి గారు
(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

ఉ. తుంటకమునకా మదికి దోచుకొని పోయితిమి నా
నాటికులంకినా నలిమి బట్ట గల చూచిన దిట్టనైన నీ
కంటికి నవ్వుకాంత లుగ నా నొక లెక్కయి నున్నా! జగ
త్తుంటకన్న తినితి విని కానను వానకగడైన పేరుగా.

౧౪

ఉ. విన్నవనంబులోని నవవికా సెనమాలి సనియసాధ్యునికా
నన్నిట బట్టి చెప్పితి మనంబు నింబు గొనగనట్టలో
చెన్నుటి! కలియ దురసి చెప్పెనీ వేలను రాకుండునే
తిన్ననిదా మాని కుమారీ! వినుబోల్చి యశంబు గాంతురే.

౧౫

ఉ. చివ్వకు గాలుచ్రవ్వె పలుసేనల మాక్కొని పోటుబాటవై
చ్రవ్వణగించి చివ్వశరకోటల దాయలగొల్ప నేర్చియుం
బుచ్చి విడిచివాని గొల్పెనీకపోయి తక్కుటా!
నవ్వకయుండు గీ! ననుజవాయన! రావణ! కీచనత్తముల్.

౧౬

శా. కైలాసాగ్రం గవత్పినామకనుయగ్ గవ్వొతుచారా? మా
కైలాసాగ్రపు విల్లు రుద్రు తుదయల్లె మ్రంచె రాముండు నే
మేలూ, పోరెడునీలలు పోలియకున్న తారతమ్యము? వా
చాటా! రావణ! నాకడం బాగడ నీశొచ్చులు పెంపాగురీ.

౧౭

ఉ. పంకవుగాక సీత చెయింట పే నీలలు రామ లక్ష్మణుల్
పండిమందు పేదితేజీ మాయపు జోగుల వేసముని నా
పెండుము తిల్లపంపిరి నిశ్చిది బలంబున దొంగకై నడికా
పండునున్ననుగ విడక నన్నిట చెప్పితి దుర్వీరతుడా!

౧౮

ఉ. రాముని శాస్త్రవోత్కరవిరాముని సంగిరిభీమునికా ఘన
శ్యాముని నాన్వితము వినుచారెమనెత్తికామునిం బరిం
ధాముని కూచిహృత్కమలధాముని సుతత క్షీతాస్త్రతి
స్తోముని వానరా! కవివోల బలుచెట్టలునేయం బునునె.

౧౯

చ. రామునిపట్టికూతురే నేన రాక్షసుల కిట్టి నుండునెవని మా
రాముని పేరుధారి నిను వాకిణిమొదన ^{అట్టి} నీ
యిహులుమోయలెల్ల హరిమించి నినుగ గడ తీర్చు జూతుడే?
చీమన మిలెగాఁ జూగునీ? నను చెప్పువే? ^{అట్లు} తుక్కనీ!

౨౦

చ. విముగిలు చూపుమాపు బువిక్రమశాలి నిమూర్విహితుడే న
ద్యమున వలించియున్న యడఁ దాన నేతము దాల్చి వస్తునే
నిముసమునేపుతమును బిల్వగ పై తువ్వ నాధుమ్రా? దు
త్తిముగిలబోక ప్రాణములతో నిలునేరగనై? దుర్మదా!

౨౧

చ. వెడఁగుననంబునా మరులు నేదులు గొల్వగ నిర్వికలకరి
జరిమతివై మదించి నను నాధ్వని స్వరిక జోలె నాడఁ గా
దొడఁగితివే? నీదు బలుప్రల్ల వేగించు లెమ్ము రామధ
మ్రుడు జగ దేవీదా వల బిదుడు బాసటమైన రావణా!

౨౨

చ. చెల్లెనుగాని సీతులువచేలెలు ము నిక్షిప్తమోదఁ జెల్లనే
చెల్లవు సీతనునగముఁ జెల్లగనిచ్చునె రామధర్మ
స్థానాట మాని మేలయినత్రోవ మెలంగుమి పైస్సరాయకా!
జల్లినుతోడిపోయి పలుభంగుల శ్రేయముగాదు చూడఁగ.

౨౩

చ. దురిమున రాము నోర్వఁగల దోర్బలశాలును లేకు సుమ్ము చు
ర్భవమదలైన చక్కఁబూపాలిటి కాలెడు వేరువిస్తుత
త్వరలెఁ జగియభూజ్యవద తామరనంబులు గొల్వఁ బోమ్ము నీ
సిరియును రాజ్యముగ నిలుచు జేయఁ ఘట్టిదు సమ్ము రావణా!

౨౪

చ. చలమరి నిన్నుఁబట్టి చెఱసాలను బెట్టిన కార్తివీర్యుని
గలన జయించి మేటి విలుకాడను మెను గాంచెట్టి బో
ర్వల గరిమాధ్యుని బలసురామునిగల్గిన రాఘవేంద్ర ము
నిల నిలువంగి సితరముగాడిక వేయును కేల ప్రేలనీ?

౨౫

చ. పలుమరు దాడి నేగి సురవర్గము నొంది జయించి వారికి
తెలుగుచు మూడు ప్రాద్దులను నేవలు నల్వఁగ వాఙ్మయిచ్చియక
కళివళి మొదఁ తెసితవి కాగియట్టాను నరసింహ! నజ్జనా
వళి మదినొచ్చె నని పలువా! పలువదులు మూడకుండుకే.

౨౬

శ్రీనాథుని భీమేశ్వరపురాణము

మామిడిపు-చీ పరిశోధనగయ్య గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

మహాకవియగు శ్రీనాథుని కవిత్వమున భీమేశ్వరపురాణము ఈ స్వరూపము లెంచుచు మహాకవిని అంటి "మహాకవి" అని పిలువెను. (1) అనుగ్రంథమునను ప్రాయశలనువారికిగల ముఖ్యాధారములలో మద్యుగ్యకవులు వ్రాసిన గ్రంథసముదాయమొకటి. చిలకూరి శివశర్మచే వ్రాసిన "మధ్యుగ్యకవిత్వము" అనునామముననున్నది. ఇందు ప్రస్తావించినవి మద్యుగ్యకవుల అనునామమున ప్రసిద్ధులగు "విజయనగరచరిత్రమునకుగల ఆధారములు" (Sources of Vijayanagar History) అనుగ్రంథములను కవివినవారి కిది తెలిసిన విషయము. కాని ఇందునిమిత్తమై మన మింకను ఎంతో పరిశోధన చేయువము. అనుగ్రంథమునను ప్రాయశలనువారి కవిత్వగ్రంథములలోని చరిత్రకవిత్వముల విశ్లేషణ మన మింకను ప్రోత్సహించియుండునట్లు. మద్యుగ్యమున శ్రీనాథుని గ్రంథములు మనకు కొంతవరకుపరిచియగుచున్నందున అది భీమేశ్వరపురాణ మింకను విమర్శింపబడియున్నది. (2) శ్రీనాథుని వ్రాసినవి చరిత్రకవిత్వములను అనునామమున ప్రస్తావించినవి మద్యుగ్యకవులు వ్రాసినవి అనుకరించిరి. కాని అతడు వ్రాసిన గ్రంథములలో ముఖ్యములైనవియు విమర్శనకు ప్రచారము గాంచినవియు అనుభవమునుండి కొంతవరకు ప్రస్తావించినవియు కొంతవరకు కరణములుగాని స్వతంత్రికావ్యములు కావు. వాటికిగల గౌరవము వాటిని సరిస్పృశమున రచించిన కవులకు చెందవలయునుగాని వాటిని తెలిసిందిన శ్రీనాథునికి చెందవలయును సరికాదు. మద్యుగ్యములలో కావ్యములగునైన వానియంద్రేమి విమర్శనలను విమర్శించుచున్నది యును. అందు గాని భూమింకనుగల ముఖ్యమైనవి విశ్లేషణపరచవలసిందినిగల కవిలగునట్టి శ్రీనాథుని గ్రంథముల

విమర్శించువారందరికి ఇట్టిసందేహము కలుగకమావదు. ఒక శ్రీనాథానిగిరించి అనశలీ భారతాది పురాణాది హాసముల తెనిగించిన నన్నయగారులు విషయమనకుడ నిది విన్నవించును. ప్రస్తుతకాలమున బంగాళి, హిందీ, తమిళము మొదలగుభాషలనుండి తాటకములను నవలలను వనచాతు తెనిగించుచున్నాడుగాదా? శ్రీనాథాదులు మాడ నిట్టివారేనా? కానియెడల వారికిగల ఆభరణమేమి? ఇటువంటి ప్రశ్నల కన్నిటికి సమాధానము చెప్పవలయు ననిన పీఠి గ్రంథములను మార్చికలను సంస్కృతములను విమర్శిస్తాము ముగ పరిశీలించవలెను. సంస్కృతమునకును తెనుగునకును గల తాదాత్మ్యములను తెలుసుకొనవలెను. శ్రీమత్స్వేచ్ఛల విషయమేమి కొంతగా కట్టిబిమ్మ ఇంటి కేనుబడి యున్నది. శ్రీనాథాని శిష్యులును సంస్కృతమును వినియించు తెనుగా? అందు బానిస? స్వయముగ విన్నవించుకొని భాగములేదైన ఉన్నచా? అట్టివాటిని కరువరచిన యెడల శ్రీనాథాని కవిత్వభావజే దుట్టినా? విషయములను కొంతటిలగన. శ్రీ స్వరస్వీములుగా? భాషాంత నీకాభివ్యులులను తెనుగుముఖా? శ్రీనాథాచిత్రాక్షిప మార్గమెట్టి? మూలమునకిది? తెనుగు స్వేచ్ఛమునను స్ఫుల ముగను ఇంపుగను ఉన్నదా? తెనిగించుటలో శ్రీనాథాచిత్రాక్షిప విమర్శములను విమర్శించుటయెడల మన ప్రాచీనపురుషుల "ఆంధ్రానా క్షిప" ఇట్టివి విమర్శించుట కులగలగను.

ఈ విషయములను వివరించుచున్నాను. ఇందును
 పే. ౧౪౫౦ వేరును ౪ రింటి కెందుచూ ముగించును. పత్తులలో
 యున్నది. (1) ఇది ప్రస్తుతపు గోవాజిల్లా. రాను
 నుండి పునర్వతానాకాశాన రాను రానును గుండును పీఠే.

[illegible][illegible]

1. Inscriptions of the Madras presidency Vol. I బాగ్ శ్రీ. కె. 1078 పంపుకొనివచ్చి ప్రాచీనమైన నున్నది. South Indian inscriptions Vol. IV బాగ్ ఇంతకు పాత ప్రాచీనము కావని మున్నేమొకానీ, ఆంధ్రమును వాకినను లభించుచున్న ననుకూలముగా నున్నది.

2. ద్వితీయ-క్వాసము. పద్యము 68.
3. అంధులవరిత్ర 1. గుంపుటము. పు 284.

4. S. I. Inscriptions Vol. III, Part II, P. 130.

శతాబ్దములకుఁ జేరినట్లును గ్రంథములను వ్రాసెననుచును, దీనియందు జగన్నాథుని శ్రీమూర్త్యును పోషకములు వ్యాఖ్యలును వ్రాసినట్లును వర్ణింపబడియున్నవి. కాననములబట్టి శ్రీమూర్త్యును పోషకములను గాని పండ్లద్రవ్యములతో శతాబ్దములకు ముందు విశేషభ్యాతియందుఁ జెప్పినవలెను. జగన్నాథుని ముగివపుకు వ్యాఖ్యకై మేముం దెలిసినది కాలక్రమమున వదిలె వ్రాసినట్లుముగ వాసియున్నది అందుచేయుచును శ్రీ. శ. 1078-1150 వరకు పాలించిన అనంతరక్క చోడగంగలకవర్తి కట్టి జ్ఞాన భోగమును. దీనివలెను బట్టిచూచి సంస్కృత భీమేశ్వర పురాణమున పండ్లద్రవ్యములతో శతాబ్దములకు ముందు వ్రాసినట్లు గ్రంథముకాదని స్పష్టమగుచున్నది.

శ్రీ నాథుని భీమేశ్వరపురాణమును 1428 సంవత్సరమునకు తిర్పాత్ర వ్రాసెనని, “వక్షానాటికాయందుఁ దిరుగోను నాటికి ముగిసినాశుల గావాయము వ్రాసెనని” అను నీసవర్ణపాదము

ల్లో. కాక పుష్కరవాణిశ్వరశివ సంవత్సర కీలక శ్రీకృష్ణశివవాణి శుక్లశివ గ్రంథమును పండ్లశివ, దాక్షరామజ భీమలింగపురత శ్రీసప్తగదాతతే ప్రాచీన పురాణములను గానీ ప్రపంచమున గానీ దీనిని.

అనుచు వ్రాసినవలెను. ఇట్లే శుక్లశివమూర్తియందు మామములను మును తిరుగించుచును. అనగా సంస్కృత భీమలింగము నిర్మించబడినట్లును సుమాను మామములను సరిగియును తెలుసు భీమలింగము వ్రాయబడినది. విశేషము సామాన్యముగ వ్రాసినట్లుగా పరాయణులమై యున్నాము. నవభూగళును మనం తెలియని విధియగు పూర్వాచారములందు గౌరవముండెడిది. ఇప్పటివలె వ్రాసినట్లును అధిక సామాన్యములందు వేగముగ మార్పులు కలుగుట కవకాశముండెడిదికాదు. కావున సంస్కృత భీమపురాణమును వ్రాసిన కవియుక్తకాలమున ఆంధ్ర దేశపు ద్ధానికలనను, శ్రీ నాథునికాలము

నాటివాటిని విశేషభేద ముండియుండును. అనగా శ్రీ. శ. 1150 ముందు 1450 వరకు గోదావరి పుంజులను పోషక సామాన్యములను భీమలింగమునుండి తెలుసుకొనుట కవకాశమున్నదని చెప్పవచ్చును. ఈ క్రమ వివరింపబడిన అంశములు ముఖ్యముగ శ్రీ నాథుని భీమలింగము నాధారముగ జేసుకొని వ్రాయబడినవి.

II

సంస్కృత భీమలింగపరికరమునాటికి తెనుగు దేశమునకు ఆంధ్ర దేశము, శ్రీలింగ దేశము అను పేర్లు వ్యాసాధారముయై యుండెను. ఎప్పటినుంచి ఈదేశమునకు ఆంధ్రరామ దేశము వ్యాపారములోకి వచ్చెననుచును మై అక్బరు యుగము కొంతవరకు. ఏడవశతాబ్దమునుండి ఆంధ్రదేశములో చాలభాగమును పాలించిన తూర్పు చాళుక్యులవలె కాననములందును నాటికి సమకాలినులగు పద్మనాభాద్వైతములయొక్కయు రాష్ట్రాధిపతుల యొక్కయు చోళుల యొక్కయు కాననములందు - అనగా సుమాను. శ్రీ. శ. 600 ముందు 1000 వరకు నిర్మించబడిన కాననములందు - ఆంధ్ర దేశమును పేరు కనుపించుటలేదు. “వేంగీ,” “వేంగునుండిలం,” “వేంగీదేశం,” “వేంగీదేశా రాజ్యం,” “వేంగీ నాడు” లోను ప్రచురములే నను పొందుచున్నవి. పరిశోధనలతోబాటు కాననములలో కొన్ని ముందుగాత్రము “ఆంధ్ర” మామముల యున్నవి. పండ్లద్రవ్యములతోబాటునుండి ఈమాట విశేషముగ వ్యాస వరములోనికి వచ్చినది. పరిశోధన శతాబ్దమును వ్రాయబడిన భారతములను “ఆంధ్ర” శిల్పప్రమా గము కానరాదు. రాజరాజవరేంద్రుని “వేగీ విషయా క్తి,” “వేగీనాథ,” “వేగీభూస్వామి” అనియు, రాజ ము పేర్లలనును, “వేంగీదేశమునకు నాయకత్వం నుండు నాథి” అనియు కన్నయ వర్ణించుచున్నాను. 6 శతాబ్దమునీర్ధ గాత్రాధిపతినిగించుచు సంస్కృత భీమలింగము లోలేని “వేగీదేశము” నను మాత్రము వర్ణించుచున్నది. 7

1. Gazetteer of Bengal Vol. II	2. 1 ఆత్మసము, పద్యము 75.
3. South Indian Inscriptions Vol. IV No 1381 of India Vol I, P. 39; 45; Nellore Inscriptions P. 164.	4. Ind. Antiquary VI, 68; XII, 219, Arch Survey Nilganda Inscription of Amogavarsha I
5. ఆదిపర్వము ఆత్మసము II పద్యము 1	5. ఆదిపర్వము ఆత్మసము 1 పద్యము 8
“ “ “ 5 “ 1	7. “ “ “ 189
“ “ “ 8 “ 1	

వచ్చియున్నాము. కాని ఆంగ్లదేశమునకు వచ్చియున్న దెప్పలేదు. ఇట్లే భాషను గురించి చెప్పవలసి "తెనుగున రచియింపు మధిక భీయంతిమయికా," "వచ్చియున్న తెనుగునకు వచ్చియున్నది సంతోషము బంధురం దెయ్యి"1 అను వాక్యములలో "తెనుగు" అనుమాటయేకాని ఆంగ్ల మనుమాట లేదు. ఈ కారణములను ఇటువంటి హితవులు వర్ణించినట్టి తెనుగుదేశమునకు మొదటినుండి ఆంగ్లదేశమునకు తెలుగుభాష కాంగ్లభాష అనియు తెనుగువారికి ఆంగ్లరునియు వ్యవహారము లేదని కొంపరి అభిప్రాయము. 2 ఏ పుస్తకంవెనెత్తెబ్బమునందెను దుభాషమునకు ఆంగ్లదేశమునకు వచ్చియున్నది వారి నుండియు. ఈ వాదములోని గుణలోపముల దర్శిచేయుట కిది సమయముకాదు. మొదటినుండియు "ఆంగ్లము" "తెనుగు" వారు ఒక్కరే అని నా యభిప్రాయము. దానికిగల కారణములను మరియొకవ్యాసమాన సేను నిరూపించి యున్నాము.3 మూన్నాగు రుక్మల కాలమున "ఆంగ్లదేశ" మనునాట వ్యవహారములో కన్పించినట్లువును కానికాముకటి యిది తోచియున్నది. ఈరచనలు మొట్టమొదట ఆంగ్లదేశములో వ్రాసినవిగాను వేదమునందును నాగ్రము నందును కన్పించుచున్నది. అందు కిదికి వేద వ్యాఖ్యలని నా పేరికి వచ్చుచున్న వేదమునకు వేదాంగము ముందు వచ్చును. కాలక్రమమున ఆంగ్లదేశములోని మరొకరిన్ని భాగములను బయ్యించిపంపించిన ఆదేశమువచ్చును. ప్రస్తుతికాలమున ముద్రాకరణమునకి ఆమెరికాదేశపు వారిలో వచ్చియున్నట్లుయు, పైకి ప్రభులు, హిందువులు ఉన్నను వాటిని పొందువు లనియు ఆమెరికాదేశము పిలుచుచుండును. దీనికి కారణము ముడుట ఆమెరికాను పట్టణమున హిందువులనుండే. అట్టి పట్టణములలోని మనవా రందరిని అక్కడివారు "మరీ" లనియే పిలుచుచుండును. ఇదేవిధమున ప్రాచీనకాలమున ఆంగ్లదేశమున కంతకు వేదీదేశ మనుపేరు ప్రచారములోనికి

వచ్చియుండును. ఇకనాకు మూన్యవాదములకానాలు ఆంధ్రులుకాను. భాగ్య కర్మ ముద్రాకరణమునవచ్చినవారు. గాజరాజనరేంద్రుని కాలమునకు వారికి ఆంగ్లమును పరిపూర్ణమున విధియించు లేదు కాదు. అది కాలమునందే ఆంగ్లములోగ్రహింపబ్రామునందు గ్రహించినాయెను. మూన్యను నీమటలోనినా దేశమునకు వచ్చియున్న గాజరాజును ప్రచారమునందు ఆంగ్లదేశమునకు వచ్చుచు వారులోనికి వచ్చెను. నన్నయకాలముందు ఆంగ్లదేశమునగలకు వేదీదేశమును పేరు చెలుచుండెననుట కర్థముని తిక్కనాగ్రహించెనునది అదిమి ప్రాచీనమునకు నామ. అందు కిదిగి వేదమునకు పట్టణమునందు వచ్చి నామ కర్మ శ్రీశైల శ్రీశైలములో మిడియ్యము అను వేదీదేశమున అది వచ్చెను. కార్యకరణమునగల మూన్యను వేదమునకుగల వేదమునకు పరిపూర్ణము ప్రాచీనకాలము. నీవా? వేదీదేశము అందును వేదము. అందు వచ్చుచు దృష్టిలో ఆంగ్లదేశము వేదీదేశము అను పేరు వచ్చి ముచున్నది. కానికామున వేదీదేశమునకు అను వేదీదేశమునకుగల గ్రంథములవ్రాయు వాచారము ప్రారంభమునగలను బాగాకాలమునకు వచ్చుచు ప్రచారములోనుండిన ఆంగ్లదేశమును పేరు తిరిగి ప్రచారములోనికి వచ్చెను. చంద్రదేవతాబ్రహ్మకుండ్ అనుకర్వార్యో వ్రాయబడిన భీమేశ్వరపురాణముందు ఆంగ్లదేశ మనుపేరు ప్రాచీనమున వచ్చుచున్నది. కానికామున వేదీదేశమునకు వచ్చెను.

కాని సంస్కృతగ్రంథమునం దుచూరింపబడిన ఆంగ్లదేశమునకును శ్రీనాథునిచే ముద్రాకరణమున దానిని కొంచెముభేదముకలదు. పితావురము శ్రీనిగోపాచార్యముల సంధియందున్నది పరిపూర్ణమున వ్రాయబడినది. దాని నదేవిధముగ శ్రీనాథుడు తెనిగించెను.4 కాని మొదటిత్యాగముల 'రెడ్డరాజ్యమును' వర్ణించుచు "కొండ్రాజ్యమున వేదాంగము మేము" అని ఆంగ్లదేశమునకు పంపించుచు వచ్చుచున్నది. దీనికి బట్టి

1. ఆదిపర్వము ఆశ్వాసము I పద్యము 8, 16
 2. Indian antiquary 1913. ఆంగ్లదేశపు సంస్కృతగ్రంథములలో వేదీదేశమునకు నా. నా. శ్రీ మూన్య విశ్వవాదములకు ఈ ఆంగ్లదేశమును మృత్యువరదినని నాజ్ఞాపకము.
 3. గ్రీక్విజ్ఞములో ముద్రాకరణమున అదివ Onontal Conference లో చేసిన ముద్రాకరణము గలది వ్యాసము చెప్పియుంటిని
 4. II ఆశ్వాసము 55, పద్యము. E. I ఆశ్వాసము, 29 పద్యము.

పండ్రింపజేత బ్రహ్మలో కలింగ చేయులో నోక భాగముగ నెంచుచునుండిన పితాపురమనకును పింహచలము నకును విద్యమందిమందిలము తిర్వార్ల మాడునించలము పట్నములలో ఆంధ్రచేయులోని భాగమయ్యెనని పట్నములను పితాపురము పింహచలము వ్యాపించుచును పితాపురము పట్నములలో భాగమునందు జయించుచు చేరను ఈభాగమునకుమాడ ఆంధ్రత్వ మేర్పడెను.

ధీమఖండమంగు త్రిలింగశబ్దము ఆంధ్రశబ్దపర్యామముగ నాచుట కున్నది. కీర్తి శేషు లగు కొంతకాలం లక్ష్మణరావుగారు విద్యానాథ మహావిక్తి పూర్వము త్రిలింగశబ్ద విమర్శమున దానినికేరయించి తీసివ్రాసెను. విద్యానాథమహావిక్తి శ్రీ. ౧. 1395 మొదలు 1421 వాకు పాలించిన రెండవప్రతాపరుద్రుని కాలమునాటి చాడు. లక్ష్మణరావుగారిచాచుట కున్నచేతను ధీమఖండము ననునాంగకెతాబ్దమున ప్రామాణికమనెడియు పరిశ్రుతి ధీమఖండమునకు శ్రీనాథుని గ్రంథమునను నూరుపాద నిర్ణయములందు ననుచున్నది. చేయియు పట్నములని పద్యము. కాని ఇంతపట్నకాలములో నెప్పుడుగ్రంథమునని విశాఖవిమర్శనము విమర్శనము, అది కేరవారు ప్రతీతిగానుటయు సరియించెను. శ్రీనాథునికి చాని యుగముల గొప్పమునబట్టి నూడే ఆంధ్రగ్రంథమొకటి నుండిన నుండినది నీయను. అనగా త్రిలింగశబ్దము విద్యానాథునికి నూరు నూరుమాటై సంవత్సరము లగు పూర్వమునాంపేయి పూర్వచాచుచుండెనని పట్నముల కనకాళమున్నది.¹

శ్రీనాథుడు ధీమఖండమునకు చేర్చినది చేర్చినదేకములలో ననేకము లననికాలము దాచేర్చితోనుండెనా నూరు పాదము కలుగుచున్నది. తో ఆంగ్లమునకును పురిసరిల ఆంధ్రములకునున్నది.² ఏదియో కొన్ని దేశముల చేర్చిన చప్ప నుద్దేశించి అరదీ బాలిశాను తెలుగుచేతను. పీటని గరించిన చారిత్రకవిషయము చేయియు లేవు. ఇట్లుగా, ఆంధ్రచేయిను సమీపము నుండిన ఉత్కల కలింగ ఒడ్డెంబ్బములు, కర్ణాటరా

జ్యము యునిరాజ్యము అతిదెరిసింది. ఉత్కల, కలింగ, ఒడ్డెంబ్బములు ఇప్పుడు గంజాం పరిస్థా నుండిలములను నూచించుచున్నది. కర్ణాటకునగా విజయనగరపాత్రా ఒక్కము. శ్రీనాథుని ధీమఖండకాలమునాటికి ఆంధ్రచేయిలోని నెల్లూరు కడప కర్ణాటక బ్లూరి అనంతపుర చిత్తూరుజిల్లాలు దానిలో చేరియుండెను. యవనదేశ మనగా బహుమనరాజ్యము. దానికిపట్నము అహమ్యుడు నీమ మూడుగ నుండెను. నెల్లూరును స్యంధ్యేర ద్విములు. పీటని పాలించుచుండిన చారిలో రెడ్డిరాజులు సఖ్యము గలిగియుండిరి. పీరుగాక పండునా మల్లము నుండి పీడిమిమ్రుచే. పండునా ద్విములు బంగారాపట్టి ములో నుండినట్లు లోచుచున్నది.³

యవనకర్ణాటకశ్రమలలో చేరని ఆంధ్రచేయి నకు - అనగా ఇప్పుటి గోదావరి విశాఖపట్టణ జిల్లా లకు, ఆంధ్ర కేరళప్రాంత భాగమునాంధ్రప్రదేశ్ ను చేర్చియున్నాడు. ఇతను అల్లాడరెడ్డియొక్క రెండవ కుమారుడు. ఇతనికి నేమడను అగ్రజా నుండెను. నేమరెడ్డి నుండియునగా కేరళప్రాంత కేరళ ద్విములు చేర్చి శ్రీనాథుని ద్విప్రకారము చేదు. కేరళప్రాంత భాగముల ఆంధ్రమునకు కలుగెను కానుము మూల మన రాజ్యమామెడియనియు అమెద్యారా పీఠధ్రునికి రాజును బిరుదు లభించినవనియు పీఠధ్రుని తండ్రియగు అల్లాడరెడ్డి అమెకు సహాయముచేసినవాడేకాని రాజా కావనియు రాజ్యమునాంధ్ర అమెచేరే కొంతకాలము జరుగుచుండెననియు ప్రతీతిపాలపాటి, కలింగముల త్రిలింగకలింగపట్నము నుండి తీర్చి-అను కలుగుచేయిగానెము జూరీ శ్లోకమునకును గలసిందినది.) మిగిలిన తెలియుచున్నది. ఈపాదములను కల్పింపబడినాక పీడిమి విమర్శముగను కేరళ ప్రాంతమునాంధ్ర కలుగెడియును ననునాటిని కొన్నిటిని శ్రీనాథుడు ధీమఖండమున చేర్చియున్నాడు. (1) "తత్సంబంధరాంధ్రవంశున..... పాదముగా" ననునీ పాదముల పట్నముల పట్నము భూముల భుండు రాజునుపాంధ్రులు రాజధానిగా పింహచ

1. ఆంధ్రచక్ర కంఠ్యపాదములలో నోక దానియను "త్రిలింగమునాటి తెనుగుపట్టణ, తెనుగు నుండి త్రిలింగముభిక్షా" అనునాంధ్రములో లక్ష్మణరావుగారు చేయిమయమును వివరించెయిన్నాడు.

2. 1 ఆగ్వాసము. 19 పద్యము.

వెళ్ళేవాయనరంగ తదిన్మితములైన, లలితంపుల బట్టముల్ గట్టదేము?

శిరఃపాదచంద్రికా చాహూమయంజన, గంధం మేవ నలంబదేము?

శే. అమలగంధస్వసరహార్యాన్వితము, మృదుగగనపుష్పశైల్య నిర్మలదేము?
నిష్కంఠముగను నీకలయా మిట్టదనుదు, శాంతిసీమంతిని! చిత్ర చరిత్రకార!!

చ. కలఁకుఁ నిల్పినట్లు, నలికినదొడంగినట్లు, చేగఁగాఁ
లలిచినట్లు నెయ్యమునఁ శర్పినట్లు సురింపఁజేసి నూ
నలిచియుండులోన, శృతివాని తిరహితవయ్య కక్కటా!
యాతొలికాదు చంచలలకంఠును చంచలసేపు కోమలి!

శీ. మూఁకాభిరక్తం భూమిశ్వరగఁడు మొదల్, నిచ్చుచున్నెడు విలువెవలెను;
గగనచారిం మధువను నాగగళనాదీ, మయిగన్వితముగని మలినయెలను;
యనమూలన నెందున ద్వితీయదొడ్డి, దేవీయెడల నాక పాపమును;
విభాజన చేతిజొచ్చు వీరపాశ్వరీదామి, పెరుచుపొలింపపు యభివలెను;
శే. అపరిచిత మాత్రహృ మఖలజగము, తావకాదృత మానవిధానదేము!
మొదల గొంచి యలయుచు దేకితి, శాంతిసీమంతిని! చిత్ర చరిత్రకార!!

శీ. ఎరుగెత్తనల భాగ్యరంజనద్రవీధి నీ, తరళాకృతిగను వామనం గాక;
తీయమంజుల నిచ్చలు సుధాకరుడు నీ, నవరసము లభిం మినిగాక;
కలలు మూలలుదూరిగాకే! నవనుండు, నీయన్ని నరయ పూనికను గాక;
జ్వలనుండు శిఖరజై జైత్రాడకే! నీ, చంద్రాంబుజయుగంబు వలెయగాక;

శే. భుజన సమీత్రతారకా నిచయమల్లు, మింట ననవృత్తి బరిధిమిగులనీ!
త్యక్తబాజైక పాత్రమె పలుకుగాక, శాంతిసీమంతిని! చిత్ర చరిత్రకార!!

శీ. ఎనిమతదేవు మేధాని జ్ఞానినచ్చు, కళలమణిము లొక్క డైనచోట
నందాజ్ఞీత సేవించి నుమాపు, నఖిలవాన్యములొక్క డైనచోట
నెలకొనిన యెప్పుడు ప్రసక్తి, కళలజంతులు నొక్క డైనచోట
నది నహించ నేనమనను నర్పి, కళలకవులు నొక్క డైనచోట

శే. ఈదృశమహానుభావ సమ్మర్థియుతుఁడు, వరభవత్వయంగ్రిహ నిష్కర్మగతిగూ
నెందుతావకమహిమ మే మనంగవచ్చు, శాంతిసీమంతిని! చిత్ర చరిత్రకార!!

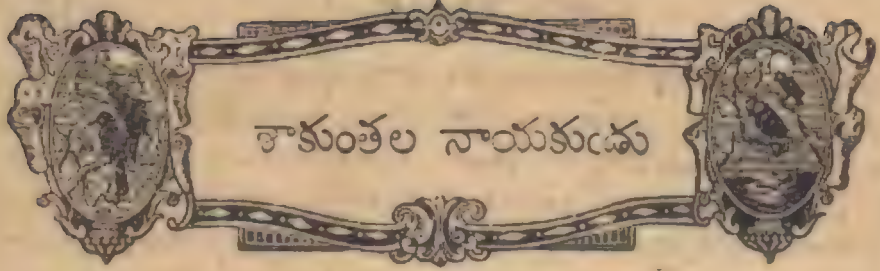

1. ఇక పోలికావృత్తికి జన్మమున బ్రహ్మమున సోపానము వచ్చి, యట్టి పంచమ్యుత్తయమున తపోమము నేయఁజేయుచు సంపత్సమమున, సోమమైనదనిచి సంపదమును దో - నుట! ! యాధునారెంద్రు, పా పములను దీపిల్ల జ్ఞుచియుగాన - తానితోఁగూడ జన్మమునను, పవన సమయమున తోయు నెప్పుడుచిహ్నము. సకల సత్త్వమున సకల సోమ, సకలము, సకలమును తేజ "సకల సోమ, సకలము" యని తేజమున సకలమును సకలము.

—శ్రీ రమవతి వేంకటేశ్వర కవులు.

[illegible]

గొల్లపూడి శ్రీరావు శాస్త్రి గారు

ప్రా

చంద్రావతి నామ సంవాదము. శేయ
కలనిదిమిగాని, ప్రభుమనుచు బ్రహ్మికా
ధిష్ఠిర కావెను. 'నాటకపు కమలంబా' అనునామ
దులబుట్టి కవిలలిలము మన కావేనామని నాటకంబు
నామ కావ్యలలిలమునలించి ముద్దుకొందులు కన్పెట్టె
యొప్పుది.

ఒక కావ్యమును నివర్తించుటకష్టము. దానిగంటె
గట్టతొమ్మిది కవిత్వమున వేరేది నిష్పన్నముగ వివర్తించు
దులు. కష్టమును పోషించునటు. తనవివర్తనముచే
భావల మెప్పించుట. కృతినలెఁ బెద్దయ్యెనును నొక
వ్యక్తినిచే మెచ్చుటచే నానందంబు యునునానందంబు నను
బరించి యునును. అయినఁ బాఠకులలో నావ్యమునా కే
సింది వాతినగ కం పుట్టుచున్నను నా కేసిందువాచే నాధి
ముగ నుండును. వివర్తనమునకే నానినా కేసిందువానికి,
విశేషమర్పించునాని, విశేషాలోచనగాని యునననము.
ఎట్లున? ఒకటి కొంచెము విచారించి, యెట్లున కొంచె
ముగ విచారించునాని 'మనముగ నాకలెలనుచున్నది
నుండునునుండునపుడు' అనియునును. 'శ్రీరామమును
వాడు దానిసమగ్రముగ వివరమునుచే, యావ్యక్తిని
గుఱించి వివరము చేయకయే 'యయ్యది గావె యేల
కాయాడను?' అనినెంటునే యా కేసిందును. ఇంతదూర
ము నడవనది చచ్చినదానికే వృత్తిలోఁ బుట్టినదినినాడె.
అట్లము 'గావెన యెన కేసిందునా యని రోషముగ్గఱించి,
యనినలో 'నుండునపుడు' అనియునును. 'శ్రీరామమును
నిచ్చి లేచిపోయి' అనునట్లు 'యయ్యది ముమ్మాటికిని
గుఱుమేయలనని తాయిగుఱును. గావెనపుడును పూనిన
వాడు తిమ్మిరవాండుగనుండునా? నిష్పన్నము కాయల
కేతనే యని గావెన యనిన యిందును. శాకుంతలములో

జయము పొందెను. ఒక వేళ నా కేసిందును విజయము
బొందినను, దనబుద్ధిలముచే భోలులఁ జొరగాకారము
నొప్పించినవాడున మెచ్చించునామని నా కేసిందు
గావెనాడు.

ఇంతకు నేకవ్యవర్తన నెవడ? వివర్తనకేప
మల కవివాభావసంబంధము నలది. కనుకనే వివర్త
నమున లోకుల మెచ్చించుట కష్టమునను నెప్పుడును
పొందుతు. అయినఁ గావ్యమునకంటెను బెద్దయ్యెనుమే
భాషాప్రభునమునను నుచునొకకావ్యమున కెప్పుడుని
యొందును. ఇట్లుకష్టమునును, నల్లెంతోపయ్యదిమును
మలకృత్యమును కేయలూనిన వివర్తనమును కవివలె బండి
కుండు, ప్రతిభా వికాసమును, రసజ్ఞులను నగుట
యేకాక నిష్పన్నమును, చక్కగానుచు ను. కవిత్వము
మును నిష్పన్నంబునును. కవికి భావమునును మార్పు
ప్రభును పొందిన వివర్తనమును నొకములలో కవి
కామున కనుండుగాక, యావివర్తనమై నెవడ బుద్ధి
వివర్తన ప్రభుత్వమునునును. ఇట్లునై నాధా
పడున, తననొకలలో పూర్వాభావమునునునొ
వివర్తనమును బరిచించి, తనయూహా ముమ్మాటికిని నిష్ప
నుని విశ్వాసము బనించునెట్లునై నెవడభిప్రాయమును
బనించుచును, నొక విశేషమునో నొకప్పుడు కేసి
మైను, మార్పుమై యుపకాశమును గావెనాడు నా
నావ్యము. శాకుంతలములోపనే ప్రాచీనసంస్కృత
నాటకములను గొప్పటిని నివర్తించు బూనిది.

మనము తొలుత నివర్తించుబూనిన శాకుంతల
నాటక వివర్తనములలో నాడుమొదలు కేసిందును
వివర్తించు గడుచున్న. ఇట్లే విశ్వమున సాంస్కృతి
మున్నంతకాలమును వివర్తించుబడుచునే యుండును

వచ్చుచున్నను, వహాకవియగు కాలిదాసు సంస్కృతవాక్యము ప్రపంచమున కానంతల నాటకమును సృష్టించి పోలించి, కేవల మానవాత్మయునే కాక భావభూమిని సయితము విలసిల్లించి నీ యున్నాడను విమర్శనములు గలవు. కనుకకాది కావ్యమున కనవచ్చే 'విశ్వేశ్వరకావ్య'నువలన సాక్షాత్తము నొందించి, కవిలోక గణ్యాంజ్ఞను పొందెడి, యంతరింతో మూడు యుగంబులేక, శాకుంతలాది నాటకములను, అంబువి శేషించి కానంతల మును కలిపి తయ్యకములను వెల్లడించి యున్నాడను విమర్శనములను విశ్వామాళికాలములో లేపలేదు. అయ్యచి సంకేతవాక్యకృతులగుటచే భావాలను కేవలకది భగవదతీయముగ నే యుండుననుటయు పర్వదుగము గానేదు. కానియతి శృంగారవాక్యములు రెండును హాసీకరము లనియే తలంప నలసి యుండును. ఇట్టివివేకములు తద్గ్రంథమును గన్పించి చూచుటకుఁ బూర్వము కాకకాంతకముచే నిరమిశ్శివని, (అలఁగానాతఁడేగ్రంథమునునుటచి యివిభాముగవివరించుచున్నాడు)గా. మనమద్రానికి వ్యతిరీక్తముగ నీవిధముగ వివరింపవలయునని నిర్ణయించుకొని చేయఁబడినది చెప్పవచ్చును. ఇట్టివానిచే భావకుఁ గలయు ప్రయోజనమును నుటచి నే వేఱుగఁ జెప్పవలసివలెను.

సృష్టించున నీశ్వరకృతములలోనే యొక్కొక్కటియు సుందోషముల కాకరమై చూపట్టుదుండ, కించిట్లొచ్చు మానవకృతము లన్నియును కేమిచూశ్చవ్యము? ఎవ్వరైన నొకవస్తువునునుటచి మాటలాడుచో నది సద్దోషమనినను, నిర్గుణమనినను నతితయోక్తియనియే కదా భావించవలసియుండును! ఏమన, నట్టి ప్రత్యక్షముగ భవవిధము. అయిన కల్పముదువులు సుందోషముల గుణభిక్త్యానాభివ్యముల నుద్దేశించియే మైవహా నాత్మన డీదును గాదు. అట్లే శాకుంతలమును సుందరీయష్టమై ముందుటచే, విక్రీణవానికంటె నియ్యక భాగపాత్రమై యగ్రోక్తముగ చెప్పఁబడుచున్నది నాభావము. అయిన నిందును వేఱుగులు లేవనటకు నీలులేదు. వారి నుటచి తరువాత విచారించెదము.

మహాకవి భారతములోని కేవలలో పాభ్యాసమును గైకొని కొన్ని మాన్యులతో 'అభిజ్ఞాన శాకుంతల' మను నాటకమును వ్రించియున్నాడు. మాలములో

భారతోత్పత్తి కణ్వక్రమముననే యైవల్లించి, మహాకవి రాజా మాతీచాక్రమముననే విష్ణుశక్తి యైవల్లించునన్నాడు. అట్లే శకుంతలా దుష్కంఠుల ప్రహ్వనానేకము లాభిలోనే యైవల్లించి భావములతో విక్రీణములయ్యెను, మాతీచాక్రమముననేవల్లించి మహాకవి మాన్యులన్నాడు. అన్ని యంతములకంటె నీ నాటకమువలన విలక్షణములైన మాన్యులు 'అభిజ్ఞాన'మునికాపములనాచి. కనుకలేవల్ల నలనే నాయకుని కర్మమృదినుండి కాపాడి నానానుజాలంబుకుఁగ మహాకవి యొకవిక్రమమున్నాడని తెల్లముచున్నది. ఇట్లే పండితాప్రాయమును నీ చూశ్చుము.

భారతదుష్కంఠుడు

స్థలముగ విచారించినచో గొన్ని యంతములలో వ్యాసదుష్కంఠునినను, కాలిదాసు దుష్కంఠునను విశేష భేదమున్నట్లు కానఁబడును. భారతి దుష్కంఠుఁడను, కణ్వక్రమమున శకుంతలనుజూచి మోహించి, కాలిదాసు దుష్కంఠునినకేనే తిలమానవమునే ప్రయోచుగఁ గొని యోమెయందఁ బూజ్యమైన నామవస్తు లగ్నమునందే నీమె క్కొత్తిమాన్యులయే నిష్క్రమించు భావమునే యాక్రందివిధమున వెల్లడించియున్నాడు.

శ్లో. నమేఽన్యత్ర క.త్రి రూ మా మహోదాసు ప్రవర్తతే;
 ఋషిశ్రుత్రమ చాన్యాసు నావరాసు పరామవ.
 నిస్సాత్ప్రణీతాతాత్పరం విధి మాం కలభాషిణి;
 యస్మాంతుస్త్వయిభావోఽస్మిక్రియాహ్మసికావద.

మిత్రము, బాలన దుష్కంఠ భారతదుష్కంఠుఁడను కాలిదాసుదుష్కంఠునివలేనే శకుంతలను గాంధర్వవిధంబు నియమాడిచుటచి, ఈమె జన్మవృత్తాంతమునడిగి భావగోచరి నిష్క్రమించె సర్వవిధముల నాకన్య నొకఁబఁచి వివాహమాడెను. ఇంతవఱకే వ్యాసకాలిదాసు దుష్కంఠులు కొంతవఱకు దుర్బులపఁచియున్నాని. భారతదుష్కంఠుఁడు శకుంతలను బరియమానుకంఠవఱకు నిష్క్రమణియగు నొక కనుఁగఁగ వెచ్చించియున్నను అదివిధునాతివక్రము నుబట్టి విచారించినచో నాతఁడుప్రచరకన్యఁడనియే చెప్పవలసియుండును.

అధము కుభము తోయని కన్యకను, మియమిక్కినే ఋష్యాశ్రమమునఁ జెరిగినదాని నొగు వేఱుంగకుం

దుష్కంతునివంటి పెక్కువర్తి పుష్పవనానానాధము భక్తి ప్రబుధుగ నొప్పునంది, 'నేనంతవాడి నింతవాడ. నా స్వోత్థము నీమనవము. నిన్ను పట్టుటరాణిగి నొనర్చెదను. నేను నీదాసుడను.' అని యేమేమో మాయలు నుడిచి, మా మెకన్యాత్మ భంగమునర్చి 'నిన్ను స్వోలోం బట్టుమునకు దప్పించుకొనెదనని చెప్పిపోయి, మావల నాస్మృతియే తీయించుటచే నెంతయు నీదికాన్యమునర్చినయే తలందుట కదికాశముగలదు. ఆతడు శివులెలను మఱిచినాడెనుటకంటె, మనుష్యత్వమునే మఱిచినాడెనుట యుక్తము. ఈ యమానుషకృత్వముచే నాతడు స్త్రీలంపటఁడనియు, తాస్యచిత్తుడనియు నేర్చుకొనుచున్నది. వెనుకటి నొక న్నాయకధామయలో వివాకదానవరమున, నొక పద్మనుమృది ప్రతి వాదపక్షపున్యాయవాది 'మీ కంఠమంది చిట్టలని యడుగ, నాకేడు మీసములపెల్లనేయును, 'మాశేమి' తోమును! మానుమాస్తానుతోచి యడుగుఁడని' చెప్పినాడట. భారతదుష్కంతుఁడీవైష్ణవుడువచ్చునకు అన్నయో! గొప్పఁడో! యైయుండును.

ఇంకను నాతని దుష్కృత్వ మరయుడు. పాప మాచిన్నిక తన మొకయగముగఁ గొన్నివత్సరము లెట్లో గవెటి, మావల సిద్ధి నావనిని బ్రతునిదోహ్మిని కొంపం తాతలో రాజవధికుచ్చి, మనయప్పటి వివాహమును నర్పించి, ప్రాసహితయున పన్ను బరిగ్రహించుచును, నాగుడ్డంతుండు పరియెచ్చైంతనుస్మృతికవచ్చియు, లోన జేమైన ననుకొనినాపురుషమా! యను శంకచే, నామగంధుకోయఁడలచి, 'ఏకరుగ నిన్ను; నక్కశ్చిదా పపు! మిన్నకయ యనుదింతలులు పలుకం, గా నేల? యగురుదంబులు, హాన! యెందుండివచ్చిలెందులవవెటా' అని నిరాకరించెను. ఇట్టియవివేక శిఖామణి, యిట్టిహార కన్యకుండు పితృశ్రీయః ప్రపంచున నాటకమనకు నాయకుఁడుగనుంచిన దిట్టిసాజనము సిద్ధింపదను లెలంపుతో మహావి డప ప్రతిభావి శేషముచే నొకటికెందు మాడ్చు లనో నాతనిప్రప ర్థమును సంస్కరించి 'పాపాన' అని యనిపించి యున్నాడు.

కాలిదాస దుష్కంతుండు

కాలిదాసు భారతదుష్కంతుని ప్రవర్తనమును సంస్కరించి తననాటకమునకు నాయకునిగ గ్రహించి

నను, కళంకములకెల్ల బట్టియెల్ల నాతని బహుభార్యత్వమును సంస్కరింపక పోవుటచే నాతనిచరిత్రము నిష్కళంకము గావించినది. ఆలోచించినచో మహావి మధ్వాని నిరసించియుండ నేని యాచరిత్రము పురుషలో న్నపుడెను దుష్కంతునిది కాక పోవునేమి! యని తోచెడి. రాజలక్ష్మీబహువల్లభత్వము వెన్నుతో బట్టి గౌరవా స్పదముగ కాలిదాసుకాలమునకే ముండియుండవచ్చును. అట్లేయువగఁగవి తానిఁ దప్పించిన, నాగ్రంథమును విశ్వజనమున నా శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్రమును వ్రాయుదు నాతని యేకపక్ష్యత్వము నుల్లంఘించినచో నావియు, నాగ్రంథమును, బరిహాసపాత్రములుగావా? ఇంతలేల? సంస్కృత వాక్యములులోని శృంగారమా పకములలో దక్షిణనాయకవంతులుగాని యాపక మరు దుగఁ గానఁదొక్కటిగదా! ప్రాచీనకవివ్యూలంపలును సాహస్యముగ నొకరినొకరు అనుకరించుటఁ బుష్కరచిత్రములగు కావ్యము లన్ని యంశములలోను తుల్యములైనవి. ఈవిషయమై విమర్శ విచారించెదముగాక!

శాకుంతల సమారోచనావసరమున, ఏకపక్షీప్రతుఁడగు శ్రీరామచంద్రమూర్తి చరిత్రముగాని, పవ్య కావ్యబద్ధుడై సర్వమును స్వతప్రాయముగ నెంచిన పారి శృంగరము చరిత్రముగాని, పితృమకోర్కసన్నిధిత మాదవ్య బ్రహ్మచర్యమానుబూనిన ఛిన్మయాద్యుని చరిత్రముగాని, తార్కాణముగఁ గైకొనక, మహాకవియందేతము ననుకరించి, పురుషంశసంధాతుఁడను, బహుపక్షీగుఁడును, నగు దుష్కంతు సార్వభౌమునిచరిత్రవివర్ణనమని తలంచుదు, నట్టియాతనిచరిత్రమును మనమహావి యెట్లు చిత్రించి హృదయంగమముగ నొనర్చియున్నాడెను నంతమును గనియానందించెదముగాక.

ఈనాటకనాయకుడు శుక్కుత్రియసంధాతుఁడును, బహుపక్షీకుఁడను నగు చక్రవర్తి. ప్రాచీన సాహిత్యకేళిల యభినుతియు ననుసరించి యానాయకుఁడు ధీశోదాత్మలక్షణలక్షణుఁడు. నాయక, కుత్సితరుండును విశ్వావిక్రమకు వేదశత్రుయను మేనకయం దుచ్చి వించి, పుట్టినవాఁడనుండి తపోదానముల్లో నాజన్మబ్రహ్మచర్యనిష్ఠఁడగు కన్యయునిమాత్రమును మునికన్యకలసా పాదన్యమున వర్ణియింపబ్బుక. బ్రహ్మచరుఁడత్యయ, సహవా

సమునుబట్టియు, నుండును సత్తువొందినగునుక నీశుండుల
యందు, తల్లి నుండునును, తల్లిదండ్రులును, తపోవని
వాసులు చే వారినుండును, లేక పోవని తలంపవచ్చును.
ఈ వాయిసునుండి యావల వివారించెను. బట్టి నా
యితో గుర్తుండునిండుకాక రోగిదహనమున సమా
జేయనుగోరును కష్టపాశ్చర్యము. కష్టపాశ్చర్యము నేల!
క తిహియింపాను చెప్పవలయుండును. కశీశ్శివరక్షణ
ప్రవృత్తి బ్రహ్మచర్య, నాయకుల అట్లు రక్షింపియు,
విష్ణునిష్ఠులైననునగును ముగ్ధులై రెండుకంటెడ
రేపి కావలసివచ్చును. మాయమిట్టి ప్రభువుమావేళ
మునుగల్గించునయే బ్రహ్మకృష్ణులైవలెనుకొని పూర్వం
దిన నిట్టియద్యవిష్ణులై కలంకలంబు కన్యకానాయ
కులకు అరియండును. గొంజెమంపియిన నెట్టిప్రా
త్యుదా! యనిపొవుదురు.

మహాకవి రస నాటకనిర్మాతను కిట్టి యితి
వృత్తియును కలసి, తన ప్రతిభావిశేషముచే నాయ
కుని భాగ్యిశ్రీకృష్ణునిగను, చరిత్రచరిత్రునిగను, కిర్తన
సభాయునిగను నొప్పొరులించి కృతార్థత నొందియుం
డుల చేసిన కవియు, కావ్యమును నాట ముగిలు చేరిన
యెను బ్రహ్మకావ్యము లై నవని చెప్పవచ్చును.

సజ్జను భూషణులు కలము. దానిలంకాము
లొక్కరి. కనుక కొలుక నాయకుని ముప్పొంగువొ
మునుగలించి ముచ్చటించవలసియున్నది.

దువ్యంతుని యధర్మభీరుల

దువ్యంతుల జోక వాడు చేలుకై మునిగలుగు
బులనో బులులుకలెడి మువ్వమునుబ్రవేశించి వేల
మంది, కొంచెమిటి నోక మృగమును నలుముకొనిపోవుదు
నపోవలయును బ్రవేశించెను. ఇంతలో కై భావము లేతెంచి,
యిది మాత్రము మృగము. దాని ముపసంహరింపు నని
కేకిరి. రాజులుగావించె. మునుజను పంపించి, దీరించి,
కొద్దొక్కనము సమీపమున చేయున్నది. కాకాగిహ
నియు లేదని, విన్నవ. కొంతయును కైకొనిపో విని
నాకిరి. పలువరు లాగ్రహమున మున్నారా! యని వారిని
చూపిరెను.

“ఇదానీమేన దుహితరం శకుంతలా మతిశ
సత్కారాయ సంభిక్తి... సోమశ్శివం గమి.”

(‘వారిప్పడే తనయగు శకుంతలను అతిశ
సత్కారమునకు నొందునంది సోమశ్శివము కేకిరి’ అ
మనుల కామృతి.

అంత దువ్యంతులు,

(‘సోమశ్శివం’ భావం తెల్లమును (ప్రకారం) పై
విదిధిక్తి మాం మూర్ఖు కరివ్యురి.

(రసలో) పోనీ! యామనే మాచెడగాక. (ప్రకాశ
ముగా) (‘మరేనాథ క్రిందించి పాపా కి విన్నవించ
గలదు.) అని యనును.

ప్రపంగకమున నిట్లు నోకవియము నవని
చేయవలసియన్నది. కంకితము కృత్య కేసలము
కల్ప వివర్ణించునున్నది. అవిహానమును (నింగు
మున ప్రవాగమున నులదులు) మన కిచ్చుచున్నా
దీయము లని తోచెడి.

“కద్వాక్రమమున నదిగగానుండు కంగీరించిన
దువ్యంతులకును ‘దుహితరం శకుంతలా మతిశ సత్క
రాయ సంభిక్తి’ అను జ్ఞ భావనో క్రింది లల సంబం
ధము గలదు. ఈ యాకారాలం శకుంతలాశ్చర్యము రి
ముచ్చటించెను. ‘మహామహిమ’ ‘తెల్లము.’ అను
జబ్బాయును దువ్యంతుల మదాసిన భావముతో నీయ
లేగు.”

పాతమున పండితులను కైభావముచే భిగ్గుం
నిగను — సూరించ యున్నది. కేయభిప్రాయము
నకు అనురూపముగ చే రెక్కినగ్రంథమును గొంకెమంప
విమర్శించ వలయున్నది.

‘మాయ శకుంతల పరిభాష’ మున కైభావమున
అనుజ్ఞ భావనో కై వాగ్దించునంది న దువ్యంతుని మ
నము సంగమం కవిస్థాయమునైచున, నీ దువ్యంతుని
కంటె ‘విన్నవా కేరితి’ కైభావము మే 2. పూర్వం నున
అనిన భాగమున దువ్యంతుల దీనియందుండు దీనియందు
బ్రాహ్మణులను దీనియుండును. ప్రవాహితమున నెండు
వెనున ప్రవ్రాహితమున నాకారం కైభావము మూర్ఖ

శ్చోదముగ వినిపంతే మహద్వాంఠల్యము నొంతి పాఠకులకు
 మనఃకానికంటెను, వశోహారకారమును సంపదించిన
 చంపనే యుక్తాయు క్షవిచారణలేక మానసమున నుద్వి
 ఘ్నముచూపఁచును మహాపురుషునిని దా మెప్పఁజేయును.
 'మేల' యుక్తో విజ్ఞానముగ గేంద్రముందుగఁ బ్రకటింపఁ
 పరచునిచ్చుచుగదా. శ్రీరామకాకారాంతర్యమువా
 గించి మామలపడుపట్టి యామరమయోన్మ్యుడు కేసంతలా
 ప్రత్యాభ్యాసానందమునఁబోకిన, 'అనిర్వచ్యం సరకశ్రే
 ణ్యపశేషే మావిలయితుం' లోనవలసినది, బూతుమలచి
 కదా దొంపఁచెడియుండును. అట్లేయనచో 'మహా కవి
 యానకాళివాసుమాలములో లేని 'అశ్విత్తాపి, మునిశాసను'
 లను నుత్తరవల్లనల గావించి యున్నప్పుడెకాశ్యవేమి!
 అట్టి నిష్కృత్య మోజులగు కల్పవృక్షార్చితలవా ప్రాచీన
 విమర్శకులకు సంతోషాగురు నయిండు వేదోక్త గ్లాసుంచి
 యుండుట!

ప్రభావమును ప్రసరించిన వివర్ణన మహాళియ. లే
 తొక 'సంక్షోభమున' 'కాలిదాస' దుష్కంఠునకు బుఱు
 పు క్షేత్రీకావ్యములు పెండు' అని కల్పమియ్యవచ్చును.

'ఆ మనీశ్వరు లింటిలో' వచ్చారా! యని కనఁ
 బడినవారి నెవరినైన నడిచి ఎచటికో వెళ్లివారు. తారి
 యంగ్మయిమాత్ర మింటిలోనున్నది వాని చెప్పగానే
 అట్లేననియునుయవని యింతలో జోగంబులయేనా
 కాలిదాస గుష్కంఠునకు ముఱులను పొంగల క్షేత్రీకావ్య
 ములకు దార్పణము!

ఇట్టి యాదిమర్మన మనంగతమని తేవన సాహ
 సంపనుగాని, ఈభి నము కన్పిత్తాధిపతి కాలిదాసుని
 పనుటమాత్ర మయ్య క్రమని చెప్పకతప్పినదికాదు.

అయిన 'తాండ్రక్షమే' అను దుష్కంఠుని
 మాటలలోని భావ పోవని యింకొకటిమా! పాపమింటికి
 కల్గియు, బుఱుపట్టి యుని నోవము లక్షంపశేమా! యని
 నోయితి కేకించి, వానీ! పాపమునాల్ల యాదిగ్ర్యమును
 గ్రహించి పెచ్చిలి వేసిపంపకే మనిచంద్రుఁడు పొపుత్రి
 నలన నారాకనువిధి సరితీసియను. అదియే నామకనశేట
 అని దుష్కంఠుఁ డనుకొనినట్లు విధితమయ్యెడి. అంతయే
 కాని పాటోవిధముగ నాతనియప్పుడభావము నూహించి
 బట్కొబంకినానింఁ గు నాతని నికృతునిగఁజేయ సాహ

సంఘట మనుచున్నాడు. ముష్కంఠునిప్రతి ప్రేమయు నీతిను
 బరీక్షించెడిదముగాక.

అతివెల్లుతుకొరి, గాత్రమాచిత వేదమునోరెచా
 నమును ప్రకీరించి, గాత్రమ ద్వాంము నా పను. ఇంత
 లో వృక్షవాచకును పక్షిపుచ్చెపురు పంభావము వివ
 రబడెను. అదేమా యని యాతఁడు పరిగించువంతలో
 ముష్కంఠు మనికవ్యకలు వెల్లుగు నీతిభావముగ
 కలశములగరించి, రాజాస్థానపునకే నెచ్చియింటికి. భిక్షా
 లున రాని వారినిని యిట్లునుకొనెను.

అనో, వధురమాపాం దర్శనం!
 జ్ఞోమిచ్చాలి, దుర్లభ మిదం వస్తుం శ్రీమ నానో యాన
 నస్య, మారీకృతాఃఖలు శుభై నుత్కానలతా నవల
 తాభి.

(అశ్వశ్యము, ఏమిసాంబున్నాడు! అంతపు' శ్రీ
 లకును దుర్లభమైన యిట్టి' అశ్వశ్యము నెవనానల కల్పవేది
 నిజమగ నెవలెలు భిక్షునిములకే నుత్కానలల బాక
 రించుమగదా! అని.

తపోజనములో మనిష్యులితో సుంతకేసంబల
 పెంటి సాంబుయ్యులకి గవలెదెనో, ఏవ' పట్టి నిట్టివా
 రీరకైముండుటకే గార. మేనునొలంబ య' క్షుని.
 తోయట సర్వసామాన్యము. అట్లే గుష్కంఠుఁడెనా,
 వనవాసీనులను, మల్లభాగినులను, సవయస్కలను,
 నర్థింతలావ శ్చనమును, ననుమువ్వుకుకెల్లకలు చెల్లకు
 నీగునాయట గనికపుకు, అశ్వంబి సోమమార్కనీధు
 లను, నను' శ్చంపశ్యలను, ననునంపు' శ్రీలకున,
 కీరిసాంబున్న మోముగనున్నకే. యని నాశ్వశ్య మున్న
 దైనదులని పాపవాన్యధా యూహించుట క'మామాయ.

ఈముష్కంఠులో నొకరికెగదా మై నుండునలయు
 కతుంఠల! గనుక:

'యనవే' నాం తిన్నా నా మాత్ర్య ప్రసాద
 యమి 'ప్రజ్ఞామయ'నమండి, తేష్టవనిన మూదానాద
 సర్వరివయములఁబట్టి యాపెను తెలిసికొందువు. అని
 రానా రెంపెను.

దొంగవలె దానియుండుల రేమికెట్టిదియు!
 అనియదుకదురమా!

అంతఃకలకలమునై పల్కినవాడగుగాన, శ్రీమంజుల
 భావానా అనంతరీకములు గూర్చితి ముఖ్యుల కన్యమై
 యున్నది. తనవనము, తనవ్యవస్థలు, గాన పంకోచము
 ములేక యెకాయితనపాపియ యడిగి తెలిసికొనగూడదా
 యనియందులేమా? వారు వనవాసములుగాని, యీతఁడు
 పట్టువాసిమేకదా, పంకోచ వేలయుండవలెవును?
 గమనవోకీముగ్ధుని యుపయోగంబునుగ వచ్చుమందులకు
 వానిని పూలున సమాపించు జంకి, పట్టుమొన వసుంధి
 సమాచారమును దెలిసికొందునని కలంచుట యొకరప్పలా
 నిదికాదు.

అంత శ్రీమంజుల పాదపములకునీరుపోయుచుండ నన
 మాయ కలంకలముగ్ధులెంచి, 'సగళిమంజుల! విన్నీ పరియందు
 సుతొనియెట కిం ప్రతిగార్తనకాళ్ళకునను నీవంటెను
 నీవంటె శ్రమవృత్తులయందు నెట్లు నీ ప్రతిమని నిలం
 చను.' అని యడిగెను. శ్రీమంజుల నామోదము 'శ్రీమంజులకై
 గార్త నామని' తన నేనీవృత్తులకు నీరుపోయెదలను?
 నాకును నీవయందు పోదరభావముగలదు' అని బదులు
 చెప్పినది.

కొంచలమృతయయగు శ్రీమంజులముఖుల నెల్లప్పుడంత
 గోచరమున నగంధీ విదలముల నాకర్షించినపుడు 2-3
 కుమ్యంతులకే యవతేల? ఎట్టివాని వైచ మానవ మానవి
 మగ్నమై జాలినొందుట సహజము. కనుక కుమ్యంతుల
 వానాధిపతియై తొలుత వట్టి లావణ్యవతి యగు నీమె
 కి వ్యత్యుతంజ యెట్లుని విత్కించుకొని తనంజుల నేయు
 క్కాము నీవకు గన్నులారా జూచుచు నేయున్న వాడను
 గాన, మానసమున పోకవిగముల విసుగుజనించి,

అపాధుదర్శిలు తత్రభవాన్ కాళ్ళపః
 యశమా మాత్రమగర్భ నియుంక్తే.

(ఇట్టి యామెను వాత్రమగర్భమునందు నియో
 గించుచుండ బూజ్యుల ము కిచ్చుముని యుపదేశము
 గాడు) అని కలంచెను.

కుమ్యంతుల డిట్లు కలంచుట కనికరముచేరలేయని
 విలపించుచున్నది. 'అయినగాని ప్రాణము; అనగాడను.
 కాని యీ ప్రాణుడికి నెట్లు ప్రాణుడిట్లు అనంతరీకముగాను
 అని చివారిం దాని తో చెడితి. ఇంకిను నీవినమానమును
 విడిచిం దెనును.

అట్లుండ, ప్రాణుండచే గర్భిణినింపఁబడిన తొక
 ముడిని పెదలింపుమని శ్రీమంజుల యనమాయ వసుగ,
 నామె యట్లునియొందుండెను. ప్రాణుండచే నీవనానానా
 మోయుల బలిపొందించెనీ. నీని నెట్లుచేసి కుమ్యంతులడు
 యాగాప్తిప్రే గమమున్నను నట్లు అనగా నిమిషము
 కనులను:

శ్రీ.పగసిజ మునిధం తైవలేనాపి కమ్యం .
 నులినవపు పామాంకో ర్లక్ష్మ లక్ష్మీలనోరి;
 ఇయ మధికమనోజ్ఞా వల్ల-లేనాపి రిన్వ
 కిమివపా మధురాణాం వంధనం నాకృతీనామ్.

(పుట్టుము నానానో గూడియు విందెనుగదా యందును
 గదా. చంద్రునకు గళంకము మననమైనను శోభాకర
 ముందుండవలెదా? అట్లే నావృత్తులయందుంజుల నా
 పో విందెనను తనోద్ధగనే కడబడుచున్నది.) ఈమా
 టలు అనమాయ శ్రీమంజులయొక్క ప్రవల్లలమును వన
 యందుల గడిచెపుడు కుమ్యంతుల విమోచనవి. అన్నటి
 కాళంక పరివర్తనల గూర్చించి యే చెప్పెను. అది
 కట్టుకొనిన వల్లలము కంటబడినపుడు, మన రాణులు
 నీమెయను బనావనము కట్టుకొనిన వెంటేమో పట్టినయ
 ముగి నుండెడిది; ఇది కుమ్యంతులయొక్కని కంటనే స్వత
 స్థముగా పొందెను మున్నచో, 'నేనీవొందెనానీమె? అని
 యూహించినట్లు తెల్లమయ్యెడిది.

తొలుత నేను నుడివిన విమర్శకవచాళయంబుక్రమ
 ముగ కుమ్యంతులయొకంపుమును నూరించుచు, నీవై
 పందర్శము నిట్లు విమర్శించియున్నారు.

అతఁడు పాదపాంతరితుడై యారవస్వి బాలికను
 గాంచుచు నిట్లు కలపోయును!

శ్రీ. విమముపహిత మాక్ష్మిగ్రాభావాన్మ-అగ్నే కే
 ప్రవయగ పరిణాహాచ్ఛాదినా వల్ల-లేన,
 వపు రభినవ మస్యాః పువ్యతి స్వాం నకోభాం
 కుసువవివ పినద్ధం పాండుపత్రోదరేణ.

(యీవచనవిన్నమునకే కట్టుకొనిన వల్లలముచే ప్రవయం
 నిలచాంతయు గళంబుకే యున్నది. అభినవము నీమె
 శరీరము నంజులమునకే గర్భయింపిన పుష్పముచే నీవయ
 శోభను ప్రకటింపఁజాలకున్నది.) కుమ్యంతులలక్ష్మము

(ఈ యాశుమాని ప్రమాదమున నాతి స్మృత్యైవ నన్ను కలుగజేసెను; ప్రత్యక్ష ప్రమాదమునకు నాతి నానా గుర్తు తెలిసికొనెదగాక) అని తలంపెను.

ఇంతలో లతలకు నీరుపోయెదలెడి, నందుండి ఒక అమ్మె పుట్టి నదికి కలుగిలినామునకు నాతి నొకటికొకటి, అట్లా కిక్కిరిస్తూ నాతి వెయ్యి మానసి యనునదిని ను. ఆ నాతి కన్ను జలుకుటచే నీటిలో కలిసపోయెదది. ఈ మానసును రాజు పంపి మాతో “మది! యిట్టి మానసు లోను నీ పియ్యలను, పియ్యలన్ను కలగొని పుట్టి యెట్లైనా తినుచున్నావో యా వెయ్యి మానసులతో యిట్లు ప్రసక్తింపమిచ్చు. ఆకామయమున భయములను పుట్టి విధిచుమును కిక్కించుమిచ్చుదినును!” అని యనువిన్నవించెనుగాని, యేమైనఁ దోచికినాఁడేమో చూచుడు.

అరవి మానసులో భర్త మైన విశ్వాసము లేకుండెడి! అయినను నీ మానసునందెయ్యను. భర్తనుల చుట్టును లవలతో ముట్టడింపి గంపించుచుండునాటు కిదే నిద్రాసము.

అదృశ్యమును పీడించినపు నాతిని చిత్త మెట్టి కష్టములపాలయినో కాని, పాప మాటలను తుమ్మెరచుకొని చింది యనుట నాకర్తింపుడు:

“మయం కెత్తె వ్రేస్తే పొమ్మకు! నాతొ కిక్కిరింబు కృత్” (ప్రేమవచన! నీవు యుక్తాయు కృత్ కిలములే నాననకుటచే నీటికి నుగ కలుగిలినామును నానీ నీర్లు పొమ్మకు మనుభవించుచున్నావు. కెత్తె వ్రేస్తే పుట్టె మెనెనాది అట్టిది నాలను నుగదా! కెనుంలపై నాననము ప్రసక్తింపనను నాతి వికృత భావముచే, మాకు నానంజ మేమును కుండ్లం నది, యానాయు కవిచాక లేకపోవుట యనునదియు యానది కుండ్లం నదిను మేములు లోఁ దల్ల మరుచుండుట లేదా?

ఇట్లుండ నా భ్రమరబాధ నపనయించుపొంపె నామె వెలులూపిలో చూచునకాళి మానిన కంతయోదోష్టము, నంటినే యా నెపముతో వారినిడాసి, కొంపనేపటి కేటొచ్చి నుగ కెనుంలొజ్జులైతియును కారివలననే విని పిమ్ముట నాతర దనుకొనుట వినుడు.

శ్లో. భవ హృదయ సాక్షిలూపం సంప్రతిపం హానిగ్గతయో నాతికలంకం నీ యనిష్టం గిహం పుష్కల ముంత్సయే.

(హృదయమా! ఇది సాక్షిలూపకము. సంహానిగ్గతి యైవది. నీ వింపెను. కష్టాని పుట్టి యని కెనుంలమిహానో యదియ పృథ్వీయనుగు రత్నము.)

ఇంతదనుక గుమ్మంతుండు కెనుంలొవిషయమున కెట్లు ప్రసక్తింపనో యా మేములంబులను పుట్టు ముందు విములేనా! కెనుంలచే మా యనికష్టమైన ప్రసక్తింపనం దును నాతి నానంకల విషయమై యిట్టి పరితాపము కొండెనో యమాటలలోని యొక్కొక్క యక్షరమం దును సాక్షుల్పరించుటలేదా! “నా, కరణుల దర్శలు నన్ను అన్ ద్రియును లై నట్లన్నునులే నానంకల, నికమే” అనిన పరమహంసను కను ప్రసాదాభ్యువిమాలు నటించె నెంత. కనుచీవిహాలోలుండె, కను నటించుండె, కను చీయనూపుండె, రాజునున ప్రధానుండె, గజరాక్షస కారి కిట్లెట్లు వినింబిత విన్నవమును, నింబిత హారా లోచనయును నుండు పెంతటి యాభ్యర్థ జనమో యాలోపింపుడు. కనుకే యాగుమ్మంతుండు లోకొ త్తెరుడిములు కట్టికంకెయమును లేదని మెలల నొకపంక్తి యము మనవిలేయుచున్నాను.

గుమ్మంతుండు మాయాత్మ లోకముగ కెనుంలను విరాహమాడి, నిజభవంబున కేసి, కుమ్మతైంతమునందన్వ నును విశ్వసించును. అదియే శాకుంతలొకమోక్షుండె యట్లు నాదించెది నాతి మేలొకవిచారమునకు చే నావిష యమె యాతనిపై దోష మాలోపింపఁజాలము. కవికల లిలకు నట్టి విశ్వసనము చూచుచు నా గుమ్మంతుని కోపలహరియమును విని కైపుమునకే నానావిలన సాక్షుల్పరింపఁజేసియున్నాడు.

గుమ్మంతుండు దొకనాడు పథలో నానీనుండె, వేగ్విమల నీరమును నాకర్తింబి, యిట్లు కుంఠించు: “శ్లో. రమ్మణి కీర్త్య మధుంంబ్వి నిశ్చయ శ్రద్ధా పద్యుక్తుకో భవతి యశ్చుభిరోఽపి జంకు; తచ్చేకసా స్వరతి మాన మహాభూర్వం భావనిరాని జననాంతర సావ్యదాని.”

(నానీ మహాని ప్రాణులు నభయనో గూడినవయ్యు, పనోహారకల్పపులంగాంబులు, వధుకల్పముల నాకర్తిం దెయ్య, నుత్కంఠిములకట చూచి, నిజముగ నది భూర్వ

అప్పుడు అందుకు సమాధానములు క్షణమున నాటకమున విస్ఫుల్లిత పోయిన సుఖాభిలాషమును స్పృశించుచున్నది. దీనివల్లనే ఈ సమయమున రాజు తన అలృప్తతలతోను మనసు విరమింపజేసి, మృత్యువును 'యోమి'గా భావించుచు పుట్టిన తన తాతనామమునకు అని విడిచినట్లు చెప్పి, మరలయు రాజునకు శకుంతలయందు ప్రేమతోకలయము ముగియజేయుచు మృత్యునిదిమనస్సును స్వతః విడిచుచున్నాడని

మునిశిష్యులు శకుంతలను గొట్టించి, రాజు నా నతి నాతని సమీపింతురు. అనకుండునవతి యగు శకుంతలనుగాంచి రాజు విచారించుచుండ, కందుక సమీపించి, 'యోమి యెవరో మనోహర కృతగులైన కన్యకైతి, అని యని దువ్యంతులకు 'భవతి, అనన్వర్తనం మనోరథం' అనునా! పరశ్రీ ప్రకారం దేవుని యనుమతి మనము తాముచేసికొనినట్లు చెప్పి శకుంతలను గొట్టించింపుచున్నాడు. కాని మనోహరం మన నా దువ్యంతులకు నిశ్చయ పోయి, 'ఏమిది' యని యనెను. అంత వారు పెక్కుచుండుల నాచుచున్న సమయమున, తనపై కేదోకొన్ని య వాంతో ముగిసినట్లుగా, తనను స్వచ్ఛందముగా కేయవచ్చు నున్నట్లు నారీతిపయమున దనకు సమ్యక్మున్నను, శాంతిముఖిగాంచి, యానకుడు వారియొద్ద నాసనమునువేసి జూపిన గౌరవ మధ్యతీయము.

'మనయు గౌరవి శకుంతలయొక్క మేలిముసుగు తీసినపు వారికి నామె సొంతవర్సమును గలి మనలోనుండు పరయుడు.

"హా, ఇద ముపసర మేవం రూపమక్లిష్టకాంతి ప్రసాద మిచ్చిసీతం పాన్తి కీర్తివర్ణనాకా; భ్రమర ఇవ విభారే కుండ మంత స్తుమరం ఇచ్చిను మోహింపు వైవ శక్తిమి హానుం."

(అందరి సౌమ్యముతో నొప్పునున్న దీక్షా పము; దీని, యందు నేమ పరిగ్రహించిరినో; లేదో నిరూపించును. కాని! యంతిర్యాగమున మందుతో నిండిన మనసును తేటపెట్టి ననగించింపించును, బుద్ధ్యునింపించును నీతితో నేనైతి. ఇందానని సౌమ్యమెట్లు కల్గి యుండునో గానమును. ఆరణ్యములో రాజు తనంతలు నిం దిది చెప్పినాననుచున్న సత్త్విమును పరిగ్రహించవచ్చును

గదా! ఆరణ్య మనములో జరిగిన ద్వైస్వరంబుములో నభర్యభీరి లోభమును చుయెత్తినప్పటికీ కాదు.

మునిశిష్యులరని పూరికిగొనక 'ఏమి, మాటలా పెవు?' అనుడు దువ్యంతులకు 'అయ్యో! యంతిర్యాగ నింపినను నీ వెను బుద్ధ్యము పని యనామెట్లు స్పృశికి వచ్చుటలేదు. గొప్పదియును నీ వెను నీ యుద్ధానికి స్వీకరింపగలను?' అనెను. అంత శకుంతల 'పారవా! తొలుత నాశ్రమమున సమయపూర్వకముగ నన్ను వివాహమాడి యిచ్చు కెందు నీ యుద్ధానిననులకే ప్రార్థనానిన నీవెరుపు టుచితమా?' అనుడు, నువ్యంతుడు (చెవులు మూసికొని) "కాంతం పాపం కాంతం పాపం".

శ్రీ. న్యాయకే మాదిలయిండు కిమి! నీ జన మిహుం గ పోయిరును, మాంక పేన పిండు! ప్రసన్న మంభ! తుల రహం.

(ఏమి! మాంకల నొరయుద్రవాహము, అందరి నిర్భలజలమున, నిర్భలమందును వ్యక్తి మలను గొల్పుచుండుండు నీవును, నాకలమును నాశనము చేయును నన్ను భగ్యభ్రష్టుల కేయలలనించి గాజోలు అని కనెను.

పదంపడి శకుంతల యంగుళీయకమును జూపెద మని నుడిగి, యట్లు చేయఁజాలకపోవుటచే రాజున శప సన్యాసము ముగియజేసింపును. అయిననువివాహసంస్కార మె గోహరణిత మగు నామె మోమును గాంచినపుడు మరల పంకెడుగ్రస్తుడై,

మయ్యేన విస్మరణచారణ చిత్తవృత్త వృత్తం రహ! ప్రణయ మప్రతిపద్యమానే; భేదాద్భువో; కటిలయో రతిలోహితాక్ష్య; భగ్నం శరాసమి వారిమహ స్మరస్య.

(విస్మృతితో శకుంతలయొద్దను చేయనినామెత్తెం తమును పేక్షింపఁగాఁ గొపారణితలోచనయగు నీమెకుటిలములైచి పద కనుబొవలను, లోమముతో మున్ముదాగా మును ప్రుంమఁగనన విశేషి) అని మనతో ననుకల్యమ నీతిగాన మననమునకు కట్టిసౌమ్యములలో సంతము పంపకలు గలుగుదుఁడను సమాధానముదా! ఆరణ్య మల శకుంతలనుజూచి కాలిగొని,

'భక్తే! ప్రభునింబువ్యంతిచిత్రం తథావిధంబలకృతే.'

(కల్యాణి దువ్యంత చరిత్రము జగత్ప్రసిద్ధము. అంగు నిట్టి కాలమునందు అని యనునంతలో శేషులగు కోదనముచేయును.

మొట్టమొదటి వింతటిగ్గ నెఱవడిన గువ్యంతుఁడు పారి మాటలను వచ్చి, శేషులను సెల పగ్గిగింపఁ గూడ దను నొక యాశ్చర్యము గలదు. కాపకారము చే నావృత్తాంతమిందునైన జ్ఞాపకము లేకయుండ, నెఱవడినంతయొక బుచ్చు పొక యువనిని వెంటఁ జెట్టి కొని నచ్చి, 'యీమె నీవృత్తాంత' గ్రహింపుచును తోచిన 'మహాప్రళయ' మని చెప్పిన యీమె నుండువలయునకుఁ బంపువంతటి యవివేకము కాలిదాన దువ్యంతుని చరి త్రములలో గానఁబడును. ఈతఁడు బహువత్సరములైనను, గురుప్రాసాదించి, యతునవంతటి దుష్కళిలో లేడు. అట్లుండెనేని వైకార్య ముచితము గావచ్చును.

మమలు చెప్పవలసినదానిఁ జెప్పి తున కారనితో 'వీరు: నీర్భావస్మి కాన నీవిషయమున నీకు సంగృహీతము గలదు. ఇట్టమున్నఁ బరిగ్రహింపుము. లేదా, ఇట్టి జ్ఞాపకము. ఇదో మేము జగ్గుమన్నాము' అని పోనుకొనఁ, జ్ఞో. కుముదాస్యేవ కోకాం:

సదితా బోధయతి పంకజాస్యేవ,

వివాహి వాచిరిగ్రహ

సంశ్లేష పరాజ్యుగ్మత్తి.

సాధ్యః సర్వవిధముల భర్తృకులమునం దుండు లున్న శ్రేయము. వికస్పము గాకపోయిన, విచారితృ దైన భర్త యంగీకరించగలరు. అనుభవమును మమలు గూడినట్లు గ్రహించి దువ్యంతుఁడు, ఇట్లుచేప్పెను. (తమునవంకజము లే పరస్మల్లోమపుష్పజీకిని చెల్లఁగఁడు లేన యుని ఈ సునయనులచే నుండుములనే బోధించు నిన్నాడు. అట్లే పాగ్మల్లోమ పంకజముల బోధించు నిన్నాడు; గనుక, కేవలము వాకకాక, వ శేంద్రులను కించపఱును నవ్యుక శ్రేణివాగిన్నా ముగ్ధమునాన) బా.

కువకారఁడు విరిధాటి కోర్కెలలో లేన భుగో హితునిఁగాంచి చెప్పినవలయుల వినుడు:

భవంతిమేవాలత్ర గురుభాషణం పృచ్ఛామి.

జ్ఞో. మహాశాస్త్రి మహామేషవా నరేంద్ర శ్రీ పంకరాయే; వాచిత్యోగి వామాక్షాహ! వాస్త్రీస్య హంసలు.

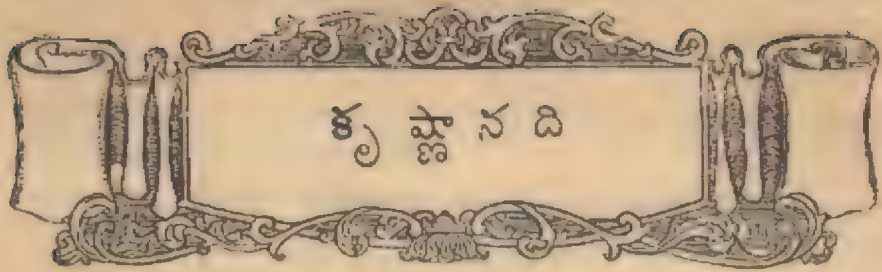
(ఈవిషయమున నెక్కువతక్కువల గుఱించి మిమ్మే యికిగోను. నిజముగ నేనామను వివాహమాచి యీసమయమున మిఁక వివాహమునైన తినో, కార్యము పాలయనఁ యీమిఁకే ముసల్యము కాదుయన్న గో యిటుంగిత్తితి. ముండుమున భోగ్యుని వినుతునో, నో దాను గ్రహించి నాక హితునునఁ బడుచునో!)

మఱియు నింద్రునిచే బంపఁబడిన మారలి శేషం బులొచ్చిపోవలసంతెప్పవనానాంతఃపురముల ను దువ్యం తునిఁ బంత్రాక్రాంతిచేసినగ నెఱిగి యానందవ్యవస్థా పిగాదించువారి కు, నెట్లశ్శేషాపముతో నానంద శేకాని బాధించుమండ నారఁ దాఁకొనించును, రాజాను శరణు వేఁడెను. ఆసమయమున దువ్యంతుఁ డాతనికథయ విని సంగి, కనుగ నుండెలేచి, యిచ్చు నేమియుఁగానక విని మమని బాధాకారణము నరయుచు నిట్లు భేషాయును: జ్ఞో. అపర్యాపా వ్యాప్తివ విని తానెట్ల జ్ఞానుఁ ప్రమాద స్థలితం నశకృష్ణ, ప్రజాను కుశేపథా ప్రయాతీ త్యశేషతో తేరుకు మస్తీ కత్తి.

(ప్రతిదినము ప్రమాదపశేషమునఁ దానుచేయుకొన ములనే నుగొనుట యశక్యమైయుండ, బాకములోని ప్రజలలో విరేచార్థమునఁ బ్రవేశించిమిన్నది యెల్లఁ తెలిసికొననగును) అని.

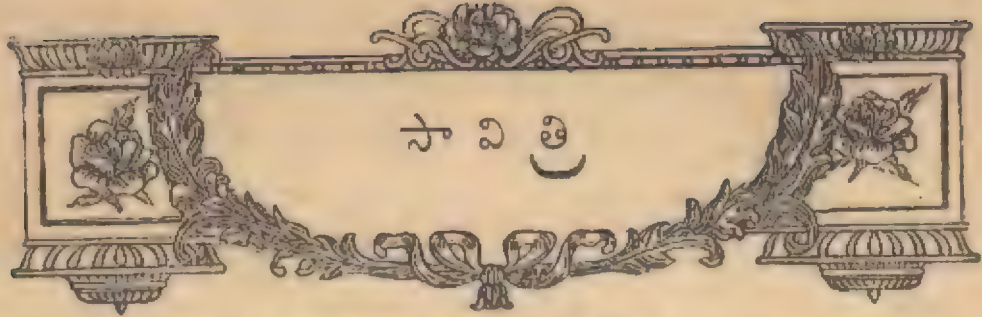
తానేమైనఁ దెలియక దొనఁగులు చేయుమంతి నేమో యని యాతని కనవరతము మానసమున జనించు భీతి నేనామలలోఁ దెల్లమగుచున్నాఁగా! ఇట్టి యాస్పా భీతి కొనియాడఁదగినది. మనమహావి రస వాటకనాయ కుని ట్టి ధార్మిక శ్రేష్ఠులగు: బోషించో యిష్టాశీః గొంతము కనగరమైన దనవచ్చును.

వీరాయుని కండ్లమును గర్వించుకొని, మేఘం బాయునంతయొ కొన్నిభక్తముల సేవఁజేర్చుటకు వాస్త వాయును. ఆకొన సామర్థ్యమున వాస్తవము గలను పడదు. నాయకునియందె యిట్లనివార్యముగను, స్వాభా వికముగను, సామాజిక క్షుల్పముల నీలని మేళన మున త్కులును ప్రతిభా విశేషమునకు విచ్ఛిన్నము. ఇట్టి ప్రజ్ఞా భుగీషులలో వన వహించి యగ్రగణ్యులముల నెవ్వరి దాంకిను. ఇక దువ్యంతుని శాస్త్ర వినుకలించి ముచ్చు టించెదము గాక.

జి. జా. ము. వ. రి. వి. గా. రు.

- గిరిరాజకందరాంతరవాసులైవట్టి, మునిచంద్రులరిసి నీవెవలొనంగ
తటవివర్ధితపుష్పి తక్షణిణివామూలు, పుష్పదేవియల ముతస్రవులు గుడియ
దృక్పర్వముగఁబండి యెండి యెన్నులువండి, కేదాములు నమస్కరిం లొవచ్చి
సతతంబు దలమీఁచ జూవిహంగముల బృందములు సత్ప్రతాప్తములు నిప్పు
- గీ. మన్వపుండమృ పూపు లమందభక్తి, సమభికామోదమితభా వ్యవజాలు
కోర్కెతో నీకు దోసిల్లి గ్రుమ్మరింప, నలగుచున్నావు కృష్ణా మహాప్రవంతి!
- సీ. పగలురాత్రియులేక ప్రాకృప్తిమములకుఁ, బారుచున్నావు కూసారములకు
సుఖదుఃఖములులేక శుభ్రజలంబులు, మోయుచున్నావు నీవును నీయ
శతబద్ధములేక శితతరంగరథంబు, నడపుచున్నా వర్ధనాయకునకు
కాలునేతులులేక ఘనభూములకు నీవు, మోచుచున్నావు నీవారిధారి
- గీ. ఇల్లువాకిలిలేక నీ నెనఁగుమాడీ, ముందు నాధించినావు, నమ్మిశాల
విశ్రమింతువుకాఁజోలు వినినితోడ, నందుఁ గొలుపువాడీ కృష్ణా మహాప్రవంతి!
- సీ. కుంతహరిం బాసకట్టి, భాసిల్లుకొండలు రెండు నలుదగుబ్బులుయగులు
ప్రక్కలు బారుకాల్వలు చెలికత్తెలు, భటలు కుంబంబులు పెదయునొకటి
దివ్యాశక్తలు పీఠించునేనువు, విశ్రమసానంబు విజయవాడ
హిందూమహావాక్కి వ్యావయన్లుభాండు శ్రేణికొట్టి పుత్రికప్రకర మరయ
- గీ. నచలవాని కనకమర్గాంబ పెడమ,టింటివేలువు, కొంతె నీ కెందుఁగొందు ?
భాగ్యే ద్రవహింపు మాచంద్ర తారకముగ, అమ్మ! రావమ్మ! కృష్ణామహాప్రవంతి.
- సీ. వచ్చిమాహార్యదీప్యన్యాత్మవామాంక, నీమానివానంబు చెంగిలించి
వర్ధనాగతనముద్యజ్జలావహములౌ, నునెడినెఱుఁగతో చుడ్చియించి
క్రీడావళులై కెంఁగలఁ బంచాను, నుగ్రకాంతంబులు లుత్తరించి
ఆత్మమాత్రావోధాన్తి పొడనూపు, వర్ధతంబులు నెల్లఁ బగులుదన్న
- గీ. యనఘగాంధీమహాత్మ్యదర్శనము నెయ, భీమభంగావివాన్మగీతామ్మతప్త
నీప్రకృబరధరితదీప్త మగుచు, నరుగుచున్నది కృష్ణామహాప్రవంతి.

సావిత్రి

రాశీసోమయాజుల సుందరమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

మునిటిరంగము

పర్వకాల: సావిత్రి, దేవినిపూజించి, యిలాగుపాడును.

ముఖారి - విశ్రగ్గతిచాపు.

స్వయంకీ గారి మహేశ్వరీ

కరమభయమొసగగదే, స్ఫురదఖల

సురమహితే! శం.

హిమశైలజా, నినునమ్మితి

ననుభోవవే కరుణ, జననీ!

ఓశైలజా నినునమ్మితి

ననుభోవవే కరుణ, పరిదాయకీ, భవతారికీ,

బృహన్నాయకీ, ధరమహాదారివి,

గురితముఖారి హా! శం.

[నటకునికిష్టమైనది వీర్వలైనానర, దేవిపరమై నది పాఠవచ్చును. దీనిరథునాత దేవిని స్తోత్రముచేసి సంస్కృతిగోకమొకటి, తెనుగుపద్యమొకటి రాగవరస ను చదువవచ్చును.]

జననీ, సావిత్రి! ఈనాడే నాభర్తమరణం.

నాకు అడవిలో బయలుదేరిపోనికి సిగ్గుచు నున్నాను. అట్లే, మేమిద్దరిమూ తిరిగి కలిసి మూర్ఖతాలకు వచ్చేట్లు చేయవా? నిన్ను నమ్ముకొనేవారిని ఎరించినాను. నీవు నిభర్తను, విశ్వేశ్వరుని, ఒకనివిషమయినా విమవలేక, నగిముశిరిము పుచ్చుకొన్నావే; నీపేరు మో నుకొని ధన్యురాలవైన నాకు భర్త్యవియో

గము సాధమించనిస్తావా, జననీ? నాకు మద్ర రాజ్యముకంటె, నాశ్వరాజ్యముకంటె, ఈ యశ్వరాజ్యమే సౌఖ్య మనిపించినాను. నా కావదవి నిుజెట్టవా, జననీ? [నాప్రాంగ పడి, పువ్వులు తలులో నుంచుకొనును] (జన.)

రెండవరంగము

అడవి: ఈలాగుపాడుమా నారదుడు ప్రజేశించు ను:—(నటకుని కిష్టమయినది వీరై నపాఠవచ్చును.)

(యముడు తొందరగా ఆత్రోవను పోవుచుండును)

నారదుడు:—ఏమి, యమధర్మరాజా, ఎక్కడికావరుగు?

యముడు:—(ఈగి తిరిగిచూచి) నీహా, నా రదమహామునా! ఏమంటావ్?

నా:—“ఎక్కడి కావరుగా?” అన్నాను.

య:—నవ్వవలసివి ప్రాణం తీసుకపోవడానికి.

నా:—నీవే ద్వయంగా వెళ్లివలెనా? ఈవర దలలోనూ, భూకంపాలలోనూ, యుద్ధాలలోనూ, మహమ్మారికే ద్రోకములోనూ, క్షేమంలోనూ, జమాబందీగొల్పేసాటు లో, భటులు చాలినారు కాదేమిటి?

య:—చాలకేమి? అకచుక్క భూమిలో టాకులంజినా చాలును. మహాశ్రయము వచ్చినా చాలును.

నా:—మరి నీతో స్వయముగా వట్లవలెనా?

య:—నాభావలు ఆపాలిమెంట్ కే వట్లలేకపోయినాడు. అంత విస్తృత సత్యమంతాను.

నా:—(అక్కడ పురికించి గెలిస్తాను...) అయితే, నీవు వెళ్లనా, ఏమిజరుగునా గదా?

య:—ఏమిజరుగుతుంది? నీకా అనుమాన మెందుకు కలుగవలెనా?

నా:—(నలుసుకుచూ) మ రేమీ లేదు. ఆమె స్వీ మార్కెట్ కేయని ముచ్చట పోవకు వచ్చి ఏమో అనుకొన్నాను.

య:—అక్కడ మహాదేవు దుష్టుడైనాడు.

నా:—ఇక్కడ సావిత్రి దేవి అడ్డుపడుతుండే మో? అతనిభార్య, సావిత్రి దేవి వరకు సాదినికాదూ? మూడుదినములు నిద్ర పోరుములులేకుండా సావిత్రి దేవి పూజ చేసింది. నేను నామతూ దగ్గరనుంచి వెళ్లి నూకన్నా, నావైపు చూపే లేదు. దేవి సాదములపై మనస్సు అంత లగ్నముచేసి పది. అంతభక్తి ఉండకే పోవునా? దేవి అడ్డుపడుతే?

య:—ఇంతమా త్రానికే అడ్డుపడుతే, మరి నేనెందుకు?

నా:—అది అటండిగా.—

య:—ఇంకా ఏమిటి?

నా:—సావిత్రి పాతివ్రత్యమే చాలును.

య:—నిందుకు? తనభర్త నాచేతిలో పడకుండా చేయడానికా?

నా:—తివబోతూ ఏమి అటగడ మెందుకు? కాని, నీయావచ్చుకీ వినియోగపెచ్చు, ఎవరడ్డుపడినా—

య:—కవచ్చి తీసుతాను. ప్రాణాలు పుచ్చు కోకుండావస్తా ననుకొంటున్నావా యేమి?

నా:—మళ్ళీ కలుసుకొంటాముగదా?

య:—మరి నేను వెళ్లవలెను. [నిష్క్రమించును.]

[నారదుడు పాదకొనుచూ నిష్క్రమించును.]

మూడవరంగము

అడవి: ప్రవేశము, సావిత్రి-సత్యవంతుడు.

నా:—ఇంతనాగ్నావలదివి ఇంతవరకూ చూడలేదే నేను ఇక్కడఉండి కూడా!

స:—వెళ్లకొనినీ ఇంకా ఎగిసుగా ఉంటుంది. కాని, సావిత్రి, నాచెయ్యవట్టుకొనికాదు, నాభుజంమీద ఆనుకొని మరీ నమ్ర-మూడునవాసాలు చేసినావు, నీ శ్రీ నాత్రాగికుండా! కాళ్లు తేలిపోతున్నాయి కాబోలు ఎత్తుకొందునా?

సా:—అక్కడ లేను, నాథా, నేను నడవగలను.

స:—ఏమి పడుస్తావో, సాయం చేస్తానంటే, వద్దని అన్నిచనులూ నీవే చేసినావు!

సా:—నాథా, తమను మహలు నొప్పెట్టుట్టు అంతమోపు ఎంతదూరంనుంచో వగల్గుతున్నావే, సాయంచేస్తానంటే, ఏమి ఒప్పుకోవేది? అదవులు మోయడములో ఒకటేకూ మనిషికి తారితమ్యం ఉండవద్దా?

స:—నీవు నడవడే దీర్ఘతిమాలికి, ఎన్నడూ అడవినిదా? అడిచాడని, నీమూటలోని నేయితక, కూడా రానిట్లున్నాను. ఎంతో దూరము వెళ్లినలెండు, అయితే నేను వచ్చావు! ఈ సమయమిది? ఆదూరమేమిటి? నీవు నడవడమేమిటి?

సా:—నాథా, నాకేమీ నీరసము లేదు, నమ్మండి. ఈ సమయము నమీనమందు న సించడము. నేను ఈమూన్నాళ్లు దేవి సమీపములో వసించినా నన్నమూట. వాని సమీపములో ఉన్నప్పుడు, నాకు నీరసమనగా ఏమిటి? నేను వెనుకబడ కూడా ఎంతదూరమైనా, తిమ్మో సరిగ్గా నడుస్తాను చూడండి.

స:—మరి నీయిష్టం.

సా:—కాని, నాథా, ఎక్కడా దుష్టజనులు వులు కనబడవేమీ, ఈయడవిలో లేవా యేమి?

స:—లేకేమి? మనశాలలో ఉన్న పులివొట్లు ఎక్కడిననుకొన్నావు?

సా:—మీరుగొట్టిన జంతువులనే అ న న్నీ? కాని, బేడిచర్మాలు వేవేమి? ఇక్కడ తేలు లేవా యేమి?

స:—అదేలే అదివి, తేలు లేకుండానా? కాని, నేనెప్పుడుకొట్టినా, దుష్టజనులువుత్తే. నేను—

సా:—అహ, ఏమిటా తేల్ల కదుమా; ఎందుకు పరుగెడుతున్నాయి, నాథా, ఆలానా?

స:—పులి వెంటతగుమునూన్న నన్నమూట. నాపులివేటచూడనలెననున్నదా, నావిత్రి? కావలిస్తే—

సా:—అదుగో పట్టింది ఒక లేడిని!—

స:—ఇదుగో కొట్టాను పులిని! [బాణము వేయును]

సా:—ఎలా కాంస్తుమంటాందో!—నరీ, మరిలేదు! చచ్చినట్లున్నది! చూడండి. ఆలేడి కదులుతుందికాదా?— అదుగో నొప్పింది! నాథా! దాన్ని మృత్యువునోటనుండి ఉండ బెరికినా! [నీరసముగ్గు జెట్టుకొని, తనలో] నానాధునికూడా ఆలానే కాపాడవా, జననీ, సావిత్రి? కా లము సమీపిస్తున్నది.

స:—ఏమిటి, సావిత్రి, ఏమో ఆలోచిస్తినట్లున్నావు, ముఖము పైకెత్తి?

సా:—సావిత్రి దేవిని స్మరించినాను.

స:—సావిత్రి, ఇందాకా ఎత్తుకోవ దన్నావు కాని, ఇప్పుడు తప్పుదు. చూచినానా, ఆరాటిపంటెన?

సా:—తమరు వేసినదేనా అది?

స:—అవును. క్రిందను ఎంతలోతుగా ఉన్న దో చూచినావా?—అం! అం! దగ్గరా వెళ్లకు; ఇక్కడనుండే చూడు.

సా:—అది రోజూ దాటురాకేమిటి?

స:—దాటకలెప్పుడు. ఉన్న అడివంతా అలా ఉన్నది.

సా:—అందులో నమజే మకేమున్నది?

స:—(సావిత్రిని ఎత్తుకొని దాటి) ఇంకా కళ్లు మూసుకొన్నావా? ఆయ్యా, పిరికిదానా, నాచేతుల్లోఉంటు, నీకేంభయమా?— కళ్లెంకా జెరుగుతున్నాయే, బెదిరినలేడిక

స్థితిగను! ఇప్పుడుగదా వాటికోధ! పులి
నొలుబిట్టెప్పడు, ఇందాకా ఇంట్లో ఇంత
కంటే ఎక్కువ బెదిరుంటాయా?

సా:—అబ్బో, దాదా! [తనలో] ఇలాగే
జననీ, ఎలాగుదాటిస్తావో, దగ్గిరవడు
తూన్నమ్మమ్మవును?—అహ! ఎక్కడి
నీవరిమెళిం? రుక్మిణీస్తుందే! ఇది మాలతి
కాదా?

స:—మీనచూడూ, నావీత్రో, ఆకులు కని
పించకుండా అమ్మచెట్టుని ఎలాగు అల్లుక
పోయిందో, ఆమాలతి!

సా:—ఇలాగుకాదూ, నాథా? [తన చేతులు
నానిమెడను చుట్టివేయును] [తనలో] ఆ
మాలతిని ఆచెట్టువలె, నన్ను కాసా
డవా, లోకమాలా?

స:—ఆమాలతి లేకుండా, ఆచెట్టుకు అంత
కోధ ఉండునా? నీవు నాకూ అలాగే.

సా:—ఆమాలతి పువ్వులమధ్య పొగజాలవలె
అనుక్రియ పాతపొగనుగా ఉన్ననా!

స:—అల్లుటుమూడూ, ఆరావిచెట్టా వేడచె
ట్టా ఎలాగు కలిసిపోయిననో, పాశ్వతీవలె
మేల్వరులవలె!

సా:—[తనలో] నన్ను, నానాథుని అలాగే
ఉంచు ఎవ్వటిమీ, మాతా, నావీత్ర!—
నాథా, ఏమిచూచినా, మీకు భగవం
తుడే జ్ఞానకంఠస్తుంటాడే!

స:—ఇటువంటిమ్మని చూచినప్పుడుకూడా
జ్ఞానకంఠాడా నన్నీకర్త? దేనిని చూచినా
భగవంతుడు జ్ఞానకంఠావనం, మొదటి

మ్మమ్మ; అంతా భగవంతుడే అనుకోవడం
ఆపైమ్మమ్మ; అదిఅనుభవంలోకి వేసడం,
భగవంతునికో విశ్వం అయిపోవడమే—
అల్లా సెలయేరుచూడూ.

సా:—ఎక్కడ?—అప్పుడేను, అల్లాయల్ని.

స:—మనము తాగుతూన్నవి ఆనీళ్లే.

సా:—ఏమి, నాథా, అంతమూరించుకోజూ
నీళ్లు తేరువను! పానీ, మహాకష్టశాల
అక్కడే వేసుకొంటే, ఇన్నిమ్మమ్మలకోజూ
నడవడం అవసరం లేకపోవునే.

స:—అలాగేనుకొన్నామే! అక్కడే మనకు
ఆహారముగదా, ఏమిటిచేయడం?

సా:—మూనిమిత్తంపాతక్రమపడుతున్నావో!

స:—అలవాటైనది ఆశ్రమకేమిగాని, ఇప్పుడు
శ్రమనిస్తున్నది—అహ! ఇకమేల్వరా!

సా:—ఏమి, నాథా, గుండెలుపట్టుకొని మూని
పోతున్నా నీమి? ఆయ్యో! ఆయ్యో!
సంజ్ఞ చేస్తున్నావు, మాటరాకా దేమి?
గుండభారమా? తలడుపుతున్నారే!
నాకేమిసాధనం? పరుంటారా? దానికీ త
లూపుతున్నారే! పరుండండి నాతోడ
మీడ తలుంచుకొని. [అల్లుచేయును]

సా:—అయ్యో! పొక నీమి? [తనలో]
వేరవచ్చిపట్టన్నది! నావీత్ర, నీకేదిక్కు,
తల్లీ! నీధింపసాచూచుకొనే వరించినాను,
జననీ—నాథా, నాథా, ఏమనీ? గుండెలువి
డిచితలపట్టుకొన్నారే! తలభారమా?
పట్టుదునా?— ఆయ్యో, నాజ్ఞలేదే!
కదలలేదేమి? కొట్టుకొని, కొట్టుకొని

ప్రేమిపోయినదా నేమీ?— శరీరము
వెచ్చగానే ఉన్నదే!—నాడి అందుచు
న్నదే!—ఊబిరున్నదే! నాథా!—

సా:—హా, శంకరా!

సా:—ఏమికావలెను, నాథా?

స:—అమ్మా! [దొడ్లును]

సా:—నాథా, సరే? నన్నవపాలుచేసిపోవ
వమేనా? జననీ, సావిత్రి! నామొక్తవిన
పూ?—కదలకుండా, ఎలాగుపరున్నారో!
నాథా, ఇప్పుడిప్పుడేకదా ఆలేడిని పులి
వోటనుండి త్రొక్కిందినాను. అదొక్కటి
చాలదా, మీకష్టపడడనికి? మీసత్య
మైన కాపాడదా? మీభూతదయ జూచి,
భూతాత్ముడు—మల్లీ కదులుతున్నావే!
అది మరణభాదా? తెలివిరావడమా?
కోరికి నిద్రపట్టుతే, మాంద్యమా, నిద్రో
జలీయనట్టి—ఎవరా వచ్చేది? యము
దానేమి?

యముడు ప్రవేశించును

య:—అవునమ్మా, నేను యముడనే.

సా:—ఏమి, దేవా, ఎవరికొరకు?

య:—నీధర్త, సత్యవంతునికొరకు.

సా:—నాకొరకుకూడా కాదూ?

య:—కానమ్మా, నీనేక యికా రాలేదు.

సా:—దానికేమి? నానాధునికేమియితే, నా
నేనా అయినది. అది నాచేతిలో పని. ఇర
స్సుపోయిన శరీరము ఎంతకాలముండ
గలదు?

య:—అతన్నే తీసుకపోతానమ్మా!

సా:—నస్తప్తప్రసోసిత, నేనక్కడికిపోతాను?
—అయ్యో, సాశం పద్మకొంటున్నారే!
వేయదానికేనా? (చేతులతో భర్తనుకప్ప
ను.)

య:—అవునమ్మా! (సాశమువేయును)

సా:—సరీ! అయిపోయినది! అహా! శరీ
రము ఎంతట్లు చల్లువడిపోయినదో! కలవ
కాడ చేతులూ, కాళ్ళూ!

య:—అయిపోయినదమ్మా. నేను వెలి
తున్నా. అక్కరిలు సత్యవంతుడు కొట్టి
ఎండబెట్టినవే. నాటికో సుస్కాసము
చేసి ఇంటికి వెళ్లు—

సా:—ఇంటికి కాదు, మింటికి; ఇదుగో నేనూ
వస్తున్నాను.

య:—నీ వెక్కడికి రాగలవు కుమార్తీ, వర్ష
లాలూ, నదులూ, అడవులూ దాటి?
(నిష్క్రమించును)

సా:—చూస్తారుగదా, రాగలనో, రాజేనో?
ఓవనదేనలూరా, ఇదుగో నాధర్తశరీర
ము. మీకప్పగించి వెలితున్నా; జాగ్రత్త!
ఇక్కడ ఏచుస్తాంకే ఏమున్నది? ఏవో;
సవో, మల్లీ వచ్చినతరువాతే. (వెర)

నాలుగవరంగం

(వారసుడు పాడుచు ప్రవేశించును; యముడు
తొందరగా పోవుచుండును.)

సా:—మిత్రమా, అంతకా! నీముఖంనూ పై
కార్యం అయినట్లున్నదే!

య:—ఇప్పుడో, నత్సవంతునివ్రాణాలు! నావి
అట్లుండలేదు, నీవూ అట్లుండలేదు.

నా:—కాని, దొరికింది, చెయ్యబడిపోకుండా
మిట్టగుర్రాసుతో—

య:—నత్సవంతునిఅత్త కైలాసానికి పంపించే
పట్టాన్నాడు. దొరికింది పోనానాకుంటి?
(నిష్క్రమించును)

నా:—చూస్తావునాదా? (నావిత్రి తొందరగా
పోవుచుండును) ఎక్కడికమ్మా, నావిత్రి,
అలాగునానామర్యాదా?—ఏమమ్మా,
క్లిష్టమైనానామర్యాదా, మీదకిచూస్తూ
పంపించుకున్నావు? నేనెవరితో పంపగవా?

సా:—[తిరిగిచూచి] నారదమహామునివారా
నమనార్హము. ఏమివా అదృష్టం! నమస్త
కూడో మంచినట్లు దొరికినట్లు!

నా:—గుమో, యముడు నీభర్తాప్రాణాలు
పట్టుకొని, ఇప్పుడిప్పుడే పోతున్నాడు.
నీవు నీభర్తను పునర్జీవితులుగా చేయించ
లేవా?

సా:—అయ్యుడేగానీ తమ దర్శనలాభ
మందెడి. ఇంతగొప్పశకున ముందుకుకు
చేయించలేకేమి? నాకు తమనయస్లు నే
ఱువానిని వరించునాటికి మహద్భా
గ్యము కలిగింది. వారిని ప్రతికించుకొనే
సామర్థ్యముకూడా తమనయస్లు నీ కలు
గవలెను.

నా:—నీవు నావిత్రి దేవిభర్తారావు. నీల
మంత్రి కనస్సే, ఎన్నిశ్రమలుకడినా,
యమునితో పోరాడి సాధించు. మార్కం

యను నీపుడు కాపాడలేదా? ఇక్కడం
టిది ఏదీ కాదు. దేవిమండల ఇక్తియుంచి
యముని ముందు యుక్తికడమ్ము. అక్క
నేఇక్కడ. నీకు ఒకమహామంత్రం ఉండేద
స్తన్నాను. అలాగేస్తువెట్లు. [చెప్పుతో
చెప్పెను]

నా:—చిత్తా. మహాప్రసాదం!—జనన
నావిత్రి, నీకే దిక్కు! అమహామంత్రము
వినిపించి నాకు ఎన్నడూలేని విశాలము
చెప్పినదే! (శబ్ద)

అందుపరంగము

కొండ, తిరు: ప్రశానం, నామం, కొండ.

య:—నిజముగా ఇప్పుడే పెరితగిలి,
అన్నికొండలు, నమనూదాటి! ఏమ
మ్మా, నావిత్రి, ఎందుకుచస్తావు?

సా:—దేవా, యమగర్భరాజా, నాభర్త
నాణం తిసుకపోతూ ఎందుకుచస్తావా
అంటే ఏమిచెప్పేది? నానస్తువును నాకచ్చి
నేస్తే మరి కమ్మచేసినకూ గాను.

య:—నీవు ఎందునాగ్నివిగనుక, నీకు దర్శన
మిచ్చినాను, ఎవరికి ఇవ్వనిది.

సా:—దర్శనమిచ్చిన బాధమేము, అందరినీ
చూడమన్నే. నన్నాచూస్తా? తమదర్శ
నము అందరినీచూచి చివరికు అందరికీ.
ఇప్పుడే దర్శనము ఇచ్చినవరూమయులు,
దానిబాధముకూడా కనస్సారా? మహాసీ
యులదర్శనము తీరికేపోవునా? పోతే,
దానితో వికేషమేమి?

య:—అమ్మా, నీభర్తను ఇచ్చి కేయము
టావా?

సా:—అవును, దేవా!

య:—అందుకేనా వెంట బడుచున్నావు?

సా:—అవును, దేవా! ఈ ప్రశ్నలు నట్టిచేసి
విడుదలచేస్తాను, వాళ్ళోకీ తీర్చిదిద్దాలి
లేమో?

య:—ఈ ప్రశ్నలు చేస్తాను వాటికి న
మాధానము చెప్పతే—

సా:—చెప్పలేనే ఇవ్వండి, దేవా!

య:—అమ్మా, అనాడు నీవు కలలో చూచిన
సత్యవంతునిగురించి నానందుననది —
అది చిన్నప్పుడు నీవు చదివినో కొప్పు
మని, అవన్నీ విన్నావుగదా—

సా:—మరి ఇప్పుడు ఈ నివసించు అటు అదుగు
తారు కదూ?

య:—అవునమ్మా, దానికేమంటావు?

సా:—ఏమునానాటికి ఏమున్నది? అందులో?
చనిపోయినా కొద్దిగా నాగుని తిరిగి వచ్చు
కోవడానికి ప్రయత్నము చేయవలె అన్నా
నా? చేస్తే అందులో తిప్పేమున్నది?

య:—అమ్మా, ఎవరైనా అలాగు ప్రయ
త్నించినారా?

సా:—ఎవరూచేయకుండా, నేను చేయకూడ
దని ఎక్కమున్నది? నేను ఎక్కడ వారివలె
దాననుకానని తమకే లేటవర్సినారే?

య:—అదేలాగు?

సా:—ఎవరినో యిద్దరు నమ్మకము వాళ్ళో
నేను వి విత్రి చేసి వదల్చినాడిని కావడ
మేముటి, నేను వదలినను కావడమేముటి?

నేను చేసినాడు కలుపుకొంటున్నాధాగో వె
ల్లి వేమేముటి? వట్టిమాట, దేవా, నట్టిమాట.

య:—[అనలో] ఏమి ఈమెప్పుచిచ్చిరి!—

అదలాగుంచు. అందరికీ ఆయుర్దాయం
వల్లించేవాడు, భగవంతునిదా?

సా:—అవును. దానికి ఎందుచేవామేదా?

య:—వారిమాట్లాడుట వలననే దేదా?

సా:—ఎవరివలననీ, ఎవరిన్నానీ, కావని?

య:—వారిమాట్లాడుట వలననేదా?

సా:—అవును, తమదే.

య:—మరి మీ? వారిమాట్లాడుట వలననే
గినది. ఈనాడు నీభర్త చనిపోవలసినదని
శాపించినాడు, నీభర్త చనిపోయినాడు,
మరెందుకమ్మా, ఈవృథాశ్రమ?

సా:—భర్త చనిపోయినాడు; భగవంతుని
కాళ్ళకిందకి వెరిగినది; దుగమునా నేను
ప్రయత్నించినాడేదా, నేను చనిపోయినా
నది అలాగు? కాని, ఇది చిత్తగించండి

దేవా:—నాభర్త ఈనాడు చనిపోవలసి
నదని భగవదాజ్ఞ అయినది కాని, తిరిగి
నాభర్త బ్రతుకకూడదని వారిమాట్లాడు
అయినదా, దేవా?

య:—లేదే.

సా:—మరి అందుకే నాశ్రమ; ప్రతికూమ
మని.

య:—అమ్మా, నీ భర్త మరణించినాడు
శాశ్వతిముగా స్వస్థాశ్రమము వానిగం
టాదే! ఇప్పుడు నీవు అట్టి శ్రావణములో నే
ఉన్నాడి! ఆనాశ్రమమున కట్టుకొంటావా,

మహాత్మి తానెంతోమహాత్మియైఉన్నాడి!

నా:—ఎంతమాట? నేనా అట్లుండే దానను? కాని నేనువారికి అర్థమిది. నాకు ఏది అనుభవమై, అది నేనూ అనుభవించవలె ను. అది నాహక్కు కాదా దేవా?

య:—అవునమ్మా, నీహక్కు.

నా:—నుకేమి? నా హక్కు ప్రకారము అడిగినాను నన్నువారిలో తీసుకపోతాలో, వారిని ఇక్కడ ఉంచుతాలో; తమచిత్తం దేవా! మాయిద్దరిని కలిపిఉంచుమనే నా ప్రార్థన.

య:—నీ భర్తతో కూడా స్నేహపడకు నీచేతిలోనే ఉన్నదంటివే?

నా:—అన్నాను, మళ్లీ అంటాను. నహగ మనము నా చేతిలోనిదే. బ్రతికి ఉన్నంత కాలము ఇక్కడ భర్తతో సౌఖ్యమనుభవించి, భర్తపోయినతరువాత, నహగ మనముచే, అక్కడ వానితో ఎక్కడగని సౌఖ్యమనుభవించడానికి సిద్ధముగానున్నా. సత్ప్రతిభ, భర్తపోతే భేదమేలా! దేవా?

య:—నకే, మరెందుకమ్మా, ఈ భేదము? ఎందుకీ ప్రయత్నము?

నా:—చనిపోయిన నా భర్త గురించి భేదపడలేదు; బ్రతికున్న నా గురించి కాదు; కాని నాలింత మామలకు కట్టిలేవు; ఎయ్యావృద్ధులు; అరిగిపోయారు; నా పెనిమిటి ఆధారము; వారికొరకు నా భేదము.

య:—నకే, నీవడుగుకుండా వారికి కట్టి ఇచ్చినాను చాలునా?

నా:—దేవా, ఇచ్చిన సార్థకమేమి? కొడుకునూ, కోడలనూ చూచుకోవలెమేకదా? కొడుకంటే, అల్లుకొడుకు, మాతృభక్తి, పితృభక్తి ఆమనను చూచి కన్నుకోవలసి నకోడుకు, తమని కలిపిచ్చినట్లు, పాదరూపమివ్వకొడుకు; కోడలంటే, అల్లికపాదమును అర్థమిదిగా అంకితమిచ్చి చెట్టుపట్టిక పుష్పరూపము, ప్రతీకుండగా, అస్తియన్నియుగా, తమదర్శనసాధముచేసిది క్రియలో అగ్రగణ్యరూపమైన దానము. నుమ్మునను చూచి ఆనందించలెమేకదా సార్థకము, వారికి దృష్టి ప్రసాదించినందుకు? కట్టిచ్చి దీ:మార్చలేదాకదా?

య:—వారికి కట్టిచ్చినాను. నీవుపోయి—

నా:—నురింత విప్పించడానికా, విగ్రహకోడలుగా, కళ్లలో కంపకొట్టినట్లు? లేక, కొడుకుకనమును కనపెట్టి, మేము ముగ్ధురమూ నా భర్తమంటలో పడదానికా? దానముచేస్తే, సార్థకమైనదానము చేయవలెను. తమకు తెలియనిదా, దేవా?

య:—నీ భర్తనుకన్న ఏమయినా నోరు, ఇస్తాను.

నా:—[తనలో] మనస్సు మల్లనట్లున్నది,—దేవా, మాతల్లిదండ్రులకు పుత్రసంతానములేదు. వానికోరికలనరిచి, చిరాయువులై కుమారులను, ప్రసాదించు, దేవా!

య:—నకే, ఇచ్చినాను, మరి వెళతాను. [తనలో] ఇన్నదాటివచ్చినది. కాని వైతరణి ఏలాగుదాటగలదో చూస్తాను. దాటి

నదో, ఏమైనాచేయగలదే. (విష్కంఠమును)

సా:—ఇంతవరకు చెప్పినావు, జననీ, సావిత్రి ఇటువైచి కూడా సిద్ధపడెను. ఆమహామంత్రియు పట్టాడును, కార్యము కాశము? (తెరి)

అరవంగము

యమలోకప్రాంతము - ప్రవేశము, యమదు

య:—వైతరణిదాటినాను. ఇక్కడికి కేమి? మార్గపులేమి? స్థానికరీతిమునో రావలెమేమి? [సావిత్రి ప్రవేశించును] కాని, నెనుక ఆచార్యుడేమిటి? [వీరిగిచూచును] అదుగో, వస్తున్నదే, సావిత్రి! ఏమి! ఏమూసామ్యము! వైతరణి ఎలాగు తావిచ్చి నేర్పూర్చుకో ఆమకు! నరీ, గర్భిణీనది!

సా:—దేవా, నేనుగర్భిణీనానని నావిష్టాన్నాలో గర్భిణీనదానిని గంగలోముంచి వేస్తారా! నన్ను వెంటనే ప్రజలలో కలపండి, దేవా!

య:—సావిత్రి, పంచత్రి అర్చియ్యతము!

సా:—తమదయ ఉండవలెనుగాని, ఇంకా అధ్యక్షముగా నుండగలను, నేను నాభర్తను చేరగానే—

య:—నాభర్తనుగాక ఏమైనా అడుగుపెట్టెను.

సా:—నాకూ కుమారులు కావలెను, దేవా!

య:—సావిత్రి, నీవు భర్తను అడిగినావన్నమాట! సాధ్యమే నీతిమార్గమున సంతానము కలుగుటకు భర్తకావలెనే! భర్తను

గాక ఏమైనా అడుగుమంటి, మరొకవిధముగా భర్తనే అడుగుచున్నావే!

సా:—నన్ను నాభర్త ననుకూలమృత్యు, నావేళ యింకా రాలేదన్నారు. నేను బోయి సహగమనముచేస్తే, అబ్బాయిల నన్ను కూడక తేల్చినా? అబ్బాయి నావేళ రాలేదా? నాభర్తను బ్రతికించివాకవ్వలము సులభమో, నాకాలమురాకముందు నేను నాభర్త మంటలోనికి సహగమనముచేయుకుండా ఆడము సులభమో, ఆలోచించడము తిరుపతి. తమను ముక్తి పొందాలి శ్రమపెట్టను. సూర్యుడుండగానే నేను మాయద్దరినీ సంస్కారము చేయవలెను. జననీ, సావిత్రి, నన్ను నాభర్తతో చేర్చి. అయ్యా, సెలవు. (వెనుకకు తిరిగి నాలుగడుగులు వెళ్ళును.)

య:—అమ్మాడును, కేమి. (తనలో) నన్ను యుక్తివల్ల ఎలాగు భోధి రావలెననో! వేదేనమును ప్రాణములుతీయుట నాకంటె విధో, కాలమురాకముందు ఆత్మహత్య చేసుకోకుండా చేయడముకూడా అంత విధి "నేనే పత్నితనైతే, నాభర్తమంటలు నన్ను కూడా నేనుకోవలెను!" అని మంటలోనికి నేను చేయగలను? ఇప్పుడు సావిత్రి దేవి మాడ్చి కూడా చెప్పినది చున్నదే! నారదుడు చెప్పితే చెప్పినగాని యివ్వక తప్పదు—

సా:—అయ్యా, నాకు ఆలస్యమగుచున్నది. ఏమి సెలవు? వెళ్లనా?

య:—కుమారీ, పశ్చిమ కాలిఫోర్నియా, సినిమా
నాటకముగా నీ కథిచ్చినాను చాలువా?
(పుష్పవర్ష ముకురియును.)

నా:—దేవా, తిమ నెంతవరకు నా పనియ? నా
నాటకము చివర వరకు వదిలివేసి మీరి
వది. మరి మంటలుమాట చెప్పమనిన
దేవు? అనినకేమి, నాటకపుష్పము నువ్వెంత
అపుష్పవర్షము? నాటకతోనేను స్వర్గ
సౌఖ్యము అనుభవింతున్నప్పుడు, నాకు
ఏమిటా మృత్యుస్మృతి! నాకు మృతి
నొరదినప్పుడు, నీవెప్పుడో! ఇటువైచి
నిన్నుమార్చితిమిప్పుడో! దేవా, నాకృత్యము
ఏలాగు కలగింపగలను?

య:—మీరందరూ చీర కాలము పనిలవజ్ఞు
ముగా అనుభవించుటవల్లనే! కుమారీ,
సిద్ధర్థును ఇతరుముగదే ఇచ్చియుండును.
కాని, ఇచ్చినవెంట, ఆ పనితోను
నానివ్వమున, నీవు అక్కడవి అపేక్షయు
దువా? ఏమి, సిద్ధర్థు, మీరెప్పుడూ
పోయి, అయిదుమనో చూచియుండును.
అందుకూ ఇలాగుచేసినాను. మరిచక
నాగతి, సిద్ధర్థ దానిక వెంటకు? నీ
యుక్తివివేచనకి, నిరాశలో నీవు నీవు
చేస్తావో నూడడానికి ఇంతవరకు తెచ్చి

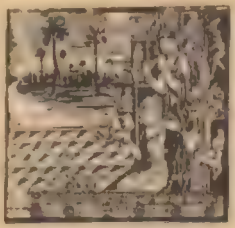
నాను. నీవునాను సిద్ధర్థునమును ముట్ట
కొంటే, వెంటనే బ్రతుకగలదు.

నా:—ను ముట్టకొంటే, నాధర్థు బ్రతుకు
నని నెలవిస్తారే?—

య:—అవును. దానికేమి సందేహమా?

నా:—దేవా, తిమమూట సందేహించిన నా
మునకు తగిన శిక్ష ఇప్పటివరకములో
ఉన్నదా? కాని, నీవువెంటనే నీయెను
ఏదైనా జంతువు తినివేసియుంటే?

య:—అమ్మా, నీవదేవతలకు అప్పగిన
వచ్చివావు. నీయమ్మను అభిమానించిన
మేవా? నీవెను, నీవువివేచనతోటనే నీ
యింద. నీవునాను ముట్టకొ. నీవు ఇక్కడ
ఉండిగాని, బ్రతికిందాడను. కాని,
దేవి నీన్ను నీవునుమా అనకు, అన్ని
నానినూ నీవు, నీవికాని నీవు అయి
పోతే అమహావిద్యములో? నీను చేసిన
మలో నావిప్రదేవి ఇప్పుడుసారముగా
చేసినాను. నీవు కోరిన నానున్న ఇప్పుడు
నానున్నావు. నాని ప్రాణముగా తీసివేయ
నీమే కాని, ఇప్పుడెముకాను. నీవు నావిప్ర
దేవి వరప్రసాదివి. నీకు నాకు తోడు
నీవ. నీకు నాకునా నామునియ్యనిలేదు.
నీవునాను సిద్ధర్థుతో చేరకాలము ను
ముగా నుండుము. (తెర)

విమల సత్యనారాయణ శాస్త్రి గారు.

శిశుభాష

“బ్రగతి గుణానాటి యుగంబోర్వేనమునగును
ముదిగి చూడగలమున పొదిపొవుచుండె
ఇటు నిలువకొల్పి చెడుని నివృత్తయమున
అణచి కొనియున్న పొదిచుట్టొచ్చి నిపుడు”

శేష

“కరుకొన్న యనున పేరులు కడుచు
నే నొకరినె యానొకరిగొప్పము చుడు
అనానవిజ్ఞాన ముణవాన్యములట్లు
గుండియులు కొట్టుకొన, ఏడ్చుకొనుచునుండి.

ఇంతగ కపించుకొనిపోవు శుభుడ క
జాప్తుములు కలెడదీ చల్లబడెనో యనుచు
మునిసి కొనిపోయె నావేత్తములు తమంత
రాత్రియే ముక బహిరంతములువాకు.

విస్మయతో నాములు పొన్నవీధి బాదు
నానలెనె పానముగ వచ్చిపోవును
ఓ పోలిక! పోలికతోచుమున
దొంగ, ఈమనివచ్చుచున్నాను పోలిక”

విమల

“జాగరణముల క్షణి క్షణములు విడిచి
నడచిపోయెముని ప్రతివ్యయము

పేరుగియున్న చూడగలపు పాత
లిపుడు ప్రాగింయోనుచుంటి నేని పేరు”
శేష

“పన్ను విడిచిచువారి చూడగలమున
నాకు భాగంబువల దొక్కనాటికైన
చికలుల కుట్టుకొని వచ్చుమీకాకా
గానరవములనే నానుఖంబు గలదు.

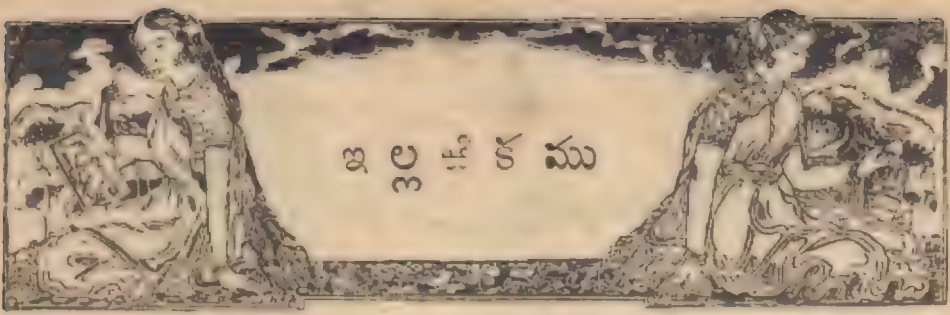
దీపములు పంపిరినైతి స్వయము గా
ఇంతవైచిందె వాల్చుడు కట్టె గడచ
కురకొనాఖినిధులుండ నే నెరుంగ
సముల యడుగులవాడ నివరికినాడ.

మృత్యు గడ్డాన వాహా గాడ్డెమీన
విధి, విచారపుచ్చు క్రమశిక్షిమునగు
సాధవిద్య, ప్రవాస దుస్వప్నవ్యసన
మడచిలను సద్దానముచుదు మాయకుడ.

పాడినదేన పూలకడ లెత్తిగనమర్చి
యంభకానంబు సొదిట పెదముకొనుచు
ఎరిగిపోకొ పడేదీ మెదగుచూచు
నామెద కొనర్తు కృత్రిమానందభిక్ష.

మౌనము కొనియె కాలితో ప్రాప్తి-శేయు
ఈకడలోకమల్ల పహిష్కృతశబ
నంబు, ఏడ్చుటకాద, ఈ రాత్రియందు
నానలెనె పానకొను మోదె నాకు సఖులు.”

ఇల్ల కము

పాలవర్తి అంజనేయులు గారు

II

(సంపుటము ౨, సంచిక ౪ తరువాయి)

౧

నరసింహరాజు అత్తగారిల్లువిడిచి వెళ్లిపోయి మూడునెలలపాటు తిరుగుతాడు. కాంగ్రెసు మును కేసు దాగియున్నదో యెవరు చెప్పగలరు? నాటిరాత్రి సరాసరిచిట్టివలస వెళ్లి తన తల్లిని దీసికొని చెన్నైకుటుంబము వెళ్లిపోయెను. ఒకనాడుచేలకనాలయమున హిందూ శ్రీకృష్ణ జదువుచుండగా రామనాథరాజుగారు తమ కుటుంబము జదువుచున్నట్లుకు మంచి యోగ్యతా పత్రికముగల గ్రాడ్యుయేట్ (Graduate) కాలేజీలో ప్రవేశించిన ప్రకటన కనబడినది. నాలుక నరసింహరాజు మద్రాసులో రామనాథరాజుగారి స్మృతిహనునకు వెళ్లెను. శ్రీరాజుగారి కుమార్తెయొక్కదేవుని, ఏ.ఎ.ఆర్.లో మొదటి క్లాసులో మొదటివాడుగ జయ మొందుటకు విహారిణి నలసి. ఏడునెలలపాటు వ్యయము జీతము సేర్పాటు చేసెను. మూడునెలలు గడచినది. ఒక్కటే తిని బియ్యముకలెనను, గుణవంశమున స్వయముగ నేర్పిన వాడగుటచే నతనిని అంతరింగకావ్యవర్తిగా నేర్పాటుచేసి వారి స్వంత వ్యవహారములన్నిటిని నరసింహరాజు చేతనే చేయించుచుండెను. శ్రీరాజుగారు విద్యావం

శాయను, సుగుణవంశాయను, ఉత్సాహవంశాయనునై రాజకీయ, సాంఘికాది ప్రజాహిత కావ్యములను ప్రవేశమునల్పించుకొని పని చేయు స్వభావముగలవాడు. ఈ పనులన్నిటి యందును, యెట్లయి పనిచేయుచున్నాడు శ్రీరాజుగారికి కుడిభాషమునలె నరసింహరాజుగారి చేయించుచుండెను. ఇట్లు కనవచ్చుచు గడచినది. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దివాను వృద్ధుడై కాలగర్భము నొందెను. శ్రీరాజు రాజకీయాది విషయములను దభిరూపముతో బని చేయ నుత్సాహము గలవా రగుటచే జమీన్ ద్వారాహారమును స్వయముగా జూచుకొనుట కవకాశము లేదు. ఆకారణమున యెట్లయి స్వవహారములను జక్కగా నిర్వహించి పనిచేయు సామర్థ్యముతో (తీయగల) విశ్వాసపాత్రుడైన దివానుకామెయొక్కడను. ఈగుణములన్నియు గలవాడని వారీయిచ్చో గిట్టులలో నొక్క నరసింహరాజు మాత్రమే కనుపించుచుండెను. అంతట శ్రీరాజుగారు నరసింహరాజును నెలకు రు. 500. జీతము మీద దివానుగా నియమించెను. ముఖ్యసంపాదక తనము యెట్లయిమీద నొకగొప్ప వ్యవస్థ

మొదటిను. అప్పుడునులో పరిపాతా
మట్టి నమ్మముతో, అంతములచే
జయములిగిన. పరిపాతామేల పో
యమున శ్రీరామగారు వాల్మీకిగారు ను
వాడై పరిపాతామాయల మామూలముచే
యుటచేతాక శతమును పోసి మట్టివర్ణ
చేసెను.

౨

శ్రీరామగారు, పరిపా
రామ మంత్రముకావ్యములకన్నా పరిపా
రాలో పరిపాతమును ముట్టిగొని
మట్టిమొదటి. ఇంతలో మట్టిచేతి
ప్రక్కనుండిపోవును అందులోనొకను పరిపా
పాతామూల నెవ్వరిని విని మనకనుకరి
చూచి లోనికి వెళ్లవలెను. పరిపాతా
కావలె నెవ్వరు న్నిట్లు నెవ్వరునులేదు.
మంత్రములో పరిపాత మునుపవాడును
నిట్లునెమరి మిమ్మును నెవ్వరునులేదు.
అందు కలగము లేకపోయెను. ఇంతలో
శ్రీరామగారు మోటునునక్కి చీలికి పోయి
వెళ్లెను. అంతట పరిపాతామట్టిలపై చూచి
వలెనని లోనికి వెళ్లెను.

గోపాలరావు:—అయ్యో! ఏమో ఏమో! కేం
టవో పోయిట్లున్నది. ఏమిచేయో చే
చెలుసుకొనవచ్చువా?

పరిపాతామ:—(మట్టిలోనుంచి ముగ్ధము
తో) అయ్యో! యిదిటచే చూచి.....

గో:—అయ్యో! పోయిపోయినా పరిపాతా
రామ:—అరే, అప్పులరామ. మన నర
సిహరామగోనోయ!

అప్పురా పోయిపోయినా పరిపా
రామగారు పరిపాతముకొని పరిపాతమును
విడిచెను. అప్పురా పరిపాతామట్టి మట్టి
మను పరిపాతామట్టి. పరిపాతగరిమలో
పరిపాతమును మంత్ర పోతా మిట్టిలిక్క
మొట్టిమట్టిమట్టిమట్టి. గోపాలరావు అట్టి
మంత్రములో నమ్మమువాటిమట్టి ముట్టిమట్టి
పరిపాత. అప్పురా పరిపాతమునులో పరి
పరిపాతమును. అంతట పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును.

అప్పురా:—అయ్యో! పరిపాతమును
విని పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
మలు లేచివచ్చెను.

గో:—అయ్యో! పరిపాతమును
గోపాలరావు:—అయ్యో! పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును

గో:—అయ్యో! పరిపాతమును

అప్పు:—అయ్యో! పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును
పరిపాతమును పరిపాతమును పరిపాతమును

నర :—నా మంచి చెడ్డలు, సంగతిసందర్భములు తెలిసినవానిను, ప్రేమగలవానిను గనుక.

అప్ప :—ఇప్పుడు మీమామగాకు సీభార్యను పొపుట కభ్యంతరము చెప్పవలెనని చెబును.

నో :—ఇంకే యేమొగము దెప్పకొని చెప్పగలడు ?

అప్ప :—అయితే, సీభార్యగారు యేలా వచ్చినది. ఎంతకాలమునది ప్రవేశించి?

నర :—మొదట శ్రీరాజుగారి పిల్లలకు ట్యూటరుగా చేరినాను. కిమ్మట ప్రవేశము సక్రమముగా జరిగిపోయింది. ఇంతలో శ్రీరాజుగారి దినాను చనిపోవుటవల్ల వేరే యాచారిని నియమించి బడితిని. రెండు సంవత్సరములయినది.

అప్ప :—అయితే, రెండుసంవత్సరములనుండి దగిన కీర్తియందుండియు సీభార్యను విడిచిపెట్టకపోతివి? ఇది నాకేమాత్రము సమాజసముగా లేదు.

నో :—పోనీ, మఱచివలెనని వివాహము చేసుకొంటివా? చనువుచే అడుగుచున్నాను సుమా !

నర :—దీనిలోలే ష్యమి ? మీకంట నాకాత్మకుమార్తె లేవదన్నారా? మిమ్ములాచారినాకు స్వస్థలమునకు వచ్చినట్లుగానే యున్నది. ఏమో, భగవదనుగ్రహమువలన గొప్ప యుద్యోగమే చేయుచున్నానుకాని మనస్సుకు సంతోషములేదు.

అప్ప :—అవును, ఎలావుండును. ఆయ్యో!

అడుగుటమొనరి. మీఅమ్మగారాతో గ్యముగ నున్నారా!

నర :—క్షేమముగా వేపున్నది భగవదనుగ్రహమువలన.

నో :—నర. మీఅమ్మగారిని చెప్పలేదా, పెండ్లిచేసుకొనుమని.

నర :—తిరిగి వివాహము చేసుకొనుట నాకే మాత్రము భర్తముగా కనుటయుటలేదు.

అప్ప :—గోపాలరావు, సీతలహా చాలబాగా వున్నది. హైకోర్టువల్ల క్షతి పొందియె కాబోలు. కాపురము చప్పున కుదులుబడ వేయగలవు. అట్టి కథలను భంఠం నేను పోయియును పాపము! నేను నిజం చెప్పుచున్నాను. మావిశాఖపట్టణములో కాదుగదా, ఎక్కడకూడ—అందము మాటలావుండు—

అట్టి గుణవంతురాలు లేదని చెప్పవచ్చు. నాకు శ్రీసుంతులుగదా! వారికేమి తెక్కున. మా ఆడవాళ్ళిష్టావస్థలను, మనసులనుగూట, వారియింటికి వెళ్లవచ్చుచుండును. అట్టి సంగతివిన్న నాకు దుఃఖము వచ్చెడిది. ఒడలున నొక్క నగైన లేదట. ఈ భూషణములు బూటకములని తలచి నానిని త్యక్తించి యిప్పుడు సుగుణ భూషణములచే నామె విరాజిల్లుచున్నదట. వైదకముపై దువనలె మోమున కాని యంత బొట్టట. పెండుగ పెర్యమువచ్చిన మామూలుచీరలుకప్ప మీయగలవాని నెప్పుడు భరించి యెటుగవట. ఇంటిలోని పనిని ఆమెయే చక్కజేయుట. మధ్యాహ్నము ఏకాంతముగ గూర్చుండి నే

పురాణకాలక్షేపమో చేయుచుండుట.
ఎంతటిభోగియో అంతటి విరాగియైనది
యీదము నాశ్వత్థముతో కెప్పకొందురు.
ఈ మాటలు వినినప్పుడు నాశ్వత్థగూడ
ప్రధాను డగుటచే కనులు సీమగప్పితల
వారిచి రెండు అశ్రుకణములు వికచెను.

అప్స:—ఇదిగో, సరసింహరాజా! నీమనస్సుకు
కష్టముగనుండుచని చెప్పలేదు. కాని ఏవు
‘వెల్లెడలేర్వాత’ కెందుముడు నాలు మంచ
పెక్కి కథార్య అన్నపానీయములు లేక
యెటులెటులనో జీవించినది. కాని మనిషి
సూత్రము పూర్తిగ మారిపోయినది. మును
పటి మోస్తరులేవట నాధార్యకూడ అచేక
సార్లు ‘ఆ కమ్మాయి పెనిమిటి మీన్నేహి
తుడ’ అంటిరిగద; మీరైన కనుక్కోకూ
డదా అయినకూడ’యని యనుచువచ్చెడిది.
ఈమూత్ర మేమిచేయను? ఎవరికేమి తెలి
యదామో. దీనిలో కల్పించి చెప్పనదేమి
లేదు. అబద్ధ మొక్కపినరైనను లేదు.
నీమనస్సు ప్రస్థనలెనని చెప్పటలేదు.
మనమందఱు మన్నదమ్ములనలె నొక్క
వోనుండి చదువుకొనినాము గనుకను,
నేను పూరివాడను గనుకను వున్నయథా
ర్థము చెప్పినాను.

గో:—అతని మనస్సుకు కష్టముగా వున్నట్లు
న్నది. మావాళ్లు చూసిలోలేరు. మన
మాండలి మిచటనే భోజనము చేయుదము.
సరసింహరాజా! యిది కాన్మపాలిక
కల్పన నీకు తెలిసిన దేగదా! కాబట్టి నీవు

కూడ యీపూట యిచటనే మాతో
కలిసి విందారగించవలె.

3

అంతట ముగ్గురునులేచి భోజనమునకు
వెళ్లిరి. మిత్తు లొకరినొకరు, పరిహసించు
కొనుచు భుజించుచుండిరి. చూచుటకది పెండ్లి
భావముబుంధితలె నున్నది. సరసింహరాజా
కలిగిన అన్నము సరిగా తినక ఆటునిటు త్రోసి
రెండుమెతుకులు కొడికిలేచెను. నాడు వేసవి
కాలపు వెన్నెలరాత్రియగుటచే సాధోని
భాగమున శయనించుటకు ముగ్గురును వెళ్లిరి.
సముద్రమునుండి మలుయానిలము మెల్ల
మెల్లగ వీచుచుండెను. ఆకసమున మేఘ
ములు బారులుతీర్చి పర్వలిడుచుండెను.
గోపాలరావు సవనాగరికు డగుటచే, కల్లు
సిగరెట్లు తీసికొనివచ్చి సరసింహరాజున కివ్వఁ
బోయెను. కాని అతని కట్టి అభ్యాసము
లేవియు లేనివాడగుటచే బచ్చుకొనలేదు.

గో:—అప్పటికిప్పటికి నీ మాక్కలాగున్నావు.
మేమందఱము ఎన్ని ఆవతారము లెత్తి
నామో చూడు!

అప్స:—కాబట్టియ మన బ్రతు కిలావున్నది.

గో:—కాకపోతే యేమిటి. ఉన్న నాలుగు
రోజులు సరదాగా టింగు రంగా అంటు
వుండవలె గాని లేకపోతే యేమిటి.

అప్స:—నీకేమిదా బాబు! మీబాబు సంపా
దించి యిచ్చిపోయినాడు. ఏవోనాలుగు
ముక్కలు చదువుకొనినావు. పోకుగా
లైవులీకో (కాలముగడపుట)చేస్తున్నావు.

అంతట కేలాచంద్రుడి? చాలుగాని నీకలుపు కట్టిపెట్టు. నానింహరాజు, నేను వెదకవు?

నర:—ఏమిట కలుచును నేనువున్నది.

అప్ప:—నేను క్లబ్బుర్యాయుడేత మీ మామ గారికి అడ్డుంటున్నాను అవ్వవలెనని అను కొన్నాను. నీతో చెప్పకయిచ్చుట బాగుం డదని మానినాను.

నర:—కొండదీసి యిచ్చినావుకావు. ఇంక నయమె!

అప్ప:—అయితే నీవుదేక మేముటి? నాకు బోధపడ లేదు.

నర:—అయినదేమో యైనది. నేను వారికి లేను; నాకు వారు లేరు.

అప్ప:—లేకపోవు కేమికర్మము. ఇప్పుడు మించి పోయినదేమి? గృహచ్చిక్రము లెవరికైన నున్నవే. ప్రపంచములో పోల్చుచుకొ నుట అలుచుగలుగనూరా? సామాన్యవిష యము నట్లుకొని యితర రాక్షాతనసిద్ధాంత లిము చేయుట నాకేమాత్రము బాగుండ లేదు. నీవు వోవోకొనిన నది, లేకపోయిన కేపుప్రొద్దున మీ మామగారికి కై రిచ్చుట తప్పదు.

నర:—సంగతి సందర్భముల దెలియక నీ వనుచున్నావుగాని లేనిచో నీవిట్లు మాట లాడవు. ఇప్పుడొకభసంతయు నలచు కొనిన నామనస్సుకు గట్టము దోచును.

అప్ప:—నీమనస్సుకు నొప్పిగలిగించుట మా కును యిచ్చములేదు. కాని నాకుచేసిన తప్పంత ఓమింపరానిదా?

నర:—తీమింక నాకడైనను, కాకపోయి నను ఎందుకా ప్రకంస?

అప్ప:—ఓహో! ఇంతవఱకు మేముచెప్పిన కథయు అకవర ప్రకంసయేనా? నీకు నీ మామగారిపై కోపముండిన డండ వచ్చును. ఇట్లరికములో నీకోలయెప్పుడు పున్నదిమె. కాని అట్లు చేల బాధపెట్ట వలె? ఆమెతప్పేమి?

నర:—ఏమైనను మీరు నీడర్లు. నాచేత చెప్పింపక విడువరు.

అప్ప:—నీవాలా అనుకొనవద్దు.

నర:—మిత్రభావ మాలోచించియు చెప్పు చున్నాను. మా మామగారు నాకోర్కె ను తిరస్కరించినచుగతి మూత్ర ము మీకు దెలియును. అంతియెకాదు. నాటిరాత్రి నాభ్యాసఃపాతము మేము బీదవారల మనియు, తనకు బోధించజాలమనియు, తాను రాననియు, నేను వెళ్లి కూడదనియు అతి సాహసమున బలిపెడిది. అట్టి క్షితిలో నే జేయదగినదేమో నీవే మాలోచించ వచ్చును.

అప్ప:—నిజమే. నీవనస్సు చాల నొచ్చి యుండవచ్చును.

నర:—అందువలన నె తిరిగి వారిగడం ప్రక్క కూడదనుకొనినాను.

అప్ప:—నీవుచేసినది తప్పని వే శెప్పటలేదు. అయితే అది పరిసియాడిన మాటగాని యేనా నీ యభిప్రాయము. కేవల మజ్జా నముచేతను, దిష్టదనముచేతను అగిన మాటల సంతగా పాటించకూడదు.

నర:—నీవు చెప్పింది చాలు చాలు దానిన్నది.

ఇంతన్నను అసమాన మేమి కావాలి?

అప్ప:—భార్యాభర్తాకానికానికొకరినొకరారా?

నర:—కానచ్చు. అయితే, యిది నేనా సా
నము?

అప్ప:—సరేము కాకపోయినా వివాహమే
యనుకొనుము. అంతమాత్రమున చేపడి
కాపురము పాడుచేసుకొందువా?

నర:—నూరుచెప్ప, వెయ్యిచెప్ప. నా
మనస్సు విరిగిపోయినది.

గో:—నాకన్నములేకని ముఱుపెట్టినను బా
వంతమున కట్టిపెట్టెదవా?

అప్ప:—ఏదో సామెత చెప్పినట్లున్నది.
గుడిలో.....

గో:—చాలు, నర. అయిన దేమోతయినది.
తిరిగి వివాహమేల చేసుకొనకూడదు?

అప్ప:—నీ చెప్పిన ప్రకారముల నయచేసి
కట్టిపెట్టుము. ఇంటిలో మాట మాట
యనుకొనినపుడెల్ల యింకొక పెండ్లి చేసు
కొనుచుందురా?

గో:—చేసుకొనిన తప్పేమి?

అప్ప:—భార్య ఏకలాంగికాని, దోషికాని
కానప్పుడు బహువత్సము నార్ధిధర్మ
మొప్పకొనదు.

గో:—మన ప్రాచీనాచార్యులలో బహు వత్స
త్వము, బహు వత్సత్వముకూడ వ్యాపించి
యున్నది. మూరపు దేశములలో 'మేలేది
కాబ్రా' వత్సతి వున్నది. ఇప్పుడిప్పుడు
యిందుమన్న వనభావములు యింకను

విచిత్రములుగ నీకు దోచవచ్చును. శ్రీ
పురుషుల లెవరయినను కూడ నిశ్చించ
వచ్చుననియు, ఇట్లములేకపుడు కోట్లలతో
నిమిత్తములేకనే విడిపోవచ్చుననియు, వారి
సంతానమును ప్రభుత్వము బోగొండవలె
ననియు ననుభవించునాదు. కాకైంట
కొట్టారో నాని ప్రాధము నీవుమాత్ర
మెఱుగవా? ఇందులో నాకు విచిత్ర
మేమియు కనుపించలేదు. ఈ భావములు
మన దేశమందు మాత్రము వ్యాపించవా?

నర:—నీవు చాలు వివాదాంశమును పైకి
నీసనాపు. నేను నీతో వాగ్వివాదమునకు
దిగ తలచుకొనలేను. కాని, నాకు
దోచిన ఒకటి రెండు విషయములు
మాత్రము చెప్పెదను. ఇచ్చిమదిక్కున
మిఁకు మిఁకుమని వెలిగిడి చుక్కలు
తూక్కున నుదయించిన ప్రచండ భాను
తేజము ముందర కాంతిహీనముగుట నీకు
చెలియని విషయముకాదు. మఱియు
ధర్మము దేశకాలబాధితము కాదు. అది
ఎవమనవ్యము. పాశ్చాత్య ధర్మశాస్త్ర
ములు సహితము ఏక వత్సత్వమునే
గ్రహించినవి. తదితరములు శాసన
విరుద్ధములు. పాశ్చాత్య సాంఘిక పరిస్థి
తులబాచి యుడలు పులకరించును. అవి
మన మానసిక ప్రస్థితికి ధార్మికభావము
నకు విరుద్ధములై యున్నవి. మఱియు,
శ్రీ పురుషుల వివిధ ధర్మమునుబట్టియు,
ప్రాకృతిక సిద్ధినిబట్టియు, సాంఘిక సౌలభ్య
మునుబట్టియు, వైతికాధ్యాత్మిక ధర్మ

మున్నున్నాయు, ఏకవత్సీర్వముచే శాస్త్ర
జ్ఞులు సహితము తత్తమధర్మమని యంగీక
రించి యున్నారు. ఏకవత్సీర్వము మానవ
పరిణామముందును, సాధ్యతయందును
సహజ పరిణామముగా చెందవలయున్నది.
లేనిచో నహితము ఏక వత్సీర్వము
కంటె ఉత్తమధర్మము గాన్నిచుటలేదని
యొప్పుకొని యున్నాడు. తాము గన్న
పిల్లలను తాము పెంచు బాధ్యతను
దర్శించుకొన నాచుటకంటె సేచమును,
గర్భమును, స్వర్భము వైస విషయము
చేదులేదని చెప్పవచ్చును. మానవ ధర్మ
మును విశూలము చేయుచున్నామని
చెప్పవచ్చును. మనకు సమీప్తధర్మతలు
కొన్ని గలవని గుర్తించవలెను. అందు
శిశుపోషణము ముఖ్యము. విషయలోల
నాచే దీనిని దర్శించుకొనజూచుట ఆత్మ
హత్యమై యగును. ఇక సంఘమెక్కడ?
సాధ్యత ఎక్కడ? కావున నీవు చెప్పవలసినది
యెప్పుడును సామాన్య ధర్మమై ప్రచారము
చెందనేరదు.

అప్ప:—నాభారము తప్పిపోయినది. వైవా
హిక ధర్మము నింత చక్కగా చెలిసిన
నీకు మేము ధర్మోపన్యాసము లివ్వవలచ
లేదు. కాని అన్ని సాక్షిగ పరిణయమాడిన
నతని విషయము నీ క్షేమ ధర్మమైనదో నాకు
కొంచెము తెలియజెప్పము.

నర:—మన గోపాలరావుపాశ్చాత్యవ్యామో
హ మిప్పటిలో దొలగునట్లు లేదు.
పాశ్చాత్య సాధ్యత, సాంఘికజీవనము

విద్య నచ్చిపట్టు మనవి నచ్చును. అందు
వలన సప్రస్తావనమున పట్టు మాటాడితి
గాని, మీకు తెలియని ధర్మములు నా
కక్కువ చెలిసినవిలేవు.

గో:—ఒక్క- పాశ్చాత్యులైనాని, మైసూరు పట్టి
గాని చెయుట చేతగాదు. ఊరిక సగంభ
ములు కొట్టిన నేమి ప్రయోజనము?

అప్ప:—నీవు చెప్పిన పాశ్చాత్యులు కూడ
ఇహపరినాథనములు ! చాలు సప్రస్తావన
కట్టిబట్టి! సస్తాతాంత మదికాదు. పది
గంటలు కాడచ్చుచున్నది. ఇంతకు నే
నడిగిన ప్రశ్నకు జవాబురాలేదు.

నర:—మనస్సులు భేదించిన మృత మనిల
కలియుట కష్టముకదా !

అప్ప:—నీవు సమ్మతించిన నందుకు జరగవల
సిన తంత్రు నేను జరిగించెదను. నీ ఆత్మ
గౌరవమునకు భంగము రానివ్వను. ఈ
విషయము తర్కముచే తెలునదికాదు.
ఉదారభావముతోను, ధర్మబద్ధితోను,
స్వ్యావిషయముల పాటింపక గోదోయొక
నిశ్చయమున కివ్వదు రావలెను. నేను
నీకు ప్రాణమిస్తాడ నని నీవు తలచుచో నా
మాటలు నీకు విశ్వాసపాత్రములైనచో
నాయభీష్టమును నరవేర్చెదనని తలచుచు
న్నాను. ఇక నే జెప్పవలసినది లేదు.
నీవు పరమయోగ్యుడవనియు, యుక్తా
యుక్త విచక్షణ గలవాడవనియు నింత
లెక్క నీతో ప్రసంగించితిమి.

నర:—మీరిట్టి నిర్బంధమును చేయుదుననియో
నేనింతకాల మజ్జతవాసముచేసితిని. మీ

యెదుట నడిచి పిమ్మట మీ యాజ్ఞ అను
ల్లంఘనీయముదా!

నర:—వేరీసుక్! వాదము కొఱకు చే నట్లు
మాట్లాడితినిగాని మీరిందకు కలిసియుండు
టకంటె మాకు కావలసిన దేమి?

అప్స:—(నరసింహరాజును కౌగిలించుకొని)
నాకు నరమానందము కలుగజేసితివి.

నర:—నా ఆనందమునకు నీయానందమునకు
నీవే కారణభూతుడవు. నా అష్టబంధు
వులకన్న నెక్కుడుగా నీవు నాజీవుము
కోరి నన్నింతగా బలవంతపెట్టితివి. నీ
ఋణము నే దీర్చుకొనజాలవు.

అప్స:—ఇందు నే నేమి దేమున్నది. నీ వెంత
యోగ్యుడవో నీభార్య అంత యోగ్యురాలి.
ఆమె విచారమును, నైరాగ్యజీవనము
ను సాక్ష్యమును, స్వయముగ నెఱగినవాడ
నై నీవుచేతిక్కిన స్వయంసహితమువేసి. తేనెన
నామున బడుదునేమో యనుభయమున
నీతో నింతగా సాహసించి చెప్పితిని. నీవు
నామాట శ్రీతివేయక వన్ను కారవించి
తిని. నేను కృతార్థుడను.

నర:—(హాళిమును సూచించు గర్జన స్వర
ముతో) ఇట్టి అవ్యాజమైన కరణ నే నన్ను
చవి చూచియుండలేదు. నీ హృదయ
మొర కోమలము! నిజముగి మిక్కిలిన్న
నివేగదా! నేను వ్యభిచారు. నీకు నే నేమి
చేయగలను?

అప్స:—నీవు చేయవలసినది నాతో విశాఖ
వట్టణము వచ్చుటయే.

నర:—అలాగారు.

అప్స:—మఱేలాగు? నింకేమియో యభ్యంత
రము జెప్పచున్నావే.

నర:—ఇంక నభ్యంతరమేమున్నది? నేను
లేండు వెలులు సోవు పుచ్చుకొని మూచిటి
వలనవచ్చి యుండదలచినాను. అప్పుడు
నేను ఎచ్చి నాభార్యను దీసికొనిపోయెదను.
ఎట్టివారికైనను జన్మహృదు (అది కుగ్రా
మమైనను) ప్రేమాస్పృహముగదా. మఱి
య నీనందర్శమున నొక సొగతి ముచ్చ
టించవలసియున్నది. కలిమి లేములు,
సుఖదుఃఖములు శాశ్వతములుగావు. మన
మల్లిస్సము సరినందలతో దూరదూగుదు
మని నుడువజాలము. కావున మన మీ
సంపదకు నమ్ముకొనియుండవగదు గదా!
మన కెప్పటికీ సిరిరాస్తామనను యానంద
ముగ జీవితమును గడువగలిగి యుండ
వలెనని పెద్దలు చెప్పుదురు. మనమెట్టి
మహాభోగముల ననుభవించు చున్నను
వానినన్నిటిని నిస్సంగ బుద్ధితో
ననుభవించవలెననియు లేనిచో ధీనిక
ములైన యా భోగములు ఏకారణ
ముచే నైన నంతమొందిన మన జీవి
తియు దుర్భరము, దుస్సహము నగునని
అనుభవాలు నుడుపుచున్నాను. కావున
కష్టములు నహితము సుఖములుగ జేసు
కొన గలిగినప్పుడే మనము శాశ్వతా
నంద మనుభవించ గలుగుదుము. కావున
నేనిప్పుడు శ్రీమంతుడని చెప్పి నేరాక
గల్పించి నాభార్యను దీసికొని వచ్చుటకు

నాకిచ్చములేదు. నిజముగ నన్నామి
 క్రేమించుచో, నా సంగత్య మభిలషించుచో నాలో నాలేమిని సహితము
 పరించవలెను. నేనొప్పుదు గొప్ప యుద్యోగము చేయుచున్నానని మాత్రమేట్లుచే
 లేదు. ఇట్టి సీతిలో నా మామగారు నా భార్యను సంపునాయని శంకించుచున్నాను. నీవు చెప్పుచానినిట్టి నా భార్య విజగర్హమును సహించి పట్టాహించుచున్నాను. మాకులాచారము ననుసరించి మామావ వానిని కూడ సమంపాదములవలె కాలుగు కోడలమధ్యను పడియుండి చనువు లేక పోవుటయే కాక సమంపాదమును సహితము కోల్పోవుచున్నాను. నీ దురాచారము తొలగినగాని మా గృహములు ఆనందప్రదములు కాజాలవు. నేను రెండు మూడు రోజులలో మామగారి పేర యుత్తరము వ్రాసెదను. మీరు అందరందీ గోమియు చెప్పవద్దని నా ప్రార్థన. నేను మీయభిప్రాయము నరవేర్చెదనని మాత్రము విశ్వసంపవచ్చును.

అప్ప:—నీకుచిలిమిని పోచిన కితిని, తీయవచ్చును. నీవు మాట ఇచ్చి తర్వాత తప్పువాడవుగానని నాకు తెలియకపోలేదు. అవసర శింకలమాత్రము కష్టించుకొనకుము. నీ చెప్పిన సంగతులు నాకు పరమానందము గలిగించినవి. నేడు చాల సుదినము. ఎన్నాళ్ల కెన్నాళ్లకో నిన్ను తిరిగి జూచుటయు, మీరిద్దరు కలసియుండుట కేర్పాటు జరుగుటయు మితిలేని

సంతన మొనగూర్చినవి. ఇప్పటికే చాల ప్రాప్తమయినది. ఇక విక్రమించనము.

౪

జగ:—మీరాజు కచ్చేరినానడిలో స్వంతివ్విన హామీముగ జూచుకొనుచుండెను. ఇదిలో టపావచ్చును. అందొక యుత్తరము చివర చదునబోవ “క్రియమైన మామగారికి సరిసింహరాజు అనేక సందేశము”ని యుండెను. ఆశ్చర్యానందములు మొకతెత్త అది యల్లుని యుత్తర మవునా కాదా యని అటు నిటు రెండు మూడు పర్యాయములు ద్రిప్పి చూచి, సమగ్రముగఁ జూపుకొని యల్లుని క్షేమము కునంతలో పనిపెట్టెడి, తిలయనంపుట కుండుముదోఁ భార్యకడ కేగి యుత్తరమిచ్చి (కొంతతడ వారి).

జగ:—దగ్గరా, దావా, కాని నీశము ముప్పిలును బాపుతున్నా?

భార్య:—రామనాథ మెక్కడ?

జగ:—నడక దేశముకు చేరి రామేశ్వరము పోవు దారిలో నున్నది.

భార్య:—అక్క! అంతదూరమ! మనమాటా? ఎటుకా? ఏదు కీయద్యోగము? ఇక్కడ కేకేమైన రక్కువా?

జగ:—ఈముప్ప యద్యోగము చేయుటయే నా కవసానముగా నున్నది. తా నిచట సుఖముగా నుండుకూడదు? ఉద్యోగము మాని యింటికి రమ్మని వ్రాయుదునా?

భార్య:—ఉండవచ్చి. మన ప్రేమ యద్దేశ మేమో తెలిసికొనిమెదను.

—ఎసికూన, దానికేమి అలియును? దాని
డినే చేమిటి?

భార్య:—అట్లు కాదు. నే నడిగి వచ్చెదను.

ఉత్తరముచేతలుచుకొని తల్లి కూతురు
రూపునిదిలోనికి వెళ్లి “చూచితివా అమ్మాయి!
శిథిలై నన్నుండి శుభ్రము వచ్చిన”
దనిశుభ్రము ముందువైచను. ఆశ్చర్యానం
దనిపాదములు ముప్పరిగొని ఉత్తరము
దీసికొని యందలి యక్కరిములు తనశిథి
విమెయని పోల్చుకొని ఆనందబాష్పములు
కన్నుల గ్రమ్మ చేలొండనమున నేత్ర
ములు దూచుకొని యుత్తరము జదువు

కొని “హడైనమా! ఉత్తరాన పరాయ
ణ! నేనుగదా యిం దీనురాలిపై కరుణ
వహించితివి! నాహృదయేశుని శుభవార్త
వీనులకు విందొనర్చినది నేనుగదా! నేను

గదా! నానోము కలిపించితి; నేధస్యనైతి”
నని మది తలపోసెను.

తల్లి:—అమ్మాయి! ఆ రామనాథ మెక్క
డెవో తెలియునా? రామేశ్వరము వగ్గరట;
అరవ దేశమట.

ప్రేమా:—ఎక్కడైన నేమి?

తల్లి:—మన దేశమా! మన మనుష్యుల!
మనకథా!

ప్రేమా:—మన దేశమే మన మనుష్యులే
లేనిచో వా రెట్లుండగలిగిరి?

తల్లి:—అవసరమునుబట్టి.

ప్రేమా:—అట్టి యవసరమే నాకును గలదు.

తల్లి:—నీకు తినుటకు లేదా?

ప్రేమా:—తిండి కొఱక పడియుంటినా మీ
యింట?

ప్రేమావతి మనోగత భావము తల్లి
గ్రహించినదై “అదంతయు నాకే? మీ
నాయనగారు ఉద్యోగము మాని యింటికి
రమ్మని వ్రాసెద ననుచున్నారు. తర్వాత నీ
యిష్టము, వారియిష్టము” అనెను.

ప్రేమా:—మీకు మీ కొమాడైపై నట్టి
ప్రేమకలదో నాకు నాధర్మపై నట్టిప్రేమయే
గలదు. వా రెచటనుండిన నేనెచటనుండెద.

నే కాపురము చేయుటగాని నే జీవి
చుటగాని మీకిష్టములేనిచో మీయిచ్చవ
చ్చినట్లు చేయవచ్చు”ని చెప్పి తండ్రి
యొక్క మూర్ఖతకు కేయనదిలేక యేడు
పడదొడగెను. తల్లి, సంగతి సందర్భము

అను, కష్టసుఖములు జెప్పి కనుభావము
పరువజూచెనుగాని లాభము లేకపోయెను.
అంతట వాడు భక్తియొద్దకు న్నెట్ల జరిగి
యున్నదనుచును కెప్పు కూర్చు కూర్చు
నొద్దకు బంపుట కొప్పించెను.

7

సరసింహరా జత్తవారింటికి వచ్చెను.

జగదవీరాజు, మునుషుల కెల్లకోరిక భావమున్నను
యెల్లవి కుదరె నెత్కొరము చేసెను. రాత్రి
భోజనమునందు పండుమటకు కాయకన్నపం
మునకు వచ్చెను. అది మునుపటివలె నెల్ల
కలిగినట్లే యున్నదేను. ఒక్కగోష్ఠిపై బువ్వ
మంటలున్నవైతను. తన భార్యయొక్కయొద్ద
సరసింహరాజు, వివిధభావములు మనమున
మొలకలెత్తి యోచనాదుడై యొక కున్నీ
పై నున్నాడీ యుండెను. పట్టెమున దాం
బూలుమును పట్టెను నిజీకొని ప్రేమావధి
పప్పుచుండెను. ఆమె సామాన్య వనములు
మాత్ర మెక్కరించుచును. ఆమె మోము
మునుపటి యత్సహముగాని విరాసము
గాని గానరాదు. తన మహాకీర్తిని తెలుసు
చునికొకమంజ్జీ బాండ్లను. ఆమె కేత్రము
లయందు నవ్వెత్తెన్ను క్రికొనిమించెను.
మోమున వియ నవ్వెత్తెము లుట్టిమచు
డెను. శరీర మొకొక కన్నుచేయుండెను.
మదగమము: నవ్వెత్తెమై లోకం ప్రనే
శించి పల్లెరము బల్లపై నునిచి సరసింహరాజు
క్రిక్క కొంచెము దూరముగ నిలిచియుండెను.
ఆమె వలెని దాను దూరానాడెనరాత్రి రాత్రి
కృత్యము కన్నులమెరుకు మెరుకు హృద

యముకంపించ, దుఃఖమువొప్పించ గన్న
క్రిమ్య “ఈ నివ్యాగ్యరాత్రిపై నింత
వాన నెప్పుముక్తి నే నేముగిము పెట్టు
కొని వెలుకొంటు. నేనెమని నెర జొచ్చు.
ఏమని నేమొకొకెను” ఇని రోమియు
దోడక శిలాప్రతిమవలె తలవాల్చుకొని
నిలువబడియుండెను.

సరసింహరాజుకు నయితే నేమియుదోచ
లేదు. మొగట ఆమెవచ్చినదే గనుచుండెను.
పెట్టు సొనుకొనిను వ్యాకులంబుచెప్పెను
“అట్లా ముచే నోరజారి చూడిన మాటలకు
కలిగి మాయుండెనై పండుమని నేమెవకగా
నిలిచి. నన్నె నమ్ముకొని వాకై వరితమిచుచు
కన్నులచే నన్నెదక్కి పొచ్చుటకైన శక్యము
గాకయున్న మావానిని నేనేమని వెలుక
రించువాడ? నేనెవరి మూడును! కలిగ
వ్యాదయుండెను! ఇంకను మామే?” యని
భార్యవలెనాచి “ప్రేమ.....” ఇంతలో
ప్రేమావతి శిలాలు నేమోరిగి పతిపదముల
లెన కరకమములు దివ్యుని వానిని దన
కన్నటిభారముచే అభిషేచము చేసి “దుర
హంకార మైన బాదుష్టరాల్లిపై నింతటి క్రే
గులచి నే గుల్లోవైక నెలుగవైతి. ఇప్పటికై
నను నన్ను నీచుచితిరి. నే కృత్యకాలమై నిని.
నేటికి ముట్టల మీదన్నన భాగ్యమవ్వినది.
నేను మీదానను. మీశరీర మొచ్చినాను.”
అని కన్నులు కాన్పుచుండెను. అంతట సరసిం
హరాజు శిశుభారముచే గతము స్తంభించి
పోన, మూడుడలేక ప్రేమావతిని లేవనెత్తి
తన గాహులుకలచే నామెను బాధించి మా

మంచి తన కన్నీరు నామె కన్నీ
నీకమై ప్రవహించజేసెను.

దనియు, ముపేజీ దాసీలను బోపించుటకు
దనకు శక్తిచాలదనియు వానిని స్వీకరించక
భార్యను, ఆమెకు మిక్కిలి యవసర
ములైన యొకటి రెండు పెట్టెలను
మాత్రము తీసికొని స్వగ్రామమునకు
బయనమయ్యెను.

“దుఃఖంకాయైన యాదుష్టర కడై నింతటి ప్రేమగలది
నే కలహోదన కలుగజేసి..... పిటికి మనల మావయభాగ్య రామ” వని నరసింహరాజు నల్లని
పచ్చివది. “నేను మాదానను. మీ కొడుకు కోడలు నాను.”

II

ప్రేమావతి వత్తివారింటికి బంపునపుడు
తమ హోదాకు, గొప్పదనముకు దగినట్లు
బంపును దేసెముతో మంచములు, కుక్కలు,
మేకబుట్టలు, ఆల్పూరులు, పెట్టెలు వివిధము
లైన పాత్ర నామానులు, దాసీలను వాయత్త
ముచేసెను. నరసింహరాజు మాత్రము వాని
కన్నీటిని ఉంచుటకు తనకు గృహము చాల

చిట్టివలనలో గొడుగు కోడలు
వచ్చుచున్నారని పడిపోయిన మట్టి
గోడలను మెత్తించి, బూజు దులిపి,
సున్నము కొట్టించి, యిల్లులికి స్తుత్తి
లుపెట్టి నూరినంతలో నరసింహరాజు
తల్లి యుడుగుచూచుచుదాడను. కొడుకు
కోడలు రాగా మెట్టపడినట్టి హరిని
నిప్పించి వారిని తల్లి తోడలికి నీసి
కొనిపెట్టెను. “ఇన్నాళ్లను పోసమేళించి
కై నరసింహరాజు వచ్చినాడని ఆనం
దముతో నూరి ఆమృతకల్పందలు
వచ్చి “కుడుకోడుగ, ముద్దు ముచ్చ
టగ నీతా రాములవలె కొడుకు
కోడలు నట్టింటికి వచ్చినారు. మహా
రాజువలె దోసిల్లతో సంపాదించు
చున్నాడు. నీకేమి? యచ్చుచున్నా
వల్లగించి పోవుచుడిరి.

నరసింహరాజుయింటిలో నాకర్ల నెవ్వ
రిని పెట్టలేదు. కోడలిపైగలు ప్రేమావతియ
ముచే నామె నీవి చేయకుండ నేయాలెనని
యెంత యత్నించినను ప్రేమావతి యత్తిగారి
కన్న ముందులేచి యింటికిబయటియు
నామెయె చక్కగజ్జి ముచును. ఇట్లు పూర్తి
నికాని, మట్టిగోడలకాని, దాసీ లేవకులేనని
కాని సొక్కునాట్టినను ప్రేమావతి విసుగు

కొని యెఱుగెను. భర్త మామెను విడనాడి పోయిన బాదగ నక్కన దూరస్థునితో సేనులనన్నిటిని బట్టింటియొద్ద నె కొనిదిగనో గొప్పగనో తర్చియన్న సంగతి మనకు తెలియను. ఆర్యసతికి గృహనిర్వాహకము, పతి సేవ యుత్తమధర్మమూని గ్రంథపరిచయముచే నామె తెలుసుకొనియుండెను. గృహకృత్యము బోకించుక భారముగ నున్నను నవి యన్నియు పతియొక్క కైమరసాస్వాదనముచే మరుపునకు వచ్చుచుండెను. ఇట్లు తల్లితొనను, భార్యతోను స్వగృహమున రెండుకొలు సుఖింబుగ నరసింహరాజు గడపెను.

2

ఒకనాడుసాయంత్రసమయ నరసింహరాజు భార్యను గ్రామమునకు దక్షిణపువైపుననున్న ఉద్యానవన మొకటి చూచునెడమున విహారి ముగ్గురు దీరికొని వెళ్లెను. వాగు ఊరిచివరకు వచ్చిరి. పచ్చిమాలిగిలి గ్రామమున దుస కలని కొబ్బాయలచే దళిలిళి ములయుచున్న పృథ్విశాఖాగ్రములనుండి యొక నూతన హర్ష్యము వారికనుకు గోచరి మయ్యెను. ఆ ఉద్యానవనమునకు ముందు చిత్త విచిత్రముగ విఘ్నంబడిన యొక యినుం కవాట ముండెను. ఆద్యారమునుండి యొక బాట బొట్టలోవలికి గలదు. ఆ బాట కిరువైపును వివిధ వర్ణములతో వెలుంగు ఆకు కనందు చ్చెట్లును, మనోహర శారదము పెదచల్లెడి పూల మొక్కలును వరుసలు పీరియుండెను. అటునిటు నున్నతములైన చూతనారికేళ పససాది ఫలవృక్షము లుండెను. ఆ

బాటను కొద్దిదూరము నడువ ను దముచేరిరి. ఆస్రాసానము మఱి స్త్రా మెడబవలెగాక నూతనశక్తిని కట్టబడియుం డెను. స్త్రీ కూడతికి మేడలు గాని, ఉద్యాన వనములుగాని క్రొత్తవికావు. కాని యిట్టి కుగ్రామమున యిట్టి విచిత్ర నూతన హర్ష్య ముండటం జూచి మాస్మర్యవహించెను. విశ్రాంతికొని కంపకంపము వచ్చియుండుట కొనిచే పడయనగరిమహారాజులు కట్టించు కొని యుండవచ్చు. నని యామె తనలో నమాధాన పలుచుకొనుచుండెను. అటునను నట్టి వోటికి దమ్ముం దీకొని వచ్చుటకు గారణమేమి యైయుండునా యని వ్యాసులండుచుండెను. మేడలయు పచ్చని తోరణములతో చేదయో యొక శుభకార్య మున కలుకల్గింబడినట్లుండెను. రెండుమూడు మెట్లువెక్కి యొక్కనప్పటికి కవాట సేసుకొనిన బంగ్రాతెలుగ, కొంచులు పనివారిలు తొందరి తొందరిగవచ్చి నరసింహరాజుకును, స్త్రీమా వతికిని వంగి వంగి నమస్కృతులు చేయ దొడంగిరి. ఆ బంగ్రాతులజూడమున దేశమువారి వలె గప్పట్టలేదు. ఇదంతయు, స్వన్నమా నిడమా, యని మాశ్చర్యముతోఁ బలు పలు బోయి కైమావతి చూచుచుండెను. క్రీగింటి తోఁ కైమావతియందుంగలుగుచున్న మార్పు లను నరసింహరాజు కనిపెట్టుచుండెను. అంత నరసింహరాజు లోనికి బోవునము రమ్మని కైమావతిని క్రేలు బట్టికొని లోనికి దీసి కొని వెళ్లెను. లోనికి కచ్చరి సావధి చిత్త విచిత్రములయిన చిత్తగుణుతోను, భోలో

బ్రహ్మను నలుంకరింపఁబడి, కుక్కలు బల్లులు
 పలుగువానిచే నమర్చఁబడియుండెను. అంత
 కొంచెము లోనికి గుడివైపున నొక మందువా
 యుండెను దానికి గుడివైపున నొక విశాల
 మైన గదియుండెను. ఆగదియు దర్శనార్థమ
 చేయఁబడిన పవిత్రముగాఁగ జేయఁబడిన యొక
 పువ్వు మంచము, పోతలు, అల్పాస్థ, చిత్తకు
 న్నలు మొదలగునవి యుండెను. శ్రీమావతి
 భీతిచేతను, లజ్జచేతను నెనుకాడుమందుటఁ
 జూచి నరసింహరాజు ఆమె చేయఁబట్టకొని
 లోనఁ బ్రవేశించెను. ఆశయన గృహమునఁ
 బర్హికమున కెదురుగా రెండు పెద్దఛాయాపట
 ములు తెరిలచే గప్పఁబడియుండెను. ఇతరు
 లెవరు నచట లేమింటిని వినోద భావమున
 నొకటములఁజూడఁ గాతూహలంబు జనింప,
 వానినుండి వ్రేలాడు కుచ్చులను బట్టకొని
 లాగెను. తెరిలు విడిచెను. ఆపటములు
 నా చుంపించె ఆశ్చర్యకరమములు మనమున
 నుచ్చోంగి దన బాహువులను భ్రష్టకరిముపై
 వైచి గాఢాల్పింపము చెనుకొని ఆనంద
 బాష్పములు విడిచెను.

ఛాయాపటములందలి పూర్వులు శ్రీమా
 వతి నరసింహరాజుని వేలుగఁ గప్ప నవసరిము
 లేదు. ఇదంతయు జరుగుట కెంతోకాలము
 పట్టలేదు. అందువలన శ్రీమావతి కా
 జిద్యానవనము, మేవ నుపరివైసవి యడుగుట
 కనికాశము చిక్కిలేదు. అంత నిర్దోషును
 సమీపముననున్న పోతపై గూర్చుండి యిట్లు
 ముచ్చటించిరి.

శ్రీమా.—అబ్బా! మగవా రెంతటి దిట్టలు!

నర.—దిట్టతన మేమిటి?

శ్రీమా.—అబ్బా! ఇంక నటనయేనా?

నర.—నటన యెవరిది?

శ్రీమా.—మీదే. సుతాది గాని మనస్సు!
 ఈమేడ యెవరిది?

నర.—నా స్నేహితునిది.

శ్రీమా.—ఇంకను నన్ను పిచ్చిదానిని చేయ
 వలెననినానా మీయుద్దేశము. మీ స్నే
 హితునిదేమైనచో మన పటము లేల
 యిచట నుండవలెను?

నర.—ఒక స్నేహితుని యింట మరియొక
 స్నేహితుని పటములేల యుండకూడదు
 అదియు దప్పిరా? ఇక స్నేహ మేమిటి?

శ్రీమా.—ఇంకను నన్ను మోసపుచ్చ నెంచె
 దరా? మీదియుండిన నుండవచ్చు గాని,
 నాపటము పరపురుషుని యింట నుండుటకు
 కారణమేమి? సామాన్యమగు భావోగాఢ,
 పెద్ద చిత్తకువె. అందులో శయనగృహ
 ముననె. అది మీ కెట్లు నమ్మతమయ్యెను?
 ఇంకను నన్ను పరీక్షింప నొచునుంటిరా?
 (చార్వచరిత్ర శ్లోకిరాగ కన్నులనుండి
 సస్రపుట రాల్పుచు) నుమాడునశ్చరిములు
 మీచరణ సేవకై కఠిన వ్రతము పూని
 యుంటిగదా! ఇంకను నాపై దయ
 లేదా? మీమనస్సు కరుగలేదా?
 విశ్వాసమున కింకను పాత్రురా
 లకపోతినిగదా! ఏమి నాచ

అని విలపింపఁ దొడఁగెను.

కరుణార్ద్ర హృదయుఁడైన

శ్రీమావతి కీనాల్లు ముఖం జలిచిన
వాడై నేర్చియుగ్మమునుండి బాష్పమిడు
చులు ప్రవింపఁ బ్రమావతిని దృఢకుఁ దీసి
కొని కరిగించుకొని "శ్రీమావతి! నీపై
నాకనుగ్రహము నన్న నాగ్రహ హస్త
మును జేచు. నీపై శ్రమ నోర్చితిమనను
కొట్టి బ్రవశియుండలేదు. పై విధిని పూర్తి
చుకొనుటకు పై నము లైన నీతొ
కాములగుగాని, పంచపాపపురుగు గాని
కర్మముకాదు. అట్టి మొద మనవేదల

నామనీవజ్జనముచే నాడైన మాటలను
నూడఁ జేసితిగి వాటిని జేచు. నాకట్లకడ
పడియు ద్రించునాదు సహితము పై నము
'ని' పై నుగ్రహించునాక' యనియే. కీమి
చియున్న. కిర్మన పై నులకె పై నము కట్ట
ముల ప్రాప్తింప జేయును. నేను మీ
ముట పడిగావునై నీమీముడుట యాకర్మ
మని యెంచియె పై నము మన కావి
యోగమున, మన దాని త్యాగునాగము
దనదిన ప్రవర్ధమానమై నవనవరీతుల
బ్రకాశించుటకే భగవంతుడు మరల
యీ సంయోగమును సమకూర్చినాడు.
విద్యాభ్యాసము దాని వేరే వాడై చెఱు
లు ముడుమొక మామదానివలె మీను
లుగుచుచుచు కష్టపడై పులుపంద పడి
యుండుట పోగుచుమా? నీధర్మ చతుగాని
చలె నత్తవారింట్ల ఇల్లరికముండుట
త్రము గౌరవప్రదమా? నీధర్మ
శకు రాక్షసై స్వాతంత్ర్యకీవన
కు నీవుమాత్ర మభిలషించువా?

శ్రీపుష్పమల్లికు ఆత్మార్పణ చేసిన
ప్రణయ మహిమ మనుభూతిమగును
నవ్వ విస్వోన్నతై ను ప్రణయ మూర్తి
విజ్ఞానము నీవరము కాజుండు.
మన యిద్దరిమధ్యను స్వానాభిక్యములు
దుటచేతనే పరస్పరము ప్రేమసాగర
మున నాలులంజలంబుపొతిమి. నేనవ్వతిం
మన నగుట నా హృత్ప్రేమకాసీనుడైన
శ్రీపుష్పమల్లికు విజ్ఞానమున నీవు శ్రీసర్వ

యోగమునై నీవు నీవు నీవు నీవు చే
సినాను శ్రమ మనుభూమియందలి జల
మువలె శూన్యమయ్యెను. శ్రమ శూన్య
మైన నీహృదయ క్షేత్రమున నా యను
రాగ విజములు ములకై జెత్తిలేదు. నేను
మన బంధములు వీడినవి. మనము నర్హ
స్వతంత్రము. మన ప్రేమవాహినీ
శాస్త్రాగి శాస్త్రాగమునో శ్రీసహాయుట
కొనఁబడకటలుచు లేవు. ఇది నీగ్రహము;
నేను నీవాడను.

ఒక్కసారి శ్రీమాత్రము మనము ముఖ
చేసెను. నీనభ్యాసములు, యిష్ట నా
క్షిప్త శాస్త్రములుకావు. లక్ష్మీ చందలు.
స్వభావ. ప్రణయలక్ష్మికి ననతి. నే నా
కరిపి కేవలకరిని చేప్పును. నేను మనకు
గల యామోక్షస్వమును జూచి మోసపో
కుము. నీతినికు బెరుగుల జూచి మోహిం
చినవారి మోహ మిది పోయిన వెంటనే
పోవును. నీవు నాతో నాదాని శ్రమమును
సహితము ప్రేమించినావు గనుక నీకృప
అకుంతలము, అనంతము. భగవానుడు
మనల ననుగ్రహించుగాక!

శ్రీమావతి కీనానామలకుం జరిగిన
వానై వేత్రియున్నమునుండి బొప్పిలింగు
ప్రాలు ప్రవిండు శ్రీమావతిని దగ్గరకు దీసి
కొని కొంగిలిచుకొని “శ్రీమావతి! నీపై
నాకన్నగ్రహము లెప్పు నాగ్రహ మెప్పు
దును లేదు. నీపై శ్రమ గోచిత్తమైనను
కొంచులేవడియుండిలేదు. నైవదిగని నీవు
చుకొనుటకు దైవసములైన సీతా
రాములుగూని, సంచపాండవులకు గూని
ఇక్కముకాలేదు. అట్టి ముని మనమేవాటి
వారము! నీవజ్ఞసముచేనాడిన మాటలను
గూడ వేరతిగ వాటింప లేదు. నాకల్పక
పటియుత్తిరములందు సహితము వైవము
‘నిన్నున్నగ్రహించుగాక’ యనియే నీవి
చియుంటి. కర్మవర్తినులకే దైవము కష్ట
ముల వ్రాప్తింప చేయును. నేను మీ
యింట బడగావునై పడియుండుట యిక్క
మని యెంచియె దైవము మన కావి
యోగమును, మన దొండా త్యానురాగము
దడదన ప్రవృత్తిమూలమై నవనవసేమలు
బ్రకాశించుటకే భగవంతుడు మరల
యీ సంయోగమును సమకూర్చినాడు.
విద్యార్థులు దానితోని వాడవై చేతు
లు ముడుచుకొని యాడుదానివలె విడు
లుగుడుచుచు వ్యభిచితై పనులవలె పడి
యుండుట పౌరుషమా? నీభర్త చేతగాని
వలె సత్తవారింట ఇల్లరికముండుట
త్రము గౌరవప్రదమా? నీభర్త
ఇకు రాక్షివై స్వాతంత్ర్యజీవన
కు నీవుమాత్ర మభిలషింపవా?

శ్రీపునపట్టిప ఆత్మాత్మగా చేసిన
ప్రణయ పోహమ మనుభూతమగును
దీక్ష నిష్కర్మత్రులైనను బ్రణయమూర్తి
నిజస్వరూపము గోచరము కాజాలదు.
మన యిష్టానుగృహ రూపాభివ్యములు
దుటచేతనే పరస్పరము ప్రేమసాగర
మున నొలలాడితాంబోతిమి. నే నస్వతి
స్మృతి పగుట నా హృత్పైకికాపీమర్తక
ప్రేమనుచ్చి దజరూపమున నీకు ప్రసన్న
ముకాలేదు. నీవు గర్వితమతి పగుటచే
నియాగు శ్రమ మనుభూమియంగలి జల
మునలె పోవన్యమయ్యెను. శ్రమ పోవన్య
వైన సీహృత్ నాశ్చేత్రిమున నా యను
రాగ నిజములు మొలప లేత్తిలేదు. నేను
మన బుధములు వీడినవి. మనము సర్వ
స్వతిత్త్రము. మన శ్రమనాహిన్
ఉత్త్రుగ తనములుగా ప్రసహించుట
కష్టమృత్యులును లేవు. ఇది సన్మహము;
నేను నీవాడను.

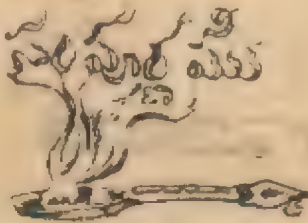
ఒక్కసారిశ్రీమాత్రము మనము మామ
పనిగద. శనధాన్యములు, యింట్లు నా
కిట్లు భాగ్యములుకావు. లక్ష్మీ చంచల.
స్వభావ. ప్రణయిష్టకి ననతి. నే హా
కరిని కేహకరిని చేచ్చెను. నేను మనకు
గల యామైక్య్యమును నాచి మోసపో
కుము. నీనిదికు బెదిరుల జూచి మోహం
చినవారి మోహ మది పోయినవెంటనే
పోవును. నీవు నాతో వాదాక్షిప్తమును
సహితము శ్రమించినావు గనుక నీశ్రమ
అకుంబితము, అనంతము. భగవానుడు
మనల ననుగ్రహించుగాక!

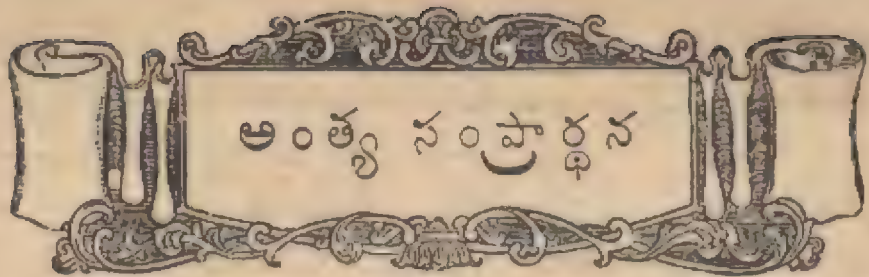
ఇక నీకు నా నిజవృత్తాంత మెఱింగిం
చుదలెని నరసింహరాజు తాను ప్రేమా
వతి శయనగృహము నదిలియైన దాటి
జరిగిన మానవ్యవృత్తాంతమును చెప్పింది
శ్రీరాజుగారు తనకు బహుమానముగా
వొసంగిన ధనముతో, దా సేవకు కట్టించి
తీసివెయ్య, మఱునాడు గృహస్థ వేషమువి
యు బాధువులు, అత్తగారు, మామగారు,
మిత్రులు అందఱు నచ్చేరునియు, కేవల
ప్రేమావళిని నాశనపరచుమున ముంద
కేల్చెను.

శకుంత సంతానముయొక్క కలకలారా
వములు, కోకిలల “కూ, కూ” ధ్వనులు,
కాకముల కేకలు వినుబడఁ జొచ్చెను.
మామగారు బ్రాహ్మణకత్తవ్వాదులొప్పుగ
వ్యాపించఁజొచ్చెను. ఇంట బంధుగు
గుబగుబలు, గబ గబలు, శిశువుల రోదన
ధ్వనులు, తల్లుల నెవరింపులు, బాల బాలి
కల విలాస చేష్టలు హెచ్చిపోవుచుండెను.
ఇంతలో బుర్రోహితుఁడవచ్చి స్నానము
చేయుమని తొందరపెట్టి జొచ్చెను. నర
సింహరాజు మిత్రులొనను, బంధువర్గము
తోను ముచ్చటించుచు గచ్చేరినావఁటిలో
గొర్రుండి యుండెను. ఇంతలో బయట

చేటియో బండిచప్పుడొచ్చెను. ఎవరో
వచ్చుచున్నారని నరసింహరాజు లేచి
బయటకువచ్చెను. అంత అత్తగారు,
మామగారు వచ్చుటఁజూచి ముందుగా
నేగి నమస్కరించి లోనికిఁ దోడ్కొని
వచ్చెను. వెనుకనుండి గోపాలరావు,
అప్పలరాజు, శ్రీ రాజుగారి తరఫున
వచ్చిన యుద్యోగస్థులు బండ్లు దిగివచ్చిరి.

భజుత్రీలు మంగళియ్యానినాడుబాలు
మిన్న ముట్ట ప్రాసించుచుండిరి. నరసిం
హరాజు, ప్రేమావతియు మంగళిస్సానం
బులు కాచుకొని వచ్చి వీటలపై నాసీనులై
యుండిరి. దండమెల్లదండ బీతాంబరములు
ధరించి పార్వతీ వరమేష్వరుల మరకించు
చుండిరి. అట్టి సమయమున నానతివతులు
జూచి యానందించని వారుగాని, మనః
పూర్వకముగ నాశీర్వాదనివాదుగాని మా
సభాభవనమున లేరు. అంతట బుర్రోహి
తుఁడు మంత్ర పఠితముగ గృహస్థవేష
మహోత్సవమును జరిపించెను. అంతట
పదస్సుకంఠుల విస్తవరులందఱు “అయ్యరా
రోగ్య యశోబలాభివృద్ధిరస్తు, అచ్యుత
తాకార్కమశాన్తివృద్ధిరస్తు, నిత్య కిశోరణ
మస్తు, సర్వజనా స్సుఖినోభవం” తిని
మంగళాశీర్వాచనములు గావించిరి.

నాజెళ్ల వెంకటాచార్యుగారు బి. ఏ.

నిన్ను మదిలోన స్మరియించు నిమిషమందె
కుప్పలుగఁ దియ్యవగు నూహ లుప్పటిల్లు
వెలికిఁ దెలుపుదమన్నఁ దబ్బిబ్బులుగను
శబ్దజాల విభాగంబు చాలకునికి.

నిన్ను నెదిరిసి యెచ్చట నున్నఁగాని
నీదెనకే మాననపుద్మస్తి నిలిచియుండు
నెల్లపుడు నొక్కదిక్కఁ చూపించుచుండు
నావికుల యంత్రపున ముల్లునంగ నకియ!

తరుణి! యెటనున్న నీమీఁదితలపు వీడి
యుండనేరదు నిమిషంబు మొండిమనసు
చలఁగి సాయంతనపువేళ చెట్టునీడ
లెంతసాగియు మూలంబు లేడలనట్లు.

కర్మబంధుడనై గతి గానరాక
యెట్టి దూర ప్రదేశాల కేగుచున్న
నీకు నన్ను బిగించి బంధించినట్టి
నలపుగొలుసులు శిశివోక చెలియ! సాగె.

ప్రేమ నామెడ నుంత చూపించననుచు
గలికి! నామాటఁగలలోనఁ దలఁపవనుచు
చెలిసియును నిన్నెఁజ్ఞుక దేవురించు
నాకే ననుజూచి యొకసారి నవ్వుగలుగు.

ఎంతతేలికగా నన్ను నీనడించి
వైచినను నాకు నీమీఁదితలపు విడచు
కోపమును గల్గ నది నా గొప్పననమో?
వెడలుమనఁ, బోక క్రేలూడు వెళ్ళితన మో?

నిన్ను ధ్యానించునంతటి నిశ్చలముగ
నిశ్చలనినైన మదిని కంటించునెడల
బేలనైనట్టి నాపైని జాలిగలిగ
నతఁడు నీపాటికిఁ గ్రసన్నుఁ డవునుగాఁ.

కనులుమూసివఁ దెఱచినఁ, గలలలోన
గాలిలోపల గగన మార్గంబులందు
అంతటను నీవె ప్రత్యక్షమగుచు నాకు
మాటలవనితోఁచునీయ నే దారి చెపును.

నిన్ని సారలూ నిను వేడుకొన్ననాకు
ఎంతనిర్దయురాలవో యెఱుకెకాని
వేడుచున్నాను కడసారి వినుము నాదా
నిశ్చయం బింక నీవు మన్నింపకున్న.

దిక్కులను నీదువేరు ప్రతిధ్వనింఁ
గొండలకుఁ బోయి నీపైనఁగూర్చినట్టి
ప్రణయగీతాలుగుహలందుఁ బాడుకొనుచు
దినములనుబుచ్చివిడుచు నాదేహ మచట

8

దొంగలేను" అచ్చెను. క్రొధమున నాతఁ డావ్యాజ్యము విషయమున నెవఁడే నై నంతయును బూర్తిగాకలేటి, విషయములు యథార్థములని నమ్మెను. కాని, తీవ్రమైన; వాదించెను; తిరస్కరించెను. కాని, ముంజుల మనఃకాలమున కంటి మోసమానిరికఁ జేసెను. ఇది కష్టమిటును, అసల్యము! అని యెరిసి నిత్యకృతార్థముగాఁ జేసెను. అవాటితో నీతఁడు న్యాయవాదిత్వమును వర్జింజేసెను. అయినానిను విడిచెను. వధుకరుఁ డీశ్వరచక్ర వ్రువ కే. పుత్రుఁడు. ఇతఁడు కలకత్తలో "సేవనల్ మెడికల్ కాలేజిలో" విద్యార్థన నునగ్గుచుండెను. పశ్చిమోపాసేవ క్రొత్తక సులూజనములకుఁ కాశిష్ట మునకుఁ బోయి, యటఁ గొంతకాల నుండి, మరలవచ్చునప్పుడొక డీశ్వరచక్రపున్న యుంగునకు వచ్చెను. కాని, యుంగునాఁడే యుంజుడు—సులూజన పరమోపాసేవ మును జేయెను. పాప, పాతిక, పలకానెక, తిలకక్రొవగతిఁగ విడిచి వుండెను. శ్యావచక్రపు చక్రానుమిటులనే నగతిక క్షియించుచున్న—చాతాత్మవిహీనయ్యాయున్న—సులూజనవిమోచయన్న—సులీలకు నవగృహమున నాశ్రయ మిచ్చి పోషించుచుండెను. అచారిక సులూజన యిటువంటికాక, నామసాధ్యముగ సులీలగ్రనయు కై యుంటఁ గవి, యాలేనిపుత్రుఁడు—వధుకరుఁడు. ఈ పియడఁ క్రొవమునకు వచ్చెను. అతఁ డెవ నీవితమున నీమె లేవకు సహచారిటి కావలయునని యతనికిఁ గోరిక కలిగెను. ఈధమున వధుకరుఁ డీమెను క్రొవమునకులతోఁ గాంచుచుంటఁ నుంజికి—శ్యావచక్రపునకు—కాని పుత్రులకై నోవలెనను అనామకన వహించెను. అది చాతాత్మఁడను వధుకరునకుఁ జెలియక పోలేను. కాని, తనకుఁ జేసినవని యెరిచును క్రొత్తక కాతాత్మకు లేదు. సులీలశ్యావచక్రపు గానిగృహమున నుంజునకు, సంతోషముగఁ గాలముఁ గడపుచున్నను, దనకుగతిక క్షియవచ్చునను మెహ్మతమునకుఁ బ్రార్థించుచుండెను. ఈనడుమ నాచారికకు, వధుకరుని వియోగము—క్షుణ్ణకాలవియోగ మైనను—దుష్టహ ముండుండెను. ఏమియుం జేసెను. అచారిక ద్విపక్షవద్ధ ప్రాయయ; కాని, మూడుభాగములకు బరు సేమచెల్విననుల పరమములవలెఁ గనఁబడుచుండెను. ఇంక రూపమా, కవికల్పనలతోఁ దులఁదూఁగ లేకపోయినను, నీమె లేందుమూఁడువందల

సులూజనలలో కౌంట్లవచ్చెను. ముంజెనని మాత్రము కింకరతయముగఁ జెప్పెను. ఈ విషయ విషయము వయెను నుంజునకు లభించియుండెను. 'వెంటిల్ కాతే' కల వ్రువ ముఁగియవచ్చెను. మూడు పేరఁ గలకత్తె వ్రువ వివాహచక్ర సమీపించుచున్నది. ఈకాలనే ఈమెను బాధించుచుండెను. పుత్రయనికాక ముంజుకేయముండెను. ఆమెముఖకాంతి నులవనుయ్యెను. తన కాతని యెడఁ గలమనోభావము చలిచువ్వులయునని యామె యెనుని మూచుచుండెను. అచారికావధుకరుఁ డని పూర్వయై యామె సాయంకాల ముద్యానమునకు నూర్చుంజి, యేమేమిటా విలపించుచుండెను. అంతి, వధుకరుఁ డెచ్చటికిరా నామె గౌరవప్రార్థకముగాఁ జేచి నిలిచెను. విషవలయును ప్రపన్నతఁ డాచారి. వధుకరుఁ డొక్కపరి నలువంకలనుజూచి యెచ్చగును లేకుంట జేచె. పుత్రమునకుఁ క్రొవపుత్రుని గంభీరత్వమున నెచ్చలము. "సులూ, విషవలూ, పుంజులూ. నిలుచుండినీల! నిపు యాచారికా క్రొత్తయిచ్చును, నీవధుకరుని నీమెకు కవలకైతిమి. జేసియున్నావు. సంధ్యాకాలమునఁ గవలము, భ్రమరము—వధుకరము—అందుఁ జిక్కికొనినను లేకున్నను, మార్గనిర్దేశము నేయకయె ముకుళించుచున్నది. కాని, యాగుకుమార కవలమును, నేను—శ్యావము—వధుకరును—సులూజనతోఁ గట్టిగఁ బట్టికొనియున్నాను. సులూ, పుంజులూ, విషకాశ్యతిముగ నివాసమునకుఁ బోక పరపేల్వినఁడు నిన్నిక్కడఁ గంటియుండవలయునని తోచుచున్నది."

సులీ:—"అనగా"ని యెచ్చువచ్చతోఁ బ్రార్థించెను.
 వధు:—అనఁగా, నిన్ను గాంధర్వవిధిని వివాహమాదు
 పుత్రుల కాని పేళ్ళకుఁ గాంచుచుండెను. ఇది నీ నిప్పు దిక్కిపెట్ట చెప్పిరి.
 సులీ లజ్జావనరముఖి యయ్యెను.
 వధు:—సులూ, నినుఁబోలిన సులీ—సుసాధ్య—నాకు సహాధ్యకానికేయి. నాకేయియు సహాధ్యకము కాగలదు. అనుమానము లేదు.
 సులీ:—కాని, నావంటి దీనము—పరాధీనము—పరింపటలో నీకేమత్రము ముఖమొనవునో?

“మహీ, మాలింగిగారికి నాయం వసుండ్ల పేరు కలదు. నేను పలువురదంతయు నామకొరక, యథా యోగ్యతావలయు, అది వారిదికావలయు. అయినాగాక, నన్ను నున్న పేరు వానినూ మార్చుమొనరిం. కావున నీవు నన్ను బూర్జుమగా నమ్ముము. కన్నీరు గార్చుము. తుడిదికొనుము. నీకన్నులలోఁ గారుచున్న శుభ్రమగువులు నావ్యాధియనును జంపఁజేయుదు న్నది. ఎన్నఁటికిని నీన్నుఁ బాయను. నాపలుకులు నమ్మును.”

ఈయూరడింపుపలుకులను వినినంత సుకీల య తనిఁ గంఠారించిన మొదటప్పుకొనెను. కాని, యగ్రజల పెంపెనుకాకను బంపులు కాలేను. పథురం నీవే కవిగవులు నామె నూరడించెను. కాని “వసుఁ బోలిన కౌంట్లను వలెమిమలన వింతిండ్రికి నీవైకొనఁ మచి యిందిను. నాయంబి యనురంగములన నీప్రవృత్తి జన్మవాతనో నీవు పైగము పోసఁజురుయుఁ బలుకెందును. వీలన, నేను నిరాశ్రయను, నిరాధారను; కావున, నావి ప్పవ మాంభుము; పథురం, నాన్నగారియిచ్చకు కృతజ్ఞమనఁ బ్రార్థించుము. వారిశుభ్యలను బాంఁ పుము. ఎన్నుఁ గొట్టి మాతమనగ్గియు నానుము. కాని, కంపి, మహీ, నాకుంబి-ప్రేమమాత్రము-నిర్దిష్టము. ఇదియొ- ఇంతయొ- నావిష్కృతము. నీవే నావతివి; నీవే నావ్యాధిశిక్షితువు; నీవే నాశివితవ్యమవు. ఇది నీవేనాటికిని వీరవయమునను- మరువను. నాన్నగారిని పండ్రిపలుకుట, ముందెప్పుడో యొకసమయమున, నీవును మాన్పుకొనుటకన్న-నీమింగిగారి యాలోచనల లలన కప్పుకో నీమతి వండుముకన్న- ఇప్పుడే నీవ్యాధి యగు మాదిపోయిన — నాయంతరి ప్రేమను మరచిపో యి- మేలుకాదా!” అని సుకీల యత్రువిమానము నేయుదునె గర్జనవ్యవహారం బలికెను.

పథురం నానాదికాదు ప్రేమయే దన వెక్కిళ్ళుమున కనుమర్చికొని యుండెను. అత్ర జలపువ్వులను నామె ప్రేమలను కేలాంబలమున గుడుచుచుండెను. కాని, నిరసనలయన నొనువన నెలలము లూనవు నేమి యను తల నామెకుఁ ద్రేవకేవల యొనరుచుండ నామె గుప్ప వాంఛనలను ముగించియుండెను? అవును; తన పొలమున

దనప్రియతమునకు— నీమింగిగారిమునకు— గుఱుమున కును కేలెను రావీన్పుంపఁగలకు? తన ముఖమింకలను— ప్రాణముల మెచ్చుము— అనికొంత సమర్థింపఁ జేయుచు కేకంత చెనునీమగలకు? సుకీలయు నిట్టిదె. గుర్కన ముఖావేగమున నామె కన్నులనుండి కాష్మనారి ప్రవ ర్ణించుచుండెను. పథురం నీవేకొనగమందెను— నీవేకొనామెను. ఇది నీవేకవిగవులు నామెను కాంక్షింపకొన్న ములనీ నూరికొనఁ బ్రయత్నించు చుండెను. అయినను మెత్తువిమానము బంపులు కాలేను. కావున నీ యిందె ప్రాకంధమున నుడివివకొన్నను బుచ్చుకొనెను. ఆమెకు నమ్మక కలిగెనుమట్లే “మహీ, నీ నీమింగిగారిని నీవు నమ్మును”, కెప్పు? నాని మరేమి. అందుకా కా తాని కాంక్షింపితానభివమునఁ నెవరు కోరెనె నీనిఁ బ్రార్థింపఁ మెనొనెను. ఇంతలో “పథురం, పథు కేకా? నాని తేల్చువ్వకో? నీయెమింకల— మాతరి విస వెచ్చెను. ఈమె కేవల ప్రేమనొకటి వచ్చినదో యని యాని నిలం జూచుచుండ నంతలో క్యాయం వెచ్చికి వచ్చి వేరెను. అంత సుకీలా పథురం కౌంట్లయవచ్చ యిట్టి దని చెప్పవలసికాదు. వారి బాహుబంధులు నడిచెను. పథురంబు ల్లు మెత్తవనను నెరుగ్గును. సుకీల కేత్రం బలముచే బొమ్మనులను గుడిచిపెచ్చెను. ఆమె సర్వం గములను తిన్నట్లునారెను. నేమిగతియన గడగడ పడికొనెను. అప్పుడే నీవేకొన నులంబలను గ్రమ్ముచుండుటకే, నీతి యానుభవముంతయును, వెలలల బాడనార ముఖమంబలనులను, క్యామగౌవునకొన గమలపలేను. అయినను సుకీలా కేకతి యాని కెటువలెనారెను. ఎవ్వగు నేమియుఁ బలుకుమింకల నీ క్యావరా విల్లునెను. “పథు కరా, కేకేకదా నీవు కలకత్రాకు బోవుట. ప్రయాణ సన్నాహములకొనకొన యింకకెచ్చి పొరుమింటి వేమి? సుకీలను పట్టిచి నాల్గునీ గంధియుండెనె నింక నీ ముగ్ధాశివమండెనుచ్చును. బో, నీముగ్ధ, నీవ్యము నీర్థ పలుపఁబొమ్ము.”

పథురం కెప్పు కిక్కిరించుకొనె కాళిపోవుట కనుమలనా యనియే యాలోచించుచుండెను. సుకీలలోఁ క్రేమలాప మొదటపొమ్మింకలను నాన్నగారి కాగ్రహ మొదలు నేమో యని మతింబు చులువడి యుండెను.

ఇప్పుడు బట్టి బట్టియు జగమునను పుడుగులు చాటితూ పంతోమనుంది తెండ్రాక్షిలు నావని 'నా' పునరవాహమునందు నే యతివేత్తా పునాది పోయెను. అతడెవడు? పరిచయము విమర్శింప వలెను మాంబు నిమురుదు "బ్రహ్మ, సుఖిలా, మాయా యే కాంక్షాపనము. దుమున నే నాకన్నీ కముగ నవ్వులుచే నీ కాక్షిశ్యము గలిగియుండును. ప్రేమ పాద్రాజ్యమున నమ్ము. జగము ప్రవేశించుట నుభయకరమే. కాని, యానమయమున నేమనెడిది? గుండుకెల నీ పౌనర్యాన్ని న్నియ నా కన్నులకిని వదిలియుండును. నేనెలయు నాకాగ్రహ మవత్తునవచ్చితిలో నీవారెనియుండు ప్రేమను విపర్జియించి కామ త్రయైతివి. నీవలయున నీ ప్రాంతమున కావలయు నా గుండును కావలయు నుజ్జే తియలో నీవాజన్మము పరివారితృప్త యుండు గృహ నిర్మయవైతివి. నీ పౌనర్యాన్ని న్ని మిం తి కి న్ని వింకెంతయుండును? సుఖిలా, పధుగరుడు నీకు పయోజ్య ప్తుడైనను బాబుడే, అదివారమగుడే. కాని నీవు మాత్రము దూరాలోచనాపరులాలవు. నీకు నాయుండు నాత్రయ మిచ్చిన నాడే నీకేతన పరమోపకారము నీయవలయునని యుంచెయ్యెడిది. అట్లే చేయునును. ఇప్పుడు, కాని నీకు పాపమున కెక్కుకొనిన కీడుగలనో లేనో యదగూడునునానను. నీవుమాత్రము పాతాళపు కానము. నమ్ము; నీరక్షి పడినది. నేను నీకు హితవిధియనునది పరివారితృప్త గట్టిగ నమ్ముము." అని వచించి సుఖిలో నుండిపోయెను.

౨

పైనివరించిన విషయములు జరిగిన మలునాడే పధుగరుడు కలగత్రాకు బెదిలిపోయెను. అటు బయలుదేరినపుడు 'నే నే బోయియున్నదియు, వెల్లుగ 'నాపై ప్రేమ ముంపెనియు' అనియు మాత్రమి యామెతో జెప్పెనును నెలుపమెడి. కాని యాస్వముగ నే కాంక్షాపనమున—గోపి, మహానాటకముల కెంత ప్రేమస్థాపనములు నేయుటకు నోచుకొనెడికాదు. అతడు నెదని పోయిన నాయుండునియు నామెతో భేదము కాన్పింప సోగను. అనంతప్రభులు పైయుండు నామె గుండునందులకున విచారవృత్తులు ద్విగ్ధ ములు కాసాగెను. విద్యాభ్యాసము కింతోకీ ప్తియయ్యెను. తెలిసికీ బాండుల జను

వకాపులుచే నుగవులనెమక మున నభివ్యసము చేయవలసి వచ్చెను. ఆమె యుగ నిరసనములునును లోక నానాటికి నిర్జేత యగుండును. పధుగరుడు తెండ్రాక్షి శిఖించినబాబుల నామెయత్తిత్రెప్పతో—అతిసుఖముతో—జరుపును. ఈతెలింతయు శ్యామరావునకు దెలిసెను. కాని, యిం దెమియు నాతడు తనపత్నికీ చెలుపలేదు. శ్యామరావు నాతనిపత్ని గంగాబాయియు సుఖిల నవ్వెంతిగ్ధి నాదరించుచుండును. వారు తమకు పధుగరుడొక్కడే తాడుగ నుండెను. నేలుస్త్రీసంభావము లేనాపులతెను సుఖిలనే తమకన్న ప్తియలో భావించియుండెడి. అందు ప్రేమియేయే దోదగ్ధములకు పాదయుండెను! గంగాబాయియు భర్తవలెనే పయోజ్యభావ; కాని, తమ కేతన హానికలిగించువిషయమునమాత్ర మేమెకు బలుపట్టుల. అందున గలుగు కేమల నోర్పులు కామె కింపించుచుండును. కావుననే, యాసుఖిలా పధుగరులప్రేమాలపము నామెకు చెలువును శ్యామరా వొల్లడయ్యెను. ఈవిషయమున దేవయన్తమున బట్టి యంగీకరింపదని యతనికి దెలియుండెను. అట్లుండెయు నారే డీబారిక కేదే నుపకారము నేయవలయునని తలచియుండెను. ఈమె కేవిధముగ నుపకరింపదనినా యని యతి దేవవరతియు నాలోచించుచుండును. గంగాబాయికి సుఖిలపై నిత్రికావాత్సల్య ముండెను. కాని, శ్యామరావేప్పటి నామెను గాంచియుండెనో, యేయుద్ధేక్షముతో నాబాధిక కెక్కుశుభాగవమునకీ ద్రవించుచుండెనో, అనిచేలు. ఈనడుమ సుఖిల భర్త నామెకు విచిత్రముగ గన్పట్టుచుండెను. కాని, యావిధమునదో నుప్రకారము పిల్లయో యామెకు దోయదు. "సుఖిల యద్దాంక గృహించున్నది? విషమము పథికాధానివచ్చెయ్యె బావుమండే నేటి పల్లెప్పుడు నాదాసీవయ్యె యుండు నేటికీ?" అని యన్ని పర్యాయములై నీమె భర్తవడినను, కాని, శ్యామరావు నీజప్తనభారమె తెలియించెయ్యె నామెకు చెలుపనిచ్చింపక యేదియో యుత్తరముచ్చి సమాధానపలుచుండెను. "ఒక నేళం దోదగ్ధము జ్ఞుతి పచ్చియుండురేమా! విరకాలముక్తింప ముగ్ధుడైన దోదగ్ధము జ్ఞుతిపచ్చియనాగబారిక బిడ్డయుండును" అని యవను. గంగాబాయి సుఖిలనే ప్రత్యక్షముగనెడిను. ఆమె విషమించెయు

ఇప్పుడు పట్టికెట్లయన జనగణండును మధుగుడు చాత్మికా
 సంతోషమందితిల్లెత్తిపోనవోన 'సామ్యమువారునలం
 నె యురికెన్నోటునాకీపోయెను. అతనిని జనవిభాగియన
 వివర్ణులు శ్యామరావు కుశలము మూర్ఖునియనుచు "చిక్కా,
 సుగీలా, మీయో యేకాంసస్థాపనమగుమున నే నాకీస్మి
 కముగ నుచ్చుటచే నీ కాశ్యపము గణింపయందును. శ్రీమ
 సామ్రాజ్యమున నమ్మక భాగము ప్రవేశించుట ముఖ
 కరమే. కాని, యానమయమున నేమనవలె కాకుండు కుశల
 నీ హృదయాన్నెత్తియ నా కష్టపడినది జరిపియుండును.
 కేవలము నాకాగ్రహ ముదవునన్నీతిలో నీవారనియందు
 శ్రేయసు వివర్ణించుట కామితియైతిది. నీమూలమున నీ
 ప్రయత్నమున కొంతయు నా మూలము కావలయు నుద్దే
 శముతో నీవాజన్మము నవిహారితైయుంపె గృహ విశ్వా
 యనైతిది. నీ హృదయాన్నెత్తి మింతకన్న విం
 గంతియుండును! సుగీలా, వధుకరుడు నీకు వయోశ్య
 స్థుడైనను నామండ, అవివారవగుడె. కాని నీవు మా
 త్రము మాతాలోచనాపథకాలవు. నీకు నాయుండు నా
 శ్రేయ మిచ్చినవాడె నీకీతైన విహారకారము నీయ
 లయనునది యొందియుంటిని. అట్లే చేయుమును. తిన్నను.
 కాని నీకు మనమున కెక్కుకీరిని కేయలలనో తనో
 యదిగూయునుమనను, నీవునా త్రము నాతేశవు కానును.
 కమ్ము; చీకటి పడినది. నేకు నీకు కింతదొంతకును నవి
 మాత్రము గట్టిక నమ్ముము." అని వదిలి కుశలతో
 వదలిపోయెను.

౨

పైనినందిన విషయములు జరిగిన మఱునాడే
 వధుకరుడు కలకత్తాకు వెదలిపోయెను. అటు బయలు
 చేరవచ్చునా 'నే ప్రాయశ్చిత్తమిచ్చును, వెల్లంగ 'నామె
 శ్రేయ ముంపివిమ్ము' అనియు మాత్రమె యామెతో
 కెప్పటిను నీలువడియె. కాని రహస్యముగ- నేకాంశ
 లమున-గోసి, మనవి వాటముల కెంత ప్రేమగల్గింప
 ములు నేయుటకు చేపట్కినవకాదు. అందు వదిలి
 పోయిన నాటనుండియు నామెలో భేదము కాన్పించ
 సాకెను. ఆవంతప్రభులు పైయుండు నామె గూడవమండ
 లమున వివాదవల్లము ప్రియ నామెలు కాసాగెను. విద్యా
 భ్యసనము కంటో నీ ప్రియమయ్యెను. తనకిది వా-ముల జను

వకవాపుటచే నుగవులముగ నును విభాగము చేయవలసి
 వచ్చెను. ఆమె దుర్భగవిగోమయమునను లోకై నానా
 టికి ని ప్రేమ యనుమండెను. వధుకరుడు తలద్రేకి నిఖం
 చినజాబుల నామెయత్రిత్యతో-అతికుటుముతో-జను
 వును. ఈతనిగంటయు శ్యామరావునకుఁ దాకెను. కాని,
 యిం దెమియు నాతడు తనపత్నికిఁ దెలుపలేదు. శ్యామ
 రావు నానెపత్ని గంగాబాయియు సుగీల విధియత్రితి
 నాదరించుచుండును. వారు తమకు వధుకరు డొక్కడె
 కొడుకులు చేరిను, వేల్పుశ్రీసంతానము లేకవావుట చేరిను
 ఈసుగీలనే తనకున్న ప్రియభాగ భావించియుండినది. అందు
 పై నీమెయుఁ దనదండ్రులకు నాదియుండెను! గంగాబా
 యియు భర్తవలెనే చరణాధ్యభాస; కాని, తమ కీర్తన
 హానికొనించువిషయమునమాత్ర ముపెను బలుపట్టు
 చుట. అందునఁ గలుగు కీడుల నోర్చుట కామె కింపనిండు
 చుండును. కావుననె, యాసుగీలా వధుకరులశ్రేమలా
 పము నామెకు యెచ్చుటకు శ్యామరా వొల్లడయ్యెను.
 ఈవిషయమునఁ దెలుపియుఁ బత్ని యంగీకరింపదని
 యతనికిఁ దెలిసియుండెను. అట్లుండియు నాతఁ డీహా
 లిక శ్రేణి మపకారము నేయవలయునని తలఁచియుం
 డెను. ఈమె కేవిగముగ నుపకరింపదననా యని యతిఁ
 దనవరతిము నాలోచించుచుండును. గంగాబాయికి సుగీ
 లపైఁ బాత్రికావాత్సల్య ముండెను. కాని, శ్యామరా
 వేచ్చిపై నామెను గాంచుచుండెనో, యేయుద్దేశముతో
 నాభాగిక నెక్కుగ నాగవమునఁ ద్రేవించుచుండెనో, అది
 నేటు. తనమును సుగీలానర్తన మామెకు విచిత్రముగఁ
 గనపట్టుచుండెను. కాని, యానర్తనమునతో నుప్రకారం
 మెట్లయో మామెకుఁ దెలుసను. "సుగీల యెద్దానఁ గృపం
 చుచున్నది? దీనదీనము సభకాభివీక్షయే వావుమండ
 నేల! పల్లవపుడు నువాసిపయ్యె యుండి నడికె!"అని యెన్ని
 పర్యాయములైన నీమె భర్తవడిగెను. కాని, శ్యామరావు
 నిజమైనకారణ మెఱిగియుండియు నామెకుఁ దెలుపనిచ్చ
 గింపక యేదియో యుత్తరముచ్చి సమాధానపఱుచుచుం
 డెను. "ఒకచోకఁ దనదండ్రులు జ్ఞుక్తి పెచ్చియుండురేమా!
 చిరకాల ముక్రింద నృకునైన తనదండ్రులు జ్ఞుక్తిపచ్చిన
 యనాగభాగిక బిడ్డయుండును" అని యనును. గంగా
 బాయి సుగీలనే ప్రత్యక్షముగనడిగెను. ఆమె దినుండియు

నాకాసాస్యములు జల్లుదెపలుపలుచే చచ్చుచున్నది. నేను కానివి కేవల బహిష్కరించుచున్నావా? భాగ్యవారానా మేమి యభార్యవృత్తాంతము నివేదించెను. అంతనామె “ఏమి! మధుక గుడు ప్రేమించినాడా! సుఖమే భాగ్యంగాకేని కొన విచ్చయించినాడా!” అని చూశ్యమయిపోవడము.

“అవును. మొన్న సెలవులలో మధుకరు డిక్కనుకు వెళ్ళుముండు వెనుకచోటలో నాకు సుఖమో, ప్రేమాలాపము లానుమంది నే వింటాను. నిజము బరికేంప సుఖ యనగాయ. కాని నాచోటా సాస్యము విస్తరించుట బాడ నామెకు మన కోడలినిగా కేసికొనుటయం దెన్నాయమేమియు లేదని నాకు చోచినది. చివ్వుల్లము ద్దులను బుట్టిచుండురాలు; ఉదాహరణము. కొప్పుకం పినులలో బుట్టికాదికొనిల లక్షణము లన్నియు నీ మేమంద మన్నవి.”

“ఏ చెల్లయినను నన మధుకరునకు భాగ్యమును బతుకవారము గెలిచినాడు. ఇంత నిజము. మన కీకాదిక పై ప్రేమమున్నది. నాకన్న పట్టికగఁ జూపించుచున్నాను. కాని, యెటుమాచినను దిక్కులేని యాపిల్లను వారము నాకు గోడగఁగా కేసికొనుట కష్టములేదు. మధుకరునకు నీమేనిచ్చి పెండ్లిచేయను.”

ఈమె పట్టుదలయు, సభ్యసాస్యభావము భాగ్యవారపునకుం బెక్కినాఁడనియును. ఈ సంబంధమున కేమి యంగీరించవలసి యుత్తినిక నొకగఁ దోపియుండుట చేతనె, యింతవఱకు నీ ప్రమాదన రహస్యము నాగడెట్టి గియుండియు నామెకుఁ దోపియుండలేదు. ఎట్లయినను సరియే, యిందుక హెచ్చరించుమాచిన మేలని తిలచి నుకొన కేనాచుం అయినానుమానములమందెను నాచి యుండిన రహస్యము నామెకుఁ దెలిపెను. అతని యెప్పటియనుభవమే యానాచును గలిగెను. సుఖలా పకు మవలంబించి భాగ్యవారపు భాగ్యవనసున కెక్కి నట్లు పరిపరిచియుల న్నిండి, సాధ్యత్యములను జూపి, నొక్కిచెప్పెను. కాని గోమిలారము? భాగ్యవార వాడి పోయెను!

3

అనాఁడంతయు సుఖి, భోజనమునకు దప్ప, పనికిట్లు విడిచి బయటికి రాలేదు. భాగ్యవారా నామె దేహగోస్థియవిషయ మే యధిక్రీడ జూపించుచుండెను. కాని, నేడొక దప్పదేవ నుండితేను. వివాహావృత్తుఁ ద్రుముండెను. అతడు స్వయముగనే బాబు నును పోలి కొనివచ్చి యావధముల నిప్పించెను. కాని, యామె గామ భోజనము లన్నియు సర్వవ్యాధిమునును ఆయావధములచే నే చేయనుమండెను. గంగాబాయిమాత్ర మెప్పటి క్రిష్ణ జూపించలేదు. సాచుంకాలమున భాగ్యవారా నామె పోకుం దానే స్వయముగ భోజనము గెను. రాత్రియావధముచ్చి పరుండచోయెను. అందఱును పెడకీపోయి తా నేకతమగ నుంటగని సుఖి గదితలుపు మూసికొనెను.

మఱువాఁడు భాగ్యవారపు నిద్దురలేదుల కొంత యెలసెనున్నెను. గంగాబాయి లేచి, కాలగోస్థియుల దీర్చి సుఖి కుండ్లదీర్చుచున్నచో చూచిమని యామె తేయనాగానమునఁ బ్రవేశించెను. “ఏమిది, సుఖి లేచి!” అన్నకదెలను చదివించెను. అతడు మన్నుకన్నయు యథా స్థానముల నుండెను. కాని, సుఖి మాత్రమే కానరాద భాగ్యము. ఆమె దిలలునది గుండియుల దడదడఁ గొట్టు తొనఁ కట్టు నొక్కడను, నెడిమికినోయి పగని లేను; ‘సుఖిలేచిని చెప్పెను. అతడు నదిరవడి లేచి, విమల స్వామియమలో, భాగ్య నివసములో, ప్రతగవసములో నాగడిలోని కరిగిమాచెను. టోను, నిజమే! అందలి యన్ని పక్షులు నున్నచోలనే యున్నవి. ఆవధుకరుని చాగుచిత్ర మెక్కిలే పినుబుంబితేను. మంగముపైను బుగ్గు నిట్టి పెట్టియున్నది. ప్రస్త్రవాహుఁ యుపై నామె కుంబ ముంటి యుక్తేయగడెను. గంగాబాయి అ కులు పముఁ కేరదీరికొని కేజులు తడిచిమాచెను. అందొక దానిలో నొక కాగితపువడెత దొరకెను. భాగ్యవారా నాకాగితమును కొని యత్కేత్రములో, కంపితకరముల లో, నానావిధాలోచనాభాగ్య భాగ్యయములో ముగితను విప్పిమాచెను. అందెట్లు లిఖింపబడియున్నది :
“అనేక నమస్కారములు;

నేను వ్యాధిపీడితని యంటిని. నాయావ్యాదుదుర్బుటకు దావరు లకేర్తులు. అట్లుండ, మీ కన్య

ముగ నామూలమున నాయాసముగట నే జూడజాలక,
మికాయాసపెట్టుట కిచ్చగించక ఇంటికి వెడలిపోవు
దున్నాను. మీరు నాకొనర్చిన మహోపకారమును మీ
రికపుడు నన్ను బెంచి యింతదానినిజేసిన మీయుగా
మును నే నెన్నటికిని మరచను. నే నాజన్మము మీఇద్ద
రారని నే కల్పించుకొన్నట్లు యుండును. ఇది నాకొంత
మీరు వెదకుటకు బ్రయోజపడ నక్కరలేదు.

ఒక నేళంబెంచిన మడుతవీధిలేక మీరు నను వెదకి
నను లాభ ముండునని తలచెదను.

దీక్ష

గుడిల."

శ్యామగా బీజానుజదివి భార్యలేటి కిచ్చెను.
ఆమెయు దానిఁ జదువుకొని విప్రయు విమోక్షయై
పోయెను. "ఆహా! యెంతవనికీ సాహసించినది!"

"ఇంతయుఁ బ్రేమప్రభావమే!"

"అవునా?"

"అనగా, నేమున్నటి నిన్న నుదయము మనసం
భావన నిబాటిక వినియుండఁజాలను."

"అంతమాత్రమునకె యింటికి పోవలయునా?"

"ఇంతమి చేయవలయును! తన కోరినది దుర్లభ
మని తెలిసినది. తనకు వధుకరుణితోడి నహవానము
లభించునని నాటియెడ. అందున మిత్రాశియై మనల కాశ్వ
తముగనె విడిచిపోయినది. గదిలోనకు వచ్చిచూడ మధు
కరుని నామూలిత్రము నాకు గమనింపలేదు. అప్పుడే నా
కనుమానము కలిగినది. నీయశ్శప్తప్రాయ పెట్టికైన నేమి
కానీ, గుడిలవంటి గుడిలయు గుణిచారయు; నుదార
హృదయయు, నను తరుణి యింకొక్కతె మధుకరునకు
లభింపదు. అట్టి యింటికిఁ బోయినచో ఏదైనచో దిష్ట
వడకలయును. ఆమె యెంతటికో చాలసూరము పోయి
యుండునని యి యాచార్యులనఁ జెల్లెయనుచున్నది.

అంతలేర మీయిద్దఱు నానావిధములంగ నూహ
లపై నూహలు చేయసాగిరి. అందులకు నిరయింపలేక
పోయిరి. ఆమెను నెమరుకట్టె యందందుఁ దనకుఁగల
మిత్రులకు వార్తల నంపిరి.

౪

గుడిల శ్యామంత్రాగ్రహమును, ఇత్రయమును
శ్యామల మహాయై దురుసంవాద్యములు గడవినవి.
శ్యామరా వింకను నామెను వెదకుచునేయుండెను. ఎందు
నామెజూడ తెలియలేదు. ముంబాపురి, పునహా, బకోడా
మొదలగుసంస్థానములలోఁ దనకుఁగల మిత్రుల కందఱకు
జూరమువ్రాసెను. ఆమెయొక కలవివేషమును 'సీని'గా
వారికిఁ బలిపెను. ఎన్ని చేసినను, ఎంత కోధిం
చినను నామె పోకడ తెలియదయ్యెను. తుదకు శ్యా
మరాపు ప్రాణము విసిగి యాకోధనకార్యము నాచి
చేసెను. కాని, యైదువత్సరములు గడచినపు ఁతను
నాకుఁ దామె నందందు—పూర్వమువలె నదేవనిగఁ గాకు
న్నను—జూరంబుయిండెను. ఈమఁకొకమున విశేషము
లేనియుఁ గలంగలేదు; కాని, ముఖ్యముగా నొక్కటి
చెప్పుచునెయున్నది. ఇందుగఁ దాదస్యము నెవనామె
తన దైయుండఁబరిష్క మహించెను.

గుడిల శ్యామశ్యామగమెన్ద్ర పోయినమిమ్ముట మధు
కరుఁ డొక్కసారియే తన తలిదండ్రులను సందర్శించి
యుండెను. తిరిగి యింటికి రాలేదు. ఇంతకాలము నా
నిఁజింతికి రానికార మరయులేక మాతాపితరు లభ్యంతరి
భిన్ను లైరి. జూరపై జూరలకు వ్రాపిరి. కాని,
యతఁ డొక్కజూరమాత్రమే వ్రాసెను. అందు "నేను
స్వతంత్రముగా నేప్పు ఖోద్యమే తోచ్చి శిష్యానము
చేయునంతవఱకును మీదర్శనమునకు రాను." ఇంతే
వ్రాసియుండెను. అంతవచ్చుట జూరలు లేవు. శ్యామ
రాపు నావిమ యమనఁ బుక్కిరిసి కథికి ముగి వ్రాయలేను.

మధుకరుని కైన్యవిశ్వాసమున నను విన్నె "నేను నర
మెడికల్ కాజీ"ని విడిచి ముంబాపురిలో నొక్కతెన్ద్ర
శాలలో మహోగము సంపాదించెను. ద్వైతశాస్త్ర—అందు
మూలకు సంపన్నులగుటతో—స్వతంత్రముగ స్వస్థకాల
నేర్పరచి, తానందుఁ బ్రధానాధికారి యయ్యెను.
కొలఁదికాలమునకే యతఁడెక్కువ యల్లకడల వ్యాపించెను.
ఇదము మిక్కిలి ముగి లభించుమిండెను. చీలకుదితముగ
నావధోపచారము లొనర్చుటయే నిజభర్తలక్షణమని
యెఱిగి, తనయొక మూలమునుండియే దైయుండునని
లతో"చీలకుదితముగ నాం దీయఁబడెను"అని వ్రాయు

నను. ఆ సీత పిండుచున్నాను బండుబిందరి. అరిక్రొ
కాలమున నె యాయావధాలయము పేరు వన్న కెక్కినను.
అంతలో నాల్గవ వనమోహనరాయి గారి పేరును విన్నా
లము కాసాగెను.

మధుకరుడు కలకత్తా దీనినప్పటినుండియు నిజ
నామమును వార్తామోహనరాయి అని యిహిహము.
వింక్రితమున గోగిలగిరి కాశ్రమము, నాయావధాల
యమునకు రమ్మింకెను. ఆకాశమున నీరవిదానాధా
లమును నోగు పది పగులుయగు. ఇట్లుండ నోగి వాడు
మున్న సుమన్నది కెండేండ్లు మునుగుల గృహస్థులొండు
మనమోహనరాయగారిచెంత కరుదెంచి, లేనయింట నొక
కోకిలి నాని విచ్చేయఁ బ్రార్థించెను అప్పుకాలమున
నాల్గవ మనమోహనరాయి గారి నాములొని యొక గొప్ప
బంగారము బండ్లిని బోలెడు బ్రవేశించెను. కోకిలి
బోగిందెను. ఆకోకిలి బోగిందెనిచ్చుచు మన కోకిలి
విడుదలము-వృత్తాంతము-పడినను. మన రావు ఆ గృ
హస్థులను-కోకిలివృత్తి మిట్లు పడినను. “ఈమె నాకువల్ల
మోగునగు; నాకుంకెట్లెలు. చాలకాలమునకు మేము కలిసి
కొంటామి. మాయింట మునునది నే కంతో బ్రతినుంటా
దుక కంగీకరించినది. అప్పటికే కొంచెము రోగము
ముగురుమందెంటును! నా నాటికి నా నాల్గవ యావధా
మనకు లేవలేక మందము బట్టెను. ఎంత తెండకో
నాల్గవ కాలమునాటిది. ఆ మున్నె ఖేమములకు నా
దిని. ఎక్కువైనా మందల నిట్టిందిని. కాని నాకున్న
ములు గానరా లేదు. ఆటటమున మీ పేరిగు భూతియు
వింటిని. మీయొక్కరు బాగుపడినదిని. నాంబాల్ల
మీ కోరి కన్నగించుచున్నాను. ఏదిగమన కైవ నీవోగి
కోగిదిను క్రియపడెయో నాకు గానలసింది. నీకోగియ
మున కైవ నుచుచును. నాయందు గృహముంపుచు.
నాకునది గానండి పండుమందు నీచ్చి నానోగిని బ్రతి
కింపుచు. మీయిచ్చును ఏమికోసెను సరియె; నానోగి
ని బ్రతికింపుచు” అని యనుమండ మాధవరావువకు
గలగు గుడ్డునెక్కినను. కన్నులరావ్యములు కోగు
మందెను. కెనెవులు కెండెమమందెను. మగియున్నావై
యుండెను.

“ఈమెకు నివాసమైనదా?”

“అదేమియు నా కంతగా దెలియదు. కాని,
వివాహమునకు నీయున్నాను లోన చాలమందిరు జనియు
మాత్రమే చెప్పినది.”

“ఈమె తలిదండ్రు లేచటనున్నారా?”

“వారు నీమె పసిబాలగ నున్నప్పుడే కాలగతి
కెందిరి.”

“అంతలో మీమెనెప్పుడ -ఎవరి చెంత- నుండి
వచ్చా?”

“అదియు నాకు దెలియదు. నిగుడు నేను మా
వచ్చినో-ఎవరిచేగ-యెను. ‘నానెగి’ నాచోన్నెను
నకు బోయియుంటిని. అప్పు డీమెయు నాకాతరకు
కచ్చియందెను. నాయుచ్చి నామెను నుల్లింది, బంతి
కు లొంది, సలముం దెలిసికొనెను. ‘నే నవాధరాలికా
గిల-యన నున్నా’చే చెప్పెను. నాయుచ్చి యెంతయో
బ్రతిమాలుగాఁ గుడకు మాయింటికి కచ్చియంగిని గించెను.
కాని, వచ్చిన నాకునుండియు న్నాధిపిడియె?”

డాక్టరు మనమోహనరాయి రూపము రూపా
గమందెను. అతడు కోగిలగిరి గ్రామం, వ్రువచు గొన్నం
నామెములల నాయలకు నకెన్నుట్టిలో- జూచెను.
నామెచ్చి మందలగిరిగోబోయి, కేమల-నుండి యొక
చిన్నకండెను పట్టి లేచి యందున్న కేమిలో చా
మము, నీబాలికాముఖము బోల్చెను. అనంతర మేమి
తెలిసెనో, ఏమిచెడించెనో, కాని, నవమనము “దేను;
సంతయములేదు! చిక్కినది” అని యనుకొనెను.

“సరే! రోగ మంతరిత్రము కాదు. మీ రణుమా
త్రము భయమందె బనలేదు. నాకై కికొలందె బ్రయ
త్నించి మీనొగిని బాగుపఁచును” అని శైవ్యము గొప్ప
పదనానెను.

అది పొందెను నాల్గవ ననుదినము కెందుమాఁగుసారు
లియుంటి కరుదెంచి యాకోగిని జూచిపోవుమందెను.
ఒకనాఁ ఁతడు నానివరావైలో “ఈమె యింటునుండ
మాలమున విధిశ్రద్ధాబొందుం కట్టెను. నా యా
ధాలయమున గొంలకాల మీమె నుంచిన బాగుండునని
కోమెచున్నది. అటు పరిచారికలున్నాను. ఇక్కడ
కన్న సధికపర్యాయము లక్కించె నాని నమనాలము

లభించును. ఏడవతరగతి వేసవేసిన నీమె ట్లెక్కుకాలముననే తేచి తిరుగుగలదు." అని వదిలించుకొని వెళ్ళిపోయినాను. మాధవరా వీరగో నామధికారి కంప నిశ్చయించెను.

"నే నడుగునది నీయొద్దను-ఇంక నెంతటి చేదవారి యొద్దనైనను-దాక్షిణ్యము. ఇంతటి చేదవారి నుచే నీయగలయట్టిదె."

"జేను; సంతోషములేదు! చిక్కినది."

జేనుగారిలో తేరినప్పటినుండియు సుశీలకు గ్రహముగ నిమ్మలించుచుండెను. ఆమెమాటు పండిన కొలది వనదాక్షుడు వానందితుఁ డగుచుండెను. చక్క-వాటిసాయంకాలము దాక్షర్ వనమోహనరా యామెను బలికించుచుండ నామె దీవవచనయై, ట్లెక్కుకాలమున "దాక్షరుగారు, వాడు నిమ్మలించువా? వాగుండెలు నొచ్చుచున్నవి." అని యనెను.

"గుండెలు త్వరలోనే బాగుపడును. నీవును ద్వారాలోనే లేచి పొరుగులవు. నీకిమియు నియములేదు. నీరే కాని నిన్నీకోగమునుండి పూర్తిగా విడుదల కా వింటివేని వాకే 'మనా' మిచ్చెదవా?"

"నేగడుఁ బెదను. 'నాయొద్ద'మోకట్టియ్యనాము."

"అట్లయ్యుకేని నేను మహానయముతో సమర్పించె నను. అదేమో తెలుపుదు"

"నీతోటి పునర్వివాహమున కనుజ్ఞ!"

సుశీల తటాలున లేచి పూర్పుండెను. వరుసమండల మున యుఖస్ఫుట లుదయించెను; కమ్మ లశ్రుజలధారాపాతము నీయసాగెను. నోట మాట రాదయ్యెను! ఈతఁడె గణించి దాక్ష రిట్లనెను.

"నా పలుకులవలన నీకు దుఃఖ మొదవినదియ? నే నడిగినదాని నిమ్మటకు నీకు బహువుగ నున్నదా? కట్టమా?"

"దాక్షరుగారు, మీ రడిగినదాని నే నిదివరలోనే యొకరి కర్పించివేసి యున్నాను. ఆ దివ్యము నా యధీనమున లేదు.

ఇంతయు నాయొద్ద మిగిలినదిలేదు. మావాదములకు ప్రయత్నదను. అదిహస్త్రము నన్నడుగవలదు".

"అట్లయిన వాకింతిం జేదియు నెరును. వాక వియే కావలసియును. ఈయందెడ దాని నిమ్మ. ఈవానిము నేను నన్నీ కేనునను నీమియమందునును బహుమును ప్రేమ నెదనుకాలఁ దన్నుటయే యగును. నేనును నీవలె నే, నాదాల్చునూదానికిప్రేమను మిగిలించెను. యుమ్మ యుమ్మయివెళు. కాని, మేనాది నీమి కేందులించునును జూచిరినో యానాఁడె నాయాబాల్యసఖి వాకట్టెదుట నిలిచిన ట్లయియును. నాకాన్యత్రి విక్ర్యుల గలిగించుట నన్నీ సమర్థుడనై నా నీయలె నానాము నాకుతోగంప నానన్యము నవివాహితుడయ్యెనును నేనేనీగొన్న ప్రతి జ్ఞయు ముడిచిరి. నీతోడ బహువివాహితుడ నను

మన "ఇది యేమి న్యాయము? దాష్టర్యగారూ, మిమ్ములకు గొప్పవారి కిష్టమునాలో విధివల్లము-నిధి వల్లము-మనలో గొప్పభంగము కాదా? ఇట్టి న్యాయమును నీయింటికి మీరానిది కట్టి సమ్యక్తించెను?" అని గట్టిచెను.

"సుకీల, నీ యీచరిత్రవంటియు విని నేను నిన్నే వివాహమాపించుచున్నది నిశ్చయించియున్నాను. కావున నే నీకిప్పు డీక్రమాలింగన మొనరిగిని."

"దాష్టర్యగారూ; దాక్షిణ్యపరిహారము-కాని నాపైని ప్రేమ పడకును. అట్టి గుణము మీకు కలదు. నేను మిమ్ముఁ ద్రమింపఁజాలను. నా పృథులమును పరాధీనము-వధురారు వధువు! అట్లు నిశ్చలము ధైర్యము దొరుకు." అని కిష్టరీతిగా దీనిముగఁబ్రార్థించెను.

"అట్టిచో నీ మాప్రియవధురారుడే నేనే సుఖ!"

"ఏమి! మీరా! మీరేవా? మీకు దాష్టర్య మన మోహనరాయిగారు కారా?"

"అవును; దాష్టర్య మనమోహనరాయియు నీ ప్రయుక్తభంగమున నొక్కడే. డీక్రమాలింగన నేను నామమును వార్చితిని. కాని, నీకు నాపైఁద్రమ కలదా? లేదో యని పరీక్షించుటకొకటి తొలిన నిన్నుఁ బునర్వివాహ మానుమని చాచ్చరించితిని. ఇప్పుడు వక్షానో ముక్తిర్లక్షణలిలి. ఆనాడు నిను జామటైమాధవరావు నింటికి నేను వచ్చినపుడే నిను సురితించితిని. కాని, నిజమోకాదోయని సంశయించితిని. పిమ్మట నాకేజులో నుండి నీరూతుపటముదీసి, పరిశీలించితిని; సురితించితిని; నిట్లున మెలిగితిని, నీజ వాతాల్పకూచారినేని తెలిసితిని. పిమ్మట నీవల్పకాల సమావాసమున నది రూఢియాయెను. కనుక నాకొనిన బంధవశాత్తము నే నా జన్మము నీ నానాభావము నీయును కీవిని శేషముఁ గడుపుచు నుండియుందును."

ఈమాటలు విని సుకీల వధురారుని గాఢాలింగన మొనర్చుకొనెను. ముఖము మెరిసి పిల్లవలెను విస్తరింపజురమునా ప్రాణులఁ జిప్పికొనిరి. అల్పకాలమునా సుకీలకు బూర్ణాకౌగ్యము కలిగెను.

వధురారుడు కలకత్తా విడిచివదాడిగఁ దానున్న వోలెను, దినయునికయుఁ బెల్లెడికిఁ జావయుండులేను. అతఁ డెల్లప్పుడును సుకీలనియోగముసాగరమున మునిగియుండెను. కాని, యీకారణమువలనఁ దనకేమి సమాధానము నొసంగునలెనఁ జేయలేదు. కిష్ట కిష్టము కాలేదు. కావునఁ దనమిత్రుల మాలమున వారికిఁ దనకేమిసమాధానములు నొసంగియుండు కిష్టములు చేసెను. శ్యామరావునకు సుకీలనియోగమునందఁ బ్రబలాపూత మైనట్లుండెను. ఇతఁ డల్లి-గంగాబాయి-తన మాలముననఁ పుత్రుల కిట్టి గుణము నొసంగి చివరికి పూర్వవృత్తాంతములను పుట్టింపుచుఁ దనమునది యుండు తనయనందున మిక్కిలి వగలఁ జొగలుచుండెను. నేడు శ్యామరావునకు వధురారు స్వహా పృథులమై మొకటి వచ్చెను. క్రేమముయులకు నామాతాపితరుల కైనయా నాది మనుష్యుడేకేవలము. తనపుత్రుల యుగవదాన్యముల నిశ్చీందకరము మీర్చిలు ముంజాపురికి-—తనయనిఁ జూచుటకు-బయలుదేరిపోయిరి.

దాష్టర్య మనమోహనరాయిగారి యావధాలయము ముంజా బండి దిగి శ్యామరావు వధురారునితోంచి యడుగఁసంచెను. కాని యింతలో సుకీల వారిని సమీపించి "మీ నాని కావలయును?" అఁ ద్రక్షించుచుఁ దలమెకఁగియుండెను. తనమాప్రియవారి శ్యామరావుగారి ప్రత్యక్షము! అంత నామె తలవంచెను. అనేక-అప్రపంచము- స్వప్నములును బలఁ జెను. ఆమెను ఫిరి జనించెను. ఈనీల మాప్రియమగు వధురారు ప్రేమకునిఁ దొవవునాకే లేకపోవఁ దా వారనియిల్లు- ఆత్రేయముఁ-ద్యజించి పోయెను! ఇప్పుడు కనఁ ద్రయకరునింట-ప్రియకముని సమావాసమున-తా నుండు జాచి, శ్యామరావున కింకొనెను. నీయింటికిఁ దెచ్చి నేమి సంభవించినో? నీచివామలతో నేమి కృత్యముయొనఁ. కాని, మామె యాశ్చర్యమున కల్పకాలమునా సమావాసము లేకపోయెను. సుకీల యిల్లు కిష్టవృత్తానకూన్యమై యుండి సంజాత వధురారుల నుండు వచ్చెను. మాతాపితరులఁ గాంచినంత వారనికి గడు వచ్చెను విర్యము. కాని, ఈవిషయముభాగ మెవరికిఁ చెప్పువధురారులేదు. పుత్రులను తనవలెనలను లోనకుఁ గొనిచగను. సుకీల వారికి నలయు సర్వోపచారములు

రాలనుం డేవేళ

పూలపానుపు లేల?

కాలముంటే మంచి

గంధంపు పూలేల?

అందాలు నాకేలనే!

కోకిలా! అన్నీ త్యజించినానే.

ఉండనీ; యీమేను

మండనీ; నాకేమి

భావమే? నావిధుని

పాదాల వ్రాలునే

చింతిల్ల నాకేలనే?

కోకిలా! కాంతుడెక్కడికేగునే?

వేషగానమునాటి

విశ్వమోహనమైన

బాలకృష్ణుడాల

బడుచున్న నామనసు

ఆగుముంటే ఆగునా?

కోకిలా! త్యాగముంటే జంకునా?

మెల్లగా ఈమేను

మీ మ్రోలనే వదలి

రాగప్రపంచాన

రంజిల్ల జాలనా?

పాడుబ్రదు కికనేలనే?

కోకిలా! పాటలుంటే చాలునే.

ఉండ నీవే లోక,

మెండవానలయందు,

నిండు వెలుగున బ్రయుని

నీడలో నుండునే

శోకాలు బంధించునా?

కోకిలా! లోకాలు కాసించునా?

మానసం బేనాడు

మాధవుని జేరెనో

ఆనాడె యీలోక

మంతా త్యజించితి నె

నాకు భోగము లేటికే?

కోకిలా! నాదముంటే చాలునే.

వెలుగులో బ్రణవాల

నేను పూడేవాని

పాటకెరటాలలో

నాటలాడుద మింక,

బ్రణరుమార్గము బట్టనే!

కోకిలా! బాలకృష్ణుడె పిలుచునే.

పురుషు డాతడొకండ

పాలితినే నొకతెనే;

లోకాలు మాలో వి

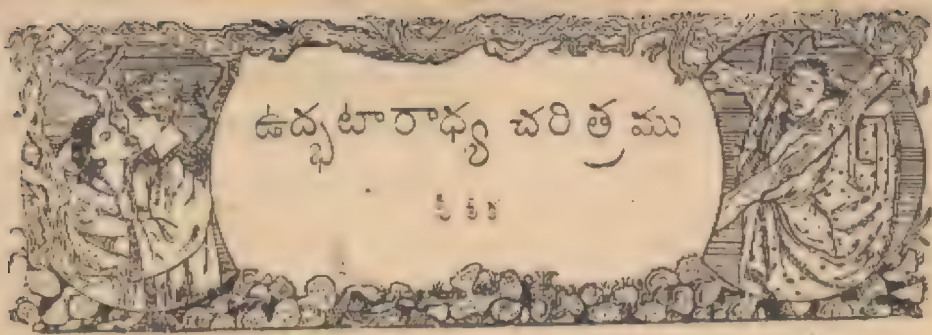
లోలమై తేలునే

వేయిమాట లికేలనే?

కోకిలా! విడువలేనే కృష్ణుని.

"ప్రేమగానము" నందలి ప్రథమభాగము 'ఈజీప్ట్ కనుమందు' వైశ్రాంతిచియందు ప్రకటింపబడినది. ఈ చిన్న చిత్రమును వాచితృవులు శ్రీమ దుయ్యోగ సంస్థానాధీశులును శ్రీశ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అన్నారావు బహదూరువారికి "ఈ గాదికానుక" గా సమర్పించి శ్రీవారి యనుమతిని భాగితియందు ప్రకటింప నొనరించి.

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రము

పీఠిక

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

సంస్కృత శ్రీ శివరాత్రి కథలులకు సంప్రదించుట
కు చెల్లదేమట సంతోషమిడుచును. ఇప్పుడు
ప్రతి కథినియొక యుద్భటారాధ్య చరిత్ర పుస్తకముగా
సంస్కరించి ముద్రాణము చేసి పంపింపబడును.

కర్త తెనాలిరామలింగకవి

అవగానే దీని సత్ప్రబంధత్వము గొంత సమర్థిత
మగునుగదా! తెనాలిరామలింగకవి యని తెనాలి రామ
కృష్ణకవి యని యొక్కవినే యటునిటుగూడ లోకము
శ్రేష్ఠులు గలరు. తొలుత నాతడు శైవుడనియు,
నప్పుడు రామలింగయని పేరయ్యెననియు, చర్వాతెనా
లము పుచ్చుకొనిననియు, నప్పుడు రామకృష్ణయని పేరు
పేరయ్యెననియు బ్రవీరి. దీనిని పితరేలింగము పంథులు
గారు మొదలగువారు గొందఱు నమ్మిరి. మఱి కొందఱు
నమ్మరయ్యిరి. ఆ కందు పేర్లు వ్రాసినవే యని వేనమ
విశ్వంధరుడున్నాడను. అట్లు విశ్వంధరులు కినివాదము
యొనరింపఁజూచునాత్రే మేకొక యభిప్రాయముగాఁ గొన్ని
యధారములును నా కగపడినవి. తెలుపుచున్నాడను:

రామలింగుడే రామకృష్ణుడు

రామకృష్ణకవికృతములుగా నిదియను దొరకప్రక
టితములయియున్న గ్రంథములు రెండు. అవి పాండు
గంగ మాహాత్మ్యమును సుభద్రాచలమాహాత్మ్యమును. రామ
లింగకవికృతిగా నప్పుడు ప్రాచీనానాగతి ప్రకటితమయి
నది యుద్భటారాధ్య చరిత్రము. తొల్ల నాతడు
శైవుడగునంటే తర్వాత శైవుడగునామా అనిచే
సే నిందు ముందు నిరూపింపవచ్చునుగాన యుద్భ

టారాధ్యచరిత్రము మునుపటి గ్రంథముగాను తెల్పిన
రెంటిని దర్వాతివానిగాను తెలుపుచున్నాడను.

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రమున రామలింగకవి కృతి
మయ మిట్లు తెల్పుకొన్నాడు:—

పీ. కాండివ్యముని రాజమండలేశ్వరవంశ

పార్వతి నమఃసాధా భానుమాని:

చాలనిమేలేక పవనయోజనముగా

ధ్యానధారణ సముదాత్తచితు

మానితాయాతయామానామభావిత

విప్రులమనో యశశ్చర్యవేది

రామేశ్వరస్వామి రహస్యకరజాని

శేషబాషితవిలసిత సమగ్ర

గీ. సహజసాహిత్య మాధురీ సంయుతాక్షు

లక్ష్మణాంబుకు ప్రయోగశక్తి లభ్య

రామధీమణికిని బుక్తురామలింగ

నామవిఖ్యాతః గావ్యనిర్ణయధునిః.

గద్యమునందును, "పితేశ్వర గురువశ్యం చరణార
విందిమట్టరణ సకల కలాభరణ రామవార్య కుపుత్ర
సుకవిజనమిత్ర మహారాజావతీరునాథి రామ లింగ
యప్రణీత" మని యున్నది.

పాండురంగ మాహాత్మ్యమున రామకృష్ణకవి
యిట్లు చెప్పుకొన్నాడు.

పీ. శైవ వైష్ణవ పురాణాంబీ నానాధ
ములు నీకుఁ గరకలావలనభిభు

గీ. లండ్రధునికుచాగ్రహారాధన

శ్రీ తెనాలి లక్ష్మణవర నిర్ణేతగ్ర

* విశ్వంశ్య వంశ్యుడు పీఠజననోరంజనకర్త, తెనాలి రామలింగకవి యొకఁ డున్నాడను. అతడు వేటూరి.

శాఖాకాశిలమ వీపు సరసా విది
రమ్యమనృత్య! రామయరామకృత్య!

క. కాండిన్యగోత్రుడ వా
ఖండలనరునిభండ మఖిలావ్య రస సుధా
మండన కుండలుండవు భూ
మండల వినుకుండవు లక్ష్మమావరతనయా!"

"కా, రదనీరూపము రామకృత్య కవిచంద్రా! పాండ్ర
కీర్తితేనా"

"క. బాక్కంత శ్రేయస్ భక్తురు
విక్లాచార్యుల మహాత్ము శ్రీ నుగుమా శ్రీ
నిక్కపుట్టి భజించెద
నిక్కావ్యకలాకలాప మీదేలుటనా."

గద్యమున:—ఇది శ్రీమద్భగవద్గీతానిదివిధి
కృపాపరిమిత పరిపూర్ణవిధి విశేషనాథ రామకృత్యకవి
నా ప్రణీతంబైన—అని యున్నది.

రామలింగకవి	రామకృత్యకవి
కాండిన్యగోత్రుడు	కాండిన్యగోత్రుడు
సక్తయజుర్వేది	కుక్తయజుర్వేది
తండ్రి, రామయ	తండ్రి, రామయ
తల్లి, లక్ష్మమ	తల్లి, లక్ష్మమ
మూరభారతీయ	కారద! నీరూపము రామకృత్య
దాభిరాముడు	కవిచంద్రా!

ఉద్భటచరిత్రము బాల్యమున రచించినదిగాన 'మ
మూరభారతీయ'ని విరుదుచెప్పుకొన్నాడు. పాండురంగ
మాహాత్యము ముగియునున రచించినదిగాన 'శారదనీరూ
పము' అని కృతిపతి తన్ను సంబోధించిస్తూ చెప్పుకొ
న్నాడు. కాన యీ భేదము సంగతమే. ఇన్ని సరిపడి
యొన్నను మధ్యమనగ్రీతమున రామలింగయ యని గ్రంథ
కర్త పేరును పాలనమిదేలేకృతుడని మఱిని పేరును,
పాండురంగ మాహాత్యమున రామకృత్యుడని గ్రంథకర్త
పేరును, భక్తులు విక్లాచార్యులని నుగుని పేరును గాన
వేర్వేరు, నిర్వ్యయలోకులు భిన్నములుగానుండుట సంద
భ్యము.

నాక్కని పేర్లయనుకొనింతయుననుకొంటే బాధకముగా
గానవచ్చును. ఈ భేదములు నుటము మాటుటచే నెచ్చడిన
వేయని నే న నెదను.

లందుకు సాధకములు

ఇందునుతీపరిణయమని తెనాలిరామభద్రకవికృతి
యొకటి కలదు.* ఆం దిట్లున్నది:

.....కవి
తామసతామహు మిత్తితామహుక
రామయ రామకృత్య కవి
కాకా నలంది నుంది మొక్కనకా.

గీ. తదనుసంభవమణి నుదక్షితా ప
రిణయ ముఖకావ్యరచనాధురీణు నాంగ్ర
కవికదంబములోనఁ బ్రఖ్యాతి గన్న
యన్నచకవింద్రు భీసాంద్రు నభిసంతింతు.

* * * * *

గీ. ప్రాధి మిపెదతాత పాండురంగాది స
త్యుతులు చేసెను రామకృత్యకుకవి
అనుజా డన్నప్ప మీపినతాత రక్షయించెఁ
బరగ నుదక్షితాపరిణయంబు
మితాత ప్రీతి చాతురీ విఖ్యాతి
క్రితైలమాహాత్యు కృతి యొనర్చి
కడిమి మీతండ్రి యిమ్ముడి రామకృత్యాఖ్యఁ
డెను గీర్తిగన సంస్కృతాంగ్రములను

గీ. జౌర యివించె మీయన్న మీరరాఘ
వాఖ్యకవి సర్వకవితామూర్త్యమునను
ని న్నమాచానసంతాను నెన్నఁ బరమే!
ప్రాజ్ఞ హృదయాల్లరచి రామభద్రకుకవి!

దీనిబట్టి చూడఁగా పాండురంగమాహాత్యుడు
లను రచించిన తనాత రామకృత్యకవియును, నుదక్షితా
పరిణయము రచించిన తెనాలి యొన్న యికవియును నన్న
నిమ్ములని యేర్పడుచున్నది. దీనికి సరిగానే నుదక్షితా
పరిణయమున:

*ఇది రెంజాపురపు సరస్వతీపుష్ప భాండాగారమునఁ గలదు. శ్రీ మామిల్లి రామకృత్యకవి, యం. ఏ.
గారు దివిభయము 1914 సంవత్సరాదిసంపుటలో 'తెనాలికవులు' అను వ్యాసమునఁ దెలిపారు. వారే దీని
ప్రతిని వేర్వేరు ప్రతి గన్నా మెంటు లైబ్రరరీని ఒసంగెనారు.

గీ. పద్మమగుజాభిరామ తెనాలిరామ
పండితగ్రణిపర్వత్రు భవ్యమిద్రు
మరపదాంభోజసామఖ్య నన్నపాఖ్య
నన్నుఁ దిగింది యాడకోన్నతి వహించి.

* * * * *

నన్నము "ఇది శ్రీమదైవాలో రామేశ్వో కాశ్వో
ప్రపాదకాగ్రలక్షిత కవిలేభిరామ రామయపండిత
మహాన సహజతైవాచారసంపన్న కీమదన్నయ నామధేయ
ప్రణేతించిన ముఖ్యజాపరిచయమందు." అని యున్నది

ఈ గురజ్జీవాపరిచయ పద్మమలవలన గూడఁ
తెనాలిరామకృష్ణుడు, తెనాలియన్నయ, యన్నదిమ్మ
లగుల యిత్రప్రసాదానిగి కీక్షముగానే తేజస్వమునున్నది.
ఇన్నియును రామయపండితునికొడుకులే; తెనాలివారే; ఒక
కాలమువారే. (అది ముందు తెలియవలయు.) అం లేకాక
రామలింగదే రామకృష్ణుల దేర్పొనవలయునూడ నీసుద
క్షజాపరిచయ మే స్వతంత్రముగా సాధించుచున్నది.
ఉవాహ్యో గద్య పద్యయలలన నన్నయ సహజతై
వాచారుఁ డనియు, తెనాలిలోఁజలినన రామేశ్వోవ్యామి
యనుగ్రహమునఁ గవిర నేర్పినవాఁడనియు, మతయు,

గీ. కాళిదాసాది సంస్కృతకవులఁ జలచి
ఆంధ్రభాషాది కేవ భాషాధిపతుల
నన్నపార్యదులను బుద్ధి సన్నుతింది
పాలవవిధమునకుని వచ్చుకీఁ గొలుతు.

అనుపద్యమువలనఁ బాలవమి కీమయకృష్ణుడని
యు నున్నపదమన్నది. దీనినిబట్టి యన్నయకృష్ణుండు
మువాసను సహజముగా తైవాచారసంపత్తికలవానినియు,
తెనాలిరామలింగస్వామి భక్తులనియు, పాలవమివారి
శిష్యులనియుఁ జలవఁగొనుచును. * వాడప్రకృతిగ్రంథమున
నుచ్చుటచెల్పెనును రచించిన రామలింగకవి యిట్టిలక్షణ

ములు గలవాఁడు. అదిని తైవాచారవిధి యున్నట్లునగ్ర
మున స్పష్టముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. మతయు నానిఁడు
'రామేశ్వరస్వామి కమలేయకరుణాదికేవ నామధి నిలసితి
నన్నగ్ర, సహజసాహిత్య మాధునీయముతాత్మ్యు' డనియు
'పాలనుమే లేతవనమెఱువల్లయ్యా భ్యాసభావో నముదాత్త
దిత్తు'ని ననియుఁ తెప్పకొన్నాఁడు. పాలవమిమీలే
శ్వయండును పాలవమిధీమేశ్వరుడను నన్నదిమ్మలో
తెల్లకొనుమిటో అయియుండును.

వాణి యన్నయ నీవి యన్నయని రామలింగనిఁ (లేక
రామకృష్ణనిఁ) బ్రస్తుతింపమిదిమాత్రాన వారి వా
దగ్ధవిమతమును పండితాంపఁ మనదేమా యవండు.
తెనాలిరామభక్తులది తనభావలక్ష్య నమస్కరనియు,
మొదటివాఁడు వాంతులింగమాహాశ్చర్యకర్త రామకృష్ణు
డనియు, రెండవవాఁడు తన తెల్లకొనిగ్రామినియు,
మాఁడివరాఁడు మురజ్జీవాభిరామకర్త యన్నయని
యు స్పష్టముగాఁ తెప్పవాఁడు గాన యిట్టిపండితాము
నకు సందులేదు.

అన్నయకవి మరము మార్పుకొన్నాఁ డన్న
యనానరముచే నన్నగానిని బ్రస్తుతింపక పోయినేమో!
'సహజతైవాచార'మన్న పద మాయన్న నమఁచు 'ద్వైకా
న్నతన్వైరాచారము విరాజిల్లు మదవ్యముచే కేర్పుకొన్న
దేమో! రామకృష్ణుని తిలకుతిమునాన్నను దిలుపుకొని
నిన్నను, వాంతులింగమాహాశ్చర్యమున 'వైశిష్ట్యవనపురా
దానకీ నానార్థకవనా పటిష్ఠితకమ్యవారిని' † అని తన
తైవప్రబంధరచనమును దిలుపుకొన్నాఁడు.

తెనాలిలో నుండుటచేతనే కర్వార తెనాలివారిని
యింటిపే ర్చేసివదిగాని యంతేముందు వారియింటి
పేరు గాల్గ పాటివాఁడని ప్రాంతప్రాంతలలో నున్నది. నుగు
వాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగాను కేరళగిరియు పంతు
లుగాను దీనిని తెప్పితి. తెనాలిలోనున్న రామయపండి

* పాలవమివా రామేశ్వరుల గాఁబోలును. రామలింగకవి కిరణమ నొక టిండ్లకు ముం దొకఁ డా యింటి చేకివాఁ
డు తైవాచార్యుఁడు కొండటికి రెడ్డిని న్నమన నున్నట్టి కావనమున్నది. శ్లో. పాల్వమిక్రింగి గోకొ పంచాక్షర
మంత్రపాసమిక్రింగి; శిష్యును శిష్యవరిమగ్రయో వాక్ష్యసత్కృత మన్న. 35 1886 వాటిది మెదకోనుటి
మాచారెడ్డిరాజునము శృంగార శ్రీనాథు ననుబంధముచూచునది.

† తైవనైష్ట్యవపురాదానకీ నానార్థములు నీకుఁ గరతలామలకవిధము లని వాతాంశములందు. పాండు
రంగవివశ్యామన నీవప్యును నా భేదములతో నున్నది.

కుండు శైవాచారమునుగాని యిక్కడ జలసియున్న రామలింగస్వామి కీర్తి తనప్రభువు పుట్టుకొక యెక్కొక వని నేను నలంబునున్నాను. అప్పుడు చెప్పబడిన కాల వివాదములనుగూడ వేరొనాడ వాదించు శైవాచారములపరి రామలింగస్వామి భక్తుడని యెప్పుడు మన్నది.

తెనాలిలో రామలింగస్వామి యాలయమున నిలిచి యున్నప్పుడు రామలింగము మీద నీర్లొక మన్నది.

శ్రీ. శ్రీ. తెనాలి నగరవ్యరాజయ
ద్వారపాటి పురరామపండితః;
శుక్లభూషణిత పంచమీ గురూ
రామలింగ మనుయోగ్యవాక్యతిహః

రామలింగని యింటిపేరు గార్లపాటివారని యిది వినుట వానివలన జన్మించుగాని యాశ్చర్యము మనకి కలెడి నట్లు; తెలియరా లేదు. రామలింగని యింటిపేరు శ్రీ ల్ల గార్లపాటివా రనుట నిశ్చయము కీర్తికము నిర్దహించుచున్నది. ఉద్భూతారాధ్యచరిత్రలో రామలింగుడు లేక యింటిపేర్లలో కేర్పాటుచేలేదు. రామకృష్ణుడై పాండవరంగ మాహాత్మ్యమునను తేర్కొనలేదు. శ్రీ. తెనాలిగ్రహార నిర్మాతనిమాత్ర ముండు చెప్పకొన్నాడు. అప్పటికి తెనాలివాని యింటికిని శిరపడకుండచున్నను. అప్పుడు గురూగారి పరిచయమున 'తెనాలి' యింటిపేరు చెప్ప కొన్నాడు.

మనుమండగు రామభద్రుని చెప్పబడెనను, దల్లి పేరు చెప్పబడనని పరిపావుటచేతు రామకృష్ణుడును, వన్నయియు నన్నియును నిష్పష్టమైనవి. ఉద్భూత చరిత్రచంద్రుడు గానప్పు రామలింగస్వామి యనుగ్రహమువలనమహారి నిష్పత్తియు, శైవాచారము మొదల నుపది పరిపావుటచేతు, అంకితమందు బాంధవ్యముగా విద్యుదున్న ప్రతీతికలగూని నిర్వాణ మేర్పడుటచేతు, నుద్భూతారాధ్య చరిత్రకర్తయగు రామలింగయమే చెప్పిన మతము పుష్కలగాని రామకృష్ణుడై పాండవరంగ మాహా

త్మ్యము గలయించినాడని, వారు వేలుపురుషులు గానని, నిర్లయములు ప్రమాణమారము కాదు.

పోలికలు

రామలింగనియే రామకృష్ణుడు చెప్పినముట కింక ను మఱియొక బలత్రైమాసికము చూపెదను. పాండవ రంగమాహాత్మ్యమున 'వైష్ణవవపురాణావళి' వాచాన గదనా పటిష్టక 'రమ్యమతివి' యని చెప్పబడుటచే వారి జేనా శైవపురాణకథల వచియించి యుండవలెననియు నీ యుద్భూతారాధ్యచరిత్రము వారిలోనిది యగుననియు నను కొంటిమి. అందుకే వారు శైవుడై యున్నపుడు రచి యించిన యుద్భూతారాధ్యచరిత్రములోని పద్యములే వాగ్ని మార్కమయి నిర్వాహి చెప్పివుండె రనించినట్లుకొనవల మాహాత్మ్యమున వాదించు చేర్చికొన్నాము. ఇదిగో చూడుడు.

నీ. ఆచలగులాభ ర్త కర్పించి మఱికాని
మృగములు లే బూరి మేయ వచట
అసమలోచనమకు నర్పించి మఱికాని
యగులు క్రొద్దిరి తేనె లాన వచట
అంధకర్ణునికి నర్పించి మఱికాని
కోయిల లిగురాకు గొలుక వచట
అంగకారానికి నర్పించి మఱికాని
ఓంకలు ఘంతు భుజింప వచట

గీ. తక్కుంగల జంతువులు కంఠం దలచి కాని
యుచితవర్తనములఁగోరి యుండ వచట
వచనములు చేయంగల యంతవానికైన
నాయరణ్యంబు గొనియాడ నలవియగునే

మ. బారింబుక బురిచెందు, సింగమొక స
య్యాటంబు లాడుక గరిక,
బురినీడక ఫణిదీర్ధ జాలముల ని
ల్యం 7కి, చిట్టెల్లంక

* పదియేండ్లముం దీర్చికమునుగూర్చి గుంటూరిలో శ్రీ. పాల్లకి సోమయాజులుగాని వాకుం దిప్పిరి. మూడేండ్లముండు నేను జూచితిని. ఇప్పుడొకవిమ్రాదుమాచి వ్రాసి పంపెను. కుల్ల పం. మాకు కుట్ట పంచుకొ నునవారము స్వామికట్టుకుట్టగారి పుస్తకమును బట్టిచూడఁగా పరిపడకున్నది.

గరుడా విల్లుల జాలముల్ దెనుచుగా
కంబుల్ నికావేళ భీ,
కర ఘూకంబుల పాంతే గన్ను మొనుచుగా
గాడ్చింది రమ్మములకా.

గీ తనిసి మొత్తంబు తేపాడి తానమాడి
డిగ్గియలచేయవలను బూదియ యలందు
కాలమున బంబులు ద్రియంబున యజ్ఞము
హే! యలందును జలపక్షం లెల్లయెడల

ఉ. పామగుణంబుఁ గ్రోల్పుచు వి
కాబకపంక్తులు కైవధర్మముల్,
ప్రేమ నుపవ్యసించు కుక
బృందము రీక్ష్యయోగకాస్త్రముల్,
కోనలగీరి కారికలు
గుడి పతిండు విసోదరీలకా,
గానవిరోధి బాదు నధి
కంబుగ నచ్చట భృంగపాతముల్.

సీ. అద్రగంగాప్రవాహమ్ము లెన్నియొ కాని
తలధరియింతు రందఱును నదులు
చనినూటాపడగల పాము లెన్నియొ కాని
యందఱు ముగేంద్రహారయుతులు
జాలొందు చంద్రఖండంబు లెన్నియొకాని
యందఱు ధరియింతు రమృతకరుని
విషరాశి బుట్టిన విషములెన్నియొ కాని
యందఱు హాలాహాలంకగళులు

గీ. గంధగజదైత్యు లెడతొ కాని యంద
అతులగజచర్యపట ధారులై నవారు
కర్మ బంధంబు.....
క్రూరకౌనకుండ నిద్రించజాలు ఘనులు.

[ఉత్పలముగీ]

సీ. మొకరి కేలంబు మూలిముద్దువు కేనియర్
శ్రీమధుకాసికర్పింది కాని
కోలెలమ్ములు చివుగాకులు గొలుకవు
శ్రీవనమాలి కర్పింది కాని
లేబుద్వికల్ గురింపవు హరియూర్
శ్రీనీలమూర్తి కర్పింది కాని

శుభకుశ్రియలకుఁ జెనుకలు దలఁచవు
శ్రీహృదయము నన్నిందికాని

గీ. యితరజంతువులును హరి మతిఁ దలంచి
కాని యేవ ర్తనమునకుఁ బూనవనిన
సారణాశ్రయమహాత్మ్య మభినుతంప
నలదియే వే మొగంబుల చిలువకైన.

ను. పులు లేదుకా మృగకాబకంబుల హరుల్
వోషించు నత్కాద్యులికా,
గలకానీకముఁ గానముల్ వెలయు ఘా
కశ్రేణికోఁ దిల్లు లె,
ల్కలఁగాదుకా శిఖికోటి లేఁజిలువలకా
లాలించు నున్నట్లు బ,
వృలనకామలమంచి యన్నటి
యరణ్యానీ ప్రదేశంబులకా.

క. ఒకదిత మచటి జటిపా
లికి మకా సంచలను గ్రుంకి లేచి సమాధికా
నకల కేతులంబులు తా
రకమంత్రోచ్చారణాధిరతి మతిఁ జూడలుకా.

మ. కుకముల్ ప్రామినుకుల్ గుణించు గజియించు
మకా ధర్మ మర్చ్యునికా,
నకధర్ కాగి రీతికల్లాను మనీ
మకా కేమధానువికే,
మకలకాస్త్ర ముపవ్యసించు బకముల్
సాత్రాజితీప్రాణవా,
యక వామాలి నకుల్ పతిండు సకతో
ద్యక్షితికాచాతురికా.

సీ. నునుగాలి దూదిపానుపు లెన్నియొకాని
యందఱు కేయనీకృతాహివంతులు
గురలోకవాహి నిర్భరములెన్నియొ కాని
యందఱు వివృతిభాంబుపదులు
నీటబనించుమానికము లెన్నియొకాని
యందఱు కా క్తుభవారయుతులు
చనినేడినెలఁగులసాము లెడతొకాని
యందఱు నిందు కంజా పద్మకులు

గీ. ఖగకులాధికులెడఱు కలకాకాని
యందఱును బుల్లురాజైక్కియములవారు

వారువోసినరీతి నున్నారు ధీరు
లన్నగరియందు గావురం బున్నవారు.

[ఘటికాచల మాహాత్మ్యము]*

ఉద్భటారాధ్య చరిత్రపద్యముల వాయుగల పద్యములు పాంచురంగ మాహాత్మ్యమునందును లేకపోలేదు. కాని ప్రాథమికమున వదనమునుచే జూచుచున్న మాహాత్మ్యమున నీవిధముగా వాడినది టెర్రీ మానవుల పద్యములు గానరావు. ఈ మాహాత్మ్యములు ఏమి గలదే రామకృష్ణుల పద్యమును సిద్ధాంతమును నిర్వివాదముగా కలకొల్పగలవని నానమ్మకము.

ఇంగ్లీషసాధకము

ఇన్ని సరిపడినను ఉద్భటారాధ్యచరిత్ర రచనాకాలమును, పాంచురంగ మాహాత్మ్యరచనా కాలమును జోడించుటకుని కీచితపరిమాణములకుం జూచుచుగా నులపినచో నిది నీచంద్రులెల్ల ముక్త్యుపాదలపికలేదునును. ఆచిక్కులేకుండు సరియుం నుదురుచున్నది. ఒక్కొక్కోను కీర్తనను సిద్ధాంతము నిర్వివాదముగా నిల్పుచున్నది.

ఉద్భటచరిత్ర రచనాకాలము

కొంచుడు దుర్గాధ్యక్షుడుగా నున్న వాడిండ్ల గోపమంత్రికొక మహాత్మ్యకీర్తనయును చూచగదెనుంత్రి యుద్భటారాధ్యచరిత్రము కృతినొన్నాడు. అంతయు గృత్యపరిరణికొనబడినది. శ్రీకృష్ణదేవరాయలకు శ్రీ. 1515 సం. కొంచుడు బయిం చెను. అది మొదలుగా గృత్యరాయలు యెల్లకి కది లోపడినది. రాయలమంత్రి యను పాశ్చాత్యులకు కొంచుటిపాలనమును దన పేద బ్లులను వాడిండ్ల గోపమంత్రి కప్పగించెను. వాడిండ్ల గోపమంత్రి సుప్రఖ్యాతుడగు. గోపమంత్రి శ్రీ 1517 న దేవమంత్రికొక యగ్రవరుము కొనగను.

దేవమంత్రి వైశాచార పరాయణుడు. ప్రాలవారాధ్యుని వంశమువాడను చంద్ర శేఖర వాచం యముని శిష్యుడు. ముదియు నుచోవిద్యాంసుడను లొల్ల లక్ష్మీనరపండితునకును శిష్యుడు. అలక్ష్మీనరుడు కటాక్షింపగా కొనపంద్రుని కీర్తన వ్యాఖ్యానము చేసెనను. అందు:—

శ్రీ. వాడిండ్ల గోపమంత్రి గోపమంత్రి ప్రధానా, స్వదిగ్ధ: క్షిప్తిక్ష్మిక్ష్మి క్షిప్తిక్ష్మి: క్షిప్తిక్ష్మి: * * * * *

.....యస్మా దస్త్రే క మాదా

నిభలమనుపరిం దేవమామాత్మ్యవర్ణ, స్సోఽయం శ్రీచంద్రమాలి ర్దయతి నదువర: ప్రాలవారాధ్య వంశ్య:.

[ఈ నురువిగూర్చి ఉద్భటారాధ్యచరిత్రము నవ తరణికను గ్రంథావసానమును గూడఁ జూచునది.]

“సచాయం దేవ మామాత్మ్యమహిమ సువచికామ్ లక్ష్మీధర కటాక్షేణ కరుణే నురులేజపా.”

దేవమంత్రి గోపమంత్రిచే నగ్రహారాది సమ్యవముం బడి ప్రఖ్యాతుడయింపినచ నేయుద్భటచరిత్రము కృతినందియుండును. ఆకాల మిందుమిందుగా శ్రీ. 1525 అని తెలపవచ్చును. దీనిచే నవాది రామంగికవి కృష్ణ దేవరాయలచిహ్నము నున్నదన్న భోకప్రతీతి సదాధారము సందేహింపరున్నది.

† పాంచురంగము మాహాత్మ్య రచనాకాలము

పాంచురంగమాహాత్మ్యము విగ్రహితి వేదాద్రిమంత్రి కంకితమయినది. ఆ వేదాద్రిమంత్రి కంహళి యప్పారాధ్యుల శిష్యుడు. మంగయ్యగువిరాజ విమాను డను పెదపంగ ధూపానుకొద్ద వ్రాయనకాడు. చిత్రభాగ

* ఘటికాచలమాహాత్మ్యము తెనాలిగొనుకృష్ణకవి కవితమయినను నది గూర్చి నునునుకాలమున (అవును నది లేకులేను) ఖండోంబుడను మాహాత్మ్యమునకు గృతియాయబడినది. కాన యందు గృత్యపరిరణిక రామకృష్ణుని రచనముగాదు. రామకృష్ణుని విషయపం చేమయు లేదు. అది కలావతి మద్రాసుకాలము 1902 సం. ముద్రితుడ్యును.

† శ్రీమాన్మొరారుకృష్ణకవిగాను ‘తెనాలి కవులు’ అనునెరు 1914 ఆంగ్లప్రచురిక సంవత్సరాది సంచికలో వ్రాసిన వ్యాసమున పాంచురంగమాహాత్మ్య రచనాకాలమును బట్టిగా నిర్ణయించినాడు వాగసాగమే ఇక్కడ చూపబడినది.

కృతిసరిత్రైకపద్ధతింబును, వై నయంతీ కలాప కరణము పారలలితమృదవియు, నీ కంఠాతి యప్పలా చాగ్గలకు శిష్యులు. శ్రీ 1542 పరాధివనత్సరమున గింటి కొంబ్రపువు కిందాశిష్టాచార్యులకు ధూతాన మొసగిన గానము గలది. దీనిబట్టి పాండురంగ మాహాత్మ్య కవనాకాల మిందుమిందుగా శ్రీ 1550, 1560 జరుగని తలంపఁబడును. మఱియు పాండురంగ వంశత్వమున రామోత్పత్తి¹

భట్టరు చిక్కాచార్యుడు

ఈన గురుడుగా క్తుతింపఁబడినాడు. ఈచిక్కా చార్యునికే బుబు భాంగ్రాశిష్ట శిష్యులయి యుండిరి. చామర్వాటికామాహాత్మ్యము, ఆనంద కాననమాహాత్మ్యము మొదలగు ప్రబంధములకు రచియించిన లింగమ కుంట రామోవి (ఈతఁడు తనలో రామోత్పత్తిని యుల్లఁడు) యు నాచిరియ్యునెను లింగమకుంట తిక్కాచరియు నీ చిక్కాచార్యులకు శిష్యులు.

క. గురురాయ పట్టభద్రుని

నరిపారు శ్రీరంగనాయకాంభరపుక భట్టరు చిక్కాచార్యుల మ
గురులఁ దలచి యదులకు నకుం గాదింకుం.
[లింగమకుంట రామకవి]

సీ. శ్రీవైష్ణవమోక్షంబు, శిక్కియభట్టరు
శిష్యుండ— [లింగమకుంట తిమ్మకవి.]*

మఱియు రామోత్పత్తి కైలసే గామండము వృత్తి గొన్నవాడు కొండ్రాజ తిమ్మరాజుగొడు కను నేకటాడ్రయ నీయాచార్యుని శిష్యుండే.

క. శ్రీచంచుట్టరుచి

క్కాచార్య విరార్య శిష్య యతునిత కొర్య
ప్రామాన్యవక్త గు ర
త్నాచు జయలిత ధైర్యనయక త్తననిశీ.
[కామండకము కృతిపతి సంబోధనమున.]

మఱియు నీకామండకృతిపతి, పాండురంగ మాహాత్మ్యకృతిపతి యగు విమలశేనాక్రిమలక్ష్మిశేన

ప్రభువైన పెరుసంగధూపాలునకు శిక్షిం కొడుకు. శా. 1506, శ్రీ. 1584 స్వభానుమాత్సరమున వేంకటరామకృష్ణ కవులనే నా కొండ్రాజ తిమ్మరాజుగొడు కను నేకటాడ్ర కామండకృతి పంతుకొన్నాడు.

మృరమణీయంబుగ రాచివాచకకన

ర్నంబుక గతంబై సహ
ప్రహసేమాటుకు నాటుకై చలయఁగాఁ
క్రాశిం దెలిసింది రా
ర మహిందిమ్మయ నేకటాడ్రవిభు శే
రక వేష్టం గామండకీ
యమ శ్రీవేంకటరామ కృష్ణులు స్వభా
న్యబింబునక రూఢిగాక.

దీనిబట్టిమాడఁగా బాండురంగ మాహాత్మ్య కవనాకాలము శ్రీ. 1585 ఇందుమిందుగా నునది యేర్పడుచున్నది. అనఁగా రెనాలి రామలింగవి యిందు మిందుగా శ్రీ. 1525 వీ కృష్ణచరిత్రమున, మఱి ముప్పది యేండ్లకు బాండురంగమాహాత్మ్యమును రచించి యుండు నని నెప్పకొప్పుదున్నది. ననకవి తిమ్మయ్యుని నన్నయ కవి ముప్పాతాపరిణయదశాకాలమునాడ నిందును సరి నమ్మదెన్నది. మఱి పెమ్మనూర్గములకేగినాడ ననకవి వర్ణనా కాలమును నిర్ణయింపవచ్చును గాని యాచార్యులు కొంత భాంకతిగురుడుగామండమునను, ఇప్పుడు చెప్పిన కాలమునకే చేసినదిగామండమునను వివనాపి నాడెను.

కవిస్తుతులు

నే జాదినంతమాకు గదిస్తురులలో 'రామలింగ కవి'యన్న పేరే కానవచ్చినది. నడుముల కన్న పేర్లు కొన్న యనుష్టు నామము ప్రాచీనకాలమునఁ బ్రఖ్యాతము కాదేను కాబోలును! పాండురంగ మాహాత్మ్య ప్రాశ్నవి ప్రఖ్యాతమైనంతవఱకు రామోత్పత్తి నామము గూడ రహిత్యమిది..

ఉ. రంగుగఁబాండురంగని తెలు

గలరంగ రచించి వేష్టమీ
అంగ ధలో క్తులక నృపుఁ గ
రంగ కొనర్చు పరాంరం నిగి యు

* ములక్త నామాక ర్త (లింగమకుంట తిక్కాచరి) ఆప్తనిధింబుల విరచితాఁడని కం. పీ. గారు ప్రాయముల ప్రామాదికము.

బ్రంక మెలంగుకేగుత్తు గ

డంగి మెలంగు వభంగవద్యకో

లింగుని రామలింగ

శకలింగకళానిధిని గణించెదకా.

[వాగ్మి శ్రీపతియము మల్లారి వరసియాకవి]

క. శృంగార రసాలింగిత

రంగక్మినితా నదీతరంగము హృదయ

త్యంగమృజంగ మాంగద

లింగము తెవారిరామలింగముఁ చలఁతుకా.

[ప్రభుచరిత్రము, పరస్వతీ సోమకూడి.]

తైష్య మాతఁడు లింగధారియనికూడఁ తెప్ప
మన్నది.

“లింగ వాధుని నామలింగిని”

[మార్కపురాణము, రాజలింగకవి]

“రామ, లింగకవి రామభద్రుల లీలఁదలఁతు”

[అధ్యాత్మరామాయణము, శరభనకవి]

“భీమకవి రామలింగని”

[చంద్రశేఖరిలాపము, జగ్గన]

ప్రబంధరత్నావళిలో తెవారి రామలింగకవి
కృష్ణుని కందోపకేసునికూడము, వారిలీలావిలాసము నిను
వానిమనఁజే కొన్ని పద్యములు బుద్ధివంతులచేవవి. వానినిగార్చి
మందుఁ దొలుపుదును. అందును రామలింగి నామ మే యు
న్నది. మఱియు నీచాలుపద్య మన్నది.

ఉ. లింగనిషిద్ధః గల్గుల శ

లింగని మేదికకంఠగుం ద్రికూ

లింగని సంగతాలి లన

లింగని కర్మవమాషి స్మృతా

లింగనిఁ గృష్ణచేలని హ

లింగని నీలకంఠ విభాత్యనా

లింగని రామలింగకవి

లింగని శ్రీ మాసించు దిక్కులకా.

అప్పకవి మొదలగువారు మఱియుఁ దెక్కురు
రామలింగియనినను శేక్కునిరి. అయినను అతని యిట్లు
డగు లింగమకుంటరామకవియు, మమమండగు రామభద్ర
కవియు రామకృష్ణ నామమును శేక్కునిరి.

నగురవ్యభాషాచోక్తియము అనియి. కాని వా హా
త్యము నను కృతులలో:—

సి. శ్రీరామశీవాప్రసిద్ధః గాశ్యవగోత్రు
శుభదకాత్యాయనమూరిపాత్రు
లలితచారిత్రుఁ గాశ్యయమృతికిని గోప
మకును దాహిత్రు సర్వకవిపాత్రు
తిరుమలాంబాగర్భవరవార్ధి పూర్ణేందు
కన్యాత్యై లక్ష్మీప్రధానపుత్రు
నిజపాలకజనకనిష్ఠాగరిష్ఠరా
మనదిమల్ల రామజయశుర్య

సి. రామకృష్ణాఖ్యుజామాతః (బకటవిభవ)
కుక్లయజరధ్యయనుఁ చేర సూరిమాచ
యానుజామి దిమ్మధీనిధి కగ్రజాతు
ననఘు లింగమకుంట రామకృష్ణ నన్ను *

ఇట్లు అట్లుడగు రామకవియుఁ బూర్వోదాహృత
పద్యమున నమమండగు రామభద్రునివియు, రామకృష్ణ
నామము శేక్కునలకు వారు వైష్ణవమతముం దెక్కు
వగా నభీనివేళము గలవాఁ యిం కారణము గానబ్బెను. వారి
పద్యములతోనివేళ నాచూగ్రంథములఁ జూడెనిచ్చెను.

మఱికొన్ని కృతులు

తెవారి రామలింగనికృతులు మఱిరెండు తెలియ
నబ్బెనున్నవి. వాఁ డేర్లు కందోపకేసు వీలాసము, హా
వీలావిలాసము. ఇప్రబంధము శిష్యుడు కానక పుగాని,
వానినుండి కొన్ని పద్యములు ప్రబంధరత్నావళిలో నుద్భవ
తెనులయివవి. వాని నాగ్రంథమునఁ జూడెనిచ్చెను. ఇది

* రామలింగని మాహాత్మ్యములో ‘నిజపాలకజనక’ అనుకోట, ‘నిజజనకాగ్ర’ అనియున్నది. దీనిచే
నానిరెండు నిజపద్ధతీలకి వర్ణం దియ్యవలసి తెలియవచ్చును. లింగివాకింట రామకవి తెవాఁ రామకృష్ణకవియట్లుండని
లింగమకుంటరామకృష్ణుని వేటికిని తెప్పెనున్నారు. వేడు లింగమకుంటవారి యట్లుగల శ్రీ కొంప చంగవల్లభయ్య
పంతులుగారింట్ల నొల్ల నిది విడి తెరవార లింగమకుంటలలో విచారించి రామకవికృతుల సంపాదించియందును జూచి
జేసిది తథ్యమని నమ్మురిని.

గాక పాండులంగ విజయముని మతముచే అని యాకివి
 క్విను లున్నట్లు కొండలు పేర్కొందుగాని వానివి
 యము నమృదగినది గాదు.

క థ లు

తెనాలిరామలింగని కథలని దక్షిణ హిందూదేశ
 మల్లె బ్రహ్మగిరికి పేర్కొనగలవచ్చును. వానియొక్క
 నమమేయముఁ జెప్పఁజాలము. ఆతఁడు పోర్చుగీసులకుఁ
 దుంపెనమ్మను. విజయనగర రాజునితో సంబంధిం
 చినవే కావచ్చును. లోకముల మతయు వేదేశాస్మితక
 లాతని తలకుఁ దగిలించియు నుండును. పేర్కొనగల
 శ్రీకృష్ణ దేవరాయల గొప్పతో జరిగినవిగా వివరించును.
 రామలింగఁడు రాయల సమకాలమువాడే. కావున నది
 సంభాష్యములు గావచ్చును. వాటలపట్టణానికి సంబంధిం
 నేనాతని క్విలకు సంబంధించిన చాటుధారల గొప్పటివి
 కీర్తి నాడిను. క్రొత్తదొక్కటి యిక్కడ మూపునున్నా
 డను.

క. ఓయమ్మలార! మందులు

వేయేల సుకారకొమ్ము విమకవిగానికా
 వాయు త్రకుండఁ జేసిన
 వాయు త్రదు రామరాయచకుఁగేనువకుకా.

అలియరామరాయనికి వాయుకోగము పట్టెను!
 అంతపునఁద్రీ జూనికి మందుల నిష్కంపం దంటలు పడు
 చుండగా రామలింగఁ దీపద్యమును జెప్పినాడట.
 మకాకొమ్ము విమకవిగాఁ డింకగా మూర్తివి. అతని
 వాయు-నోదు, ఎత్తకుండఁ జేసినచో రామరాయలకు
 వాయు-వాయుకోగము, రెలమనవని పట్టాక్షము. మూర్తి
 కవి విమకవిత్వి ప్రయోగముచే రాయలకు కోగముపట్టె
 నని స్త్రీలకు నమ్మించి చూతని యుద్యోగవైధివము
 నూడెగొట్టింతుల కెత్తిన యెత్తుగాఁబోలునది!

ఇక్కడ గదివిషయమును దిడివి ప్రస్తుతగ్రంథమును
 వ్రాసిండును. తెనాలిరామలింగ నొక్కయియిన యున్న
 టారాధ్యుల చరిత్ర మిందు పర్లితముయినది.

ఉద్వృటుఁడు

పొల్కురికి సోమనాథుని రచించిన బసవపు
 రామములో సభవాక్యమున నీయుద్వృటుని చరిత్రయు
 నర్థి జవైనది. ఆకథనే మనకవి ప్రపంచించి ప్రబంధముచేసి
 నాడెను. తెలుఁదన మిట్టికావ్యన పండితాధ్యక్షుడు,
 నన్నిచోడఁడను నుద్వృటుని క్తురించిరి.

క. హరలీలా ప్రవరచనా

స్థిరనిరుపమభక్తిఁ దనదుదేహముతోడకా
 సురుచిరవిమానమున నీ
 పురమున కుద్వృటుఁడు ప్రీతిఁ బోవఁడె రుద్రా!
 శివతత్త్వసారము.

క. క్రమమున నుద్వృటుఁడు గది

ర్యముపెరియఁ గుమారసంధవము, సాలంకా
 రము, గూఢపస్తుమయ కా
 వ్యముగా వారు(ర)లీల,చెప్పి వారుమెప్పించెకా.
 కుమారసంధవము.

పయిపట్టుములబట్టి కుద్వృటుఁడు హరలీల, కుమార
 సంధవము, అలంకారగ్రంథము (కావ్యాలంకార సంగ్ర
 హము) రచించినాడని తెలియనలయున్నది. ఇందుఁ
 గావ్యాలంకారసంగ్రహ మొక్కతెక్కడక్కడ విస్తృత
 కానవచ్చును. అతని కుమారసంధవమునుండి కొండరా
 లంకారములు కొన్నిష్టోముల నుద్వరించిరి. * ఉద్వృ
 టుఁడు కాష్మీరరాజున జనుఁడునిసభలో విద్యాపతిగా
 మండవన గ్రీ. 779 నుండి 813 వఱకుఁ బంజాబునది
 లో నున్నది.

ఆంధ్రకవుల వీరని వివరపులలోఁ జేర్కొనుట మన
 కభానాయకుల వీరచరిత్రయనుటకు సాధకముగాని యాక
 థలోనాగ్రంథముల పుర్వము లేక పావులయందు గాలము
 సరిపవన పావులయందు గోరితాధికముమన్నది. సామ్ర
 బంధమున నుద్వృటుఁడు మంజుభోగికి కైవడికి నొసఁగిన
 కురుపుగాఁ జెప్పఁబడినాడెను. మంజుభోగాఁడు విదేహ
 శతాబ్దివాడెను. ఉద్వృటుని గ్రంథము నీభోజాని కంటెను
 బుచ్చకాలముననే పుట్టివచ్చి. సోమనాథునిరాధ్య
 చరిత్రలో మంజుభోగాని చేగన్నను దీని కాకమయిన

* నన్నిచోడని కుమారసంధవము కీర్తి చూడము.

మొదటి జయసింహవల్లభుని నిడమట్టు శాసనము

మల్లంపల్లి శ్రీమతేశ్వర శర్మగారు

ఈ తామ్రశాసనము కృష్ణానది గుడివాడ తాలూకా చెన్నుటపల్లి గ్రామనివాసులైన బ్రహ్మశ్రీ చింతలవాటి వెంకయ్యశాస్త్రిగారి యింటనుండగా నామిస్తులైన బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు అయిదేండ్లకు ముందు కొనివచ్చిరి. అప్పుడు బ్రహ్మశ్రీ మంజునాథ రామకృష్ణ కవిగారి మూలమున నది చెన్నపురి కోర్న మెంటు శాసనశాఖ వారికి కీరి ౧౯౧౬-౧౯౧౭ వ సంవత్సరపు శాసన విశేషికలో చేతన తామ్రశాసనముగ విమర్శింపబడినది. అందులో శాసనమునందలి సారాంశమే తెలుపబడినది కాని శాసనము నుండుము ప్రకటింపబడియుండలేదు. ఇటీవల దీనిని ప్రభాకరశాస్త్రిగారు నాకొనగొనినాగు. శ్రీవెంకయ్యశాస్త్రిగారి కీశాసన మొక్కడ నెట్లు లభించినదో ఆ విషయమేమియు తెలియరాలేదు.

ఆకారాదికములు

ఈ శాసనమునంగల రాగి శేకులు మూడు. మొదటి శేకు మొదటి ప్రక్క, మూడవ శేకు పొడవ ప్రక్క వ్రాతలేదు. ఒక్కొక్క శేకు పొడవు ౭ అంగుళములు; వెడల్పు ౨ అంగుళములు. శేకుల యెడమభాగమున అంచులకు రహస్యము పావు అంగుళము దూరమునంగల చంద్రములగుండు పోనిచ్చిన యొక రాగికడి

యము మూలమున నీమూడు శేకులును బంధించబడియున్నవి. కడియము యొక్క వ్యాసము ౨ అంగుళములు. ఈ కడియ మొక రాజ ముద్రకలో అతికింపబడియున్నది. ముద్రక యొక్క వ్యాసము ౧౪ అంగుళములు. రాజముద్రకమీద నెగువభాగమున అర్ధ చంద్ర శేఖయు, దిగువభాగమున వద్దమును, ఈ రెంటికి నడుమ 'శ్రీనాథ్వం సిద్ధి' అను పేరు ను గలవు.

లిపి - భాష

ఈ శాసనమునందలిది తెలుగు - కన్న వలిపి : అనుగా నివలించి తెలుగు - కన్న వ అక్షరములు. వదియవ శతాబ్దమునకు పూర్వము పోయినకొలది తెలుగు అక్షరములును, కన్నడ అక్షరములును ఒక్కటిగా నుండుటచేత వట్టి లిపికి తెలుగు కన్న వలిపి అని పేరుకలిగెను. ఈలిపిలోనే పూర్వచారిత్రక శాసనము లన్నియు వ్రాయబడినవి. దీనికి పదునొకండవ శతాబ్దము మాత్రమే కాలము. పొల్లమూడవలసి వచ్చినప్పుడు అక్షరమునకు ఎగువభాగమున తలకట్టువలెనుండు అడ్డుగీటు తీసివేయబడుచువచ్చెను. ఉదా: 'వాసకాత్' (పం. ౧), 'వసేత్' (పం. ౨౪)

భాష సంస్కృతము; చిట్టచివర ఆంధ్రము నిగుఱించిన శ్లోకమును, వ్యాసగీతలనబడు

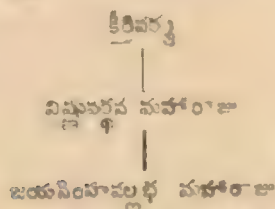
మామూలు శ్లోకములను తిక్క- మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యాత్మకము.

శాసనలిపిలోఁగాని, భాషలోఁగాని గమనింపఁదగిన యితరవిశేషము లేవియు లేవు.

శాసనవిషయము

పూర్వచాళుక్యుల నొశోభిషేక మొనరి జయసింహవల్లభుడు కాటిశర్మ అను బ్రాహ్మణునికి కార్తిక పౌర్ణమినాడు నిదుబలు గ్రామమును దానము చేసెనని తెలుపుట శాసనము పుట్టినది.

పూర్వచాళుక్యుల యితర శాసనములవలెనే యిదియు వారి మామూలు విరుదములతో ప్రారంభమగుచున్నది. పిదప కీర్తివర్మకుదలుకొని దాతయైన జయసింహ వల్లభుని వంశకుల చాళుక్యసంశానుక్రమము నిది తెలుపుచున్నది.

జయసింహవల్లభుని తండ్రియైన విష్ణువర్ధన మహారాజునకు మకరధ్వజుడైన నామూల తరముకలమ (సం. గి). జయసింహ వల్లభుడు తన శిల్పివంశముల యుక్తయు, తనయుక్తయు యశస్సును, పుణ్యమును అభివృద్ధిపొందు నిమిత్తము ఈదానము చేసెను.

ప్రతిగ్రహీత

దానమును ప్రతిగ్రహించినవాడు కాటి శర్మ. ఇతడు గొప్ప విద్యత్కుటుంబములోని

వాడు. ఇతని తాతగారి మునిశర్మ. ఆయన అననపురస్థాననివాసి; సుటికానామాన్యుడు; పదక్రమముల యనుక్రమముతోఁ గూడ రెండు వేదములను అభ్యయనముచేసినవాడు; సకల్పముగ ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, అనేక ధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడు. కాటిశర్మ తండ్రియైన విష్ణువర్మ శర్మ. ఈయన తనతండ్రికలెను అధికముగ గల గుణసంపదచేత నిర్మామన కీర్తిని సంపాదించి వంశాలంకారమైనవాడు; అన్ని పుస్తకములక. కాటిశర్మ విద్యత్తుతో తండ్రి, తాత లిరువురికిఁ దీసిపోయినవాడు కాదు. ఈతడును రెండు వేదములను జదివినవాడు: అగ్రసహితముగ యజ్ఞగమములు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రములు, ఇతిహాసములు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు చెదివి వేసు పొందినవాడు; హాళిత సగోష్ఠియ: ప్రతిగ్రహీయ సప్తవ్యాచారి. ఇట్టి యూతనికి వరమ గ్రహ్యశ్యుడను, మాతా పితృ పాదాను ధ్యాసాదులైన జయసింహ వల్లభుడు దానము చేసెను.

ఫలినీతేము

దాన మొనంగిన గ్రామము నిదుబలు (సంక్తి ౧౧). దీనివేరు నిదుబలు అనియుఁ జేలుఁబలుదీసిది (సంక్తి ౧౨). ఈ గ్రామము గండేలువాటి విషయమున వ్యాప్తమనదికి ఉత్తరమున, వెన్నేరు నదీతీరమున ఆ విషయమునకు రాజధానియైన గండేలు నగరమునకు తూర్పునక్క నాలుగు కోసుల దూరమున నున్నట్లు శాసనము తెలుపుచున్నది.

ఈనిమిషమున, గింజేలు గ్రామములుగాక ఈశానకమున మఱియొక గ్రామము పేర్కొనబడినది. దానిపేరు అననపురము. జయసింహవల్లభుని ఈశానకమును 'అననపురవాసకము'నూడిచే కాలిశిర్షికోసంగెను. 'వాసక' మన నేమి? వాసము అనగా నివాసము. 'వాసకము' అను పదము వాసమునుండి వచ్చినదే. ఇది నివాసముల మనుస్థమున ననూన అదానమున వాడబడుచుండును; (మీరయినానివిజయవల్లభునిసంగులుపుమాడుడు) కాని మన ఈశానకమునకు దీని యోగింబడిన తీరిని 'అననపురవాసకాత్' అని వాసకశబ్దము ప్రయోగింబడినట్లయిన దానికి స్వంధావార శబ్దమునకు స్వేచ్ఛ నస్థము చెప్పినప్పు డని జక్కని స్థితి దొరకగా దిగ్భ్రాయఁజేయువానిది. ఈ వాసకశబ్ద ప్రయోగము చాలా పూర్వకాలమునాటిది. 'స్వక్తిపురనిసంగమ వాసకాత్' అని విష్ణుకుండి ఇంద్రధన్వ రకవర్ణి ఈశానకమునందును, 'విజయశిందులూరివాసకాత్' అని విక్రమేంద్రవర్ణి ఈశానకమునందును గన్పట్టుచున్నది. ప్రాచీనతామ్ర ఈశానకములు పెక్కింటిలో నీ ప్రయోగము కలదు. 'విజయకాండలి వాసకాత్', 'కృష్ణపురవాసకాత్', 'నంది పురవాసకాత్', 'కళింగనగరవాసకాత్', 'విజయనగరవల్లివాసకాత్' అని కళింగగంగ ఈశానకములు మొదలగు వాటినుండి ఉదాహరణము అనేకములు చూపవచ్చును. ఇన్నిటిలోను వాసకపదము నకు స్వంధావార మని యర్థము చెప్పట

అంత యుక్తియుక్తిముగిం కొరకు. ప్రైనిచ్చిన యుదాహరణములు కొన్నిటిలో పురము, వాసకము—ఈ రెండు పదములు నుం యోగింబడినస్వేచ్ఛిక వాసక పదమునకు స్వంధావార మనికాక రాజధానియని యర్థము చెప్పటమే యుక్తిమని నాయభిప్రాయము. 'కళింగనగర రాజధానియందీ', 'నందిపుర రాజధానియందీ', అని యీ విధమున స్థము చెప్పట సమంజసము. అయినను ఈ విషయమును గురించిన వర్ణి పండితులకు సందేహము.

ఈ అననపురము పూర్వ చాళుక్యులలో మొదటిరాజులకాలమున ప్రసిద్ధి కెక్కిన పట్టణ రాజములో నొకటి. దీని స్వీయ గుర్తించుట దుస్సాధము. ఈ పేరుగల గ్రామము కృష్ణా నోదానతి మండలములలో నెచ్చటను గానబడదు.

మిగిలిన నిమిషమున, గింజేలు గ్రామములు రెండును గింజేలు వాటి విషయములోనివి. ఈ విషయ మెచ్చటిది? ఇది పూర్వ చాళుక్య ఈశానకములు పెక్కింటిలో గానవచ్చుచున్నది. పూర్వ చాళుక్యులలో మొట్టమొదట నీవిషయమును జయించినరాజు జయసింహవల్లభుడే. ఇతని కాలమునుండినే యది పూర్వచాళుక్య రాజ్యములో కీర్తిపొయెను. ఈ విషయమునకే కంలేటువాటి యనియు, గింజేలువాటియనియు, గింజేలు నాడియనియు నామానితములు కలవు. పూర్వచాళుక్య ప్రభువులలో ననేకు లీ విష

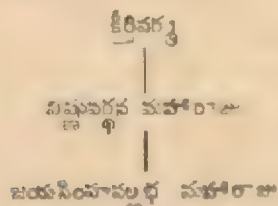
మామూలు స్త్రీకములను తిక్క మిగిలిన శాసనమంతయు గద్యాత్మకము.

శాసనలిపిలోఁగాని, భాషలోఁగానిగమ నిండగిన యితరవిశేషము లేవియు లేవు.

శాసనవిషయము

పూర్వచాళుక్య వంశజుడైన మొదటి జయసింహవల్లభుడు కాటిశర్మ అను బ్రాహ్మణునికి కార్తిక పౌర్ణమినాడు నిడుబట్టు అను గ్రామమును దానముచేసెనని తెలుపుట కీశాసనము పుట్టినది.

పూర్వచాళుక్యుల యితర శాసనముల నితేనే యిదియు వారి మామూలు విరుదములతో ప్రారంభమగుచున్నది. పిదప కీర్తివర్మ ముదలకొని దాతయైన జయసింహ వల్లభుని విజయగల చాళుక్యవంశానుక్రమము నిది తెలుపుచున్నది.

జయసింహవల్లభుని తండ్రియైన విష్ణువర్ధన మహారాజునకు మకరద్వారాడిను నామాంతరముకలదు (పం. ౧). జయసింహ వల్లభుడు తనతల్లిదండ్రుల యొక్కయు, తనయొక్కయు యశస్సును, పుణ్యమును అభివృద్ధిపొందు నిమిత్తము ఈదానము చేసెను.

ప్రతిగ్రహీత

దానమును స్వీకరించినవాడు కాటి శర్మ. ఇతడు గొప్ప విద్యవ్యుత్పాదములోని

వాడు. ఇతని తాతగారు మంజుశర్మ. ఆయన అననపురస్థానివాసి; ఖుటికాసామాన్యడు; పదక్రమముల యనుక్రమముతోఁ గూడ రెండువేదములను అధ్యయనముచేసినవాడు; సకలముగ ఉపనిషత్తులు, పురాణములు, ఇతిహాసములు, అనేక ధర్మశాస్త్రములు తెలిసినవాడు. కాటిశర్మ తండ్రియైన విష్ణువర్ధన శర్మ. ఈయన తనతండ్రికంటెను అధికముగఁ గల గుణసంపదచేరి నిర్మలమైన క్షీని సంపాదించి సంశాలంకారమైనవాడు; అగ్నిష్టోమ యాజ. కాటిశర్మ విద్యార్థిలో తండ్రి, తాత లిరువురికిఁ దీసిపోయినవాడు కాడు. ఈతఁడును రెండు వేదములను జదివినవాడు: అథవహితముగ యజ్ఞగమములు, ఉపనిషత్తులు, మంత్రములు, ఇతిహాసములు, పురాణములు, ధర్మశాస్త్రములు చదివి పేరు పొందినవాడు; హాగిత సగోత్రుడు: పైత్తి కీయ వైష్ణవచారి. ఇట్టి యీతినికి పెరమ బ్రహ్మవ్యుడును, మాతా విశ్వ పాదాను ధ్యాతుడైన జయసింహ వల్లభుడు దానము చేసెను.

ఫలనిర్దేశము

దాన మొనంగిన గ్రామము నిడుబట్టు (పంక్తి ౧౧). దీనిపేరు నిడుబట్టు అనియుఁ జెలువబడినది (పంక్తి ౧౨). ఈ గ్రామము గంజేలువాటి విషయమున వ్యాప్తమునకి ఉత్తరమున, వన్నేయ నదీతీరమున ఆ విషయమునకు రాజధానియైన గంజేలు నగరమునకు తూర్పునక్క నాలుగు కోసుల దూరమున నున్నట్లు శాసనము తెలుపుచున్నది.

ఈవిధములు, గండేలు గ్రామములుగాక ఈశానమున మఱియును గ్రామము పేర్కొనబడినది. దానికెను అననపురము. జయసింహవల్లభుఁ డీశానమును 'అననపురవాసకము'నుడిచే కాశీశక్తిని పొంగెను. 'వాసక' మననేమి? వాసము అనగా నివాసము. 'వాసకము' అను పదము వాసమునుండి వచ్చినది. ఇది నివాసస్థల మనునట్లు మన నమాన పదాంతమున వాడెఁబడుచుండును; (మోక్షయోగవిజయమృచిసుఖపుమాడుండు) కాని మన శాసనమునం దుం యోగిఁబడిన కీర్తిని 'అననపురవాసకాత్' అని వాసకశక్తియు ప్రియోగిఁబడినట్లయిన దానికి స్కంధా వాస శక్తియును కేవల స్థానము చెప్పనచ్చునని వాక్యము వల్లయు దొకగా విశ్రాంతిని యున్నాము. ఈ వాసకపదప్రియోగము చాల పూర్వకాలమునాటిది. 'స్వప్తిపురనిసం గమ వాసకాత్' అని విష్ణుకుండి భాగ్యభట్టా వికవిర్భ శాసనమునందును, 'విజయసింహు లూరవాసకాత్' అని విక్రమేంద్రవర్మ శాసనమునందును గన్పట్టుచున్నది. ప్రాచీనతామ్ర శాసనములు పెక్కింటిలో నీ ప్రియోగము కలుదు. 'విజయకాంధాత్ వాసకాత్' 'విష్ణుపురవాసకాత్', 'దంఠ పురవాసకాత్', కళింగగంధవాసకాత్', 'విజయనాథుల్లివాసకాత్' అని కళింగగంధ శాసనములు మొదలగు వాటినుండి ఉదాహరణము లనేకములు చూపవచ్చును. ఇన్నిటిలోను వాసకపదము నకు స్కంధావనియని యర్థము చెప్పట

అంత యుక్తియుక్తిముగిం వోలదు. పై నిచ్చిన యుదాహరణములు కాన్నిటిలో పురము, వాసకము—ఈ రెండు పదములు నుం యోగిఁబడినట్లుగా వాసక పదమునకు స్కంధావనియనికాక రాజధానియని యర్థము చెప్పటచే యుక్తిమది వాయుభిన్నము. 'కళింగగంధ రాజధానినుండి', 'దంఠపురరాజధానినుండి', అని యు విషయమున స్థానము చెప్పట సమంజసము. అయినను ఈ విషయమును గురించిన చర్చ పండితులకు సందేహము.

ఈ అననపురము పూర్వ చాళుక్య లలో మొదటిరాజుఁకామున ప్రసిద్ధి కక్కిన పట్టణ రాజములో నొకటి. దీని స్వస్థుడు గుర్తించుట దుస్సాధము. ఈ పేరుగల గ్రామము కృష్ణా గోదావరీ మండలములలో నెచ్చటను గానఁబడదు.

మిగిలిన నిధులు, గండేలు గ్రామములు రెండును గండేలు వాటి విషయములోనివి. ఈ విషయ మెచ్చటిది? ఇది పూర్వ చాళుక్య శాసనములు పెక్కింటిలోఁ గానవచ్చుచున్నది. పూర్వ చాళుక్యులలో మొట్ట మొదట నీవిషయమును జయించినరాజు జయసింహవల్లభుఁడే. ఇదిని కాలమునుండి నీ యది పూర్వచాళుక్య రాజ్యములోఁ కేరిపోయెను. ఈ విషయమునకే కంటేలువాటి యనియు, కండేలువాటియనియు, గండేలు వాటియనియు వామానోరములు కలుపు. పూర్వచాళుక్య ప్రభుత్వములో ననేక లీ విష

యమునందలి గ్రామములను బ్రాహ్మణులకు దానముచేసియున్నాడు. వారిలో మొట్ట మొదటివాడు మన జయసింహవల్లభుడు. ఈతని మాణియొక శాసనమువలన నితడు 'మొట్టాడు' గ్రామమునకు దక్షిణమున 'రెండు కోసు' (గర్భాశ్రి) దూరమునన్న 'కొంబలు' గ్రామమును దానము చేసినట్లు తెలియుచు వున్నది. అదికూడ కండ్లవాడి విషయము లోనిదే. నల్లకొత్త మృగరాజ విరుదాగిఁగొల్ల న రెండవ విజయాద్యాయుడు, మొదటి చాళుక్య క్షేమవిష్ణునర్థుడు, ఆమృరాజ విష్ణునర్థుడు, రెండవ చాళుక్యభీముడు, ఆమృరాజ విజయాద్యాయుడు, ఏరించటి దాన శాసనములలోను ఈ విషయము పేర్కొనఁబడినది. అనఁగా పై నుడివివారించు ఈ విషయములో గ్రామములను దానముచేసిన వాఁ. మొదటి చాళుక్య క్షేమవిష్ణునర్థుని రెండు శాసనములలో ఉత్తిరకండ్లవాడి విషయమని పేర్కొనబడి యుండుటచేత నీ విషయము ఉత్తిర కండ్లవాడి యనియు, దక్షిణ కండ్లవాడి యనియు రెండు విభాగములలో న్ననహరింపఁబడుచుండిన స్థూహింపఁ నగును. ఆమృరాజ విజయాద్యాయుని రెండు

శాసనములలో ' గుడి' కండ్లవాడి యను విషయము పేర్కొనబడినది. సమ్మాగు, తాడీకొండ (తాడీకొండ), అమ్మలపూ()డి, గొల్లపూ()డి, ఆసువులపూ అను గ్రామము లన్నియు నీవిషయములోనివిని తెలుపఁబడినది. గుడికండ్లవాడి యనునది కండ్లవాడికి నామాంతరిముకాని లేక కండ్లవాడి విషయములోని యొక భాగముయొక్క పేరుగాని అని యుండవచ్చును. కండ్లవాడికే గుడ్ల కండ్లవాడియనియు, ఉత్తిరయందునని నా యభిప్రాయము. గుడ్లకండ్లవాడిగన నేమి? ఒక నేళ గుడ్ల, గోపురములు ఈవిషయమున జెప్పులుండుటచేత నీనికి గుడ్లకండ్లవాడి విషయమని పేరు కలిగనేమా. 'గుడి' పదమునకు బహువచనరూపమైన యిచ్చటి గుడ్ల అనుదానికి పదునొకండు, పంక్తిండు శతాబ్దములలో 'గుడ్లు' అను రూపముండినట్లు శాసనములవలన మనకు తెలియవచ్చుచున్నది. గుడ్లు, మడ్లు, మానిడ్లు, డోడ్లు, అమ్మలిపడ్లు— ఇట్టి బహువచనరూపములు పదునొకండు, పంక్తిండు శతాబ్దములందలి శాసనములందుఁ గన్పట్టును (రాజరాజనరేంద్ర సంచిక చూడుడు పుట ౬౦). ఇట్టి రూపము లావాఁకి శాసన

1. Cp. no 11 of 1917—18.

2. నాలుగవ 'కండ్లవాడి' యని కలదు. ఇదియే కండ్లవాడియని తరువాతి స్థానవారి పునఃపఠమువచ్చెను. కండ్లవాడి కండ్లవాడియనియును చూపించు రాజరాజనరేంద్ర సంచిక, పుట ౬౦.

3. Ep. Ind. Vol V p 118; S. I. I. Vol I. p 33.

4. Ep. Ind. Vol. V p 127; Cp. No 1 of 1913—14.

5. S. I. I. Vol. I p 40.

6. S. I. I. Vol. I p 45.

7. Cp No. 5 of 1912—13; Cp. No. 11 of 1914—15.

8. Ep. Ind. Vol. V p 127, Cp. No. 1 of 1913—14.

9 Cp. No 5 of 1912—13. Cp. No. 11 of 1914—15.

వాద్యమును సంగీతములును గలవు 1. (...
న భంజ వీరతతులు నెట్టిగొట్టార(౨)
 కేళిలు(౩) బెక్కు గుడ్లు నిల్పి...). అందువలన
 మన యాచితములు శాసనము ననుసరించి
 'గుడ్లు' అనునాము క్రిస్తామిక మేడవ ఇతా
 బ్దమునుండి వ్యవహారములో నుండినట్లును, ఆ
 నాము ఏడవ ఇతాబ్దమునుండి సంక్రమణ
 ఇతాబ్దమునకు మార్పుకుండు వచ్చుచున్నట్లు
 ను ఊహించవచ్చును. విజయాదిత్యన కేంద్ర
 మృగరాజాది చాళుక్య భూపతుల పై శాసన
 ములను బరిశీలించిన ఈవిషయమునందలి
 యాక్రందిత గ్రామముల పేర్లు మనకు తెలియు
 చున్నవి.

కందేలువాటి విషయము

గొట్టారు : దీనికి దక్షిణమున నాలుగు గోడలు
 కొంబలు

గోడపల్లి

గొట్టారు : దీనికి తూర్పున ఆరుపలు
 దక్షిణమున వానపల్లి లేక వామపల్లి
 పడుమట వాణ్ణి పెడయు (1)
 ఉత్తరమున గవయ్యారలు (2)

పల్లి పెడయు : దీనికి తూర్పున కొట్టారు
 పడుమట ఇమాటి

గొట్టారు : దీనికి తూర్పున గొంగువ
 దక్షిణమున గోదాయారు
 పడుమట కలుదెలుపులు
 ఉత్తరమున మడపల్లి

ఉత్తర కందేలువాటి విషయము

కందేలువాడు

కొండపల్లి

గుడ్ల కందేలువాటి విషయము

నమ్మారు	గొల్లపూడి
గోరండ్	అమ్మలపూడి
తాడికొండ	ఆకుపులపల్లి

కందేలువాడి విషయమునందలి యిన్ని

గ్రామములు మనకు తెలిసినను ఇది యిప్పటి
 నే తాలూకాకు వర్తించు సన్న సంగతిని
 నిర్ధారించుట కష్టముగ నున్నది. ఏలయాన
 ఈపై వాటిలో చాలగ్రామము లిప్పుడు గుర్తిం
 క న సాక్ష్యముగ నున్నవి. గొంటూరు, నమ్మార్
 రు, గోరండ్, తాడికొండ, గొల్లపూడి
 అనుగ్రామములు మాత్రము మనకు గుర్తిం
 పిలగును. మొదటి నాలుగు గ్రామములును
 ఇప్పటి గుంటూరు తాలూకాలో గాన్పించు
 చున్నవి. వీటికి గుంటూరు, సంబూరు,
 గోరంట్ల, తాడికొండ అనునవి యిప్పటి పేర్లు.
 అమ్మలపూడి యిప్పటి అమ్మనల్లెలుగును,
 నుంటూరు ఇప్పటి నెల్లూటూరుగను గ్రహించిన
 వో ఇప్పటి ఒంగోలు, కేపల్లి తాలూకా
 లోగూడ నవిషయము వ్యాపించి యుండ
 వచ్చును. గొల్లపూడి యిప్పటి బొమ్మ
 తాలూకాలోని గొల్లపూడి కావచ్చును.
 ఇందువలన సీకందేలువాడి విషయము గుం
 టూరు, బొమ్మ, కేపల్లి, ఒంగోలు తాలూకా
 లలో వ్యాపించియుండవట్లు హేయ నగును.
 గుడ్ల కందేలువాడియు, కందేలువాడియు నొ
 క్కటియేయని మన శాసనమువలన నిగారణ
 చేయవచ్చును. గుంటూరు తాలూకాలోని
 నిడమల్లు గ్రామము కందేటికి తూర్పుదిక్కుగ

నెనిమిది మైత్రీదూరమున నుండుటచేత శాసనమునఁ జేర్చబడిన నిమగ్నం, గంధేలులు పైనుడిచిన నిమగ్నం, కింశేకలై యుండునని నిశ్చయింపవచ్చును. ఇవి గంధేలువాటి విషయములోనివి. ఇప్పటి గుంటూరు తాలూకాలోనివి. గుడ్లకంధేలువాడిలోనివి పాలుపండిన నమ్మాదు, తాకికోడ, నోరవ గ్రామములును గుంటూరు తాలూకాలోనివి. అందువలన గుడ్లకంధేలువాడియు, గంధేలువాడియు నొక్కటియే యనుట స్పష్టము. విగిరిన గ్రామములుకాని, నదులుకాని, ఉత్తరకంధేలువాడి విషయముకాని గుర్తింప సాధ్యమగుటలేదు.

కానక కాలము

శాసనము కార్తిక పౌర్ణమినాడు పుట్టి
వది. ఏకార్తిక పౌర్ణమియో నిశ్చయముగ
దెలిసికొనుటకు సాధనములు లేకపోవుటచేత
నిది జయసింహపుష్కరాని ఏదిచాలిన కాలమగు
నీ. శ. = 33-కేర — ౩౩, - ౩౪ సావత్తర
ముల నమమ మూత్రము పుట్టినది చేస
వగును.

పండితులు

ఈ భావమును మునుపే కల్ప 'ఘటికా' నా
మాన్యు'నకు చెప్పినది. 'ఘటికా'

సామాన్యుడు', 'ఘటిక' అనుపదములు కర
మేము? ఇంకను ఈపదమునకు నిశ్చయమైన
యర్థము తెలియదు; కాని సాహిత్యమునను
ఘటికాసాహిత్యములు చాలా శాసనములలో
వచ్చును. ఇట్లు వనంజినగృహమునకు పాళయం
తాత్పర్యాసాహిత్యమున వీరికూర్చవర్త యొక్క
కుమారుడును స్కూలశిష్యులైన వుండు బ్రాహ్మ
ణులు ఘటికాసాహిత్యమును బోషించి వలసిన భార
మును తాత్పర్యము భూషణములచే గ్రహి
తము, కాంచీపురము రాజధానిగఁ బరిపా
లించిన రెండవ నరసింహవర్మవల్లవుండు
మొదటి నరసింహవర్మవలెనే బ్రాహ్మణుల
ఘటికాసాహిత్యమును నిర్మించెననియు చెలువఁ
బడి యున్నది. మహేంద్రవర్మమునఁ బరిపాల
నము నెఱపిన కదంబరాజులకు మూల
పురుషుండును మహారాజగృహ తన గురువగు
వీరిశిష్యులతో నల్ల నరాజధానికి (అనగా కాంచీ
పురమునకు) బయలుదేరి వెళ్లెననియు, అప్పుడు
ప్రవచనమున గొప్ప పండితుండు కావలెనను
కోరికతో అన్ని 'ఘటికలు'కును వెళ్లి గొప్ప
ఆశుతర్కకుఁ డయ్యెననియు నొకశాసనము
చెలుపుచున్నది. భరతక్షేత్రమున కలంకా

సభాపతియైన శర్మ పరీక్షించి కుంతల దేశము
'శమ్ముకై నమ్ముకై ముఖ్యంకాకరము

1. కల్పవృక్షాదీయని యొక విషయముకలదు. గుంటూరుమండల మంబరీ వారివారు మొదటి నది కవిషయములోనిది. కండ్లమూడి శేత్ర తిరునాథ కల్పవృక్షాదీయని, మాతీయుండనప్పుడు. అట్లయిన కండ్లమూడి, కల్పవృక్షాదీ విషయములు కెందు నిశ్చక్రశే. అయినను కవిషయ మింకను బరిశోధించవలసి యున్నది.

2. Cp. No. 24 of 1910—11. 3. Ep. Carn. Vol. VII. Sk 176.
 ఏనుగు నే కంటిచుట్టే శ్రీరామబహుదర ద్విజోత్తరం, నాచుతో మహారాజశృంగ శృంగిల కాచాల్లంకృతి, యా
 ప్రకాయ చల్ల వేదప్రసంగం లగురామమంగళకర్తా, అభిప్రాయం ప్రపంచం నిభలమిటం వివేకం తక్కువ.

3. Ep. Carn. Vol. VII. Sk 176.

మాద ఘటికాస్థానము' అని ధర్మమునకు
సహకారములును, భాగములకాకరములు
నగు ఘటికాస్థానములును నెలవని ముఖ్యము
శాసనము తెలుపుచున్నది. దొరికిన పట్ట
ణము మహాఘటికాస్థానమని శాసనము
మిశ్రమిరితిని తెలుపుచున్నది.

“మహాఘటికాస్థానము
శ్రీకాంక్షాస్థానమునందు”

ఉత్తరమును సామనేరమునకు చెప్పినరీతిని
ఘటికాశ్రమ మేర్పాటుచేయబడినదని ముఖ్యము
యొక శాసనమున ఈవిధమున నున్నది.

“ఉత్తరమును సామనేరమునందు ఘటికాశ్రమము”

ఈవిధమున నున్న శాసనముల నన్నిటిని
సమన్వయించి మనము ఘటికాశ్రమాధిపతి
నూహించవలసియుండును.

ఘటికాశ్రమము వైదిక విద్యార్థిదా
నము గావించు విద్యార్థుల యనియు,
ధర్మాధ్యయనము చేయు ధర్మాధ్యయనము

యు, విద్యార్థులయు ధర్మాధ్యయనము నగుట
నది రాజనీతిమై భాగముల కాకరమున
స్థానమనియు, ఉత్తరమును సామనేర
మునకు చెప్పినరీతి నేర్పాటు కావించుట
ననియు విశ్వయోధులగు పీఠముల
చేరి నది యొక విద్యార్థిమనియు, అన్ని
హరిముకగు గొప్పదనియు, ధాన్యకట
కము, వాంఛవంటి విశ్వవిద్యాలయముల
విధులను నన్నిదనియు నది ధాన్యముగ నాహార
వనచ్చును. అకాలపు విద్యార్థిమనియును ఘటి
కలు లేక ‘ఘటికాశ్రమములు’ లేక ‘ఘటికా
స్థానములు’ అని పేరుపెట్టిన మన శాసన
ములవలన విస్పష్టమగుచున్నది. ఘటికా
సామాన్యమున ఇట్టి విద్యార్థిమనందలి చేరిక
అచార్యుడనియో, సభ్యుడనియో చెప్పవచ్చు
ను. (కేవలకవియింటి చేరునగునదిగానగు ఘటి
కపేరు వినవచ్చును. అతనియింటి పేరు మూల
ఘటికవారుకదా).

కీర్తిశేషులగు శ్రీయుత సర్ పిట్టి త్యాగరాయ శ్రేష్ఠిగారు

(ప్రథమ అభిల భారత దేవాలయములను)

ఆచార్యులనంద్రాస్థానము

శ్రీయశ, పి.టి. కుమారస్వామి గారు, బి. ఏ.

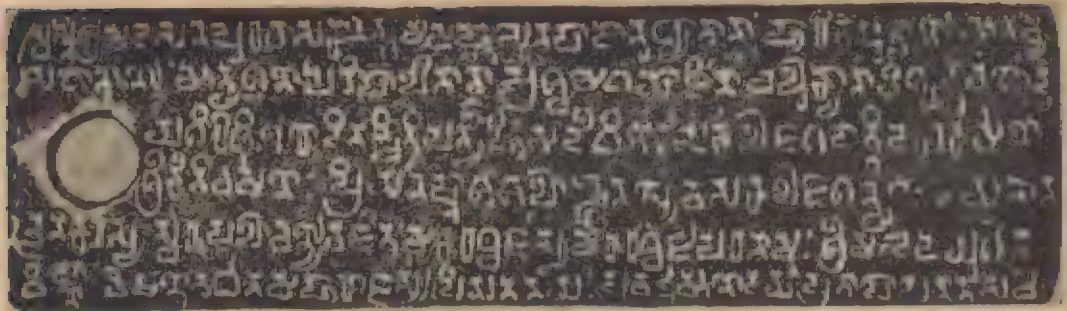

అధ్యక్షుడు

శ్రీయశ, యస్. సి. వెంకటప్ప గారు, బి. ఏ. వి. యల్.

మూలము'

మొదటిరేకు : రెండవప్రక్క.

- [] ఈసంపత్తి కరణమున మూలములోగల వరిసిహాయి స్థూలముగలేని యక్షరములు ఉంచబడినవి.
 [*] ఇట్టి ను గుగల సంపత్తికరణమున మూలములో నుంచబడిన యక్షరములు లేక నామనలవి నిపు డుంచబడినవి.
 () ఇట్టిసంపత్తికరణమున నున్న యక్షరములు మూలమున అవసరమై ఎక్కువగుచే తీసివేయబడినవి.

౧. స్వస్తిశ్రీమదసనపురవాసకాల్ స్వామిమహా సేనపాదానుభ్యాతానాం హరితీ
 శ్రుతాణాం మాసవ్య

౨. సగోత్రాణాం మార్త్యగణిపాలితానాం అశ్వమేధయాతానాం చతుర్థ్యానాం విశు
 ధవశోద

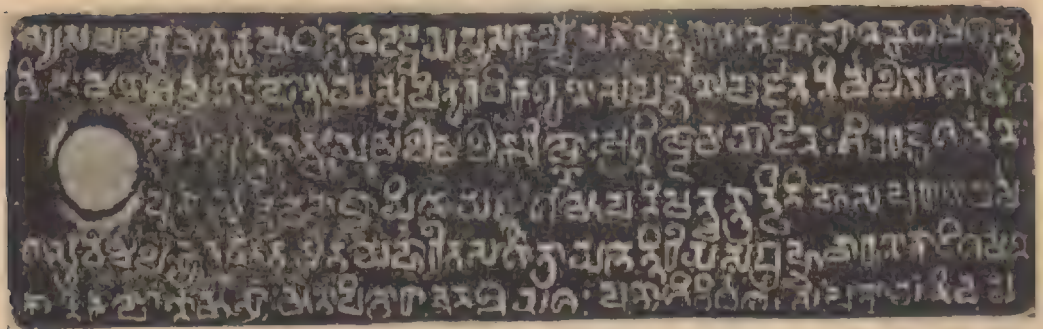
౩. యగిరినిఖరోచితక్షితిఃస్వహిమదీధిశో సకలజగదాత్మి [౯*] హరికర్మణా

౪. శ్రీశీతి[౯*] నమఃణా ప్రియసప్తా శతలాక్షానైశ్చైవ సకలజగద్దనో(?) నయ
 నాన

౫. ప్ద(స)కరస్య స్వయావలావగ్యావజాతమకరధ్వజస్య మకరధ్వజాహవామ్నః శ్రీమ
 దైదంయుగీన

౬. విష్ణోః విమలహృదయసమహారాజస్య ప్రియతనయః ప్రవళకమానోదయస్తతాహ
 సనతనమ

1. నాదగతమన్న శేకులసమసరించి.
2. 'యగిరినిఖరోచిత' నాం అని శాసనము చెక్కినవాఁడు వ్రాయబోయినపుడు ఎవరైనా దివ్య పు కొండెము వంటిదొ
 నాఁడు. కాని పూర్తిగ 'పి' వ్రాయలేదు.
3. సగజ్జన (?) అని.
4. విష్ణువర్ధకనోఅని యువవలెను

౧౩. శ్యా సునక్రమానుక్రమాభిరేకదవ్యయశ్యా సకల్యోఽమి త్పరా సకమానానేత
భవమశాస్త్రే

౧౮. నికర మణిమూలలో హక్రయ స్వప్రసంగభక్త సుఖముః సహాపాత్రవిమలము

౧౩. పే.రా. ఉత్తరలో స్వయం మల్లమలంకరిష్టాః లక్ష్మీష్టా మనగానాః విజయక్రతావః ౧౩

౧౬. పుత్రయః ద్వివేదాభ్యామివ యోగమోఽనియన్త్యైవైతద్వేదః పురాణోఽపి

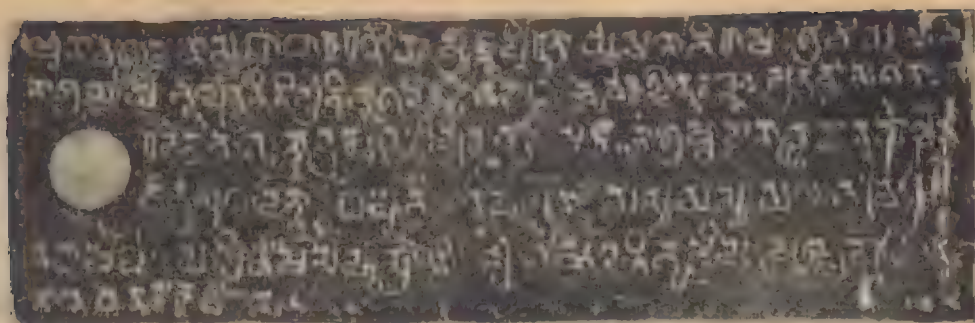
२. శాస్త్రవిమర్శకృతవిశేషమతము హానీతపదోత్పాదకము పరిశీలనము పూర్వము 10

రాతిరమణ

౧౦. కాత్మేశవేదమునాన్యో[॥] మాతాపితృ[॥] చాత్మసశ్చ[॥] యశోపుత్రా[॥] విభజ్-[॥] ౧౧. సంగ్రహో[॥] యం నిమగ్

7. శ్రీమంతుడు మును 'విని' అని వ్రాసి పిదప విదాన అని వ్రేద్దను.
8. శ్రీమంతుడు శిష్యాబాస అని వ్రాసి పిదప శిష్యాబాస వ్రేద్దను.
9. 'సంపద్యతోపార్జితి' అని చదువవలెను.
10. 'బ్రహ్మచారిణే' అని చదువవలెను.
11. పాణామాస్యామ్ - అని.
12. 'ప్రత్యాభివృద్ధయే' - అని.
13. సంప్రదత్తోయం - అని.

మొదటి ప్రశ్న : మొదటి ప్రశ్న

రామ: శ్రీచీయమా[యకస్సుజి*]

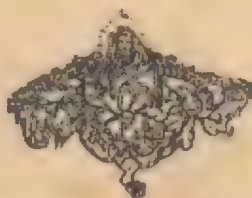
అం. నా యాయం [*] భూవ్యోస్త్రివిభాగదత్తే [వేదాబి] స్వతః కర్మా ర్హాః ॥
 [*] అత్ర వ్యాసగీతః ॥* స్వపత్యం ॥

౧౧. రవతాంవా యత్నాద్రక్త యధిశ్చిర [1*] [మహీ మ] సీమతాంశ్రేష్ఠ
దానా శ్రేష్ఠోయోనుసాహస [మ] బహు*

౧౨. భిక్ష్యో సుధాదత్తౌ బహుభిశ్చానునాలితౌ [*] యస్యైవస్యైవధా¹⁵భామి
[పద్యభాగము]

93. తదా¹⁶ [1*] పట్టి ఎను నహస్రాణి వ్యస= ¹⁷మోదతి భూమిదః [1*]
 ఆత్మైశ్చ చాను [మృత్యు*]

७४. एकैश्वर्यं नमो नमो [३]

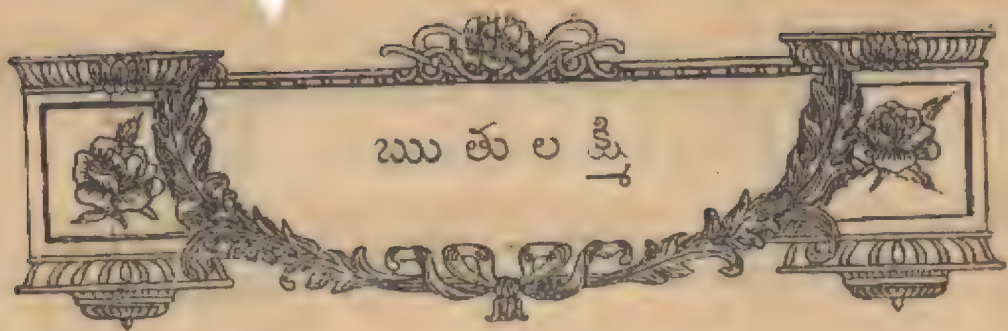

14. 'కలా నగజ్జః'—అని చిరువవలెను.

15. యదా - అని.

16. ఫలమ్ - అని.

17. స్వరూ - అని

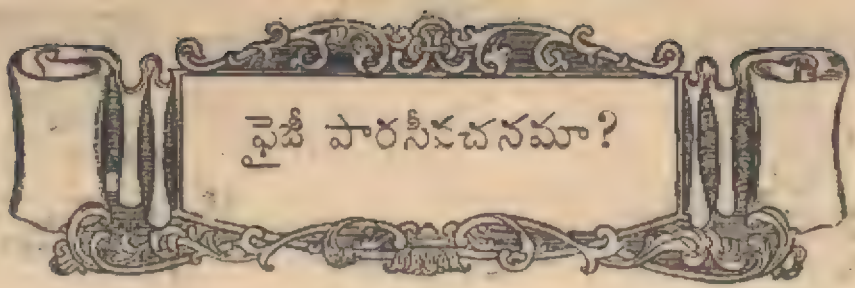

మిద్దింటి నరసింహమూర్తి గారు [కవితానికేతనము]

లోలకరి మబ్బలు తొంగలి తెప్ప
తెరిచి లోకములెల్ల తేరి చూడంగ
మొలుపుల కాంతులు మెయి నిండికొనగ
మేఘుని కన్నీరు మేర లేకున్న
భూదేవి దేహంబు పొంగి పొరలుచు
పులకరించినయట్లు మొలకలు దోచె.
పచ్చిక బయళ్లు ఫలపుష్ప తతులు
భూదేవి తేజమ్ము ప్రొగువెట్టంగ
సఖుడొడ్డు కన్నీట స్నానంబు జేసి
పచ్చిక బయళ్ల బట్టలుగట్టి
కలువరేకులు తన కనుదమ్ము లొప్ప
లియ్యని మందార తిలకమ్ము దిద్ది
లేపల్లవంబులతో పాదములకు
శతపత్ర రజమును జక్కగ బూసి
సాగసైన కలువల తొంగరులు దిద్ది
తేటైన నన్యంపు బీటపై నుండి
పారిజాతంబులు పై బోసికొంచు
చిగునవ్వు మోమున చిగురు వెట్టంగ
మోహంపు జూపుల మోహిసి దేవి
లంతరిక్షమునుండి ఆవనికి తీవి
లోకంబులను తన లోగొంచు చూచు.

నేరేడు ఫలియించి నీలాలు గురియు
పండిన జాములు బహుమతు లిచ్చు
కనువిచ్చి నీరలు కానుక లంపు
ఫలియించి బుడమలు పరిమళ మిచ్చు
పూచి జనుము తల యూచుచు నుండు
చెముడు కాకులు చేరి శ్రుతి స్థానంబు
జాముల మెనవెడి రామచిలుకలు
గోరువంకలు నింపు గొలుపగానూయు
నీలకంఠ రవంబు నిగిని ముట్టు
కొమ్ముల గట్టల గూలంగనేయు
నాబోతు ఊకెలు నాకాశమంటు
ఓంకార నాదంబు లొక్కట మ్రోగు
వేణువు చేబట్టు వెట్టి గొల్లండు
పసిరిగ మేసెడి పశువుల మంద
బీడున తిరిగడి పిటికి మృగములు
నెమరు వేయుట మాని నీవంక జూచు
మొలువెట్టి తల్లులదరిజేరు లేగ
లాశ్చర్యమందుచు నట్టె నిలచియు
నానంద సాగర మందున దేలి
చూచు మమబిస చోద్యంబు తోడ

డిమర్ అలిషా కవిగారు

న్యస్త్రీక్రమమునకు వైద్యము "భారత" పత్రిక (సం. ౨, సంచిక ౪)లో ౧౧౨ వ పేజీ భారతీయ చిత్రము "శైలి" కృత్ గాని రామానుజమునిచే దీర్చితిమి అనిచేసి దానివలన సువర్ణ వికాశమైన పురుషుని పారసీకీయల వలన ముగిసి గలదు. అది వేదీకరించ తెలుగుదేశితో వ్రాసినాని ప్రతిపదార్థమును వివరించితిని.

ఇది రామాయణవిషయము గాదు. భారతము నకు సంబంధించినది "శైలి" కృతము కాదు. వైదీ, పానీలో రామాయణ భారతములు, హద్దవి వైచిత్ర్యము మున్నగు సంస్కృతిగ్రంథము లెన్నియో వ్యాకాశ్యములుగా వ్రాసెనుగాని విషయములో తప్పులేదు. ఇది "బహుశా" అగ్నిరాష్ట్రానియన వచించెనేమోకాని చిత్రవిషయమునకును ఈలిపియందలి విషయమునకును సంబంధ మంతగా నగు సదిదు. అయినను వివాదముల కావిషయమువిడిచి దానిని తెలియించుచున్నాడను.

గాదాబా=అమలవారి

ఇంద్రాబ బెహిక్తరా=ఇంద్రుడు స్వర్గమునుండి

దర్, కారవాయుజ్జరిక=జలారు బట్టలచే నలంకృతులగు కారవుల మధ్య

హజర్ సాత్తి = ప్రతిష్ఠితమై

౨, కిమకోరా=శ్రీకృష్ణుని

గొనుకోదాద్=అర్ఘ్యమిచ్చును.

౨, గవాసెబుజ్జర్, ౨, షీర్ దార్=పాలనిచ్చే పెద్ద

ఆవులు

అజ్, గల్లహారా, ఖుద్, బరా మదా=తిమ మధున నుండి బయలుదేరివచ్చినవి.

పన, కిమకో, ఆరచకో=తరువారి కృష్ణులు వచ్చి వారు.

౨, షీర్ ఖుద్=మఱియు తమపాలను-

గోనపకోదాదస్త=(అర్ఘ్యము) సమర్పించినవి-

౨, అజ్ హాఖుయ్ బు జర్గ=పెద్దగొమ్మలు(గలవృక్షములు)

౩, దర్, నవాహియ్ ఆకో=ఆపర్యతప్రాంతములయందు

బూదస్త=కలవు.

అబెరవాగస్త=నీళ్లు (దాహము) అయినవి. (౨ మును)

ఒకిమకో=కృష్ణులు

౩, ఆ, అబెషీర్=ఆ (ఆవుల) పాలనే నీళ్లుగా గప్పకర్త= అర్ఘ్యమిచ్చివాడు (అనగాదాహాపూరించెనని అర్థము)

౨, ఆ, బెహిక్తి=మఱియు, స్వర్గ మునుండి

దేవతా హా గుల్ఫుహన్ దన్=దేవతలు పుష్పవృక్షములిసిరి.

౨ నఖ్ఖార్ హా=భరిని వాదములు నవాఖ్ రిక్=చేసిరి.

దర్ కేసరా=కేసరలమధ్య సనాగుత్తస్త=స్తోత్రముచేసిరి.

౨, అలిరాఫె ఆలం=ప్రజలమట్టు

౨, దరియాయ్ అమాకో=ప్రవహించునది

౨, దరిఖ్తానె జంగల్=అరణ్యకఫలవృక్షములు

2. ౨, బోవ్ దిమయూర్=జంతు విహంగసంతానములు ఖుమ్ హాకోగస్తకో=సంతాన హాతిశయమున సంధిరించినవి (సంచలించినవి)

బి, బాబ్=అటుతరువారి

ఇందర్=ఇంద్రుడు

బి, కిమి=మిమిమిమి (ఇంద్రుని కిమిమిమి)

క=ఏమనియనిన

అబ్, అమరసె, మా=మేమువిచ్చటచేత

మమా=మీరు

బాదమ మదేన్=పాద్రామాజ్యవంతులు కాగలరు.

బి, ఇంద్రమాన దీర్కదారేం=మేము రెండవమిచ్చ

పము ఉంచుచున్నాము; అనగా చేయుచున్నాము.

కే బాద్=సర్వము

కిననరా=కంఠము

కేసిరా=కేసిని

విరాసలే వియార్ రా=పాద్రామాజ్యమునుండి

దెకేన్=తీసివేయుము.

బాదమ హె రూయెజమిక్=విశ్వవపంద చక్ర

వర్తలు (అనువారు)

కేకుసేన్=పరాజ్యములై పోవుదురు.

బి, పిసర్ అమాఖుర్ రా=మీ పేనమామ మమా

గుండు

క అర్జకావాన్=ఏ అర్జముందైతే కలదో

కారా=అతనిని

వలూద మకదా నాదేన్=నా తనవుగా భావించుము.

చుము.

బయా, మిహర్మాకావచేన్=అతనిపై దయగల

వాడవునుము.

క, ఊ=ఎందుచేతనంటే, యాతడు

బఖున్వలెమమా=మీ (రోట్పట్టు) బలమువలన

ఖిన్ మున్ వాయె ఖూన్=మంచి పరిచర్యలను

బజాయె ఖూహన్ ఆవుర్ ద=చేయుటకు

చాలినవాడగును.

బఖున్వలెమమా=మీ (సహాయము) బలమువలన

జంగ భారతారా=భారతయుద్ధము

ఖూహ్ ఖూహ్ కర్దా=బాగుగ చేయుగలడు.

బి మమా=నుజియుమీరు

బి, ఇత్తిఫాకె, ఆ, అర్జక=అర్జముని మైత్రులన

రాజహాయెలు జర్గా=పెద్దపెద్దరాజులు

ఖూహ్. కుత్త=సంహరింపగలరు.

బి, మాక్. కేమ. సమాం నేతా=నేను సమస్త

కేసితా సమస్త మన

దర్, కేసరా=కేసరులమధ్య (నింది)

సుఫూబాదంక=నేనుచెప్పవది యేమనిన

అర్జక=పిసరెమక అస్త=అర్జముడు నాపుసుడు

బి, అజ్, పిక్కుకుంతి=అతడు (వాంఛన)కుంతి

ముతెబ్బున్ మదా అస్త=పుట్టి నాడు

రాజహారా ఖూహ్ కుత్త = అనేక రారాజులను

సంహరింపగలడు.

బి, జంగహాయె అజింఖూహ్ కర్ద=పెద్ద పెద్ద

యెద్దులులను చేయును.

అగర్ మమా=ఒక వేళమీరు

కారా=అతనికి

ఖున్వలెఖున్ ఖూహ్ దాన్=మీ కత్తిలందినహ

యము చేయునెడల (అనగా మీరు సహాయము చేసి

నవార పెద్ద పెద్ద రాజులను సంహరించును. అనిపెదానితో

అన్వయము)

సఖుకెమిక్=నామాటలు

దర్ దేవతహ=దేవతలమధ్య

రాసితఖూహ్ మున్=నిజముకాగలవు.

బి, అగర్. న=ఒక వేళ (కవు అర్జమునకుతోప్పడక)

పోయినయెడల

అజ్ దస్త. ఉ=అతనిచేత

హీత్ కార్, నఖూ హామన్=ఏపనియుకాశీరను

అర్జక=అర్జముడు

గర్ కమాక దారీ=బానిద్యయందు

నజీర్, నదారద్=అనుపమానుడు.

మగర్ మమా=కాని మీరు (ఒక్కరే)

సజీర్, ఊ. బామన్=అతనిని పోలగలరు.

బి, దర్ జంగపిరాదర్=ఆ, పోదరులయుద్ధ మధ్య

(అనగా భారతయుద్ధమునందు)

2, మురయో, ఈ=వానినీ (అన్యుని) రక్షకులు,
మున్నగు (అన్నిటి)

మహాసేన్=మీరై యున్నారు.

నిగాహానీయో. ఈ=అని అన్యుని, కాహా

మట

అనిగాహానీయో=వానిని రక్షించుట (అన్యుని)

వగా నాపంతుష్టై)

భావాన్=వర్తించుచున్నవాడు

2, ఈ. రా. మహా ము కతిని

బహుమతే=వాక్కునముగ (వన్నగా)

ఈ పదం=పన్నగించుము.

2, ఈరా=మహాము కమ్ము

బహుమతే=వాక్కునముగ

తపస్వీ=తపశులను=భావించవలెను.

2 అగర్ మహా=మహా సేన్ మీరు

నిగాహానీయో=అనిగాహానీయో=అన్యుని కాహా

జేయెదల

మహాం=మహామున్ను

నక్=దీక్షించి=అతని సమీపమునకు

సభాసాన్ ఆచార్య=రా సేను.

2, కావతి=నిరువారి

అ, అర్థా= ఆ యర్థముడు

2, అర్థం=ఆ యర్థముడు.

2, పిసరె అయ్య మహా ప్రసాద మేనమామకుడు

నా. మహా=మీరై

భావాన్ మాత్రం=ఈ పదమును

మహా గాం=ప్రతికేతను (మహా)

మహామీరు

కనన్ రా=కందుని

భావాన్ కుత్త=పంపివేయగలగు.

కమాం, రాజసరయో=మీరై

(ప్రపంచము.

మహా మహాభావాన్=మీరై క్రొధన పంతుష్టై పోవుదును.

2, అ, అర్థా=ఆ యర్థము

2, మహా సేను=మీరై క్రొధన పంతుష్టై పోవుదును)

అ-మహాం=మీరై

భావాన్ కుత్త=పంపివేయగలగు.

అగర్ మహా=మహా సేన్ మీరు

మీరు)

మహా, 2, ఈ రా=మహా సేను

అ, అర్థా మీరై=మీరై క్రొధన పంతుష్టై

అర్థా అర్థా=అర్థముపై (నీతి)

మహా గాం=మహా సేను

యును.

2, ఈ సభాసాన్=ఈ సభాసాన్

ఇందర్ రుక్=ఇంద్రుడు

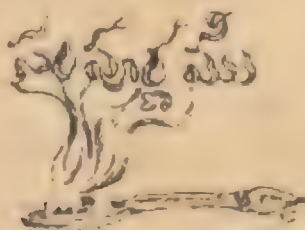
2, కిమ మహా=మహా సేను

అని ముగించబడినది. కొన్ని పదార్థములగు

కా లేదు. పైని ఒకటి కెందునదములు ఈ వారి శ్రీకృ

ష్ణునిచాల్చుమున జరిగిన కంపము. ఇదియెల్ల సమర్థనీయ

ములూ, ఈ సభాసాన్ యున్నది.

స్వామూర్తి వేసా రామకం గారు

క్రీస్తుశకమునకు అంధ్రరాజులలో నొకరినొకటి పల్లవులతో సంబంధ ముండిననుండవచ్చును. అంధ్రరాజ్య ముంతరించినపెటలనే అధికారమునకువచ్చినవారు పల్లవులు. అంధ్రదేశమునఁ బరిపాలించిన పల్లవరాజుల సంఖ్యను తారక్రమమునుసంక్షిప్తకరముగ నిఘంటువుచాలకత్తము. మనకు దొరకిన పల్లవ శాసనముల కొకదానికొకటి సంబంధము కనఁబడదు. అవి యిక్కడ నొకటి, అక్కడ నొకటి, పెదజమ్మిపట్టగ దొరకినవి. వాటినిను సరించి సరిమైన చారిత్రకవంశావతారమును నిర్మించుటకు ఏలులేకుండ అనుకు కలియకుండ నున్నది. (పల్లవులవంశోత్పత్తిక్రమమును గుఱించి స్పష్టముగ మన కెమియుఁ జెలియరాదు. పల్లవనామమును గుఱించియు, వారి వంశోత్పత్తి క్రమమును గుఱించియు పెక్కు సిద్ధాంతములు కలవు. అందులను నిష్పాదుచేయఁగలిగినది వారిశాసనములపట్టిక విచ్చుటయే.

౧. పల్లవయువమహారాజు శివస్కందవర్మయొక్క వ్రాసిన శాసనము. (ఇది యిస్పాను మద్రాసు మ్యూజియములోఁ గలదు.) ఇది మాత్రమే పూర్వము పాలించుచుండిన మహారాజుయొక్క పదవపరిపాలన సంవత్సరమున కాంచీపురమునుండి యొసంగఁబడినది.

ఎ. ఇం. ౬. పు. ౮౪; కీల్. ప. నెం. ౬౧౭; ల. లూ. నెం. ౧౨౦౫; భాష- ప్రాకృతము.

౨. పల్లవధర్మ మహారాజాధిరాజ శివస్కందవర్మయొక్క ఎనిమిదవ పరిపాలన సంవత్సరమున నొసంగఁబడిన హిరిహస్థతి శాసనము. ఇది కాంచీపురమునుండి యొసంగఁబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౧. పు. ౨. ౯. ౪౭౯; ఎ. ఇం. సం. ౨. పు ౪౮౩, ౪౮౫; ఎ. ఇం. సం. ౬, పు ౮౮; కీల్. ప. నెం ౬౧౮; ల. లూ. నెం ౧౨౦౦. భాష- ప్రాకృతము.

౩. బుద్ధ్యవకురుని తల్లియు, పల్లవయువ మహారాజు విజయబుద్ధవర్మ రాణియునగు చారుడేవియొక్క గుణపదేనయ్య (గుంటూరు జిల్లా) శాసనము. (ఇది యిస్పాను బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్నది.) ఇది మహారాజు విజయస్కందవర్మ పరిపాలనములోనిది. ఇం. సం. ౯. పు ౧౦౦; సం ౫. పు ౧౭౪; ఎ. ఇం. సం ౧. పు ౨; ఎ. ఇం. సం ౬. పు ౮౮; ఎ. ఇం. సం ౭, పు ౬౭, ౬౯; ఎ. ఇం. సం. ౮. పు ౧౪౩; కీల్. ప. నెం ౬౧౬; ల. లూ. నెం ౧౩౨౭; భాష- ప్రాకృతము, సంస్కృతము.

౪. బృహత్పలాయన గోత్రయందైన మహారాజు జయవర్మ కొండముది శాసనము.

(ఇప్పుడు బ్రిటీషు మ్యూజియములోనున్నది.) ఇది కూడూరినగరిమున విజయస్కంధా వాచుమునుండి యొసంగబడినది. ఇది వనవ సంవత్సరమున వ్రాయబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౬ పు. ౨౧౬; కీల్. ప. నెం. ౧౦౧౪; ల. లూ. నెం. ౧౩౨౮; భాష- ప్రాకృతము, సంస్కృతము (ఈ వైశాఖము అన్నియు బ్రాహ్మలిపిలో గలవు.)

(ఈ క్రింది శాసనములు సంస్కృతభాషను న్నవి; ఇవి బ్రాహ్మలిపిలో గాన ముముగాలుగ దక్షిణహిందూదేశ లిపిలో వ్రాయబడినవి.)

౧. కుమారవిష్ణువు చందలూరుశాసనము. ఈకుమారవిష్ణువు స్కందవర్మప్రభాత్మడు; కుమారవిష్ణువు ప్రాత్మడు; బుద్ధవిష్ణువు పుత్తడు. ఈ శాసనము శాంచీపురమునుండి యొసంగబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౮. పు. ౨౩౩.

౨. స్కందవర్మ ఒంగోడుశాసనము. ఇదిసంతరావూరువద్దవ్రాసినది. ఇది తామ్రపద్మము విజయస్కంధా వారమునుండి యొసంగబడినది. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౬., రెండవభాగము, పేరా ౩.

౩. పల్లవధర్మ యవమహారాజ విష్ణుగోపవర్మ ఉయ్యప్పల్లి శాసనము. ఈవిష్ణుగోపవర్మ మహారాజ స్కందవర్మ ప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజస్కందవర్మప్రభాత్మడు. ఇది మహారాజ సింహవర్మ యొక్క వరుస కంఠవ విజయరాజ్యసంవత్సరమునాటిది. పాల్కూడనుండి యొసంగబడినది. ఇం. ఆం. సం. ౫. పు. ౫౧; కీల్. ప. నెం. ౬౧౯.

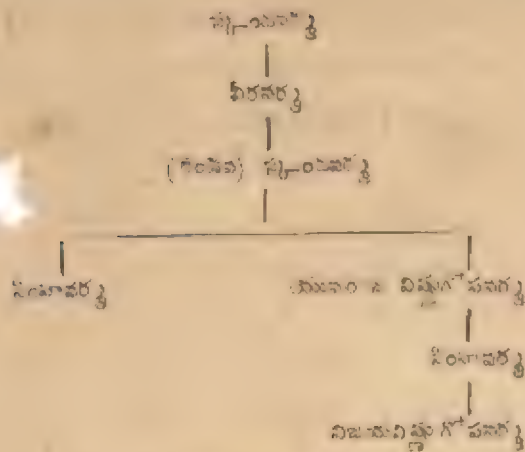
౪. పల్లవధర్మ మహారాజ సింహవర్మ ఒంగోడుశాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజ విష్ణుగోపునిప్రభాత్మడు; మహారాజస్కందవర్మప్రభాత్మడు. మహారాజవీరవర్మ ప్రభాత్మడు. ... ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౬., రెండవ భాగము, పేరా ౪.

౫. పల్లవమహారాజ సింహవర్మ పికిర శాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజవిష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజ (సంకేత) స్కంధవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు. మహారాజునిండి అయినవిరాజ్య సంవత్సరముననొసంగబడినది. ఎ. ఇం. సం. ౮. పు. ౧౫౯.

౬. పల్లవధర్మ మహారాజ సింహవర్మ యొక్క ఎనిమిదవసంవత్సరపు మంగలూరు శాసనము. ఈసింహవర్మ యవమహారాజవిష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజ స్కందవర్మప్రభాత్మడు; మహారాజవీరవర్మప్రభాత్మడు. ఇది దననపురమునుండి యొసంగబడినది. ఇం. ఆం. సం. ౫. పు. ౧౫౫; కీల్. ప. నెం. ౬౨౦.

౭. విజయ విష్ణుగోపవర్మ చూరశాసనము. ఈవిష్ణుగోపవర్మ సింహవర్మకుమారుడు; మహారాజ విష్ణుగోపవర్మప్రభాత్మడు. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౪, రెండవభాగము; పేరా ౧.

పైనిచ్చిన ౩, ౫, ౬, ౭ నెంబరుశాసనములవలన ఈ క్రింది మహారాజతారక్రమమును నిర్ణయింపవచ్చును:

౧. సింహవర్ష మహారాజు వీరవర్షవర్షాన్ని పోషించి వర్షిశాసనము (ఒక్క శతాబ్దము) ఇచ్చి యిష్టము ప్రీతిపూర్వకముగా ముద్రా నున్నది.) వనపర్వతమునండి యొసంగిబడి నది. ఎ. ఇం. సం. ౧. పుట ౩౯౭; కీల్. ప. ౭౦. ౬౨౭.

౨. పెనుకొండశాసనము. ఇందు సింహవర్షయు, స్కందవర్షయు శేర్మోనాబడి యున్నారు. ఎ. పి. రిపో. ౧౯౧౪, రెండవ భాగము, పేరా ౪.

౩. సింహవర్షయొక్క అమరావతి స్తంభశాసనము—సా. ఇం. ఇ. సం. ౧. పు. ౨౫; కీల్. ప. నెం. ౬౪౧; ఎ. ఇం. సం. ౧౦. పు. ౪౩, ౪౪.

౪. గుంటూరు జిల్లాలో దొరకిన శాసనము. ఇది పూర్వము సర్ వాల్టర్ ఇలియట్ వద్దనుండెడిది. (ఇప్పుడది బ్రిటీషు మ్యూజియములోగలదు.) ఇది రాజా అత్తివర్షిశాసనము. ఈతెను అనందఋషివంశస్తంభపుడగు కందారరాజు వంశమున జనియించినవాడు. ఇం. అం. సం. ౧. పు. ౧౦౨; కీల్. ప. నెం. ౧౦౧౫.

౧౨. మహారాజాధిరాజ సముద్రగుప్తుని అంహాబాను జయ స్తంభశాసనము. ఈ సముద్రగుప్తుడు క్రీస్తుశకము ౩౩౮-వ సంవత్సరప్రాంతమున పిష్టపురమహేంద్రుని, గిరికొన్నార స్వామివర్షుని, నేనింపబడిదామన్నను కాంచీ విష్ణుగోపుని, అనముక్తపు నీలరాజును, కేంగి హత్తివర్షును, పాలక్క-గుద్ద సేనుని, ఇంకను కే. గా. భములోని యితరరాజులు నందఱిని కారాబద్ధులంగావించి పిదప విడిచిపెట్టెను. గుప్తశాసనములు, పు. ౬. కీల్. ప. (ఉత్తరదేశ శాసనములు) (ఎ. ఇం. సం. ౫. నెం. ౫౦౯.)

౧౩. ఒకానొక రవికర్తి జినేంద్రాలయమును గట్టించినట్లు చెప్పు అమృతాశాసనము. ఇది కోనలయతోను, కాళింగులతోను పోరాడి, పిష్టపురమును స్వాధీనముచేసి కన్నుల (కొన్నానానాను) వద్ద యుద్ధముచేసి కాంచీపురపల్లవుల నొడించిన పశ్చిమచాళుక్య రాజున పులికేరి సత్యాశ్రయుని పరిపాలన కాలములోనిది. క. ౫౫౬, ఎ. ఇం. సం. ౬. పు. ౪.

౧౪. పల్లవ (నరసిం) హ విష్ణువు అనగా మొదటి నరసింహుని కాలమునాటి బాదామి (బాంబాయిరాజధానిలోని బెల్గాం మండలమునందలి ఇప్పటి వాతాపిపురిము) శిలాశాసనము. ఇం. అం. సం. ౯. పు. ౧౦౦, కీల్. ప. నెం. ౬౨౭.

తరువాతి పల్లవులకు అంధ్ర దేశముతో సంబంధమున్నట్లు కన్పిండు.

పల్లవనామమును గుఱించినట్టియు పల్లవ
వంశోత్పత్తి కమమునుగుఱించినట్టియు ఉహ
లకు కీ. శే. వి. వెంకయ్య గారు ఆర్కియ
లాజికల్ సర్వేయింగు-1902 వ సంవత్స
రపు సేదీకకువ్రాసిన వ్యాసముచూడవగును.

సంకేతాక్షరములకు వివరణము

ఎ. ఇం.—ఎసి గొప్పిచా ఇండియా.
కీల్. ప. నెం.—కీల్ హార్న్ వడిగింపిందూడేనె

శాసనములు పెట్టికలోని నెంబరు(ఎ. ఇం. సం. 2)
అ. బూ. నెం.—ఆప్పెండిన్ను బూడన్న నెం
బరు (ఎ. ఇం. సం. ౧౦)
ఇం. అం.—ఇండియన్ అండ్ క్వీస్
ఎఫ్. డి. బి.—ఎంగ్లాండ్ రివ్యూ
సా. ఇం. ఇ. ఇ.—సాల్ ఇండియన్ ఇ. ఇ.
స్క్రిప్చురసు.
నెం.—నెంపుటము.
పు.—పుట.

నే నె!

కంచర్ల బసవ కొటిలింగము గారు

జైన మహా లయంబులు, బాలి, నీలి
మల్లిమంబులు, బుధగు, మిల్లిములు లేని
మహాత్మ మగు, శిష్యు, కాల కిష్యములు లేని
మచ్చి నానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె ?
గీ. సరసి, కర్మార్థ, కామ, మోక్షములు లేని
యవల గుళు, దుళు, పాప, పుణ్యములు లేని
నామ, దూప, క్రియా, ముఖంబు లేని
విష్ణుగూనంద మూర్తియో సాక్షి నేనె ?
గీ. శ్రుతులు, శ్రుత్వంతములుఁ గూడఁ జూపించి
యజ్ఞమంద్రె వీధిలోచే నరయరాని
జనసాక్షి క్రియాకే సాధ్యపదం
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె ?
గీ. మోగముద్రల శేషములు తెగ్గములకు
స్వాపసంధ్యా ద్వైతస్థావరములకు
శుష్కవేదాంత, తార్కిక మూర్తిములకు
మకరముం గాని యాపరంత్యోగి నేనె!

గీ. పంచవింశతి తే శ్రీ శ్రీ భావములు లేని
మహామంబుల, మహాకోశములు, లేని
మహామహాచక్ర, జప, జంగమంబుగాని
విష్ణుశాము ముఖంబు మహామంబు నేనె ?
గీ. శ్రుతు మహిమ వీజులంబులు లేని
బంధమోక్ష వికల్పముల విషయరాని
బాధ్య, బాధక, బాధామధ్యము, లేని
మహామంబు మూర్తియో సాక్షి నేనె ?
గీ. ఆక్షరంబుల కంచలయక్షుగుండు
కక్షలనురాని బాధక కక్షమండు
స్వై, పరపక్ష చిత్ర విచిత్ర, శూన్య
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె ?
గీ. పలుకఁ, బల్లంగఁ, నాడంగఁ, నలంపఁ, బసక
గూడనిభాషాంతరములు యలకు పెట్టి
నాన, నీందు, కళాత్మక భేద రహిత
పచ్చిదానంద మూర్తియో సాక్షి నేనె ?

గీ. ఉండెనో? లేనో? యుండినవొండో? లేందో?
జ్ఞానమో? విజ్ఞానమో? జడమో? సత్యో?
యంకమో? యెటువో? యింక శంకవిదని
యెచుల పరిపూర్ణ కుద్ధ బుద్ధాత్మ సేన!

గీ. పెఱుగ, కఱుగక, రఱుగక, కఱుగరాక
నినక, చూడక, చేయక, వికృతిలేక
కడల మెడలక, కత్తిచే కట్టు వడక
చెలగు సచ్చిత్తుభాత్ముడౌ శివుడ సేన!

గీ. దేశకాలవస్తువులచే దుగనివాడ
దేహములు మహాత్మి పై నానె దుగనివాడ
లలి నవస్థాత్రయ సాక్షి నై యలరువాడ
చిన్మయానందమూర్తి నై చెలగువాడ.

గీ. మరల సత్త్వప్రధానమా మాయఁగూడి
నరని తేవేత్వరాశ్యల సగుణమునకు
సకలసచరాచరములకు జనక మైన
నిరతికయ సౌఖ్యమూర్తిని సేన కుమ్ము!

గీ. లేదు నాశమి యని సేన లేక పోన
సేనుగాని దీజగమున లేన లేదు
జగములే సేను నాయందె జగములుండు
నలివిచ్చిరెంబు! నానై జ మరయఁడరమె!

గీ. సకల సచరాచరప్రపంచంబు నిలయ
భావమంది నిద్రించెడు పట్టు నందు
నిండి నిదిశీకృతంబయి నిభిలమందు
నిలచు నిశ్చల తత్త్వంబు సేన కుమ్ము!

గీ. సర్వమును నావశంబయి జరుగుమందు
సేను దేనికి వసుడనుగాను నిజము

అభిలభూత జాలమున కే నాశ్రయంబు
సేనోరుల యాశ్రయంబున లేను కుమ్ము!

గీ. మున్ను ననుఁగాంచ వార్యులెన్నెన్ని గతుల
వెతలబడి; రిప్పటికిఁగూడఁ జవకుమంద్ర
వెదకఁగల రింక, వంతయు విలయ కాని
యెఱుంగవచ్చునె నాతత్త్వమెన్న దైన!

గీ. ఏమతంబును, నాతత్త్వమెఱుంగ లేదు
ఏమహర్నియు నానై జ మెఱుంగ లేదు
యెఱుంగలవార మనిచెప్పు పెఱుకలేదు
నెఱుక పఱచుటె, కాని నన్నెఱిగి కాదు.

గీ. సందిరలు నన్ను గనుఁగొనఁబాల మనుచు
“సేనీశేతి” వాక్యంబులొక నానె
“భారీ భారీ” వాక్యంబులబ్రహ్మ మైన
నన్ను రూపింప నా కుద్దియున్న జగతి!

గీ. అణువుకంటెను చిన్న, మహత్తుకంటె
నధికమై యుండు, భౌతికాధ్యాత్మికరీత
సకలజుడోద్భవాండ సంచయము, నాదు
పదరజోలేకమున, కోటిభాగ ములనె!

గీ. లూత గర్భాన, రంకువు భారీ; జగము
లగఁగెనులంగ నాయందె యవారిరించి
పుండిచేఁ రిప్పబడిన రంపంబు పగిది
విశ్వమంతయు నాయందె విక్రమింపు.

గీ. మాగ్యమకముఖ భక్తిపిర్మలపదంబు
క్రైస్తవవాది విశిష్ట విరాట్పదంబు
ప్రభుక హున్యత్వ బుద్ధనిర్వాణ పదము
హైందవాద్యయ మాల నూత్రాత్మకేన!

హంక టే శ్వర వచ నములు

శ్రీ వేంకటేశీ దేవా! నాదేహంబు మీ
 మోక్షకే నిత్యనివాసంబు; నాజ్ఞానవిజ్ఞానం
 బులు మీయభయపాశ్చర్యంబులు నీవంబులు
 నామృతంబులమాయూర్పులు మీయభయ
 లంబులైతి నొలువట్టుబాలు; నామనోరాగింబు
 మీకు శాస్త్రకావినలున; మీకు మొక్కి-
 నేర్పిన చేతంబు రెండున్ను మదిరసంబు
 బులు; నాభక్తిమీ మీకు నింపనంబు; నా
 మేహంబుమీమనపులకలు మీకు గుడులుగ్రచ్చి
 యర్పించిన పూదండంబు; నేమిమ్ము నుతియుం
 చిన నుతులయక్షరరవంబులు మీకు భేరి
 భాంకారఘంటానివాదంబులు; నాపుణ్య పరి
 పాకంబులు మీకు వైకృత్య తాంబూలా
 రులు; మనోబునిత్యనేవానయనిరీక్షిం
 బులు మీకు పర్యాగంబులు నెలువైన భల్లు
 పుమంగు; నాపాత్తిగ్గనగుణంబు మీకు గూడ
 పరిమళంబు; నీవు చేపూడవు; నేనర్చకుండను.

జయశయ; కివాహునబలుకు శుభమస్తు; సీ
రివాంబలుకు శ్రీమంబుగోరెన; సీకన్య
గుణబలుకు పరంతా వాక్యమిదియగు; సీ
బలుకు శోభనమనరావత్తయెనగెనలయు;
సీదేవులకు మంగళమహాశ్రీయగు; సీమహీ
మకు నవతపెదిధార్మ్యము; సీభజాబలు
కు పరిమితస్తోత్రము; సీచక్రవర్తివంశబలకు
హృదయ; సీయశాంతకు శివలయ; సీశ్రీ
మత్స్యకు భాదీవిహ్నంబులకు పరిత
వాసన. సీపాదంబులకు సాష్టాంగ సమన్యా
దాచనన. ఏమిదిమత్తెలు పరివనంబివా?
నానిగుయగెంబుగిచ్చింబలు, పరివనంబువులు
పరిణామంబులు, కిమిది నాదదెవతెలు
కులు, సీమంబులగుప్రసాద శుభంబులను
మలెమేలు సమామ శ్రీ మేన తీర్వరా! ౩

అయ్యోమమగాతీ! నిన్ను నెవరి నెవరి
 కనిమోము? ఏమెంతవారిము? మీసుద్దులు
 పెద్దలు నడిగి వైకుంఠవాసుని వనంగా నీయగా
 రుకొనితిమి. నిన్ను వాసుదేవ వారాయణ
 నామాలలవిది మీ వే రుకొనితిమి. నీలమేను
 త్యామూనిశంబులు గలుగంగా మీనన్దిం బె
 టింగితిమి. శ్రీనన్నకృష్ణాభిచిహ్నంబులు
 చూచి మీగుణు లుజ్జిగితిమి. శేషచింత
 నివాంబుకడ మీకోత్రం బెటంగితిమి. పుం
 షాత్తమభ్యాసితరే మీవాంఛు బెటంగితిమి.
 నేమనాకవిసోదల చచ్చుగా మీనంబు క
 టిగితిమి. మత్స్యకూర్మ సరాపా నాదంబు
 నాదాద్యతాంబులుమి మీపుష్ప వెటం
 గితిమి. నీకు ముక్తావము. అన్నంట నని
 వనని నిన్నుగొలిచితిమి. ఇంక ఏమహిమ
 లంగని యావెనము. నమోనమ శ్రీ శేష
 టేశ్వరా!

3

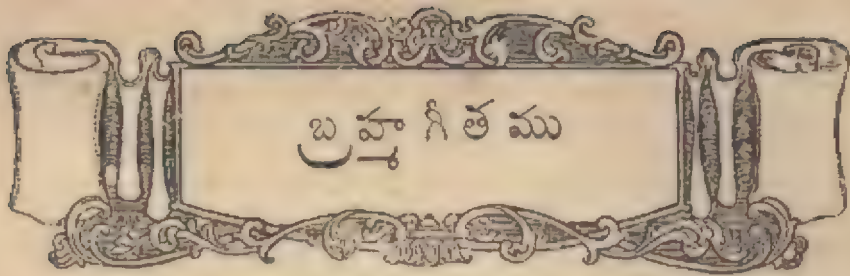
శ్రీరాధికయనా! కమలంబులు మీసృష్టిని
 కెమలచూరణయట్లు నాహ్లాదకవర్మలు
 రవిమంజరి మగ్ధవైక్లిమై నీ కెదురుచూచు
 చున్నది. మయూరంబులు మేఘాగమనం
 బునకుం కెలుగినట్లు నా మనోమయూరంబు
 నీలమేఘవర్షింపజేస నీ తిలకమెను నలుచి యా
 నందించుచున్నది. మత్స్యపుంజులు స్వాతి
 చినుకలకు నోరు కట్టినట్లు నానదనకుక్తి
 మీరకటంబునకు వికసించుచున్నది. వర్షం
 బులు గానంబులుగారి వాక్కి నడగి లెత్తి
 యోగినట్లు నావీరులు నీ కళల నాలకించు

చున్నవి. నీవు పరాశ్రవమూర్తివి. కేను
 ప్రకృతికంబంధంబులైన యంగంబులు ధరి
 మూచినవాడ అదియ్యుగూడు నననలగు.
 అప్రకృతికి నీవు ప్రత్యక్షమవు. ఈచుట్టజీవము
 భక్తికలుగంగా నీ దీనికి ననురాగములగలిగి
 యున్నది. కన్నులుగిరున్న గమపేయంబు
 సంప్రతాపము. ఇందియకాని మిమ్మునెఱుంగి
 నీ మొత్తటివారము. నా యూర విన్నవించితి
 నిందియకాని నిన్ను నే గక్కసించినవాడం
 గానుమీ నమోనమ శ్రీ శేష టేశ్వరా!

దామోదరా! నకలకంబులు మీకోతే
 టతే నూడితి. నకల తిరుమొలు విక్రహా
 బులు మీమూర్తియందే నేవించితి. నకల
 దానంబులు మీకు నొకకాసు కానుకపెట్టిన
 యందే కలియించె. విహితయజ్ఞాదకర్మంబులు
 మీకైకకర్మంబున నీటిచ్చితి. జనంబుల్ని మీ
 తిరుమంత్రమున జపించితి. వేదపాఠంబులు
 మీనందే ద్విమందు యభ్యసించితి. తపములు
 వైష్ణవాచారములభించె. నిక కేమిటం గడమ
 లేదు. నాహ్లాదయజ్ఞమంబున నీవున్నాచివు.
 నామనంబు శోధింపబడిదు. నాకంపైన
 టంబంబునకు నట్టుగా గొనరాదు. భంజారంబు
 నంబడిన లెక్కకుం బదులు చాడిచ్చుంబని
 లేదు. అతి నీ సముద్రలు ధరించినవాడ.
 నేనీహమ్మయినవాడ నగుటకేసి, నేదోపం
 బులు మమ్ము బైకొనకుండుటకేసి, నీకింకనే
 నమోనమ శ్రీ శేష టేశ్వరా!

౫

చేపూరు సింహాచలము గారు

(సంపుటము ౧, పంక్తి ౯ తరువాయి)

“భూతలందును నేనెల పుట్టినానా?
ఏదెందు పుట్టించె నిట్లు నన్ను ననియందు?
జగదమనోభలు లేకుంట సాధ్యమగునె?”
అనుచు గురుజేరి ప్రశ్నించ నాదరమున
“అడుగొడగని రహస్యార్థ మడిగి తీవు
దీనిమర్మము మనుజుడు తెలియ లేక
దూఱి మొదవగా బ్రహ్మను దూఱుచుండు
సాఖ్య మొదవగాఁ దనయత్న సఫలమనుచు
గాని తనరాకపోకకుఁ గారణంబు
కొంచెమేనియుఁ దావిచారించకుండు
స్వస్వరూపము నెఱిగెడి సాధనంబు
తపము గాకున్న వేటొందుదారి యగునె?
కాన నభ్యాసవశమున మానసమును
విరయసుఖములు వెనువెంట వెడలక
లక్ష్మీమందున సతము నిర్మింగవలయు
మనసు నిర్మిస విజ్ఞాన ముత్యములు
సంత సద్విచారిణియ నలవియగును.
కర్తయును గాఁకు భోక్తయున్ గాఁడు బ్రహ్మ
సాక్షిమాత్రంబయని శ్రుతి చాటుచుండు
బ్రహ్మ పుట్టించె మమ్మందఁ బలుకఁదగునె?
బ్రహ్మ పుట్టించె ననిమిడింబు కదెంత
సత్యమగునో విచారిణ నెలువలయు.

జోగులనువాఁడు జూచి త్రాగుబోను
వొంగుటకు వేడు పాంథులు త్రోవఁగాచి
గొంతుబంకులు లేకుండఁ గొట్టువాఁడు
కలఁడు, వానికిఁ బుత్రులు నలుపురుండి
రందు నిద్రలు దుర్మార్గులైరి వాఁడు
సుతులనందఱి నొకరితఁ జూచుఁగాని
హెచ్చుతగ్గుఁ జూచునా యెన్నఁజైన,
నమముగాఁ జూచుటకు నేమి నబలుగలదు?
బట్టపంబు పూజన వానినెట్లు
నాదరింతువో చెప్పమా” యనుచు యోగి
శిష్యునికొ జూచి ప్రశ్నించ శిష్యుఁడతఁ
“సామయివైన సుతులపైఁ బట్టపాత
ముందునే! తండ్రికిఁ జేమయుండుకున్న?
తండ్రి సుతులను బట్టపాతమనఁ జూడ
వాని దండ్రీయని పిలువఁ బాప మొదపు,
వాఁడు నిజముగా నల్లరు గొలురకును
దండ్రీగాఁజేమొ, వానితండ్రి జోగుఁడయిన
అనుచు బ్రమను దలచినామొ మనమె”
మందహాసంబుతోఁ జదానందయోగి
మనల బ్రహ్మచో పుట్టించె”ననిన మనము
బ్రహ్మపుత్రుల మనుటచే వాస్తవంబు,
బిడ్డలందఱి నొకరితఁ జేమజూచి
పెంచుచున్నారె డేవుడు పృథ్వీలోన?

“అన్నమోహన” యని విధి నటించు నొకఁడు,
 కృష్ణమృగమునకు నొకఁడు నొకఁడు,
 యువ నీడయేలేక గానిలు నొకఁడు,
 చూచుచున్నాఁడు కృష్ణుడు కుహరంబు యొకఁడు,
 జ్ఞానహీనుఁ డొకఁడు సుఖాని యొకఁడు,
 ఇట్టి భేదము చూచియే యుపామునందు
 బ్రహ్మాయను బతుపాటి గావలయు లేక
 బ్రహ్మ జనుకుండు గావని పలుకఁదగును
 ననిన శిష్యుఁడు గురువుతో ననియె నిట్లు
 “బ్రహ్మ జనుకుండు గావని పలుకఁదగును
 నిత్యసుఖపూర్ణాత్ముడై నిర్గుణుఁడగు
 బ్రహ్మోపాసకయై యని పలుకఁదగునె?”
 “అట్లుగాను వో మన మిట్లు పుట్టుటకును
 గారణం బేమియో యెఱుంగవలె శిష్య!
 నల వచ్చితి వియ్యక కిపుడు నీవు?
 ఎవరు పంపిరి? వినిచినా రెవరు నిన్ను?
 తెలియఁ బల్కు మాలోచించి నట్లముగను.”
 మంచిమార్గంబు బోధింతు రనుచు వింటి
 దాని నాలింప మనసునఁ దలంపు గలిగి
 వచ్చినాడను న న్నేరుఁ బంపలేదు
 పిలువ లేదెవ్వఁడును నన్నుఁ బ్రీతితోడ”
 అనిన శిష్యుని న్నాచి తా నడిగి మోగి
 “నచ్చినది నేది యిట్లకు ని న్దెల్పు”మనుచు
 శిష్యుఁ డంత విచారణ నేసి “మీరు
 బోధి నాల్గింపఁగాఁ గోర్కె-పుట్టె నన్నుఁ
 దెచ్చినది కోరికే యని తెలియ” ననఁగ
 కోరి కేటికి నిన్ను నకడఁగ దెచ్చె
 నిజీకడ నుండు కల్లు దే యిట్టి ముప్పై
 డొంకలను దాటి రాసేల జంక” కనిన
 శిష్యుఁ డాచార్యుని న్నాచి చెప్పె నిట్లు

“దేవ! ఇంటనుండినఁ గోర్కె తీకుకొట్టు
 ఎచట కోరిక నెఱవేటు నచటి కేగ
 వలయు నితరస్థలంబున ఫలము గలదె!”
 అంత నాయోగి “పుత్రకా! చింతనయ
 మనల నదుపునున్నది కోరికనుచుఁ దెలిసె.
 కోరికే జన్మములకెల్లఁ గారణంబు
 వేదశాస్త్రముల నీవినే వెల్లడించు”
 ననిన శిష్యునిను దా సంశయముఁ జగచుచు
 “గొప్ప జన్మంబు లెత్తగాఁ గోరుఁ గాని
 నీచజన్మంబు లెత్తుచు నివ్యక్తగ్ని
 లొచరింపఁ గోరునె దెవ్వఁడైన” ననిన
 “శిష్యుడా! సద్విచారణ నేయలేక
 మొండివాడనల నాదిగచు మూఁకుఁడవును
 దానఁ దెలియునా యెప్పుడైనఁ దత్త్వమిలను
 నిర్మలాంతఃకరణమున నిరుతిఁగలిగి
 చేయు మాతృవిచారణ చిత్తమందు
 కోరికలు పుట్టుటకు నేది కారణంబు
 సెప్పమా యుదాహరణతోఁ జెలెనని”
 అనుచు నాయోగి పుంగవుఁ డాజ్ఞానీయఁ
 బర్ల శాలకుఁ బోయి రంపంబు నల్పి
 సంశయం బెల్లఁ బోనాడి సంతనమున
 వచ్చి గురుపాదములకుఁ దాఁ బ్రణతి నేసి
 “కోరికలు పుట్ట భ్రమయెకా కారణంబు,
 హృదయంబు సుఖమను మమతనలన
 త్రాగుకోరిక పుట్టును దనకు మొదట
 బ్రాహ్మణం డింటఁ దనకోర్కె ఫలితమగునె?
 త్రాగుబోతులయిట్టి కుఁ దా నెవోయి
 హేయవస్తుబంధములుఁ హిమచూనుచు
 సంతతంబును ద్రాగుచు సంచరించు”
 ననిన శిష్యునిన్ గాంచి యిట్లనె గురుండు

“పూర్వజన్మకర్మలను బట్టి ముందు
 మనుషులనును కన్పించె పోనీ వసుమతి.
 కర్మ యన నేమి? ఎట్టులు కర్మలనును
 బట్టి ముందు మనుషులు పువముపై ని
 దీని తత్త్వము లెన్నగాఁ జెలియనలెను.
 కర్మమును మూడు మార్గాలు లోనుః
 సంచితంబుండు ముందటి జన్మలందు
 భ్రమను జేయు కార్యమున నభ్యాసమెల్ల
 వాసనా మాత్రమే నిల్చి ఫలముగోరు
 దాని; ప్రాప్తమన సంచితంబునుండి
 ప్రస్తుతానుభవమునకు వచ్చునదియే;
 ఫలము గోరుచు జేసెడి పనులయందు
 గల్గు సభ్యాసమెల్ల నా గామియందు.
 వీనిమూలములు జెలియుమా వివరముగను
 తపముచే దీని తత్త్వము దగుచునుండ
 వినుటమాత్రాన నేర్చిన నెగజేయు
 తప్పదారిని జాపుట తక్కు”మనడి
 వచ్చిదానందయోగి ప్రసంగమెల్ల
 భక్తి వాలించి గురునకు బ్రణతి సేసి

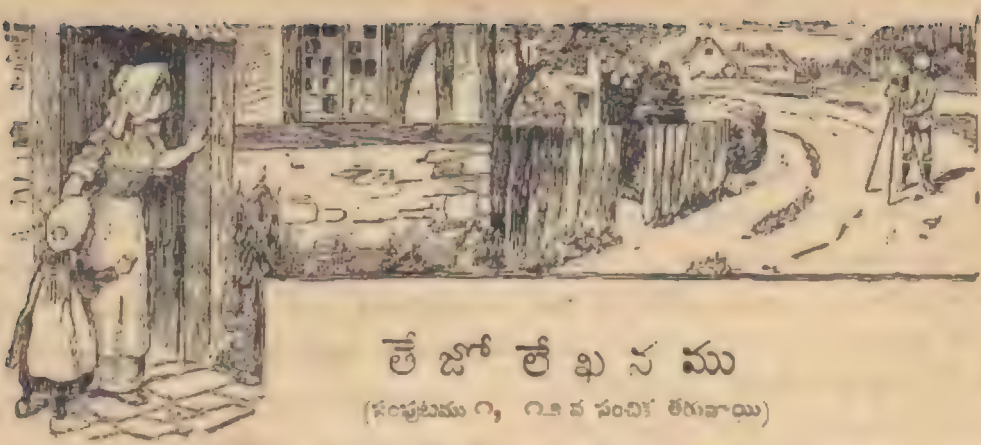
యాశ్రమోపాసావనభూమి కరిగి శిష్యుఁ
 డాచరించెను కవముఁ దా నభివర్ణింప.
 మరలి యనుభవం నిట్టులు మనవిసేసె
 “విషయభోగము సుఖమను క్షోభగలి
 భోగవస్తువులైఁ గోర్కె- వృత్తి మొదట
 కోరినట్టి పదార్థములు గూర్చుటకును
 పాటించుచును మనుజుడు పలువిధములు
 ఆశోకపాట పనులయభ్యాస మెల్ల
 వాసనామాత్రమే నెఱుఁగుచుండు.
 దీనివృద్ధియె బంధంబు దీనికయమె
 మోక్షమని చెప్పదును మనులు శిష్య!
 ప్రణవ మిచ్చుముక ప్రణభావము లామె
 నిదయె మామూర్వహంసమంచెలును మయ్య
 దీనివృద్ధియె స్వచ్ఛమై తేజరిల్లె
 దీనిని బ్రవృత్తి యందుకు కలగినవలెలు
 గాన కోర్కెను జన్మకుఁ గారణంబు;
 గురుగోభాదు జన్మంబు నిష్కామునకును
 దీని భావంబు కవమునఁ జెలియువాడు
 బ్రహ్మాగీతంబు హాయిగాఁ జోమకొనుచు
 వచ్చిదానందమాపుడై నందరించు.”

(న కేపము)

వ న వా సి

చుట్టమసాంతి సీతారామ శర్మ గారు

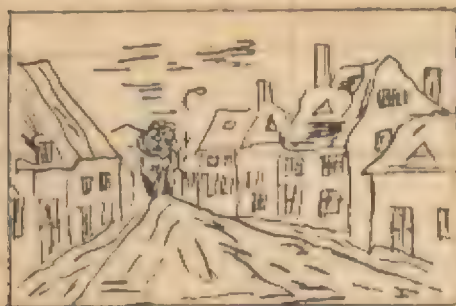
సుదగుచ్చములు కేరి ప్రమదగానము నెల్పు, యెందేటిపించుతోఁ జెలియనెసి
 కలనివ్వమున నంచలనమొందెను నిర్భయోచ్చలతోఁగూడి యులుసులాడి
 లలిత సౌరభసమాకలిమిలై పగువెట్టి, పవనార్కకులతోడఁ బంభముని
 కరిఁ జీరి మూర్ఖులను హరిణీచయంతో, నిజ కన్దసుఖము లన్నియును నెచ్చి
 గహన సీమయె నర్చముగాఁ దొలచి, యతిశయానంద మధురాసవానుభవము
 గాంచి యేకాకమై నర్చకామములను, రోసి ధన్యాత్ముఁ డగు వనవాసియుండ.

మన ముందుగా నుండి, ముందే క్రిందిగాని, క్రింది నుండి పైకిగాని మూలములతో నుండవలయును. ప్రధానముగా నున్నవి, చిత్రము నిలువున నున్న AA, CC, DD, గీతలపయినను, అట్లుగా నున్న AA, BB, గీతలపయినను ఉండవలయును. మరియు, చిత్రముయొక్క యిరుప్రక్కలును, ఒకటికొకటి అను రూపముగా నుండరాదు. అనగా, ఒకేవిధమున వస్తు గూడము నీర్లుప్రక్కల నుండరాదు. అట్లుగా నున్న చిత్రమునందు DD, గీతలపై వీక్ష ప్రధానముగా నున్న ముందే, CC, గీతలపై అట్టిచే ముందుగా యుండి రాదు. ఈ క్రిందిపటమునం దీవప్రతి చూపబడియున్నది.

వ్యత్యాసమును సూచించుటకుగాను, చిత్రము లందు కట్టడిము లెప్పుడును ముందుగానుండక యొక ప్రక్క కుండవలెను. వీధులయొక్క చిత్రములందు వీధు కిగిచ్చ పులనుండి ఇంట్ల వగునలు కలయకావము (Vanishing Point) మధ్యముగా నుండి కొంచెముక ప్రక్క కుండవలయును. ఈ క్రిందిపటమును చూడఁడు:

మొదట వస్తువును బయట పనిచేయు వేగోలేఖ పని నిర్వహించుటలో నుండినందుగాని వేగ్యతో పనిచేసే

కము గానిందుకొనిన ప్రతి వేగోలేఖకును ఈ పనికే పరిపడునట్టి వెలుతురును బయలుపెట్టును. సూర్యుడు వరిగా కమిరాకు వెనుకనున్న వా చిత్రమునందు వెలు కును నీడలయొక్క మార్పు గోచరింపక వస్తురూపము కలులబడవును నిస్సాక్షిగా నుండును. సూర్యుడు కమి రా కునుగానున్నప్పుడు చిత్రమునందు నీడ లేవు. మరే మియు నుండి మిగుల కాంతి క్రిందముగా నుండును.

తృప్తికరమున ఫలితము లెప్పుడును సూర్యుడు కమిరాకు వెనుకగాని, ముందుగాని, కుడిప్రక్కనైనను, ఎడమప్రక్కనైనను, ఉండునపుడు వేగోలేఖలవు. చిత్ర ములందు నీడ యొనర్చుపని చాలగలదు. కమిరా కును రుగా కుడిప్రక్కకుగాని, ఎడమప్రక్కకుగాని సూర్యు డున్నప్పుడు, ముందు నీడలయొక్క సమ్మేళనముగోని నట్టి ముందేమను చిత్రములు లభ్యము కాగలవు. కాని సూర్యుని కదునుగా కమిరా నుండునపుడు సూర్యకిరణ ములు లెన్నుకై పడకుండులాగున చూచుకొనవలయును. సూర్యుడు కమిరాకు వెనుక భాగమునందున్న వా కమి రాను సూర్యునిని నుడిచి పుటగాని, ఎడమచెప్పున గాని నీడగలప్రవేశమునం దుండునలయును. వస్తురూపములపై బడు వెలుతు కెప్పుడును నీడతో గూడినట్టి యుండుట ముందే. కా మునములందు సూర్యుడును పడినట్టి భాగములు తెల్లగను, నీడల భాగములు నల్లగను ఉం డును. హెచ్చు వెలుతురుగల భాగము (High lights) విశేష ముగా నుండినట్టి అట్లు నీడలపై పుట్టునుండు టమందిది. ఈ దాహరణము:

మార్పులేనట్టి హెచ్చువెలుతురుగల సముద్రతీర ములు మొదలగు ప్రదేశములందు నల్లనిబట్టలు తొడుగు కొనినట్టి నీడలను నెలకొల్పట, హెచ్చునీడ నిచ్చు పట్ల తోపులు మొదలగునట్టి తెల్లనిబట్టలములు ధరించినట్టి స్త్రీలిగాని, పురుషులిగాని నిలచెట్టులు.

వస్తువులయొక్క చూపుటలములను నీయు నెప్పుడు, కలుగునపుడు సూర్యునివచ్చి లుండునగు. ఎటుగానుండి కట్టడిపుడికొని, గోడపడికొని, కల్లునీడ కాని వస్తువులపటములు నీయుటకు తనివరిగానుండును. కాని నీడనిచ్చునట్టి కట్టడిముగాని, గోడగాని కల్లునీడ పును నీయుండుకొలువానికి వసునందుండి కుడిప్రక్కనో

నిజస్వరూపముతో ఉండవలయును. ఒకనికంటె మెచ్చి మరొకరిని గలవలయును దీయనవలయును తలచిన్నియు నొకేవరు సహానుభవముందుచేసుకల కంటవలయును. మనస్సు కూడ పడుతులను (Portraits) దీయుటకు ప్రత్యేకపు నియమాలు గలవు. అనియన్నియు వేరొక ప్రకరణము లందు వివరింపబడెను. ఈ ప్రకరణములో చిత్తపరివర్తితములను చిత్రములను ప్రతి దీక్షో లేఖనాభ్యాసముల ద్వారా పొందినవలయునని మా తెలింపుకాదు. విజయము చిత్రకాగ్రములను, నియమాలు అధికారి కంగనములను గాన, బానిసగా ముందు కిట్టపనిచేడను. మారతముగా తేజోలేఖనము వర్ణనియమానుక్రమము లిమ కంప్లీకంపుగా వర్ణింపబడి చిత్రములను తగుము పరీక్షించుచు చిత్ర నిర్మాత పద్ధతిని గ్రాహ్యముచేసుకొనుట మిశల నులవి.

అపవక్తరణము

ఫోటోగ్రాఫులుదీయుట

తేజోలేఖనము సభ్యునియ ప్రతివారును తమకవారా ముందరి వేలవేల భాగములయొక్క యుపయోగమును పొనుగా జోధపడుచుకొని, ఫోటోగ్రాఫులు, చిత్రములు మొదలగువాటిని పరీక్షించుటలన కొంతవరకు చిత్రనిర్మాత పద్ధతులను గ్రాహ్యముచేసుకొని పట్టుకొని న్యాయముగా ఫోటోగ్రాఫులను దీయుటకు ఇట్లుదాటి లేటికి పోరాదు. మారతముగా యివిద్య సభ్యునియ వారలకు స్థాంతుకమిం గొయుచుండునని భాగవద్దెప్పు యుంటుంది. ఈ ప్రకరణమందు స్థాంతుకమిం గొనాలో ఫోటోగ్రాఫులను దీయువిధము లుపబడును. మారతా భ్యాసము ప్రభువుచుచేట్లు మొదలగు దృశ్యములయొక్క ఫోటోగ్రాఫులను (Land scapes) దీని కొంటియనుభవమును పొందవలెట్లుగాని మనుష్యుల ఫోటోలను దీయుటకు పూనుకొనరాదు. (మనస్సుల ఫోటోగ్రాఫులను దీయువిధము వేరొక ప్రకరణమందు తెలుపబడును.)

చెట్లు మొదలగు దృశ్యములయొక్క ఫోటోగ్రాఫులను దీయుటకు ఇట్లుదాటి కొంటియనుభవము పొనునవచ్చును. అప్పుడు అభ్యాసముచేసి తనవంటి కమిరా, స్టాండు, స్టేజిలనుకొనివట్టి కాన్పుకైదు, భాగవంతుని పేట వెన్నెటని తనకొనిపోవలయును. ప్రభు

లయనుటకు ముందుకావలసిన వామనలన్నియు నున్నవా లేవా యని చూచుకొనుట వలచిది. ఫోటోగ్రాఫు దీయవలెదృశ్యము నన్నుకొనివెట్టుట కాని కరుదుగా కమిరాను స్థాంతుకై దీనించి నిలబట్టువలెను. ఈదీనియ విధము లేన్ను, స్థాంతుకయొక్క మూడుకోణాలో నొక వానిపై నుంచులాగవ జూడవలెను. ఇట్లు చేయుచుండున కమిరాయొక్క వనుక భాగము మిగిలిన గుడుకోణము మయముగానుండి భాగవ చేయునవలయు. స్థాంతుకయొక్క కోణు మనకాల్లి కష్టమురొనుండి నుండవలవు. కమిరాను ప్రవిధముగా స్థాంతుకై దీనించవలెట్లు, గ్రవుండుగ్లాసు గల వనుక భాగమును పరీక్షించుచున్నతో కప్పువలయును. ఓమ్ముటి యానుష్ఠానములకి తలచున్న లేన్నుమొదలు లేచి గ్రవుండుగ్లాసు పై పరీక్షించితిమేని కమిరా కనుగుగా నుండు దృశ్యముయొక్క సూచము దానిపై తలక్రిందులుగా గనబడుచుండును. గ్రవుండుగ్లాసు పై కనబడవగూడ ముయొక్క పరిమాణము, కమిరా కును దృశ్యమునకును గల దూరమునుబట్టి వానియందును. ఈక్రియలము జూడుదు:

కమిరాను దృశ్యమునకు దగ్గరగా తెచ్చుచుండిన కొలది గ్రవుండుగ్లాసు పై కనబడు గూడము పెద్దదిగను, దూరమున కొనిపోయినకొలది చిన్నదిగను మారుచుండును. కాని జనిసూచముచిత్రము దృష్టముగానుండిన మిగిలిన లాడుచుండును. లేన్ను గల కమిరాయొక్క ముందుభాగమును వెన్నెటగా ముందువల జనువును గ్రవుండుగ్లాసు పై భాగవంతునిపైనుండి చూచుచుంటిమేని, మిగిలిన లాడెదురూపముక్రియముగా దృష్టముగా నగుపడగలదు.

వారికించెడు మందునకు నడిపినగాని, వెనుకకు నడిపిన గాని, తిరిగి ముందులాడుటకు ప్రోత్సహించును. ఎప్పుడు గ్రవంతగ్లాసుపై రూపము స్పష్టముగా నగుచున్నచో ఆ వెంటనే కమిరామెక్స్ ముందు భాగమును ముందునకు జూపుట జూపివేయవలయును. ఈపనికే భాగసియి అతి చేయ.

కమిరాయందు గ్రవంతగ్లాసుగల వెనుకభాగ మప్పుడును తొలి మునునదిగా నిలబడియుండువలయును. కొన్ని సమయములందు గ్రవంతగ్లాసునందలి రూపము క్రిందిభాగమున స్పష్టముగను, కైకి రానురాను నగుచు లాడుచును ఉండును. అప్పుడు కమిరామెక్స్ కామక భాగమున కిగుప్రకృతిల వాయుముగా దిగింపుబడియుండు యి ప్రతిమలను వెనుకను ముందునకును మారుతునువంటి రూపికోమము ఎప్పుడు కూప ముందును స్పష్టముగా నగుచున్నచో ఆప్పుడు కామకలను తిరిగి వేయవలయును. గ్రవంతగ్లాసుపై స్పష్టముయొక్క రూపమును మన మెంత స్పష్టముగా ఫోకస్ చేయగలుగుదుమో అంతిష్టము ముగా మన ఫోటోగ్రాఫు లుండగలవు. వైవిధ్యముగా నలయు పరిమాణములో మనకు కోమిస్పష్టమును ఫోకస్ చేసుకొనిపట్టుట లెన్నయొక్క ఆపెర్చరు తగ్గించ వచ్చును. లెన్నయొక్క ఆపెర్చరు తగ్గించుమందిన కోలద దృశ్యమునందలి మార్పుగమున్నట్టి ప్రకృతిమునును దృశ్యమున్నట్టి ప్రకృతిమునును సమానముగా ఫోకస్ కాగలవు. మంచిప్రకాశమునకును వెలుగునందు ఆపెర్చరు F 22 లేక F 32 వరకునూర్చి తగ్గించవచ్చును. కాని, ఆపెర్చరు తగ్గించుమందినకోలద లెన్నను తొలి మూయు కాలము (ఎక్స్పోజర్ - Exposure) మార్పునుండును.

కృత్రికముగా ఫోకస్ చేసిన పిమ్మట మట్టరును నూసి (మట్టరులేని కమిరామెక్స్ లో లెన్నముతో నూసి వేయవలయును.) గ్రవంతగ్లాసులెపుడు వెలుపుట తొలి మునునానమున కైకి వేయించుమికినిపట్టి కాగ్లాసును రెండవవెంటరు తలుపు ముగియుదుగా నుండులాగున దోపవలయును. (అనగా 1 వ వెంటరుతలుపు కమిరా లోపలిభాగమున కెదురుగా నుండవలెను)

పిమ్మట 1 వ వెంటరు తలుపును మైకంటె లాగి, ఫోకస్ చేయుచున్నచో మైకము కన్నులను. తెరువాలి మట్ట

రునుగాని, మట్టరులేనట్టి కమిరామెక్స్ లో లెన్నముతో నూసి గాని కోలకాలము తెరచి యుండుమట్టు తిరిగి నూసివే యవలయును. దీనికే “ఎక్స్పోజరు” అందును. మట్టరులే నట్టి కమిరామెక్స్ లో లెన్నముతో నూసి ముందును మును నూసిగాని మనచేయిగాని లెన్నను కన్నము రారాను. ఈ విధముగా కాగ్లాసు గునందలి రెండుకేటలును ఎక్స్పోజరు చేయవలయును. కాటని కిగితిగియుండు ఎక్స్పోజరులనుగూడ కేటలపు (develop) చేయవలయుండును.

కాలపరిమితి - ఎక్స్పోజర్ (Exposure)

లెన్నను తెరచి మూయుకాలపరిమితిని నిర్ధారణ చేయుట మిగిలినట్లును. ఈకాలపరిమితి క్లిష్టముక్క వేగమునుబట్టియు, లెన్నయొక్క వేగమునుబట్టియు, ఆపెర్చరునుబట్టియు, వెలుగురునుబట్టియు, కాలమును బట్టియు నానుమిండును. ఈ క్రిందపట్టికలయందు (Tables) మనకేరపు నానుకుండునది నిరవచితట్టి ఎక్స్పోజరు కాలపరిమితులు తెలుపబడియున్నవి. కిటిసహాయ మున సంవత్సరముపొదుగునను అన్నివిధములకు ఫోటో గ్రాఫులకు దీయుటకు, వెలుగురుయొక్క మార్పు ననుసరించి కేనందుమందు నరియగు ఎక్స్పోజరలను గులభ ముగా నెలుసుకొనవచ్చును. కాలపరిమితిని దెలియజేయు యంత్రములుగూడ గలవు. ఆయంత్రముల నువచెసిండు విధము వాటితో బంపబడును.

లెన్నను తెరచి మూయుకాలపరిమితిని తెలియజేయు ఎక్స్పోజరుపట్టికలు (Exposure Tables)

ఈక్రింద కాలము, (సెలలు, గంటలు) వెలుగురు, ఫోటోగ్రాఫులదీయుటకు సంబంధములు; (Subjects) లెన్నయొక్క ఆపెర్చరులు; క్లిష్టయొక్క వేగములు; కిటికి తిరిగి 5 వేరువేరుపట్టికలయందున్నవి. ఈపట్టి కలలో నుండి ఫోటోగ్రాఫుగీయులయనకు, కాలము నకు, లెన్నయొక్క ఆపెర్చరునకు, క్లిష్టయొక్క వేగ మునకు, వెలుగురునకు, నిరవచితట్టి సంఖ్యలను కనుకొని

వెలుగు (Light) : పట్టిక 2.

ప్రకాశన సమయము మార్పిడికి లబ్ధియగు లయా (Factor)	0
మిల్లుతో గూడిన సూర్యోక్తి	2
దీప్తియుగా మిల్లుకు ముందు వెలుగు	3

ఫోటోగ్రాఫీయియటకు తగిన దేర్ఘములు

వస్తువులు (Subjects) : పట్టిక 3.

లబ్ధియగు లయా	0
నీలవర్ణ శబ్ద సమద్రవ్యశక్తియులు	2
సూర్యుడు, నక్షత్రములు గానగు దీప్తియులు	4

నీలవర్ణమును చూపుటలు

దీప్తియు, ప్రకాశనములు	5
మందులకు చూపుటలు	7
వస్తువుల శబ్ద యింతయులు	12. ము. 15
జీవాశయముల గూడిన సమద్రవ్య శక్తియులు	1
మందుల గూడిన నీలవర్ణ సమద్రవ్య శక్తియులు	3
అవనిత్రవ్య శక్తియు, వస్తువుల యింతయులు	6
నీలవర్ణ వస్తువులు	0
మందుల గూడిన యింతయులు	8. ము. 12.
వస్తువుల గూడిన యింతయులు	15. ము. 20.

అపెర్చరులు (Stops) : పట్టిక 4.

F. 4, 5—F. 6.3—F. 8—F. 11—F. 16—F. 22—F. 32—F. 45—F. 64.
లబ్ధియగు లయా. 0— 1— 2— 3— 4— 5— 6— 7— 8

వేగము (Speed of Plates in H & D) : పట్టిక 5.

II. & D. 70—II. & D. 100—II. & D. 200—ముందు 300—H. & D. 300 ముందు 800.
3.— 2.— 1.— 0.— లబ్ధియగు లయా.

ఎక్స్ పోజరు లేక, సరియగు కాలుషియిని (Exposure) : పట్టిక 6.

లబ్ధియగు లయా	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
ఎక్స్ పోజరు	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	4	8	16	30	1	2	4	8	16	30	60

నోట్ : మొత్తం 17 నిమిషములు ఎక్స్ పోజరుకాలములు లేక నలుగురు మినిమల్ నిమిషములను చేసికొనవలయును.

(న శేషము)

నా నా తి వా క్యం బు

అధికార్థ సూర్యనారాయణరావు గారు, పి. డి., పి. యల్.

నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు

- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు

నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు

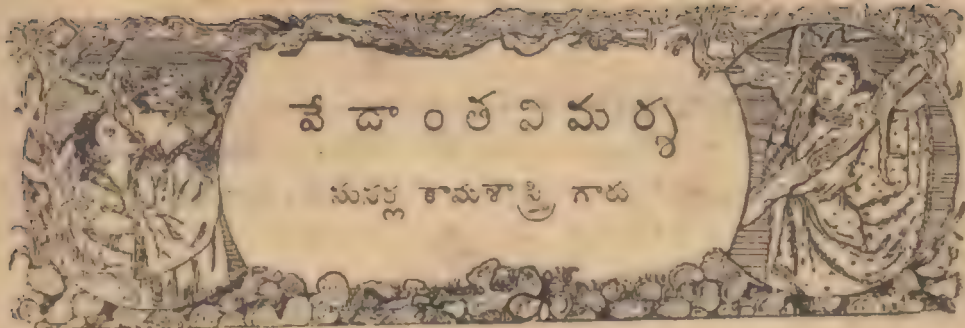
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు
- నా నా తి వా క్యం బు గా వా క్యం బు

వ. ప్ర. మా. ప్ర. రాయ శ్యామ మహా పతి

ఈ దర్శనము ఏప్రిల్ ౨౦ 5-4-25 తేదివి నాపు. వైభవముతో జరిగెను. — డ్రైన్ నాల్స్ వీసా.

వేదాంతవిమర్శ

మహర్షి కామేశ్వరీ గారు

(సంపుటము ౨, పేజీ ౧౪ నుండి)

శివేశ్వర భేదాభేద విచారము

అర్జునుని ప్రశ్నలపై శ్రీకృష్ణ భాష్యములకు శివేశ్వరలకు భేదము లేదనుటయే వ్యాసాభిప్రాయమని సిద్ధాంతము చేసినారు. ఇది వ్యాసాభిప్రాయమేనా, కాదా? యని విచారించుము.

శివేశ్వరాభేదమే వ్యాసాభిప్రాయమయినచో వాచానమితి శివేశ్వరమునకు, వ్యాసాయనమితి, అని యభిప్రాయముగల 'భావానుసంస్కరణయల్ప' అను ప్రాచీన విమర్శకాచార్యులనుగా దీసికొనినది :-

[ప్ర. సూ. "అనుపపత్తేస్తు నశానీరః" (1-2-3)]

అను సూత్రమును వ్యాసులు వ్రాసినారు. అందు సర్వవిద్యలైనా శాస్త్రములు సమనాత్మ్యమునందే కాని శివవిద్యయందు శేషేనాన శివము ప్రఖ్యాతము కాదు అని స్పష్టముగ కానవచ్చుచున్నది.

వ్యాసులవా రిట్లునేకసూత్రములను వ్రాసినారు. కాత్రన శివుడే బ్రహ్మమనియనట వ్యాసాభిప్రాయము కాదు. మహానుభావుడయిన వ్యాసులు, నశించిన బ్రహ్మజ్ఞానము చుట్ట నీవాదపుల బ్రాహ్మణములగు సుమిత్రుని కని, శివయగు బ్రహ్మము నాహ్నికము ముక్తిని పొందుదునగాని యను సుద్వేషముతో బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసినారు; గాని శివేబ్రహ్మను, శివే బ్రహ్మయే అని శివ్య బ్రహ్మములేమిది జోగపడి, ప్రపంచమును నిశీశ్వరము చేయుటకుకాదు. నేనే బ్రహ్మను అనుచున్నది బ్రహ్మ శేషము కర్మమునందే శివవ్యాసులకు తెలియదా?

ఇదియును బ్రహ్మ సూత్ర ప్రాచీనములయినది అభిప్రాయము నీటి నీరు బ్రహ్మలకును, అను విభేదముగల మహానుభావులకు ఈ మాట వినినయంతనే,

వ్యాసాభిప్రాయము నీరము తోకి చాట్టబడిన వాడు ననుటలే కలదు. అది కోపమునకు; 'పాగా ట్టువంట' పంతులనుకున్నాను; శువ్యా, పాడగట్ట, అన్నట్లు, ఏమో విశేషము వివరింపబడుచున్నాము. ఏమివాంఛిస్తో మిట్టడిది బోధించెదను. శివయే సిద్ధాంత మిచ్చుననుచున్నారా? ఏమియున్నది నా నిబధి; ఎందుకెట్టివి శేనా ప్రసాదము. శివబ్రహ్మేశ్వరము వ్యాసాభిప్రాయముకాదుమన్న మీరు,

'శివ్యమితి' (భాం. ఖం. 6 ప్ర 8 యు)

దీని కొక్కదాని కర్మమునున్నది, అని యెవని వచ్చును. 'శివ్యమితి' ఇత్యాద్యనేక వ్యాఖ్యములను, నిజమయిన వ్యాఖ్యములను తెలియని బ్రహ్మణములను కల్పించి వాటి పరిత్రాభమును పొన శివుడేమో యని చూచింది యేక వా వ్యాసులవాడు, ప్రతిప్రసంగముతో ఆ బ్రహ్మణ్య కర్మమును సృష్టపరిచియున్నాడు.

శివప్రాచీన 'శివ్యమితి' అను ప్రాచీన బ్రహ్మ వ్యాఖ్యయనునందు :-

"శ్లో. తత్త్వమస్మాది వాక్యోక్తం

యజ్ఞేన పరమార్థమితి,

సాధ్యశ్శేషమయం జ్ఞానం

తత్తేన వ్యక్తి సాధనమ్."

నీశ్వరేశ్వరా, ఇష్టము నీశివార్థి బ్రహ్మజ్ఞానమునున్నది. ఈజ్ఞానము వివిధమై పైల నీరూర్తి బ్రహ్మ పరావర్తనమును. అని సాధ్యశ్శేషమితి శివేశ్వరము నున్నది వ్రాసితి. కాని బ్రహ్మమే అనిచెప్పియున్నది.

ఇక అనుభవమును బట్టి విచారించుము :-

శివుల చెప్పినా, మా మానస ఆశేషముగాని అయినప్పటికి ఏమియు ఆశేషమయినచో కానికర్మములే ఆ యశేష

[illegible]

ఒక నందిమక్కను ఒక కర్రముక్కను ఏకము
 చేయుటకు కొంతకాలము ప్రయత్నించునను నైతికము
 నేమి, కష్టముకాదు. మరియు విశేషమున్నది :—

పాపముగ భిన్నములయి, కొన్ని భిన్నములయి
నాగ్రము నమానములయిన నొక వైదిక, నొక స్వేదన-పా
తేమి, నొక క్షుణ్ణముగనుగాని, పాపములను పోషియును. ఇత
ములనును భావన వివరముని, తదప్రతిభా-ముఖమును జూచి,
శ్లో. ౩౦ పద్మశ్శ్చ రుదీం నహంతి నయవా

నందినది చిన్న చిన్న కింకరి

హృదిం వా యువకేశవస్య కురుతే

[illegible]

నాకొక్క యాది సత్యము యదవర

శ్రీరామ రుక్మిణీ

ದಕ್ಕನು ಸ್ವಾಮ್ಯವು ಲೇನು ವೇದಿಪು ತನ

మృత్యువును మించుకొని ఉన్నాను.

ఇచ్చు 1 పద్మకో భానారణము

2. పండు వానరదజవకి త్వము

3 మనోదీపకత్నము

4 అమృతాకగత్యము.

మొదలగు కొన్ని భక్త్యములు ముఖమునందును
 "అమృతమునందును సమానముగ నుండును" అను స్వరూపమున
 మును చెప్పగలిగినాము.

ప్రశ్న 1 : ప్రభుత్వ కీర్తనలు నాచుకాగా

2 బ్రహ్మము శిందుభాగములయి అందొక

భాగము దీవులయినది అనిగాని

(१) ॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

విద్యాని విధియనుచును విద్యను విధియనుచును

... ..

నేడే యే గోకులయ్యగారు, విజయవాడ, కడప జిల్లా, కేసేపేట, ౪౫

యంతిమి, క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము నున్నది
 యంతిమి. క్షుణ్ణమున నున్నది, అప్పుడు నయము
 యంతిమి యంతిమి క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము
 యంతిమి క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము
 యంతిమి క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము
 యంతిమి క్షుణ్ణమున నున్నది. అప్పుడు నయము

జీవాత్మ పరమాత్మనో!!

శ్రీరామకృష్ణవిమోక్షయః

కొయ్యల శివులపరమేశ్వరం.

అని వ్రాసియున్నాడు.

ఈ ప్రపంచములో ప్రతికీవుడును సుఖమునులేదు
 సుఖమునుకూడ ననుభవించుట చూచుచున్నాము.
 ఏద్యమం చూచుచున్నాడో వానింను నీ కంటిని ననుభవించుచునే యున్నాడు. కావున విత్తానంద, సత్యానంద, స్వామి, బ్రహ్మసే, జనన మరణ ప్రవాహములో బడి చుండును సమర్థులమయియును సమర్థులకన్న బుద్ధిరక్తుచుట మరి యెలాగంటికో తెలియదు.

ఒక నిపుత్రుడు మృతినొందినప్పుడు,

1 హా! పురుడా నన్ను విడిచిపోయా ?

2 నిన్ను విడిచి నేనెట్లు బ్రతుకుదునురా? తండ్రీ!

రి నీముఖము వారి కావరాదురా ! నాయనా !

॥ హా! దైవమా!

అని యేడుచునుచున్నాడు. ఈ కాలమునందు
యనుటకు సంభాషా ?

ఈ అద్వైతం రిట్టివాచకమను సమాధానమును
 పుచ్చును తోచు—

21 మాయ కౌగిటి కలవనియు

2 ఇది సహజనిగమం

३ దీనియందు ఆచరణకై నిర్దేశకై అని రెండు
శ్రమ బాన్ధు వనియు

4 బ్రహ్మము దీనికి లొంగిపోయినదనియు

౪ శీవుడు బ్రహ్మమేలయినను, మాయ తనయం
 నున్న బ్రహ్మను శక్తివల్ల శీవుని తానన్నట్లుచూచును అని
 కొనలేకుండుక బోసినదనియు

6 మాయయే తనయందున్న విశేషశక్తిచే తీవునికి తనకు దూషకమున్నట్లు భ్రమ చెల్లుచున్నదియనిపించెప్పిరి.

కనుక నిదియంతయు భ్రమయగుటచే తనకేర్పరులకు ఏకత్వము నిశ్చయమే అని చెప్పుదురుగాని ఇది యంతయు విచారితరమణియనుగు స్యకవాలయకల్పితమున వేదబాహ్యముక్తి. ఎట్లవః—

ఏరు, మాయయే అదేతనము, అనాది అని చెప్పుచున్నారు.

1 అచేతనమయినమాయ

2 చేతనము పరిపూర్ణము

3 సర్వశక్తికము అయిన బ్రహ్మమును స్వాధీనమున నుంచుకొనినదియని చెప్పుట యంత అసంబద్ధముగ నున్నదో యీ మాయ అనాదియనుచున్న అద్వైతులు మాయ, బ్రహ్మమా, బ్రహ్మభిన్నమా అను ప్రశ్నమునకు సమాధానము చెప్పుటయు సంలేప్తము.

అచేతనమాయకు, చేతనమైన బ్రహ్మను తానాన రించి అతనికి తానెవరో తాను తెలిసికొనలేకుండగ జేసి తీవునిగా మార్చుదును. తనయందలి విశేషశక్తిచే బ్రహ్మమునకు దూషకమున్నట్లు భ్రమించెను; అనునాలోచనమెట్లుదయించెను? అని యడిగిన నేమి సమాధానము? అచేతనము లయిన రాళ్ళకు, కర్రముక్కులకు, నిల్లచెంబులకును అనాదనశక్తి యున్నదని యీ అద్వైతులే తప్ప మరి యెవరయిన ననగలరా? ఈ అద్వైతులే 'మాయా' పదమునకు 'యా మా సా మాయా' వీధిలేదో అది మాయ యని విగ్రహము చేప్పి, ఈ దే మాయ యని అర్థము జేస్వయిన్నారు. మాయయే లేనపుడు అనాదివిశేషము లను రెండుకొత్త తల్లిండును? ఎవ్వరయినః—

శ్లో. మృగతృష్ణాంభోనిస్సౌతః
భువుమృగృతశేఖరః;
సంధ్యాపుత్రోఽధనిర్యాతి
శత్రుంకంధమర్ధరః.

అర్థము:—మృగమునికొడుకు, యంబుమాపులలో న్నానెని జే గగనారవిండును కొప్పులలో ముడుచుకొని

వివులపట్టి కొమ్మనోకేసిన భవన్ను కేసెట్లు కొని నట్లు చున్నాడు.

ఇట్లుచెప్పిన వనము నమ్ముదుమా?

మహాభారతములో మోక్షగర్వపర్యమన—

శ్లో. 'అన్యః శుభ్రస్తూన్యోఽపి మిగిల్చానం విపత్తితాపః'
ముండోములో:—

శ్లో. 'అప్తం యదాపశ్యేత్సన్యః సోకా విప్య హసించాన మితి విశకోకి:'

(ఇట్లు భ్రమింపజేయు, వదలము, బ్రహ్మమూర్తియు, మహాభారతము మొదలగు గ్రంథములు; 'తత్త్వమున' అను వాక్యమునకు స్ఫూర్తినిచ్చును. ఇట్లు చెప్పుటలయు ననుచున్నది.)

పూర్వమిమాంసయందు—

1 'అనిత్యోయూపా'.

2 'యజమానః ప్రచరః' ఇత్యర్థభేదవాక్యములన, యజమానియై యున్న సూర్యుడే యూపము, అనునర్థమును సాధ్యమునంగీకరించిరి. ఇట్లునే ప్రకృతి మందును సాదృశ్య వివక్షనంగీకరించిరి.

జీవస్వరూపము

ఇట్లు తీవుకు భక్తముకొనెట్లుయందుకును బ్రహ్మభక్తమునకు శ్రీకృష్ణునిలాగు ప్రియమైనదివారు ప్రియమైనదివారు.

అయితే, యాతీర్వాగూప ప్రియమైనను ప్రప్తిమునకు నిరము శంకానాథముచే సమాధానమును తెలిసికొనవలయు. శిష్టమునకు ప్రమాదముల వీధిలే తనకి కొనవలయును గాని నిర్మలతయితో, నిర్వృణ స్యాను భవముచే జీవస్వరూపమును బోధించి మనస్సు వారిన్నివారికి వందనముచేసి వినగోరుచున్నాను.

శ్రీనేర్యాపలవాడే బ్రహ్మబ్రాహ్మణములలో తన స్వరూప మిట్టిదో శబ్దప్రమాదమునామని ప్రాసించారు. ఆక్రమము నీక్రింద వ్రాయచున్నాను.

బ్ర. 'నాత్మాబ్రుతే, శ్చిత్తకౌవచకృతః'

(2-2-18)

శ్రు. 'నాత్మాబ్రుతే, శ్చిత్తకౌవచకృతః'

శ్రు. 'నాత్మాబ్రుతే, శ్చిత్తకౌవచకృతః'

అనగా:—చేతునకు దేవతను చేతు, నుంచి ములేనొచ్చును.

(బ్ర. 'క్షోపవ' (2-8-19)

శ్రు. 1 'అభయోవేదేదం జిహ్వాశీతి సత్యా'

" 2 'మనసైతై తాహ్మాయస్యోద్రమతే.'

" 3 'ఏవహి, ద్రష్టా, క్రోధా, హ్రూతా, రసయితా, మంతా, బోధా, కర్తా, నిష్కావాత్యాపునః' శిష్యాశ్రీతులు.

చీపుడు, జ్ఞానముగలవాడు, చేతనుడు.

(బ్ర. 'ఉత్కృ'ంతి, గత్యా, గతీనాం'

శ్రు. 1 'దేవ ప్రకృత్యో జ్యేష్ఠేషు ఆత్మ్యాప్రకృతానాం, నశితానాం, మోక్షానాం, 2 జ్యేష్ఠ్యానాం శరీర దేశభ్యః.'

ఈ శ్రుతివలన చీపునకు నీదేహమును విడిచిపెట్టుట యున్నదని తెలియును.

శ్రు. 2 'ఏనై కే చాస్మాల్లోకా త్ప్రేయస్తి చంద్రమనమేవ తే పర్యే గచ్ఛంతి'

ఈ శ్రుతిశీపు దీదేహమును విడిచినపైని చంద్ర లోకమునకు వెళ్ళునని చెప్పుచున్నది.

శ్రు. 3 'అస్మాల్లోకాత్పునరేత్య సై లోకాయ గచ్ఛతే.' ఈ శ్రుతి చీపుడు చంద్రలోకమునందు కర్మ ఫలమును పనుభవించు నిమిత్తము పాప పాపములలోను నునకు పంచాగ్ని ద్వారమున వెచ్చునని తెలియజేయుచున్నది.

(బ్ర. 'స్వకర్త్యాన్యావాభ్యాం' (2-8-28)

శ్రు. 'ఏనోఽపరాత్మా చేతనా వేదాన్య'

ఈ శ్రుతియందున్న అణుశబ్దముచేతను

శ్రు. 'వాహగ్రకరభాగస్య, శతథా కర్పిరస్యః, భాగోప'

ఈ శ్రుతి, ఒక అణుపదార్థమును చూచి, ఇలా గంటి పరిమాణముగలవాడు చీపుడు అని బోధపరుచుచున్నది.

(బ్ర. 'సదాద్యాలోకవత్' (2-8-28)

శ్రు. 'అలోకస్య అంశాద్రభ్యః'

గగనముననున్న మూర్ఖుడు చంద్రుడు మొదలగు దీక్షాపదార్థములయొక్క కాంతి, ఆ స్థానములయందు వ్యాపించియుండును లోకములో చూచుచున్నాడు. అతనినిచే ఒక భాగమువలెనన్న చీపుడు, ఈ జ్ఞానము చేతు నను బోధనమును వ్యాపించియుండును, అని చెప్పుచున్నది.

(బ్ర. 'పరాత్తుకచ్ఛ'తే' (2-8-21)

శ్రు. 'అన్తః ప్రవిష్ట్యాస్తాజనానాం'

ఈ శ్రుతి, చీపుడు పరమాత్మధీనమును తన క్షయము, అమరమై తనకు పరిపూర్ణమున, కర్మము గలవాడని బోధింపుచున్నది.

కావ్యం:—

1 జీవునకు జీవనములేదు

2 ,, మరణములేదు

3 జీవుడు నిత్యమయినవాడు

4 ,, జ్ఞానముగలవాడు

5 ,, చేతనుడు

6 ,, దేహమునుంచి ఉత్క్రాంతిగలవాడు

7 ,, దేహమునువిడిచినపైని చంద్ర లోకగతిగలవాడు

8 ,, చంద్రలోకమునుంచి కర్మజన్య ఫలము ననుభవించునిమిత్తము పంచాగ్ని ద్వారమున మరల మర్త్యలోకమునకువచ్చువాడు

9 ,, అణుస్వరూపుడు

10 ,, తన జ్ఞానగుణముచే నమస్త దేహమును వ్యాపించియున్నవాడు.

జీవస్వరూప మెట్టిది ?

(బ్ర. 'జన్యావ్యవ్యయతా' (1.1-2)

శ్రు. 'యతోవా ఇమాని భూతాని వాయస్తే, యేవాతానిశాస్త్రా, యద్రేయం త్యభిసంవిశంతి తస్య కష్టానస్య తద్రూపాః'

ఈ శ్రుతి బ్రహ్మము విజయించుననుభవము కోనిన్ని విజగన్తయింపునట్టి, పాలన లనుమలకు కర్తయని చెప్పుచున్నది.

బ్ర. 'శాస్త్రయోనిత్యాకో' (1-1-3)

శ్రు. 'అస్మదహో భూమిస్య, సర్వస్య మేక్షాం ధీవ్యో, యిశాస్వయ, హ్నూరాశోఽ, సర్వాంగిణి'

ఈ శ్రుతి బ్రహ్మము సమస్త వేదములకు మహావాన కారణముని తెలియజేయుచున్నది. మరియు నీ బ్రహ్మము శాస్త్రమునే నీ తెలియజేసినదిగానూ చెప్పుచున్నది.

బ్ర. 'అనందమయోఽభ్యాసాకో'

శ్రు. 'అనన్యంతరత్యాఽనందమయః' (1-1-13)

ఈ శ్రుతి, బ్రహ్మము, అన్నమయ, ప్రాణమయ; మనోమయ, విజ్ఞానమయ, ఆనందమయములను వామములు గల పంచకోశములలో తేరిన 'ఆనందమయ' అను శబ్దముచే తెప్పుచిన తీర్థమకాదు

తేనయు విశ్వావృత్తానినను 'ఆనందమయ' శబ్దము బ్రహ్మపర్యాయముగి నే ప్రయోగింపబడుచున్నదనుచున్నది.

బ్ర. 'అనుకృతేస్తస్యచ' (1-8-23)

శ్రు. 'చక్రత్ర మూర్త్యభౌతి నచంద్రితారకం, నేమ విద్యుతో భాన్తి, కుతో యమగ్నిః'

ఈ శ్రుతి, బ్రహ్మము, సూర్య, చంద్ర, అగ్ని నందలను సమస్త వేద పదార్థములకును కాంతిచ్చి ప్రకాశింపజేయుచున్నది.

శ్రు. 'ఏవతత్యాఽపహత పాప్యా విజతో కన్యాయో ర్వికో ౭.విజిఘతోన్ ౭.విశాఖ స్సర్వికామ స్సర్వపంకల్పః'

బ్రహ్మము హేయగణ కూన్యము సర్వకామ త్యాది కల్యాణగుణాకరము.

వేదవ్యాసులు, బ్రహ్మము,

- 1 జగదుత్పత్తి సిద్ధిలయకారణము
- 2 నిత్య, శుద్ధ, బాహ్య, ముక్త స్వభావము
- 3 సర్వజ్ఞము
- 4 సర్వశక్తి సమన్వితము
- 5 వేదదాత
- 6 వేదవేద్యము
- 7 ఆనందమయము
- 8 సూర్యాదిసకలతేజః పదార్థప్రకాశము
- 9 స్వయంప్రకాశమానము
- 10 అజ్ఞానగంధరహితము
- 11 నిర్వికారము
- 12 జీవదుఃఖహంత
- 13 ముక్తదాత

అని వ్రాసివారు.

వేదవివేచిత్యాకల్పనము

కాపునశబ్దప్రమాణమును నుపసంహరింప వ్యాసాభిప్రాయముపాదుక నర్థముచేప్పక త్తేనిబ్రహ్మపాదులను స్వీచ్ఛానుపాదముగ పాధింపగలదనంగున శ్రుజలక సేక విపరీతాభిప్రాయములు కలగినవి. ఇకవిషయములలో వివేచింపబడి విచారించినట్లు వివేచనయమున గూడి నునము బానిన విచారించి బ్రహ్మభావోద్విగ్ధము వ్యాసుల ప్రాయబడిన బ్రహ్మబ్రాహ్మముల మొగ్గి విషయవాక్యములను నుపసంహరించుములకు వారిచేతనే వ్యాఖ్యానముగ ప్రాయబడిన పురాణ శ్లోకానుపారముగ వర్ణము గ్రహించినచో శొక్క యభిప్రాయముతోనే ప్రాయబడిన బ్రహ్మబ్రాహ్మమునకు నిన్ని విపరీతాభిప్రాయములు పుట్టిపావును. అట్లుగాక మరికొన్ని విషయముల స్థాపనములకు ఉపసంహరించుములలో లేని :—

- 1 మాయ; 2 ఉపాధి; 3 వ్యావహారిక; 4 అభాస;
- 5 అనిర్వచనీయ; 6 నిర్వికేమ; 7 నివికేమ; 8 భూధ్రుమ; 9 నిర్గుణ; 10 ఆరోప.

ఇత్యాది పదములకు శ్రుతులతో దూర్వి ఆశ్రుతులకు అవ్యధా విమన్వయినివలెనని సాధనములతోను పూర్తిగ సరిపడినది.

ఎట్లన—

శ్రు. ద్యావృషభృతా సయంతా సఖాయా సమానం
స్థితం సకలవృక్షాణాం, తేనోద్యావృషభృతా వ్యావృ
త్యన్నన్నన్నో అభివారతి.

ఈ శ్రుతికి వ్యాఖ్యలు కర్తవ్యమనియందు—
శ్రీ. ద్యావృతాహిరణ్య

అక్ష పంచునదా ;

పారతంత్యాది కేవ

లతాది కేవల శ్రుతి.

స్వవకే నాదవాద్యుహ్య

నాతీత్యత్రాది పరికర,

సవనం, కర్తవ్యం దై

శీతోత్పత్తయ మనాత్.

శ్రీకార్యము:—ఈ దేహమునందు శీవార్థ, పర
వార్థమును సంగర్భమున్నది. అందులో నొకప్పుడు
శీవుని కర్మ విధులనును అనుభవించుచున్నాడు.
కావున శీవుని అభ్యాసుకారము భావము స్పష్టమగు
చున్నది.

అర్హులు ఈ యర్థమును విడిచి, యీ శ్రుతి
యందు ద్యావృతాహిరణ్య అను పదమునందున్న స
వ్యవహారిక భావమును నెట్లయిన్న అని ప్రాచీనులు
మూత్రకారా సమ్యుతార్థముకాదు !

ప్ర. అధాత ఆశీశో శేరిశేరి (3-2-17)

ఈ మూత్రమునకు అర్హులు భౌవ్యము
ప్రాచీనుడు

శ్రు. అధాత ఆశీశో శేరిశేరి అను భౌవ
రణ్యక శ్రుతినిన్ని.

శ్రీ. అనాదిమత్సరంబు

సరిత్యన్నా సమన్వయే (గీ 18-124) అను వాక్యము
నున్న ప్రాచీ, బ్రహ్మచైతన్యమునప్పుడు మరియే పదార్థ
మున్న రేనేలేదని యర్థము చెప్పివారు.

ఈ మూర్ఖము వివిధాభిప్రాయ వివిధము. వ్యాఖ్యలు
శ్రీ. మా రం పదిరి సంప్రాక

మమూర్త మనదుచ్చరే,

విమన్వయము శీరత్రావ్యా

నక తన్నవ్యాపదుచ్చరే.

అని ప్రాచీనారుగాన (3-2-47) మూత్రభావ్య
మున నుదహరించిన 'శేరిశేరి' వాక్యము, బ్రహ్మము
నిర్వలక్షణము. తేనోద్యావృషభృతా వ్యావృ
తయే పదార్థమున్న రేనేలేదని చెప్పి, బ్రహ్మసాధి
ప్రాయ విరుద్ధమని స్పష్టముగ గానవచ్చుచున్నది.

ప్ర. అధాతాహిరణ్య పంచునదా సవనంబ్రహ్మ

ఈ మూత్రభావ్యములో నర్హులు :

శ్రు. అతేబ్ధ మిప్పర్వ మరూప మవ్యయం

|| అత్యుల మన గర్వదర్శ మప్రాప్యం

ఇత్యాది శ్రుతుల నుదహరించి బ్రహ్మము నిరా
కారమని యర్థము చెప్పివారు. కాని యది మూత్రక ర
యొక్క ప్రాయముకాదు. బ్రహ్మంబు పూర్వమున

శ్రీ. ప్రసిద్ధ మాలి మూర్ఖుడి

వైలక్షణ్యో జగత్పతి,

అధాతాహిరణ్య ప్రా

వైపథ్యాభ్యుభావం.

ఇట్లు బ్రహ్మము ప్రాకృతిస్థాభ్యాది రహితము
అని వ్యాఖ్యలు ప్రాచీయున్నారు. ఇట్లునే దేహారం
భులను ప్రాయమునను గాని ప్రాజ్ఞులను ఇది నాలుగని
విమించుచు ప్రకృతియు ననుభవించుచున్నాను.

మనము వ్యాసాధిప్రాయమును నుదహరింప భర్త
మును పురాణరూపవ్యాఖ్యానుసారముగ సమభివము
లోనికి చెప్పికొనినయెడల కలలోనయినను శీవుడు
బ్రహ్మమునని ప్రాచీనులు. ఈ బ్రహ్మంబు మహాహు
మలలోబడినమా పరమార్థ మెన్నటిని చిరియదు.
అందుచే వ్యాసాధిప్రాయమునను గల బ్రహ్మమునను
శీవునను బాధించికాంతి చెప్పినది.

1 బ్రహ్మము నిర్వ్యయము—నిదు తన
నెరుకెన్నున్న వాడేమి చెప్పుచున్నాడో తెలిసి
కొనబాలనంత అజ్ఞాని.

దృష్టం=కౌశలమృచున్నది.

భా—యవత్తవము ప్రతిదినం సాయం ప్రాతః కాలములనగు నొంటిపై పట్టుకొనగా నగు చేయవలయును.

క్ర. 'అస్యోక్తిః సస్యోక్తాః తాత్యా'

అట్లేతి బ్రహ్మము సస్యోక్తాః తు, సస్యోక్త్యామి యనియును,

క్ర: 'అత్యాకం ధ్యాయన్'

తత్క్రుతి బ్రహ్మమును ధ్యానించుమది చెప్పుచున్నది. కాక బ్రహ్మము కల్పము ధ్యానించవలయునో అతిప్రాచీనమును క్రీడింప నుత్తమమే మనుకొనుచున్నారట—

బ్ర. యా; 'యోగో యోగోక్తిః' 1.8.14

ప—దూర, ఉత్తరార్ధ్య'

అ—ఉత్తరార్ధ్య=క్ర; 'ఏవ అత్యాకం పపాత పాప్యా, విజో, విమృశ్య, ద్విజోకో, విదిశు త్స్పటిపాన, సస్యకామ, సస్యక సంతప్తి. క్ర; 'అథ యదిద మస్మిన్ బ్రహ్మపురే దహరం పుండరీకం వేశ్య, దహశోష్నిన్నంతరాతకాళి, తస్మిన్ద్రద వైషదవేష్టవ్యమ్'

తత్క్రుతి, ఉపాసక తీరమును 'బ్రహ్మపుర' కబ్బమునో ఉపాసకబ్రహ్మమునొక పట్టమునుగ, విభాగమునో, 'ప్రమాదిం పుండరీకం వేశ్య' అనువాక్యము నొనరు ఆ బ్రహ్మపురమునొకరి యుద్ధము, ఆ బ్రహ్మపురమునొనరుయిత్రీయు పుండరీకాకారము నంటి యాకారము గడిపట్టెను, అల్పదశాను గలవయు ననుష్ఠాపయము, పరమాత్మమునొక గృహమునుగ నుపదేశించుట వలనను,

దహర=దహరాకారము బ్రహ్మము కావున, బ్రహ్మమును పృథియనునందు ధ్యానించుచు వ్యాసులుపదేశించుచున్నారు. పృథియము బ్రహ్మధ్యావశ్యసము.

బ్రహ్మమునొక ధ్యానార్థమునుపమెట్టికో యని ధ్యానింప సంకల్పముగలుగవని శ్రీ వ్యాసులవాడు:—

బ్ర. యా; 'అన్త్యైశ్చోక్త్యపరేకాత్'; (1-1.20)

అను నూత్రియతో బ్రహ్మమున ధ్యానార్థమునుపము నుపదేశించుచున్నారు.

ప—అన్త్యైశ్చోక్త్యపరేకాత్.

అ—రీత్యోపరేకాత్ = క్ర; 'యవిహా నైరాన్త్యైశ్చోక్త్యము; పునః పృథివీ.....

సామగ్రితేనను నేర్పబడుచున్న సోపాన త్యాకం పృథులు ఆచిత్యాన్త్యైశ్చోక్తియందు నేర్పబడుచునో,

అన్త్యై=అంతరాదిక్రుతియందున్న పునఃకల్పమును నేర్పబడు సామగ్రియపదములను నిలపించి, శ్రీ వ్యాసులవా రుపదేశించుచున్నారు.

క్ర; (కర-15); 'అశబ్దమస్పర్శమ' రూప మ్మయః; 'అక్షుల ముద్గద్య మహాద్వైతత్యాకం బ్రహ్మం' మను శ్రీ వ్యాసులు బ్రహ్మంబును— అ. త్త్యై. ప్రతిభూయమాన్యైశ్చైలక్ష్యత్యాన్త్యైశ్చోక్తిః.

అమూలాది రితిప్రాకృతైవ ఫల్యాద్యభావతః. రీత్యై. 'భూతికానానా మూలాదిభూతీభ్యో సాయతాపను అనుపవాదిగ్రాహ్యో వైవ సూనాన్యభావతః. పర

ఇట్లు భేద్యబ్రహ్మమునకు తాను స్వయం. కల్పించుకొని చాటువ్రాసెత్తిన సోపానము నొనరుచు వ్యాసులు లుపదేశించుచున్నారు. కావున దహరశ్రీ ప్రవాహమునొకటి నీవును పృథియమును నాన్త్యైమునును సంపదలమును.

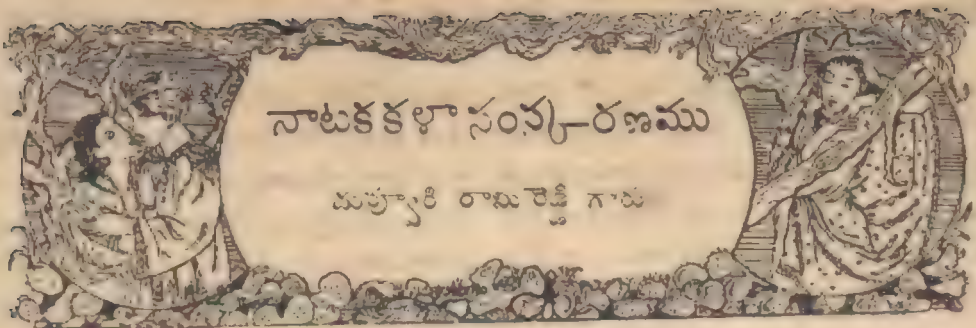
ఈ యుపాసనకు, 1. ధ్యాన, 2. అవాసన, 3. ఆనన, 4. పాద్య, 5. అర్చ్య, 6. ఆచమన, 7. స్నాన, 8. వస్త్ర, 9. భూషణ, 10. గంధ, 11. పువ్వు, 12. భూష, 13. పిత్త, 14. నిశేపన, 15. ప్రాశనానమస్కారములు అనునవి అంగములు.

దీటి యర్థము ననుము క్రింద కేర్పయు గాన భావాభ్యాసముగ చేయవలెననుటచుండెడిగాని బ్రహ్మపానవాంగములు కావు. లోకవిడంబవ చూత్రము, అని భారతోపనిషత్తున స్పష్టముగ నుపదేశించబడినది. కావున ఇట్లలో నుపన్యాసము చేయవలసినది శ్రీ వ్యాసానందము.

సమాప్తము

బ్రహ్మోపాసనము క్రయమునో అశ్రీవ్రాహ్మనుగలవారు.

క్ర; 'తద్విధానాన్త్యైశ్చోక్తిః' ఇమం దేవా క్షిగర్హత్ ...' అనుక్రుత్యేనుపాదముగ నీ యుపన్యాసమును ప్రాశస్త్యవారిగవచ్చి గోపయ్యుగ నివేదిత సాదకోపచారముగాని పునోపచారాధ్యముగాని స్పష్టపడును. భాగ్యసోపనిషత్తు చూచినను చాలును.

నాటకకళా సంస్కరణము

మహాకవి రామరెడ్డి గారు

ఉపోద్ఘాతము

సంస్కరణమిది మనదేశమున కిది ప్రథమములఁ
 జరిగినది. ఇందుకొని దేశమున అధికముగా మార్పు
 జరిగినట్లును చక్కఁగాఁ జూడఁగలదు. పరిశుభములను
 పరిహరించుటకై మన మార్చుకొనుచున్నది. ఇందుకు మన పాఠశాల విధిమనందు లెక్క
 లేని నిబద్ధతములను జూచుచున్నాము. సంఘమునకును,
 జనమునకును మన దృష్టికిని బాధ్యతను బలము గలదు.
 కావున మన జాతి నాగరికమైనది. దేశమున 100-కి
 90 మంది మనదృష్టికిని నాగరికముగ నుండునని మన
 భావించుము.

జాతీయశిక్షణమార్గము కొండరాజులె నిమ్మ
 స్వరముగ నుండును. వారెవరములోని మార్పులను
 భారతీయ Barometer నామమునకు లెక్కము జాతీయ
 శిక్షణమనవలసి నీవోచ్చదశలను తెలియఁ జేయు
 చుండును. కవులు స్వరంత్రముగ నెన్నుకొనుచు
 దున్నవ, నాగరిక భావములను, ఆచార వ్యవహారములను
 జాతీయలయందుఁ బ్రకటింపియుండును. కావ్యానుని
 నాటకములను మనము చదివినయెడల ఆకాలపు నాగరి
 కతను మనము కొంత మిందుమిందుగ నుపాసించగలము.
 వాల్మీకిమహాకవి భాగ్యవ్రాతీనంద్రుడై శ్రీరామునిచరిత్ర
 మను జ్ఞాపించివచ్చెడిది, కవికి నుపాకాశీనమైన హైందవ
 సంఘముయొక్క నాగరికతయు ఆచారవ్యవహారములను
 అందు సంకీర్ణమైయుండక తప్పవు.

ప్రస్తుతిపదయమునకు వత్తిము. మన తెలుగుజాతి
 చాలవంశికవైయును, కల్పలనును, నలువలనును ఆకిరమై
 యున్నది. జాగితము, కల్పము, ఆకిరాయములు
 భావిసంకల్పి, మనభాగ్యముని, కల్పనావైభవమును,

జోచివర్ణనమును, మిగులుమిక్కిలి నా జిగమును,
 జోనులబలుమును. కావున ఇప్పుటికి పలుకు, తిక్కిలంల
 లిలుమును నవికాశి ప్రజాభావముయొక్క యు
 కినివైన యభివృద్ధి యుగంలకి మనములొద్ది నునా
 నాపలభ్యమైన కీర్తికాము హిందవలయే నాతిరా
 క్యముని తలంచుకొని, భావిసంకల్పములనుగూడ మన
 కల్పన-పిరి నొనరుచుండుటలు, తియ్యకొనిచిని మఱి
 కొంత సర్వముగను, జోచివర్ణనము మఱికొంత నిశితము
 గను లలసరమకొనుట యవశ్యకము.

మన గొప్ప సంస్కరణముక్రిందను జంగోలువం గుం
 డి నామగ్రుం రంపునా పేర్కొను శేషము లిట్టి
 గానితి అతిక్రింద నే వచ్చుట చెందునాగరికములు గడపి
 తిని, ఆయుర్యమును స్థాపంపఁజేయుచు యెని నాటక
 సమాజమునాకిరే ప్రయోగంపఁబడిన “మమక”* అను
 నాటకమును చూచుచు నాగరికమునకు చుట్టించెను.
 కందునాగరికంలల వివేచనముకొనును, ఆవివేచనమున
 అలక్షితుగ మిగిలేమని కీర్తిని సమహృదమందు భావ
 కిరణముకొనును. మనము పాధానముగ నాటకాల
 లను జూపుదురుము. చేతివచ్చు వుండుకొని, నిద్ర
 లేమి మున్నునీత్రంలకుఁ దాల్చుచును మనము నాటకము
 మామలు కవి తిను నుండులకెను “మిగులు భగ్యతానా
 మ్ములు! మిగులు వ్యక్తాయాలు” అని చెప్పిన చెప్పిండు
 కొనుటకు గాదు! సమృద్ధయులభావములు చూపింపఁ
 బడుటకు గాదు! కాని దురదృష్టవశమున మాకానా
 పెట్టి యనభ్యవినోగము ప్రాప్తించినది. ఆ నాటకమునం
 ది యాగరికములనుచూచింది సర్వభాగమునకు విమును
 పుట్టింది వా యభివృద్ధినిగూడ ది చుక్కముగ నొనరిండు

* ఆ నాటకము చేయుటచేంచి నాకు సంతోషము గలదు. మనుషియని జ్ఞప్తి. కవిశేషును మఱచిపోతిని.

కొనుచు నా కిట్లును చేపట్టెడిది “బిల్లును” నాచుట
 అట్లుచేయు చున్నవనికాదు. మేము నాకు కాలయం
 దున్నంతవఱకు జరిగినది ఏమి క్రిందివిధమున మున్నది.
 భాగ్యవంతులైన ప్రాప్త్యాదాయములను నాకు బహుభాగ
 ముసాని నుమకొని తన యా సేవంతయుఁ గొల్లగొట్టు
 కొనును. కొంతకాలమువఱకు నది భాగ్యవంతులది అయినట్లే
 బోధాత్మకముగ నియమించును. అప్పుడు కొల్లగొట్టుటకు
 విలువయున్న వానిగొల్లగొట్టెనను లేదుని తోచినవారలనే
 తీరకా తీరకాది విధివాడి, మఱియొకనిని నిర్ణయానుమతము.
 తంపించుట లేదును ఆభోగమువారునే శ్రీ గురుగతులయి
 యుండునప్పుడు పరిశ్రమ చేసె మొదటివిలువయు నచ్చు
 యాడ “చెక్కి బదిలించుచు వైరాగ్యాశ్రమములో” ఆచారము
 గొల్లగొట్టుటకు ప్రాధాన్యమును. భోగమువారికి దొడ్లులుయే
 సంఘసంస్కారముయొక్క ప్రధానమూత్రము తలంపు
 వాయును కొంతకాల గలవని, అట్టికోటిలో విలువ వాల్చుట
 యిందుగూడ నేర్పుకొని నాటకమునందు గూడవిధాన
 మును పరిపాలించును, పరిపాలన కలిగిగాది మఱియొన్ని
 బయలుదేరినవి. ఆ నాటకకాలయందు స్త్రీలు చాలమంది
 యుండిరి. అట్లు భోగమువారికి సంబంధించినచోకాక
 సామాన్యముగ స్త్రీలకూడతొటికి సిగ్గును నోరను
 బట్టించునట్లు తోచినది. * “సానులు పంపివాడినాలో
 నొకనిని, ముందువాటిలో నొకనియొకనిని పట్టుకొని
 చిత్తకారణలో ముగ్ధులవలె.....వారి.....
 సారకాయలవలె నుండును; అవి.....కాపు, భోగముల
 బొంబులు.” మొదటివాడుతో నిష్పన్న అంటంపబడి, రెండవ
 వాడుతో తోపనాయిలు పోయిబడి, మూడవవాడుతో
 కట్టిన మండిన నాటకముయందు సంయమన సాధ్యముకాక
 పోయినది. ఏకో రెండుమాటలని నాటకకాల విడివచ్చి
 తిని. * ద్వితీయాను నాటకమునందు వెచ్చిరి. బహుభాగము
 మునును నిమిషముగనునప్పు టికి నా యెడలంతయుఁ
 గంపించుమిడినను. నాటకము ముగిసినవఱకు ముగ్ధులయ
 మునునొకటి అనసూజముయొక్క కాళ్ళునది యవస్థ
 పించెనని వింటివి.

ముఖనాటియువయమున అనసూజములోని యొక
 పద్మము, తాము రంధ్రప్రదర్శించిన నాటకమును

చింతించుచును నాటకమును దీక్షించుచు, ఆనాట
 కము చింతామణివలె నున్నవనియు, అందులో లేని బూ
 తులు ఇందుగఁగూడ లేవనియు, మేము నాటకకాల
 నుండి నడవచ్చినయనంతరము చాల నీతిప్రదమైన కథ
 జరిగినదియుఁ జెప్పెను. ముందు ముందునోరవచ్చెను
 కట్టి కట్టి నాకనవచ్చెనది. అట్టిని కలిగించుచునెట్లుంటి
 నీతిభాగ్యములు మేముచేత కట్టికొన్నవి నిజమయ్యె
 ములై యుండును.

తరువాత ఆరెండునాటకములలోని సంవిధానము
 లను గేము లాచరించి. గుమతినాటకము చింతామణికి
 ప్రతిరోజుముగ ప్రాయఃబడి యున్నామునును ముందుము
 లేదు. శ్రీ నిష్పదు చింతామణిని సమర్థింపబడుట బూను
 కొనలేదు. కాకి ఆరెండునాటకములను పరిశ్రమ చేయుట
 మాత్రము, సన్నిహితులయందు చింతామణితో మెలుకుగ
 నున్నది. చింతామణికొనుచు రుద్రవాస్తా పుష్కరులో నల్ల
 డేంబిన బూతులను గువతినాటకరచయిత జట్కాబండి
 వారి సభ్యులలోనికి దింకి, శృంగారరసమును పిరాబుడిలో
 ఉంచెననాగు. ప్రసంగమున కిట్టివస్తువు ఆరెండునాట
 అలంకారకాస్త్రముయొక్క వఱకునాటకమున, అట్టిచింత
 విషయమైన విచ్చ వెచ్చివచ్చును, దానిని గదియొక్క
 చిత్తపంసాగ్రపరిపాకములను సంబంధించినదిగ మన
 మెఱుంగుచును. పుష్కరులోని ము ప్రసంగమునకు నెట్లు
 జయలను ఏకమపుట్టింపు బూతులకాల మున్నదిగ
 లేదు. అట్లుమొదలగు సంస్కృతియనందు, అనసూజులైన
 ప్రహసనములు లేనవి నేను నడుపుచున్నాను. కాకి, అవి
 సహజముగ విరాదరింపబడుచున్నవి. నింద్యవిషయ
 మేభాగయంపున్న వింద్యమే. భావములను భావము
 గౌరవము కలుగుచున్నది గాని, భావములను నింద్యభావ
 మవకుఁగూడఁ బ్రతీతి గలుగదు.

శ్రీ నీసుమతి నాటక ప్రదర్శనమును చూచినప్పటి
 నుండియు, నాటకరచయితలయందును, ముఖలయందును,
 శ్రీకృతులయందును నా కొనివిచ్చిన ప్రశ్న పుట్టినది.
 అప్పటినుండియుఁ గొంతటి మాధునికపుల నాటకములను
 జనరంజకములని ప్రజలచేయలంపబడు నాలోగొన్ని నాట

* నాటకము నాటెట్లు లేదు. జ్ఞానమున్నట్లు ప్రాయమున్నాను.

ములను ప్రభుత్వము నిలబడజేయుటకు నుపయోగించుటకును ప్రయత్నించుచునున్నప్పుడు చూచుచుంటిని. జనరంజకత్వము నకుఁ గారణములను, అందుకై కవులును నటకులును నున్నవారిని వ్యాపారవాదులను, మోసములనుగూడఁ గ్రహించి నాయథిప్తాయములను ఈవ్యాసములనుఁ బ్రకటింపఁ జేసిందిరి. ఇట్లు చేయుటలన నే నెందఁ జెందిన మామమాములను, విచారములనుఁ దాగ్రహించుకొనువానితో నే నెఱుంగుదు. ఈవ్యాసములను నే నెప్పుడును విడిచివేల్చుకొనున నాయథిప్తాయములను నెరిపుచునవివచ్చినప్పుడు, ఎవరినైన నాటకములను నెఱుంగుట నుపయోగమును వినుకొని ప్రస్తావించుటకుఁ గోరెను. నాకు నాగిమెగల క్షేపములే గాను. కాని, క్షేపములైనవి గౌరవములేనీ చేసె కొన్ని నాటకములలో అనాచిత్యములకు మదాహరణములను గ్రహించినావును, ఆనాటకములన్ని అనాచిత్యధూయిష్టములవియు, ఆనాటకరచయితలు కల్పనానిపుణులు కారనియుఁ బాతకమహాత్యములు కలంపరారు. ఆగ్రంథముల నేను అచ్చులపైను నాకత్వంతో నున్నాను కలరు. నటకులవిషయమైమాడ నే నిట్లే మనవిచేసికొనుచున్నాను. కావున నేను కల్పనానిపుణులతో నున్న కల్పనతో నున్న నెఱుంగుకొని యావాదమును నాటకకళాభిమానులెల్లరును అన్యధా కలంపక నానదుద్దేశమును గ్రహించుకొని వాప్రార్థవము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు నెలవకుమన్న నాటకములలో 100కి 90 నాటకములు “నాటక”మని పేర్కొనుటకుఁబడినవి కావు. ఒకకథలోని కొన్నిపీనులను ఒకటిగా వేడించి నంతనె అది యొకనాటక మననని కొందఱు నాటకరచయితల యుద్దేశ మైయుండును. నాటకమునకు అది విశ్వాసములు కలవలయు, సంభవంబుమన, సంభాగితరయ, సదాశయముల నాటకరీతియ విచ్చిన్నవయవ సమాహమవలె నుండుననియు మీ రెఱుంగరు. ఒకకథ నెఱింగియు ఆచరణమున నసమర్థులై యున్నారు. ఇప్పుటి కొన్ని నాటకములలో, “మీస పాత మెనెములు, అంతఃకేయి” మున్నగు నెదనావి కేషము లగవమనున్నవి. ప్రజలున్నులలో నెదనా మున్నుకొట్టుట కలనాటకపటి

రంగపాల్వన గామములను (Stage Politics) పట్టి-గాఁ గొనినకవులు అట్టికవనావి కేషముల నాశ్రయించుట. వానితో నే నాటకసూక్ష్మికి సంబంధమెఱుంగుకొని యుండను. నినుపయోగములను, వివరీతిములను నైన అట్టియవయవములను గ్రహించినను నాప మేర్పడిను. ఇది నానావాదకత్వమున, లేన ప్రేక్షకులను నులగముగ నులలో నేకీకృతులగు నది ప్రయత్ని భావ్యముగ నొనరించిన వందవ మైనను నావలయును. ఒకయుదాహరణము: రామదామనాటకములో ‘అనామకృషీను’ లవనకలో ‘నాకలనానియినీను.’ వానిని నెఱుంగుచి, అట్టికవులు ప్రశ్నోన్నయఁ బ్రయత్నింపఁబడినపుడు హాస్యకవితాత్పరకములయి వికోపము కలసింపవచ్చును. కాని ఆనాటకములను ఆయాకథాభాగమున వాని కంతప్రాసక్తియు లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందమని యొకకల్పి మా రెనుముక్కుమలేసి యొకమానవవిగ్రహమున కంటించి నట్లున్నది. నాటకరీతిరచుచు అంగానుసంగ్యము చాల ముఖ్యము. కేసలము భక్తములేత అనుచితమైన కల్పనలకుఁ బానుకొనుట నింద్యము.

ఇప్పుడను రామకృష్ణచార్యులనాటి నాటకరచయితల నోడఁ గ్రూర్తగ్రూర్త నాటకలక్షణము రేర్పరినది. సంక్షేపముగ భావమునుఁ బ్రకటించుటయన్న అది యెఱుంగని భరమరహస్యము. రెండుమాఁడు మాటలలోఁ జెప్పఁబడిన భావమును అర్థములో నవివేకింప వచ్చువగాఁ జెప్పఁడు. ముఖముముక్కు పరిమాణము వ్యామల నీవై న్నెరుగ ననునదియు, సంఖ్య ననునదియు నుండు నని కలందికాఁగోలు బాహామనికొఁ గొంపకీటకేంద్రాదు వెంట న్నగితమును గట్టించి ప్రేక్షకులపై ఆయననుగల కవితాచాయుఁగొన్నుకొన్నాడు. ప్రాస పట్టవలయు గ్రంథములు కావలయుననియు విశ్వక్రతు లనునను కలంపకతో బాహుకుడు చంద్రునిమాఁపించు కథాభాగమున నేకీకరించాడు. పినినిట్టి కలంపక చాపల్యము మోసముఁ జే గలను. ప్రఖ్యాతనాటకమున నెదనామ పానునట్టి “రా రా-ధీలోలా-నానాలా” అనుపాదయందును, “నకుమారా . నుగళా” అనుపాదయందును “రామకృష్ణ విరక్తియఁ ద్రోవ” అనియు “విరామ కృష్ణ” అనియు, కవిగారు తనకేయ ఇచ్చుచు

కొన్నాను. అప్పుడు యొక దుష్టగురువు కట్టిబాపిలో
 “శీలావతి యాచార్యునివలెను నున్నది” అని
 పేరువలయును” అనినాడు. పాత్రులందరేమి. నలుగురును
 అయికిరియెయ్యి. యాచార్యునిను గ్రహించలేదు.
 నీలావతిచేతను గురించినయొకసలహాను “అంతకుముందు
 నన్ను” అని పాదుమంజుసాని అని పేరు అట్టివచ్చింది.
 శీలావతిని ఇంగ్లండునది పంపివట్టికొని రామకృష్ణుని
 కాలమునకు బాగులయునో, లేక కనుకే శీలావతికాలము
 నది కట్టలయునో తోచుచున్నది. అట్లుచేసిన శీలా
 వతి రి ముట్టినది పేరు కల సమర్థులయునో నాకనూ
 పామగ నున్నది. నాటకములోకవి దాగియుండువల
 యునేకాని ముక్కు కట్టించివలయుననినది లేదు.
 ఇట్టి నాటకముల నాడరించు పద్ధతివిధాల మనము కాదా
 పాదులనాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనగలము?

“నాటకము చాలబాగుగనున్నది” అని యనిరిం
 చుకొనూనకు మిట్టియొక ముఖము గలను. పాని మె
 నను ఆపానిక పై కేళికి కేళామంగము మున్నగుభా
 వములను పంపివట్టివచ్చివచ్చివచ్చివచ్చి వచ్చివచ్చి
 భావించునాడు. ఉపన్యాసములోకొనిన ప్రవేశములు
 లు; కొందఱులు మహావ్యక్తియులు కలగలము. నాట
 కములనుచేయువల (అని) బాగుకాలమును అట్టిభావ
 ములు ప్రజలలో లేవనెత్తును. హిందూ మహావ్యక్తియై మై
 త్రినిజాతించి యుపన్యాసము నొక నాట్రమునొకరి
 క్రింది నాటకములను రచించునాట్రము ముగించునాట్ర
 మాదులు. పుట్టినదాని అవలంబించి కాలమువున్నదు,
 గ్రంథములలో కట్టించునాట్ర లక్షణములతో నున్నమును
 ను రచించు కలకలము పాత్రులకాభిమానమును కలగించి
 నేటికాలపు భావముల నులగ్రక్తు. ఉపన్యాసముల
 చిత్రాత్మకముగ ప్రేక్షకులపై సరిపించుటమాత్ర, ఆం
 ద్రప్రదేశ్, వాల్మీకీకావ్యమునొకటిగాని బంధించు
 దన్నదా యను భ్రాంతి పోడుచున్నది. దేశకాల
 పాత్ర పరిపాలనను ప్రకటనను ప్రసాదించునాట్ర
 దగిరించు చాలమంది నాటకరచయితల కభ్యాసమై
 యున్నది. ఇది యొక వ్యాపారపాత్రము.

చాలమంది నాటకపుల కనానాలోపములను,
 పాటలను బహుముఖము కట్టివచ్చుచున్నవి. నాటకము

లోని కల్పనను బృహత్కరించినవల ఆలోపములు
 బహులమును. ఎట్టి నాటకమైనను జక్కగా, బాడ
 గలిగిన యొకరిద్దఱునందుల నాశ్రయించి ప్రసక్తి రావ
 చును. అట్లగు నాటకసమాజమువారు రామదాసునాట
 కమును బ్రహ్మలయమందుకు పూర్తికరి రామలంద్రా
 రక్షణగా (అనుమానమున) బ్రహ్మ నాయకపాత్రము
 గురించునాటకపు కవిపాత్రమును గురించును. ఆప్రద
 ష్టములను బాలమంది కొని మునుముందుకు. కట్టగాని
 నాటకప్రపంచమున అట్టియొక కేళిగ్రహితులను ఆనాట
 కము కట్టగొన్నది. ప్రజలప్రశంసకు వచ్చినపై వివ
 యము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయము
 లను గమకొంటిని. కొంచె మించుమించుగ అందఱును ఈ
 క్రిందివిధమున జవాబిచ్చుచుండును. “నామంద్రాక్షి
 హిందూ స్థానీ పాటలను జక్కగా, బాడగలదు.
 నాటకము ప్రాంతమునందే పునరుత్పాదించుచున్నాను,
 కొందఱుగూడ అయిన కొందఱు రాంధ్రపుట్టును. జయన
 పాదుమన్నువును మేళించినవేపు పాదుమలకేన బాగుగ
 నుండునని తోచును. నాటకము నేమి రంధ్రమాణు
 'Once more' అన్నాను” రామలంద్రాక్షిగారిని
 పట్టింది చెప్పబడునదియు బాధాపాదు. కాని, నాట
 కము పాత్రులనా మెచ్చుకొనబడులయును! కేళి
 యను మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గ్యారిక్కు ననుసరించి
 యుద్ధిగింపవలయునా! లేక నాటకపు రచయితల పులిగ్ర
 మైన యంతభాగముగలదా! వరుసకు బాధించగలదు.
 బాటకపుటాధారముల నాశ్రయించి ప్రసక్తికట్టిన నాట
 కములు ఆశ్రయమితి గలిగినవలననే విస్మయము లు
 ను. ప్రేక్షకులు యభిమాని ననుసరించి ప్రాయోజకునాట
 కములు వారియభిరుచి మాటువలక గౌరవించవలయును.
 తర్వాత నభివృద్ధి.

పాత్రోచితమైన భావనపయోగించుటావశ్యకము.
 పాత్రులకాభిమానము నేమి కలగించు నాటకపు
 వారు పాత్రుల నాటకమును బట్టి నాటకావ్రమునకు
 వ్యాకృతభావనే యుపయోగించిన. శీలావతిము
 శ్రీనివాసరావుగారు రామదాసు నాటకమున పాత్రులను
 ఉత్తమభావనే యుపయోగించిరి. వారిని ఉత్తమపా
 త్రులగునని అట్టిభావ నుపయోగించియుండునా

కములను సుప్రసిద్ధులని తలచుటకు నడుమలే (బ్రహ్మిం
నలను ముండునట్లుగా చూపుచుంటిని. జనరంజనకర్తలను
నకుఁ గారములను, అందులై కవులను నటకులను
యొందెన్న వ్యాపకకర్తలనును, మోసములనుగూడ
గూర్చి నాయశ్చక్రాయములను ఈవ్యాపకములను
బ్రతింపఁ దలంచితిని. ఇట్లు చేయుటలన నే నెంద
రెలాగో చుచుచున్నానును, వివక్షనములను కాత్రుం
చును కానున్నానో నే నెఱుంగును. ఈవ్యాపకములను
నే నెఱుంగును నిట్లున్నట్లున్నట్లునుగ నాయశ్చక్రాయ
ములను జరిపుచువలసివచ్చినవస్త్రము, ఎవరినైన నాటక
కర్తలనును ముండునట్లు నమాజులను విమర్శించి వ్యష్టాం
తములగుఁ జేకొనుట నాకు నాశ్చర్యముల కర్హముచే
గాదు. కాని, శిల్పములెందల నొకరములేక నేను కొన్ని
నాటకములలో అనాదికర్తలను మహాభారతములను
చేకొనెదనొకప్పుడు, ఆనాటకములన్ని ఆకాశ్మధూయిష్ట
ములనియు, ఆ నానాటకకర్తలను శిల్పనానిపుణులు
కొనెనుయుఁ జూచుచునేయులు తలపడెదను. ఆగ్రంథ
ముల వ్రేసిన అచ్చులపైను నా కర్తవ్యంబుగొనెను కలను.
నటకులవిషయమెహద నే నిట్లే మనవిచేకొను
చున్నాను. కావున నేను నిర్మలమృత్యుమునోదను శిల్ప
వ్యష్టగోచరము నెఱుంగునది యావ్యాపకము నాటకశా
స్త్రమునెల్లగను అన్యధా తలంపక నానందుడైకమును
గ్రహించునది నాకర్తవ్యము.

నాటక కవి.

ఇప్పుడు నలువదుమన్న నాటకములలో 100కి
90 నాటకములు "నాటక"మని పేర్కొనుటకుఁదగినవి
కావు. ఒకభలోని కొన్ని నీమలను ఒకటిగా జూచింది
నంతనె అది యొకనాటక మననని కొందఱు నాకరచ
యితల యుద్దేశ మైయుండును. నాటకమునకు అది
విధ్యాంశములు కలవలెను, సంభిజ్ఞమును, సంయోగి
తము, సహచరములు నాటకశాస్త్రము విశ్వవ్యాపకమున
సమాహుతులై నుండుననియు మీ కెఱుంగరు. ఒకవేళ
నెఱింగియు ఆచరణమున నపమగ్నలై యున్నారు.
ఇప్పుటి కొన్ని నాటకములలో, 'మేకపాద మెవఁడును',
ఆంజనేయ' యన్న చిత్రము విశేషము లగవఁచుచున్నవి.
ప్రజలున్నట్లుగాఁ దోచుకొనుచున్నట్లు కలనాటకవి

దంకసాంప్రదాయములను (Stage Politics) చక్కగాఁ
కొనినకర్తలు అట్టికథావాది కేవలముల నాశ్రయించును.
వానిలోఁడ నాటకసమితికి వానమైవనంబుగఁ మేయి
యించును. నిమిషగౌరవములను, వివశీకములను నై న
అట్టియమయమములను గల్గించినను భోవ మేర్పడును. ఇది
కథనాన్యాయతయైను, లేక ప్రేక్షకులను విలక్షణముగ
విలక్షణమేకీకృతులగు గది ప్రయత్ని ప్రయత్నిముగ నొన
గించు వింతమైనను గావలయును. వింతయనాహుతము:
వింతయనాహుతములో 'అపామన్య సీమ' లవమణిలో
'చాలి నానియింతివేను.' వానిని నేలునంది, అట్టికీమలు
ప్రశ్నలై గుగఁ బ్రవృత్తింపఁబడినపుడు హాస్య'వ'శ్యా'క
ములయి వివోచన కరిగించవచ్చును. కాని ఆనాటకము
లను ఆయాకథాభాగమున వారి కంతప్రాగుభ్యము
లేదు. మొగమునకు ముక్కు అందవని యొకశిల్పి మా
కమునున్ననునే నెఱుంగునానవిదగ్రహమున కరిగించి
నట్లున్నది. నాటకకీరతమందు అంగానుగూర్చును చాల
ముఖ్యము. కేవలము విశేషములేక అనుచితమైన కల్పన
లకుఁ బూనుకొనుట నింద్యము.

ధర్మవరము రామకృష్ణచాగ్యలారి నాటకరచ
నలోఁడ గ్రామ్యక్రొత్తి నాటకలక్షణము లేర్పడినవి.
నం కేవలముగ భావమును బ్రతింపెటయన్న అది య
ఱుంగని పరమేశ్వరును. రెండునూరకు ముండులలో
తిప్పించిన భావమును అన్నలో నది పీఠికా చిహ్నముగా
తెప్పించు. దుఃఖముయొక్క పరిమాణము నాటకముల
కీర్తనము ననుననింటియు, సంఖ్య ననుననింటియు నులకు
నని తలచిరాఁజోలు భావమునకే గొండవీటికేంద్రాదు
వంటి స్వగతియును గొందని ప్రేక్షకులపై ఆయమందల
క నిజుంబియుఁజేర్చుకొన్నాడు. ప్రాచీనప్రేక్షక పద్ధతులు
గ్రంథస్థములు కాక నాయునవియును విస్తృతము లగునను
తలంపుతో భావములను చంద్రునియొసంగు కథాభిగ
మున నిశ్చేదించినాఁడు. నీవిన్నపిటిని తలంపునా వాల్మీ
కు మఱియుఁజేరి గలను. ప్రస్తుతినాటకమున కీలామఱి
వాడునట్టి "రాధా-ధీరోలా-నాచాళా" అనుపాటయం
దును, "మమమరా నుకాళి" అనుపాటయందును
"రామకృష్ణవిరక్తిముఁ బ్రోచి" అనెయు "కవిరామ
కృష్ణ" అనియు, కవిగారు తనపేరును ఇచ్చుచు

కొన్నాను. అప్పుడు యొక ముక్కును నును చుట్టి ప్లామిక్ లో
 “గీలావతి యాపాశునిదువునప్పుడు అంతకును పీరును తీసి
 వేయవలయును” అనియైన హెచ్చరింప లేదు. నటకులను
 ఆయాకోశములొక్క ముకాచియ్యమను గ్రహింపలేదు.
 గీలావతికి శ్రీమతి పరిచినయొక నటకుడు “రామకృష్ణావి
 వర్ణము” అని పాడుమిందగా విని వేను ఆశ్చర్యపడిరి.
 గీలావతిని ఇంద్రునివలె చెంపపట్టుకొని రామకృష్ణావి
 కాలమునకు లాగివలయునో, లేక కవిత గీలావతికాలము
 నకు స్వర్ణకలయునో తోచెనున్నది. అట్లుచేసినను గీలా
 వతి రామకృష్ణావిమేలు నేల స్ఫురింపవలయునో నాకనూ
 ప్యాముగ నున్నది. నాటకములో కవి చాచియుండవల
 యు నేకాచి ముట్టు నట్లే చల్లవలసిన చావయ్యిందే. లేదు.
 ఇట్టి నాటకముల నాచరించు నభివ్యుత్తర మనము కాళిదా
 సాదులనాటకముల నెట్లు మెచ్చుకొనవలయు?

“నాటకము చాలబాగుగనున్నది” అని యనిపిం
 చుకొనుటకు మరేయొక గుణపాత్రము గలదు. ప్లామిక్ మై
 నను ఆధ్యాపక మై కళభక్తి దేశానురాగము మున్నగుభా
 వములను ఇంద్రుని పట్టుమాత్రమైనను సుంకుస్థిండుకొని
 బాణాదంపతులను ఉపన్యాసములోబోదితి ప్రవేశపెట్టు
 టుఁ పొందుచును మహాస్వామీయులు కలసియున్న నాట
 కకథయైనయెవలె ఆకళ జరుగుకాలముందు అట్టిభావ
 ములు ప్రజలలో లేకున్నవి. పొంతు-మహాస్వామీయు మై
 గ్రహించింపన యుపన్యాసము నొక వాక్రమునొకటి
 ప్లింది నాటకములను రాజకీయోపన్యాస మందిరముగ
 మార్చుట. ప్లామిక్ దాడి ఆదర్శులలోఁ గాలముపుచ్చును,
 గ్రంథములలో చర్చింపవలసిన లక్ష్యములనేత న్నమ్మును
 ను రించిన కుశలపురు హాస్యోపాధ్యక్షునమును గలించి
 నేటికాలపు భావముల నులగ్రక్క. ఉపన్యాసముల
 బలాత్కారముగ ప్రేక్షకులపైఁ గురిపించుటమాడ, ఆం
 ద్రప్రద్రోగ, వాల్మీకీశ్రవణమునొక గాఢం బంపబడు
 చున్నదా యను భాంతి పొడచుచున్నది. కళకాల
 పాత్ర విశిష్టమైనను పురాతననపునకు ఆగునికానన
 దిగింపించు చాలమంది నాటకరంగముల కభ్యాసమై
 యున్నది. ఇది యొక వ్యాపారరహస్యము.

చాలమంది నాటకకవుల కనునాలోచనములను,
 పాటలను బద్ధములను గుర్తుపుచ్చుచున్నది. నాటకము

లోని కల్పనను బృహత్కరించినయెడల ఆలోచనములు
 బంధులగును. ఎట్టి నాటక మైనను జక్కఁగాఁ బాడఁ
 గలిగిన యొక దిష్టాంతముల నాశ్రయించి ప్రసక్తి రావ
 చ్చును. అట్లుగ నాటకసహజమువారు రామదాసునాట
 కమును బ్రవర్ణించుచుండును. పర్వతరెడ్డి రామనింద్రా
 రెడ్డిగారు (అనమాజమునఁ బ్రభాస నాయుని పాత్రము
 గరించును కుచ్చు కరీమపాత్రమును పరిచును. ఆరెడ్డి
 గుప్తమలను జాలవంది కొనియాడుచుండుదురు. రెడ్డిగారు
 నాటకప్రపంచమున ఆశ్రించిన పేర్లు తిట్టలకు ఆనాట
 కము పట్టుకొమ్మ. ప్రజలప్రశంసకు నాటకమైన విష
 యము నెఱుంగవలయునని చాలమంది యభిప్రాయము
 లకు గనుగొంటిని. కొంచె మించుమించుగ అందఱును ఈ
 క్రిందివిధమున జవాబిచ్చుచుండును. “రామచంద్రాచార్య
 పిందూ స్థానీ పాటలను జక్కఁగాఁ బాడఁగలఁడు.
 నాటకము ప్రాచీనభావమునకు తిరిగివచ్చు బాధుమన్నను,
 కొంచెముగూడ ఆయన గొంతు రాఁపుపుట్టును. ఆయన
 పాడుచున్నపుడు మరేకోరింపనేపు పాడుమిందెన బాగుగ
 నుంచునని తోచును. నాటకము నేను కందుమాఱున
 'Once more' అన్నాను” రామచంద్రారెడ్డిగారిని
 పిలిచి దెప్పబడనవంతులయ యభాధమ. కాని, నాట
 కము పుచ్చునగా నా మెచ్చుకొనవలసినయెను? పేరేన్న
 యని మహాకవియొక్క ప్రతిభ, గ్యారిక్కు ననుసరించి
 యుద్ధవింపవలయునా? లేక నాటకవి నటలను స్వశిల్పి
 పైన యంతిస్సాగముగలవా? వినుచు బాణాదంపతులకు,
 బాణాద పుటాధారముల నాశ్రయించి ప్రసిద్ధిక్తిగ నాట
 కములు ఆశ్రయద్యుతి గలిగినవంటనే విస్మయము లగు
 ను. ప్రేక్షకుల యభిరుచి ననుసరించి వ్రాయబడునాట
 కములు వారియభిరుచి మాటుమాకె గౌరవింపవలయును.
 రిచార్డ నభివర్తనము.

వాక్రతోచితమైన భావమునకొనిండు నాటకము.
 మహామహాపాత్రాయ మేము చేరింప య నామ్రుల
 వారు బొచ్చిరి నాటకమున బున్నీ దొరపాత్రమునకు
 నాటకకృతిభాష నే యుపయోగించిరి. కొలావతియు
 శ్రీనివాసరావుగారు రామరాజ నాటకమున పటానునకు
 ఉత్తమభూమి నే యుపయోగించిరి. వారిని ఉత్తమపా
 త్రలనుగఁ జెడిచి అట్టిభాష నుపయోగించియుండునగు

కాని ప్రసంగమునందు వారివేషములకును వారిభావలకును జాల వైరుధ్యము గోచరించుచుండును. దాని నోప్పకొన్నను, ఆపాత్రముల హైందవపురాంపరిచిని గూడఁ జీత్రముగ నున్నది. బుస్సీవారి “సంధ్యమునుండి విడుదలి” అనుపద్యమును నుచువును. పటాను సంస్కృతి పరభూయిష్టమున పాడినటు సమాసములతో నప్రమాదములను జల్లిన వేపుక్షును కన్ను జంపుటకుగా ఆహ్వానించును. హైందవోపాధులను సంబంధించిన యుద్ధము పాత్రములచే నుభయభాషను మాట్లాడించుట యొకవిషయము. కాని, వారికి మనకాప్రపురంజాదులయందుఁ బరిచయము గలిగినట్లు వ్రాయుట తేలికకవిషయము. నవాబ్బుదారుల యుద్ధవిషాదాశ్రయమునకు స్థానిక పురాణాపరిచయము అవశ్యకము గాదు. దుఃఖము కలిగినప్పుడు తిమిమిమనునట్లుగా గలకొనియున్న కైవమునో కేవలమునో ప్యరించుట న్యాభావికముగ నుండునుగాని, అట్టిసమయమున నవాబ్బుదారుడు పారాజిత కేవలము నలంచుట విరుద్ధముగఁ గనపట్టును. బుస్సీవారి ప్రేమిల పండి యువసానమును గ్రహించినయెడల నుచితముగ నుండెడిది. పటాను భారాననందో లేక మఱియేవిధమైన నవాబ్బుదారు పురాణమునందో పరిచింపైన నీవధిలను, ప్రసక్తిలను అహ్వనించుచుండిన మిటుంగ నుండెడిది.

ఇలకు నుత్తరీక్షివరసీయాముగాను కనియించిన గయోపాఖ్యానమున కృష్ణాస్త్రముల కల్పించుటలు, ఆశ్వ గౌరములై చుట్టగల కేవలవేషములను ముట్లాడి యుండిన. ఇక కృష్ణాస్త్రములవారు యేల? సంభాషణలు లభింపఁగలవు గాని నీవికే ప్రజలకు నుచితము. పాపము! కవి తేమిచేయును! కళాకర్తానులు కినుపాటి యింజనకాల్పాలుగాని, గయోపాఖ్యానమునవారి దానిని మించునలయుననుకోరికతో శ్రీరామాంజనేయనను నాటకమును వ్రాసి శ్రీరామునిని అంజనేయనకును వైరముఁ గల్పించి యితరునిసంభాషణమును ముదిరివకొనిన మిగిలకాయురూపముగోరికే కంటివారు. రామకృష్ణాచార్యులవారు ప్రవిగాల్గిన నీయనాటకమును కనియించి నాగకవిద్యాంశులచే వ్రాయుటకు నాటకములలో మూడు సంవత్సరము నోప్పకొనవచ్చునది యనువిషయమును

దృష్టాంతాశ్చార్యముగ దృఢపఱచినారు. వ్రాయుకొలఁది యిట్టియుదాహరణములకు దిక్కు యుండును. నందు మూడు దశరథ మధ్యమాపిరిని.

నటకులు

కొంచె మిందుమిందు ఇరువది యరువదయైదువంద తిన్నయిలకుఁ బాత్రము తెలుగుచేసెనున, నాటకకృత్తి నవలంబించినవారే నాటకము లాడుచుండిరి. అకాలమున నాటకములన్నను, నటకులన్నను ఒకవిధమైన యనుమానము, హైన్యమును దోచుచుండెడిది. ఇందుకుఁ గారణము లేకవారేను. ఆనటకులలో జాలవలకు నేతగ్రామ్యులు. క్లిష్టమైనటలు, దాదపుత్రాదులను వదలవనాదిగనో లేక యెనగుల సంసారములను తెడంగొట్టినవారుగనో యుండిరి. వారు ప్రవర్తించుచుండిన నాటకము తెల్లను నారి ప్వంతిపృష్ఠము. ఈకాలమున బాపట్ల కాంతయ్యగారు గలియించిన నాటకగీతవిశ్వకోశమువంటిది వారికిఁ గూడనొకటి యుండినది. ఇదియొక రచయింపఁబడెనది, యిపుడు రచయింపఁబడునది, యింకమీఁద రచయింపఁబడఁబోవు పర్యనాటకములకును అందుఁ బాటలు గలవు. తేలికరొత్తి నాటకము కేయవలయునని యనుకొన్న యెడల ఈనాటిప్రార్థన నాటక పాత్రములును, నీనులను వారే తీర్చుకొనుకొని నందరొక్క సారముగఁ జాటలుచొప్పించి స్వంతవిశ్వముతో నాటకమును దునుముట్ట ఆడినయుగును. ఇట్టి కురవపనుండి నాటకములను గట్టించినందులకు నేటికాలపు కీర్తి నాటకసభాపముల వారు ప్రశంసాపాత్రులు.

ప్రశస్తిపాత్రములన్న నేటికాలపు నటకులకు శాస్త్రజ్ఞ యొక్కను. ఏలయున, యిప్పటివారులు విద్యావంతులు; నాగరములు. ప్రేక్షకులు కూడ నట్టివారే. కావున నటకులను నిర్వాక్యముగఁ బ్రవర్తించుటకు వీలులేదు. కాని గయోపాదలపిన విషయములు చాలగలవు. కాక వ్యాపి ప్రసక్తిచే నిచ్చుట కొన్నిటిని మాత్రము వ్రాయుచున్నాను:

తాను కరింపఁబోవు పాత్రమును, కవి సాక్షించిన విధమును, ఆపాత్రముక్కు నుండుములను, మనస్తత్వమును, నాటక బంధిమునందు ఆ పాత్రమునకుఁ గలసానమును ప్రయోజనమును, తన కార్యప్రవృత్తికి హేతుమైన

భాగమును చేతులతో ముట్టముదూరమున కైతులగ నెలయును. వాని మాటలను ప్రసంగించును అధ్యక్షునిచేతగల కేంద్రమునవిలయమును. అధ్యక్షుని చేతులను కిక్కిరానియముగాదు. భాగోపయముకానీతే తనను భగవదుపాశ్రయమునొక్క. యజ్ఞయందు సహాధుని అయివడు. అతని దేవుని ను సహాధునియై వానిపై (Prompter) అధ్యక్ష పదమునుపెనుండును.

నాటకమునకు అధినయము (చేప్త) ప్రధానము.

కావ్యప్రచలనము లేనగుచు నాటకమునందుకొనవలయు యుపన్యాసమును. *కావ్యప్రచలనమును, అధినయమును అధ్యక్షునిచేయుటకు పద్ధతులను వాడుటలగీరింపరాదు. కాని నాటకములపై చాపల్యములేని గవి యుక్తేంద్రునిచేయుటలోనియైన ప్రాప్తిప్రాప్తి పద్ధతులను వాడుటనుకీర్తి. కావ్యగతికి భంగము గలదుకొంగును. నీటి అధినయమునకు సంగీతములే యునియికినాడుటకు సంగీతమునలో అధ్యక్షునిను భిన్నమును నుజియించుటలో యాచింపబ్రయత్నించుట ‡ చింతకాయ బహుమానమునలె నున్నది.

నాకు సంగీతముపై ద్వేషబుద్ధికలది నామానమును పంకియింపరాదు. తనపుకాకి ముంజిచేయవలె కిచ్చెనిగి జేయదు. అంతేకాక నాటకములలోని నాయకనాయకులు పాటలు పాడినప్పుడు అట్టియగునైన ముప్పించవచ్చును. పాండిత్య నాయకులు అచానువకీ క్రిందము లాటరాని పాండిత్యము నుజిచేయియించి కీర్తియుగము, నాట్యయుగము, నాట్యయెడల పాండిత్యముగను గనుపట్టు నింపెను. నాటకనాటకములను కుశలములును నాటకమధ్యమధ్యకీ మనమువానితో నేకభవించుము. కాని, చారిత్రక సాంఘిక నాటకముల

లోని నాటకములు గాదు. నాటకములు. అచానువకీ కీ చారిత్రమున వినియేయించు కౌవున నాగి కుశలములులకు మన కుశలములులకు సమీప బాంధవ్యము గలదు. అందులో ముఖ్యముగ సాంఘిక నాటకముల నాయకుల ప్రసరము ప్రకృతిపు సాంఘిక కింగి ముఖ్యము ఆధ్యక్షప్రతినిధులుగ మనము. అంగడి కింగి ముఖ్యముగా వచ్చు చేయించు పాటలు ప్రతినిధును నాయకులైన కిచ్చె పద్ధతులు, అట్టికీర్తి మనము నాయకులైన కిచ్చె పద్ధతులు, అట్టికీర్తి మనము నాయకులైన కిచ్చె పద్ధతులు వచ్చు ప్రతినిధును ను జెంటిలో కంభానందుమున్న కిచ్చెనంద్రులు, అట్టికీర్తి మనము మున్నగునాటకముల పద్ధతులను వచ్చి "నలువా పలువా"యనిన "కీర్తి, పాండి" యనియు కీర్తి మనము అనువుగ విచారిత అధ్యక్షుని సాంఘిక లోని కంభానందుము ముఖ్యమునందు నాయకులైన వానిని కిచ్చెవారి అనువక్రితి కులంప పద్ధతులుగాని అందలి యానందము ననుభవించుటలము. గోతులేనవట కులం, నాయకులైన ముఖ్యముగ నాట్యనియము ప్రతి మేముకీర్తి పద్ధతులు గుట్టుకొనవచ్చు, అధినయ చాతుర్యము కొనగలకేన కుటకులకు నాటకము అధినయ ప్రధానము చేయించుచు. కిచ్చెకు కలన కులంకు కౌం కులంకునాటి కంభానందుమున్న కిచ్చె యునియించుము నని నాటికానియకాదు. నాటకమున సంగీతము అధినయ మనము కులంకు కౌం కులంకు నుగి ముంజిచేయించుము; కావ్య గతి నేలాటి యభ్యంతరము గల్గింపరాదు.

నేడు కొందఱునటకులు పద్ధతులు చదువులలో నోక యభ్యంతరము గలిగెట్లు. అట్టి పద్ధతులు నాటకములను చదువుట. నేడుపద్ధతులయెడల ప్రతినిధులమును రెండురెండు మాటలు చదువుట. మొనటికూరి

* ఇది నాటకరచయిత ను జంధించిన విషయము. ఇందుకు నాటకము కౌశల్యంకాదు. నాటక లక్షణమునకు సమీపమునందు తిరుప్రతిగను పొగిగి ప్రతినిధునిములకు అనుచున ప్రతినిధునిమును కలయించు నాటకమును పటము ప్రసంగమున కీర్తి ముఖ్యములయను. కాని యిప్పటికి నులంప కీర్తి మున్నది. ఏ నాటకములో నాటకము ప్రసంగము మొదలగునంతలో అదియ ను ప్రసంగాలు పని వారి యుక్తేంద్రము. అట్టి నాటకములకున నాటకములకుకీర్తి నాటకమునాడు కాదు. గానపు మనది.

‡ అట్టికీర్తి మనము కిచ్చె పద్ధతులు కిచ్చె బహుమతికీర్తి. నాటక నాయకులైన ముఖ్యములను పాండిత్యము చింతకాయను కిచ్చె రాజకీయ సమర్థింపెను. అట్టి పాండిత్యతో "ఇది తే ముఖమున" అని ప్రశ్నించు. అందున కాని కీర్తి నాటకముకీర్తి. "అవునా" అని ముఖ్యమున. పులంక నాటకములను

మనుకొన్నప్పుడు! ఇది కవి యొక్కించిన సాధనము కాదు. నటనలు stage effect కొరకు (అంటే stage effect ఉన్నచో గోచరించుటలేదు. effect కు నాలుగు defect కలవలసియున్నది. వ్యర్థమైన యర్థము భావము ఎవరిచేత విన ప్రాయముకొని నుండరాదుచే. సభాస్థానములపై గనబడినట్లుకొనును. సుప్రసిద్ధనటకలని పేరుపొందిన రాజువాచాస్మ్యలనానినాడు సామాన్యకలకలములలో చుట్టుకొట్టలకు వీలైన యాయగమమార్గము నవలంబించుచున్నాడు. ఇది ఈ రంగసాంప్రదాయముల (Stage politics) పైన నవలంబించిన నటకు లుండుట చురుదు. సకానుకము గలిగించిన రాజువాచాస్మ్యలనానినట్టి నవలంబించియే కాదుకాని సర్వసత్వము రాజుచంద్రావర్తనాదు కలిగియున్నవనియు ధరించి రాజుదాసులతో ఉద్బాధావహా మాటలాడుదురు. పాపము! రాజుదాసుని ఉద్బాధావహ ప్రతిబంధిత్వమే కావున నెక్కినమాటల నెఱులో ఆధిమ చేసికొనునేకాని, ఉద్బాధావహా తిరిగి జరాలు దప్పు భావాభాసము లేక తెలుగుతో మాటలాడును. తెలుగు వాని ఉద్బాధావ చక్కగా నేర్చుకొనునంతవఱకునే నటకునిట్టిచాపల్యముచేతకుబోలుచున్నది నాప్రాధనము.

మహావ్యక్తియనాట్రోచితమైన భావ నుపయోగించి విప్లవమెరుదల నుపాధునానా పాధ్యాయ చేసెనుచేంకొలరాంకాస్మ్యలనాదు ప్రతాపముద్రీయమున మఱిభాస ప్రభువులను ను బోధించునాటకమున పైపరుజులకు మున్ను నువారికి నుపయోగించిన విక్రీభావ రహితముగ నుండును. కాని సకాను మొట్టమొదటిప్రజేతమున వ్యర్థమైన యుద్బాధావహమున కడపటిసీమలలో అందుకు విరుద్ధముగ సంస్కృతము భూయిష్టమైన సమాపములను మాటలాడుట విపరీతముగఁ దోచును.

ఒక్కొక్కప్పుడు నాటకులు సామాన్య ప్రేక్షకులను నవ్వించి వప్పులను కొట్టించుకొనుటకు, అనవసరమైన యభినయము మాడి కవి యుద్దేశించినదలయునకు విరుద్ధమైన దనము నుపసాదించుచుండును. ఒక్కయుదాహరణము: పోగడ్డాకి శివునియొద్దకు జండామాగ్గులు విద్యా పాగంగడుడైన ప్రహ్లాదుని దీసికొనివచ్చి పరీక్ష చేయునని చెప్పుచును. రాజు పరీక్ష చేయును. ప్రహ్లాదుడు విజ్ఞువునే స్మరించును. పోగడ్డాకి శివుడు కోపించుకొని

నగుభుక్తులకొట్టు మామను. అంతలు వారికి నవలంబించిన ముఖ్య కారణములలో ఒకటి యగు నవలంబించును. ఈయనా మాన్యమైన యర్థమయకాలము సాధించినకొంతలు ప్రేక్షకులు సాట్టులపెనుకుకొని నవ్వెడును. ఈ మెచ్చుకొనుచేత ప్రాప్తిసంపాదన చందామాగ్గులు మాత్రమే తీసుకుగ నవలంబించును. పాపము, వానినిప్పుడాయకుల ప్రేక్షకులవనవచ్చునో, కవి, కవికారణ ముప్పదిల్లకేయ ఎలయునని తెలచెనుగాని నాటకు నిందుకుభీష్మమైన హాస్యమును గాట్టించెను. ఇతరులను నవ్వించుటకు నాటకుకాకాళలము అవసరములేదు. నీలవాంఛలమున నడవట్టినోని యుంజినయొక పాట్రోచితమైన మార్గమున నున్న నటకునికొన్నది తెల అట్టి ప్రేక్షకులమునకు జాలమంది నవ్వెడును.

నటకులు కల్పవలెనె వారివారి శిల్పనపుష్కము లేక అట్టి ము నువ్వించుచునవారు. వారిభాగ్యలేయుం గొందము కొందు. కావున బ్రహ్మసామాన్యముయొక్క యభిరుచికి, వారు తెలుసుకొనుచు చింతించుకొని బ్రజల యభిరుచిని గ్రహక్రమముగ సంస్కరించుటకు బ్రహ్మము సర్వవలయును.

నాటక శాల

నాటకంగ పెప్పటికిని యాభాగ్యశక్తిలను గొల్పవలయును. కాని పాన ముపయోగించు పద్ధతును, విషము ప్రవర్తించు నాటకులకును దేశకాలపరిస్థితి వైవిధ్యము కనుపట్టవచ్చును. సారంగధరునో లేక కృష్ణాస్థినులనో మద్రాసునాంటా గోడ్డలలో తిరుగుమన్నులుల ప్రవర్తించును. నవ్యాశుల్కములోని గిరికమును రాజాంతోపురములో సంవరించుమన్నులుల మానించును. బుద్ధుగు భూతమునకు బాకేమయ నేయుటవలన ఇట్టవైకు ద్ధ్యము సంభవించుచున్నది. పారాణిక నాటకులులాగి నను లేక వారిప్రతి సాంఘిక నాటకము లాడివను, మొదటిపర్వ, పిళ్ళి, అంతోపురము, చంబురు, అవెవి, అనునీ అయిదుపర్వాలనే యుపయోగించును. ఒక నాటకములోని నాయకునిను ప్రతి నాయకునిను ఒకేయంతోపురములో నో, లేక యొకేదిర్బాలోనో మార్చినార్చి కనబడుచుండును. నేయ నాటకశాలలో అగవసరమున్న పర్వాలను

అప్పుడు ప్రేక్షకులు చాలా యువకులు. వేయిదరింపు వేసి నటకులనుగూడ రాగయుక్తముగ పాడెనేని ప్రేక్షకుల హృదయములను చూపించునట్లు వారునుగ శంకింప బంధులు నటకుల నావహించుచుండినారు.

ఇకమీదట నెన్నటికైనను కవిసభాప్రేక్షకులు నటకులనుగూడ చూడకుండునట్లు నాటకములను నిర్మించుటకు నుపాయములు చూపించుచును. అట్టివిన్నిటివోంపాలగుచును. ఈ మువ్వ

యను వానినాటి బాధ్యులను జక్కగ నుద్దేశించి తులసి నాటకకళకు మందిరినములు రానున్నదని తెలింపు.

ఈవ్యాసమునందు నాయకప్రమాదులు నాటకములను నిబద్ధికిరించు నీకునునీధాంతములు గావు. స్త్రీవాప్తయ్యవలెను సులహాల; కావుననే నాటకములకును మాలములు.

నెరసూక్ష్మము

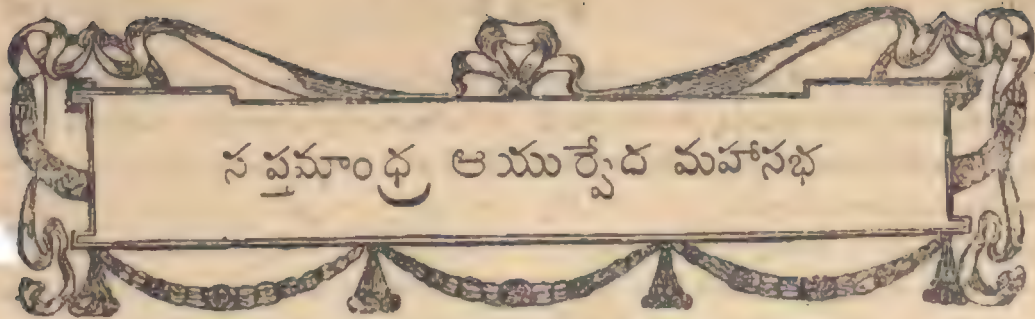
సు క వి

శ్రీ శేషాద్రిరమణ కవులు

కాల వాహినిలోపలఁ గలసిపోవు
నమ్యశరమైన యుత్తమ రత్నములను
పద్యసూత్రములందునఁ బదిలపఱుచు
నీదునేరుపు వెంపు వర్జింతు సుకవి!
నమధికవిశాలమగు ప్రపంచమునందు
విశిష్టమున్న కాల వేళకలయందు
నెన్నఁజో వెలుంగొదిన దృశ్యములను
తెలుపు లేఖని నుతింపఁగలనె సుకవి!
జనులవ్యావహారికవిషయములను
మననంబు ముఁగి మాతృసేవాంజలులకు

ధారవోయించు కవితాకుమారి కొనఁగు
యువకులనమస్సు లే వందమోయి, సుకవి!
జాహ్నలోకము గాఢాంధకరమునకు
గైవసంబైన నంపర్తకాలమందు
జనులభావాంతరములఁ బ్రచ్ఛన్నమైన
నీదునందేశములను వర్ణింతు సుకవి!
జాతిగర్భాంతరభేద మె చాటుకదిన
యువకుల స్వమాతృభక్తి భావోదయము
కలముతో గుండెఁజల్చి లోకమున నిలుపు
గడపరివి నీవు మనుజమామ్రుండిన సుకవి!

సప్తమాంధ్ర ఆయుర్వేద మహాసభ

[27-3-1925 — చెన్నై పు.]

వైద్యరాజు దింటు సుబ్బవధాని గారి అధ్యక్షత వహించు

శ్రీ. నమామి శస్త్రాచారి మూడిదేవ, సురాసురై వ్యంధిత వామశక్తయే;
లోకే జరా రుగ్మయ మృత్యువాశేః, దాతార మీశా వివిధావధీనామ్.

ప్రజాపతి, శ్రీశైవ, బుద్ధి, శస్త్రాచారి, వాక్, మద్రాసు, వాగ్విద్యామూర్త్యువామ్యులమ్ వెంకటేశులు. పోలీసి, కార్యాయన, పరింట్రీ ప్రముఖుల కిద యంజనీ ఘటించితి. యోగంబున చిత్తించును, న్యాకరంబున వాక్కును, వైద్యంబున కాయంబును, పవిత్రంబున కేసన మునిప్రవహును సహస్రవచనంబు చెన్నమగ్రహించుగాక. శ్రీమద్గోవింద శివశాస్త్రి వాగ్విద్యానాం శుభ శాస్త్రాచారి పృథ్వీ లామ, నమ్మ శివంకర, వారి ప్రసాదంబున విద్యుచ్ఛాసభ సమావేశమైన యాధునిక విద్వత్ సద్యుబ్బంధము నమ్మ కరుణంగంచుగాక.

అకారా స్వీహంబన నిమిశా సభాభవనంబున వెన్నుంబుడికి పుట్టించిన మీ యామగ్రహంబు కంఠిని గొని గూడుము. శిల్పాలారా, విదుకీ, పతిల్లలారా! అన్యలారా! ఆయుర్వేదాచార్యులారా! మీ యాశీర్వచన బలంబే బలంబుగా, మీయంగీకారమే యధికారముగా, మీసంతోషమే సమర్థతగా, నీ కేదికపై మీవాడృక్తి నిలువంబున నా కేత వస్తుశాస్త్రంబు మార్చెల్లదు మీయ కార్యంబులు సఫలంబు లొనర్చుకొందురుగాక.

అహ యేమి నాపూర్వము! మిమ్ముం గొనియాడి లాంఛనావ్యుల భావనాబలంబున శక్తియిండుమి నీహంబున నిలువంబుచేయున్న నా కిష్ట దేమి లోమియిన్నది! అల్లెద మీనాలమును. అది హంబాలకము. అది సింధు నదీతీం ప్రవహించుంబులు. ఇది గంగాభద్రాది. వాద శివ

శివలింగంబు, నావిద్యాసలప్రచులు, పాద్యనాన పీఠ్యంబు. ఇది వింధ్యాచలము. ఎదురు శిర్మవయ్యే యధివేగంబున నర్మన పశ్యమంబుననున్న సమద్రనాథుం గరియబోవు మున్నది. ఇది నాదీకామహాశక్తియు. ప్రతకాశించునది యాంధ్రభూమికి ముత్యాలవలంబు గౌరవీగంగ. ఇది కవలవిగ్నంబునందున వాదేయ కేసనీ నిలయము, శ్రీ శీసులము. వాదే ముత్యుడి పాదమునులు. నిత్యము కులు పండ్లపాసనంబు గావించుకొని ఆకాశగంగ ను ముంగంబులవార్య ప్రవాహ నిక ప్రభాతి చెప్పించుచున్నాడు. అది కర్పూరహరిణి నలుగుచున్నది. సహస్రాంధ్రై వైద్యవ్యాయోగి మల నలంకరించి, సహస్రాంధ్రై వైద్యగ్రంథంబుల కృతించిన శిర్మము, శ్రీ, యోగనానన విద్య, జగ్గనమూర్తి. భజంగమూర్తి, లక్ష్మీని, మానదికాలక్షంధై, యభయమద్రాంచిత చక్షిణ వామశక్తి కన్నులకుంబున పాదపాద్యులము. శీసులంబులంబుతో పోనబోన నేనా కోరికలపూర్వంబులమాన్వితారములుగాన్వించునదేమి. శీసుల యిది ప్రకలకర్మణు. ఆ పంబున నీ శీబంధివేదనీ కోలాహలంబు! విమానోత్తమంబులు లేండోపరంధంబులుగా గొండై పుచ్చి వ్రాలుచున్నవి. అమ్మకలకపామింబున శస్త్రాచారి. యోగవంధంబు వాదాభివ్యంబు నెవ్వరివ్వియు గొనివచ్చు వాదంబు నాకావామ్యుని. శీశ్రుమీశుడై మునిరెందు నీరిందె సత్రంబు. సత్రవ్యు మాదంబునమానుండై చక్షి మనులక రయంబున నమ్మ సతం పగ్గంబు

“అన్యథా మౌవిమూఢాత్మ్యమంత్రేతిహక్రమాద్వివా;
వాపానీధి మాహ్నాతి యస్మికోటిశతైరపి.”

ఈమహావాక్యము లాలించుటకై గంభీరముడి
గోపికాని ఐహ్యువారు వీరేశ్వరు. ప్రతీహరు లోగింఁచు
చున్నాడు. వీరు ప్రాప్తి కులు, వీరు వివిధ రాస్త్ర కోవి
దులు, వీరు శకునాగవదులు, వీరు స్వర్ణాస్త్రనిపుణులు,
వీరు గణితకృత్ప్రవీణులు, యథార్థ గులలను నాననం
దులు వీరైతిల లంఘించి మఖోపవిష్టావారి. అప్పుడు
నా గాగ్ధమందు వారల దిక్కు మొగంబై యిట్లు పలుకు
చున్నాడు. “కాస్త్రవిదగ్రహారా! మూర్ఖులకు పాల్గొ
రము, ఈతాపసపుంగవ పరివక్తునందు మీ రెల్లగను
పూజ్యులు. నవాపభావనారా! ఈ బుపితుమను
లంబు నాశ్చ్యుకొలెట పరమాశ్చ్యుప్తిగో నాయు
రొమ్మాయంబుంఁచుచున్నాడు. కావున వారలయెడ కరు
ణించి మిమీ కాస్త్రసారముల వారల కుపదేశింపును.
సముఖ్యమందు కేయనపుత్రము, కీషధుల విషము
నుండి త్రవ్వవలెను, పుణము, పాకము ప్రాగంభిం
చును, శోకి చిక్కి యుపక్రమించువలెను, బారె
వివనాకారములట్టి, శోకియుక్కు కేమాదులు నిర్ల
యిండువలెను, సాధ్యాపాద్యుల చర్మించువలెను,
శ్రేణులకై యిటు వదలదొన్నయులు సమాధించువలె
ను, మిమీ వాన్మరీపంబులు, జిహ్వానువులను మార్గ
దోషములను విష్ణుకొనింపును. అప్పుడు సుక్రతా
చార్యుని యామోదించుట కన్యైకారక గ్రంథకర్త
ఉగ్రాంత్యగార్హిండు యేమిమో శ్లోకము పలికె
చున్నాడు. ఏమిటి:

“శ్లో.ప్రత్యక్షిమిత్త విధనా శకునాగమేన
కోటిర్విశేషతర లగ్నకళాంయోగాత్;
స్వప్తిశ్చ జప్త కథితైరపి చాకురాణాం
ఆయుఃప్రమాణ మధికవ్యక్తివ గృతేత.

శ్లో.రిష్టైర్వివానమరణం భవతిహజంతో;
స్థానవ్యతిరేకమగ తోఽతిసుమాత్మ్యతోవా;
కృత్వాశ్చక్రప్రతి భోగ భవాభివ్యక్త
రూపాని యర్కవిధ వాత్ర భిషక్రవశ్యేత్.”

మహాప్రపాదము, మహాప్రపాదముని శిష్యురైల
బహుజనుధ్యానములు చేయుచున్నాడు. భవ్యులరి సమాధి

చాగించి, యశ్చిమకుశముల్లసి శ్రేణుంబుజుల విశి
సింపఁజేసి, సభామంజులమునం బెల్లయెడల నన బల్లని
మాపులు చదవల్లదున్నాడు.

ధగధగ నాయమాన పరశేకోదిరాజుమానుండగు
నాభ్యులరియూ శి కిగుగవల నిలువంబడి సుగంధుల విస
గించుచు, బహువిధ, వల్ల భావాగ్ధ్య లుక్తైర్వ్యంబున
“వినుందు వినుము. శ్రభువు లాహ్లాపించుచున్నాడు,
“మోక్షురిక” యనుచున్నాడు. “తాపసశ్రేణుం! అధి
శ్చ్యుగ్ధాంబున కేమిధుమ?” అని భవ్యులరి ప్రశ్నిం
చెను. బైష్ణవ శ్రేణుంకి “శోకిము శోకిము”ని సమాధాన
మువివంబడిచున్నది. “శోకిముకాదు; పాపము, పాపము”
అని భగ్యరాస్త్రజ్ఞుల శ్రేణినుంకి మను మంశక శంఖ
లిఖితాదు లైకకంఠ్యంబుగా సమాధాన మొసంగిరి.
“ఆకులులేక వట్టి పోకలు నమనన పాండుకోగము
కలుగుచున్నది”. వీనికి భగ్యరాస్త్రజ్ఞు శ్రేణుంబు!
“ఆకులు లేక వట్టిపోకలు నమనన, నంతమందు మారి
శ్చ్యుంబు లేమియు, శారవాదవకంబును ప్రాప్తించు”
నిని భగ్యనాగులు సమాధానము చేప్పిరి. “కాంతింపుడు,
కాంతింపుడు, ఇవిమనను నశ్చేమ పోకిరి. శోగమే పాప
ము, పాపమే శోగము.

“శ్లో. మౌవ్యజ్య కృతేన మౌవ్యగూఢే బాహ్యే,
తచ్చాంతి కేమైర్లక్షైః జపహోమాన్యనాదభిః.”

పుశ్యజన్మమునం దొసరించిన పాపమే యీజన్మ
మున, శోగముగా రుచియించి తాధింపుచున్నది. కేమిధ
ములు, జపములు, హోమంబులు, నర్చనంబులు, మొద
లగునవి యందు కాంతిసంధాయకంబులగును. ఒక్కొక్కరికి
నత్యుక్తిబంబులై న, పుశ్యపాపంబులకు, ౩ వీక్షనోరి
మాసంబునో, ౩ పక్షంబులనో, ౩ దినంబులనో, నంత
కింక ప్రాముగికో ఖలంబ్రాప్తింబుగూఢవిండుము.
అభిప్రాయ మధియతకములవారి దొక్కటే యగును
వివిధవాదంబులు సమననశోమాబువ సమన్వయించుకొను
నది. “ఇట్లు నేరజ్యాగ్రానియంబులును, రజన్వలాగను
నాని నిష్క్రింబులును, పాపకృత్తకంబు గావింపఁబడు
వైశ్య దేవాది కర్మంబులును ద్రవ్యకర్తగా శోధనాగ్ధముప
దేశింపఁబడిన అన్య ర్హృద ప్రవక్తంబులు నభియవాగు
లు సమననంబున సమన్వయించుకొనునది” అని గంభీర

భాగ్యములు కన్పించి బోధించి బోధించెను. పరాకు పరాకు, కపిలగోత్రముచూచి తేలివీ జననమూహమున కావల నిలువించెనున్నారను ప్రతీకారీ వాక్యములు వినివచ్చుచున్నవి. అనునో వాగధరులు చరక ముక్త యలతో నేకావసరము వారినింబలుకెరి. కన్పించియుట్లు పలుకుచున్నాడు. "మహాభాగ్యులారా! ఈ కపిలగోత్రముచూచు ల భాగ్యవంతులు నీమహాసభ పరిపుష్టి మైనది. ఇది శేషమతారంబును త్రిరంగోపనకర సమర్థం బును. సోగవ్యాకరి లై మృత్యుశ్రీంబులను గెల్చియు నను నీ చుకాచాగ్నియందును, మునుగ్రహాలకు సకలాయుర్వైది యైన సంతమనుమ, వెన్న సాధారంబును పంజ్ఞ విజ్ఞానముగలవాడు, శస్త్రునైచ్చనిష్ఠుడగుచు నను నీ సుగ్రుతుండను సాంఖ్యుని యను కలుందును, న్యాయ ప్రవర్తయున గౌరవియు నొక్కకడ చిరాజీవులు నియ వానిండుకము" అని భారతముగిది సమస్యలగనంగొని "శ్రుతిమృత్యులారా! నీమహాసభాసభ ప్రభావంబుల కాశ్రయ మేమి?" అని ప్రశ్నించెను. "ప్రవ్యయ ప్రవ్యయ; ఆయుర్వై పంచభూతాత్మ్య; మన వివచిత్తును. తిక్కశాస్త్రు జ్ఞుల గోష్ఠియలకి యొక్కరిల్లునున్నాడు. "నాశాస్త్రము లోనిపదము మీరెట్లు వాడుకొనుచున్నాడు. ద్రవ్యగుణ త్వికాసావ్య, విశేషభేదవా గూఢావంతులు సత్తవార్థంబులయియు, వెనుక పృథక్వాగ్ధ పంచమహాభూతములు కాలనిగార్థ్యమనన్యులును నీ తోమృత్యుయొక్క ప్రవ్యంబులని నూ శాస్త్రమున చెప్పింపబడినది." అంతటి సాంఖ్య గోష్ఠియందే యొక్కరిండు, ప్రవృత్తివచనమంకారంబులన నేమో, పంచతన్మాత్రలననేమో, వాని విశేషములైన పంచమహాభూతము లేమో సాంఖ్యులము మేము చెప్ప మనియుండగా ఆ పంచమహాభూతంబుల మీరెట్లు విని యోగించెద" రనుచున్నాడు. చరకాచార్యుడు కపిలు నితో, చూచితివా యెంతటి పండితులుకాని, సమరస భాగ్యములవలెను కన్పించుచునా! వారంగు కిగిట్లుచిలు చూచి, మంచమోసము చేయుచున్నాడు. ఆప్యను కన్పించిరి, యిట్లు పలుకుచున్నాడు. "విద్యాంసులారా, మీ మీ పట్టులలు మానుడు. శాస్త్రములయందు వదిలెని నది జేరనియు నది మారి యిది మీదియనియు శేషమృత్యుకొడవి కాదు. సకలశాస్త్రములు మానవుని కొర జేర్చినవి, లోకములయొక్క పంచభూతవికారము; మానవ శరీరమును

పంచభూతమును కల కల భాగములు వాగ్ధివనులు; ప్రసంబు లునకి మయంబులు; ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసరూపమం బిరువ వాచనమృత్యు; ఉచ్ఛ్వాసంబియు వాచ్ఛియంబు; లోపలి భాగముల, నుదరగోళంబునను, కర్మవరంబు లను, వెనుకవ్యాధిరూపము మిగిలి గుంకాశము. ఈభూ తంబులకి వ్యయము వ్యయమున వివరించినను సాంఖ్యం బున ప్రపంచంచినను, యోగింబున శేషంబును క్షయం బున, మృత్యునను, కిని నన్నిటి విని గూగమి శరీరము మగ్గే కావున, మహాసభాసంబున విని శాస్త్రంబులను ఘోషకరి విజ్ఞానమునకో ముక్తి శరీర విజ్ఞానమునకో, వినియోగించికో, వాటిని త్రిక్షేప వికారజన్మంబులను జ్వలంతిసాగగోగంబులు వాచించుకొనుచును, సర్వో జనమేవికారంబులు లో రాగాదుల వాచించుకొనుట విను, ప్రయత్నించుట సాధ్యమృత్యును." అని మేముగం ధీర విద్యనంబున బోధించి "అనందకంద" తంత్ర కర్త యును శ్రీవాచాగ్నిని మంచుచేను. అంతటిను విని ముండేదేది, వభాసంబులను ననుమృత్యుని, "ప్రభువు లా ధ్యించివానిగావున నెవ్వరిత్ర కన్పించులను నీ తామ పంకపులం. కలగియున్న విషయమునే యాబుషిమమా రులై ప్రకటించెదను. మహాభాగ్యులారా! ప్రభువు లాజ్ఞా విందినదంపంబున పంచభూతంబులతెం గట్టి దియే. రసాయనంబులును పంచభూతాత్మ్యంబులు. పృథ గ్భూతంబులు వాచునవిమాడు, తన్మాత్రలవంకంబులే. వానియందితర భూతంబులు గూడ కొంచెము కొంచెము చిరియుండును. ప్రాథమ ప్రవ్యంబులలో, పృథవి భాగ మెక్కువ యందుననే కాని తదతరభూతంబులుగూడ కొం పికొంటి శరీరమంబును. కిని విచారించుట వాగ్ధివ శరీ రమేలే. అట్టే, ఉచిత ప్రధాన శరీరంబుల వెనుకలో కంబు, వాయు ప్రధాన శరీరంబులు, వాయు ప్రధాన శరీరంబును, నీతో ప్రధాన శరీరంబునను, ఆత్మలోకం బునను నర్మయైదల గానంబునుండును.

రసాయనంబులును పంచ భూతాత్మ్యంబులు. గుడియెను ఉత్త్రీభూతులు వాగ్ధివ రసాయనంబులు, స్నానంబులు, ముఖపానంబులు నాప్యసామంబులు. ప్రాణాయామంబునగా, మహాభాగ్యులము వాయుప్రధాన యనంబు. మహామంత్ర పానంబునం జేయురపెంప లేజో

వియ్యంబై న సహాయము విరలంబులగు సమాధియ నాభివృద్ధిపామునో నుండును. ఇవియన్నియు నాతొనకొలదిని పో మేర్పొందునుగ్రహించున కప్పు డెంత్రొందున, వివరించుచుండును. అప్పుడు సప్తమాంధ్ర నియ్యంబులు శ్రీభానువులై నాకొనిండును. ఈ సప్తమాంధ్ర ప్రసాదించు లకుం దిది చూచానొందు. భూవంశుండును, తిలవంశుండును, నువవంశుండును, సోమభంజుండును, సేవకేతాంగ తర్పిణుండును, నిర్మలండును, మంత్రతేజుండును, కనోపిగుండును, దేవతాదూర తర్పణుండును, భేదరీ భూచరీ విదుండును గావలయు జాతీ." మిరలను నురుభజనమకలరై, సహావాసమున్నులై, భోగిమానా వినిశ్చితులై నిష్క్రమింపరై, నిశంకాగతై తర్పియుంబుండును, వాలిష్టయుంబున నానాదు, స్వస్థంబున స్థితియును, నురుహాగ్నితమలై నిశ్చింతాంతుండు. ఇచ్చాగ్నియ ముల్లగ్నియ. పంచమిచ్చి విశ్వకర్మకర్త్రంబులగా నిహంబుల మోక్షము వాడుకొనుదు, దానికొనిన యనుష్ఠానముగాని, దానిలో తెచ్చువలెన విశేష భోగనాది విధానంబులుగాని యనుసరింపక పరప్రవ్యాపహంబై ప్రవక్తిలు కుక్షింధంబులైన దాంభేలిలను, వాల్మీకియు వార్తయుం తెంపను నేగాని కలలులేకొరడు. మాధు లివ్వనిం దలిరి మోసపోవుదురు. నిత్య నామంబంబం బ్రతిభాగంబు నీవిష్కలకు ప్రవృత్తి ఘటించుదేగాని పోహంబుం బిధింపదు. వారి యోగ్యంబులకును బ్రతుపాబలంబులం బ్రామగ్నంబు నిధింపనేగాని కీర్త్యంబు నుంబంబిధింపదు గావున నురుభప్రములగు నిహంబులపాగ్నంబులం బోషకును.

నామ ధారులు

“పిదధతంత్రంబులందు” నధికారులైన బుద్ధిమంతుల కొనియుసాయంబు జేపెన. అప్పుడు కొనియంబు. ఆ సమయంబున ప్రతిచోటియొకడు పచ్చి నవంబురించి నిలువంబడియెను. ధైరవాచార్యుం డుపన్యాసము చాలించి వారికై చూచుచున్నాడు. మహాప్రభూ! “భావ మిశ్రావాద్యులు విచ్చియున్నాడు.” భాగ్యము. సర్వోము తోడ్పొంది సంపదించున్నాడు. బసవరాజును కల్ల భావాద్యులను తమచేరి సురలోలు గోపాలాచార్యులకును పంకటాచార్యులకు వొసంగి సత్వరము పోయి భావమిశ్రుని తోడ్పొందినపచ్చి భగవాచార్యులకు వారి సంగంబుగా

సభోపవిష్టులంకనీ తామును నాతెవివజ్ఞ కూర్చుండిరి. ధైరవాచార్యుం డుపన్యాసించుచున్నాడు. “పిదధిచ్చాధి కారములేని బుద్ధిచంతుల కీరు స్వైగురమా గ్రులు, చింతా మణిరంభ్రాగ్నియం కల్ల భావాద్యులు, స్వ నానప్రతిష్ఠిరి గ్రంధంబుయిరి యాబువరాజు, కల్లులే స్వ నానప్రకారత పుష్కప్రచారానింపిరి శ్రీభామిశ్రావాద్యుండును మాగ్న చోదకును. నానాతంత్రవిహీనులయున్న నాద్యయంబుగ నా గ్రులు ముకతించు పన్నుకొనిలై చైద్యులకు కీరలు నిగ్రముగాగతిగల్గించిన మహాసభాపులు. అందరి విధానంబులు సక్రమంబుగ నాచరించిరెడి, తోగములు నిరాటంకముగా సాధింపగలుగుదురు. అందుకు పాలుమాటిన జైద్యులు నిష్ట సమృదులు కాదు. రసాయన విధానంబుల తోధింపబడిన రసాదులును, కల్పోక్తవిధానంబుల నుద్ధరింపబడి కీరింపంబడిన నుహాచార్యులును, తోగములను గూడ సంపాదించ సమర్థులంబులందుంబాని తోగమును కేమింపలేయు విధానంబుల మాత్రము. తోగవాదులు గాంపంబులైన రసంబులు, నోషధులు, రసాయన మహాఫలము నోసంగజాలవు. రసాయనంబులనగా సామాన్యంబులు గావు. అజరామరత్వంబు, లజ్జమాన్యతైశ్వర్యంబులు, బ్రహ్మిజ్ఞానంబు, శివసాయజ్ఞంబు సంపాదించ నోషియందును. ప్రామాన్యబుద్ధిగల భక్తులకు పరిలంబుగలుగు. ప్రామాన్యబుద్ధిలేని పండితాక్షులకు వాగాడింబులంబు, పటాటోపంబు, భేషజంబు, వార్తా ప్రాబుల్యముకంటె సారతరమైన నేరయులేదు. భ్రాతృమిత్రులారా! జగత్పీఠులకు పార్శ్వతీతరమేశ్వరుల సంపాదనాపములైన కపతంత్రంబులన్నియు సర్వంబులు ప్రమాదంబులు. ప్రవక్తి పురుషులన్నను, వాడకిందువు లన్నను, రసగంధకంబులన్నను వాలోకనంబులరూపంబులే. ఆకంబులై నిత్య సర్వత్వంబునకు మా యనుభవమే ప్రబలసాత్వము. గంధకవివాదంబుల శాస్త్రప్రామాన్య మున్నోషింబు నాదైగ నానాద్యుని వాక్యంబులకు పభాసదు తెల్లగు నిశ్చియై యాలకించుచున్నాడు. చూలేవనంబున చల్లని గాడ్పు మెల్లగ విసరుచు దివ్యమహిమగ్నం బమ్మహా భానునిపై గూపహాసభై కురియించుచున్నది. ఏమి యీ యాత్మగ్యము? ధైరవాచార్యుండు తోషవంబులు ముకుళించు కొని ధ్యాననిష్ఠంబు డగుచున్నాడు. అహ! చిత్రముగా నాతని జటాకూటంబున నర్థ పరిగ్రుండు నెలంబు

చున్నాను. కృష్ణుడులేని పాపపాప వహించే యని
 కృతశక్తిని నేయిని జయిస్తానున్నాను. పాపం
 నాన చేసేప్పుడానంటును అనేవంటు జలంను దుర్మతి.
 ముఖించి నోకే వైపు మిగిలిన నోకే వైపు ముక్కునయ్యు
 మెయ్యుమన్నవి. కృష్ణుడైతే విభలవృత్తలకు మత్తగ్గం
 బుకు భృగ్గరంబు. నోకే వైపున కిచ్చునది ప్రసాపరి
 విరాజమాన కౌతూహలంబును శోభిల్లుమన్నవి.
 కృష్ణకరంబున వాగా భరణంబును, కపాలంబును,
 వన్యకరంబున మణిగలగుదిరంబున కంఠంబును, నీలా
 పరిజంబును, మెయ్యుమన్నవి. 'కన్నావెనుం కన్నా
 వయం.' చున్నానెల్ల రావంతాక్రందించుభారముఖాని
 విందులై యానందించుచున్నాను. కన్నులెరి లేచిచ్చి
 పాంబువునకుం బ్రామిల్లి, ఆక్రంది రంబులు! శిశు
 ముగ్ధ! విరాజమా! దానియటి కిచ్చునట్లుగా! కీచ
 కిచ్చు! కిచ్చుంబున క్షణకవాచార్యుని సత్యవచనం
 గావించ వర్వమంగళానమేతంబున భవద్విద్య మంగళ
 విగ్రహంబుతో సాక్షాత్కరించి కనకపాయన విద్యానీర్ణ
 నీభక్తిగోష్ఠి కల్లు కటాక్షించితివి. ఎన్ను గీర్తివ మేమెం
 బిటివారమని సాప్తాంగపంచప్రకారంబు చూచిరిచె. భృం
 గియు వావిళ్ళవిని వ్యామ్రాసంబుమచ్చి. సుమేళ్ళ
 గండు సుఖోపవిష్టంబు దియ్య. కల్లును విరుకలంకల
 యశోధితకు కపామిష్యంబుల సుఖానీవలయిరి. అయ్య
 రనాశీశ్యులెందు కోలువు బలుగడల గమకొని 'వాకును
 వాటిమన కంతరంబున్నదే. నేన యెల్లకాలంబుల నును
 స్వయానుభవంబున నెన్నుపొసిందు శిష్యులకు సకలవిధ
 నోసంబునుచిను. కన్నులెరిచిత్తులై చాదాయనీర్ణ
 నుత్తరంబుల విత్తపాక్షంబున ముక్తము వినియోగించు
 మూలంబుల విత్తించిందుచును. మిత్తును ముచ్చ
 క్షవంబులు. స్వభార్యునప్పలంబున క్షయంబు
 కంబుల రుచింబుల నుపాసించు పుణ్యపురుషులు. ఈ
 కన్నసభలో సమావేశమై మాన్నావన్యకరంబును పుచ్చింతి
 నయిన ముక్కోపరి గ్రంథవాక్యానంబును గావించు
 మీకు మదనుగ్రహంబున వర్వకాలంబు భద్రంబున. క్రిత
 నిధియుం బ్రసిద్ధియుం గలుగు 'శ్లో.' వాత్సాంగం వాసి
 కామాంగం అభ్యుతేజసం ప్రతి, మోవర్తరే దిక్తాన్
 యాం స సర్వవారిన్యరే." అని బోధించి విరమించును.

"కన్నోక్తి". ఏమివాక్యము? ఏమి యావ్యవస్థము?
 కిచ్చునెచ్చున విమానంబు అనే పంబున కనిగొనుచున్నవి. అ
 న్నియు విట వైపునకే పరి కమ్మమన్నవి. విమానంబులు
 దిగి కపాళంబు లెల్ల పాంబునపొత్తులై అనన్యాయాభా
 కనవహించియునింటి. అన్యత్కుడైరి. ఏమి యాద్యుడై?
 మిగిలినది మీరు నేను.

సంపర్కదోషము

అయ్యలారా! కౌగంబును సంపర్కంబున పంక్ర
 మించుచున్నవి. సంపర్కము కపాదోషంబు. పాపక్రా
 మి వ్యాధిలను నూతివముగా కనిపెట్టివారట. సంపర్క
 ము దోషమని పాపాన్యాయు క్రొత్తగా తనవదికౌగలదే
 తేలికొని వానకుం బోధించుట. నానుమంబునిమంబు
 కుష్టిగొలుతున్నట్లు, తాచికు దుర్మలు కెర్చివట్లు, కిచ్చురి
 కిచ్చి నూదులవచ్చుయివట్లు, మల మెలేవిన యానకు
 కిచ్చిగోష్ఠిలో, కిచ్చివట్ల నేను బోధించు కెంచిన క్షిమా
 టలు పరిహాసపాత్రంబులు గానా!

"సంపర్కదోషం"

"కన్నులెరికరి సంయోగా క్షోభ భవతి"

"అచిద శేచు సంపర్కదోషాత్తున"

"కన్న కిచ్చియన్యరే సంయోగాకానందోజాయతే"

(సంపర్కదోషాన్యరే)

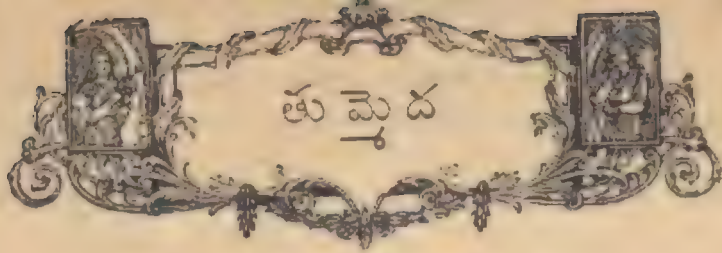
ఈ సంపర్కదోషము భరతఖండమున కేవలముతో
 పాపం బోధించుచున్నది. అయ్యున్నవనున కిచ్చి
 నూతనవిషయమా! కాదు కాదు. దోషవచనగా సంప
 క్కమే, కరమియుం గాదు. అర్థికు శిష్యు ముఖాం.
 "నాపాదో కౌమం" అర్థికు శిష్యు సంపర్కము
 దోషమని తేలికది. పాపాతము సది,రావంబు
 స్వయానుభవంబు నార్థికు శిష్యునను నుపాధితో కనిన
 సంపర్కదోషమే పోలంసావయవ ముఖునకు కని
 నము "సంపర్కదోషం" అర్థికు కుర్కేచ్చుమన కిచ్చి
 క్ష్యసంపర్కదోష ముంబునెత్తిన వాగ్మల చాన్యంబు
 "రాగాజరోగాన సరితామకాన్" అని వినించి యు
 న్నాను. రాగానికౌగంబులు సరితము పంబునెత్తియుండు
 ననుచున్నాడు. అర్థికు శిష్యు, కేవలమున కానును
 విడిపించుకొన దుస్సాన్యములకు లంకెలు. కావునకే

సేవనర్పించును నూత్నకళానుభవం లక్ష్యమును,
 స్థూలకళానుభవం జ్వరాతిపారాదీశిగంబును పరతాను
 వక్త్రంబులై జన్మజరావ్యాధిమరణరూపంబులైన నిశల
 ముఖంబులకు కారకంబు లగుచున్నవి. కావున కళిదంబు
 శేను గృహప్రాయంబుగ నెంచి యందాత్మ, శ్రేత్ర
 జ్ఞానము లిట్టి స్థూలకళిం నూత్రయంబులకంటె సమాధా
 నలంబున పునఃశ్చేతనాధ్యక్షునిం బొందుచుకేళింప
 చ్చుచోపము లేక సంచరింప న్గీతి యుత్తమాత్తమంబు
 లును సమాధానంబు నుగిసినవైతింబు నానందముకొనె
 యాత్మకుం జొక్కడే ప్రపాదించగలడు గావున వాగ్మ
 లుండు పునఃశ్చేతన సమాధి జన్మంబునెది నగింపెను.

“తస్య తదితర సంయోగాద్దోషభవః” పురుషుడు
 పచ్చిదానం వ్యాపకం. తిమ్మ పురిపాదం యోగియ
 నద్విదానం వ్యాపకం. సర్వవ్యాప్తిరీశంబు
 “పరి”యే సేవనుయోగిచూసి బులును సర్వతరి కుండు
 సర్వంవ్యాప్తి కుండై దోషంవ్యాప్తి కుండై పరావ్యాప్తి
 బహువిధిపుండు. అట్టి రాజయోగి తదితరు లగ
 సామాన్యజనులతో సంపర్కమున దోషము వాటిల్లు
 యుండు. “స్త్రీతనకై వ్యాప్తి పురుషుల సంకం త్యక్త మభి
 ప్రేక్షేత్” యోగిచూచి తస్య వ్యాప్తింబయి వివాహులు
 సంపర్కం బహుని! దోషంబుగావున నట్టివారి సంప
 ర్కము వచ్చించి వారియ యోగియు శుభంబుండు రని
 చూతాత్మకం. “సామగ్గ్యము పుష్కల్యములతో గాని
 తిద్విదాన్ములు మహా, తన విదానులతో నెకా గానంప
 నోనన్యులు కలంబులు.” అని కేవల సంపర్కాద్దో
 షాదున” సంపర్కమూత్రంబు దోషంబుగాదు. తనకంటె
 ఎక్కువైనవానితో సంపర్కము జరిగింబడు. “త్యా
 గియవ్యాప్తిచేతనే గా వానంబు జాయజే” అనవలసినది
 దానితో సంయోగంబున నానందం బువయుండు. “ముక్తులు
 ముక్తు గతియుండు యుక్తమ.” నురుగిప్పులు మాతాపిత
 రులు పోషిస్తే పుత్ర పౌత్రులు, కీల నవాగమంబు సంప
 ర్కంబు దోషంబుల గరిగింపక యానంద సంధాయకం
 బడును. సమానత్వము లేనివాని సంయోగము దోషము. మా
 పంబు పోషి సంధాయకంబు. సంపర్కరహితంబు. శిష్యు
 లోగంబు సంపర్కంబు జరిగింబయును దోషయక్తంబు
 గాను “వ్యాప్తిరేయిన బంధం” వానందసంధాయకంబును.
 బ్రహ్మచర్యంబు పోషించు బడును. సంపర్కరహితంబు.
 ఆనందక్రియు, నిరంజనయు తదితరతత్వమునని నిర్వాణతో
 పోతు సంపర్కరహితంబు దోషరహితంబు. “వృషి
 స్సమాత్మ స్సన్దేహం” సమాదమైనవాని చేరిక వృద్ధి పో
 తునని వాగ్విదానమును బోధించె. సంపర్కదోషము

పాపమును దొంగిలించుచునున్నప్పుడు మన దృష్టిలు సహచారము
 లన్నియును వద్దాచి మూలమయియున్నాడు. మనస్సులు
 కొనిన యిద్దరొండొరుల చాకిననో సంపర్కదోషము
 వాటివలనని గునపతి యిట్టిప్రాయము. మైలాపానున్న యి
 ద్దరు రజస్వలైవన ప్రీతిఁజొడులచాకిన దోషమని
 స్వీకృత్యమునకు నున్నది. అపాక్ష్యసంప్రకాశ
 సంస్కారమునకు. తనప్రతితికి భిన్నములన కేకకా
 లాహారములనోపియన్నానామ దోషములు సంద్రమిం
 మను. తనకొనునో సంప్రకాశమున కిది కేదోమము గలు
 నునని గ్రహించిన మున్నెలు, తనలో సామాన్యములేని
 యితని సంస్కరములన దోషములు సంద్రమియగునుట
 యెఱుంగరన్నమాట పాటిపేయరాదు.

“హీనమిథ్యాత్రిమాత్రకం” అను కాలాధ్యక్షుల
సంపర్కమే సర్వలోకముల సంక్రమింపఁ జేయునని
గూర్చుకొని యాత్మజన్మమును మున్నగు. ఇట్లు
లగుచును మఱియును కొన్ని సోగంబులు సాక్షాత్కా
మింబులని వ్రాసేరకాని యెందును సంపర్కమే దోష
కారణము. ఈ బోధను బాంధ్యమసిద్ధాంతం దెలిపిరి
తాతె యీ సంపర్కదోష మ్మహాత్మ్యములను సభిషాచము
నీకుదురు. దేహికి నశరూపమును నానందవివరంబుల
తోడి సంపర్కంబై సమ్యంబు. పశ్యంబును సర్వలోకజ
యంబును బోధింపర్కమనిరసంబును సిద్ధింపె. ఇదియ
గూర్చుకొని యాత్మజన్మముల వచనబోధిం. సోగిని సోగి
నుండి వేరుచేయుట. ప్రతిపాదమును దేశమునుండి యను
కులమును దేశములను సోగలను పంపుట మొదలగునవి
యన్నియు సంపర్కదోషము దెలియించుటయే కలదు
మన్నవి. “తత్త్వ విదియ” సంపర్కంబున పశ్యంబు. తత్త్వ
విదితసంపర్కంబున నపశ్యంబును గాంచందరు. క్రిమ
లను సమీపించిన లాభిం దేహికి దోష మనమన్నును చక్రం
తేజస్వీయులు దేహించెంత” మే నశిమను. ఆయుర్వేద
పక్షిశ్వలముందును క్రిమిశిమలను సోగంబుల విరియో
గి మే. ప్రధానముగా ననుచుమన్నది. ఆయుర్వేద ప్రతిపాదము
నుమన్నది. మానసాధిరతత్త్వంబును జగత్తున ప్రవృత్తిత్వం
బు. నాయుర్వేదాచార్యులు వివరముగ నెఱిచిరి. ఆత్మా
నాత్మ వివేచనంబు గలిగి జ్ఞాన లాభ్యయంబును కానితో
రిలసి, మనాత్మ్యయములనుగాని సంపర్కము వివేచనము
సంపించిన మానవులు పశ్యాపశ్యవివేచనంబుగలిగి ప్రమా
దంబు చలించి ప్రవృత్తియంబు దెలిసి ఆత్మసంకలంబు
ప్రవృత్తియలతోడి సంపర్కంబున నానందంబును ప్రతి
పాదంబులను ప్రవృత్తియలతోడి సంపర్కంబున దుఃఖం
బును గాంచురు.

మి త్తెంటి అన్నప్ప సోమయాజులు గారు

[పవిత్రాని కేతనము]

కొదమతుచ్చైదరాశ గోపాలురాశ
గొనలునల్లనిమేను గోవిందుమేను

కాగాదికంతంబు వేణుగానంబు
గోపికాయువకులు కుసుమకోమలులు.

హిమబిందుశృంగార మింపారువేళ
బంగారుకిరగాలు ప్రసరించువేళ
జల్లినివాయువుల చనువెంచువేళ
విరివిగఁ బూవులు వికసించువేళ
బావనభావముల్ ప్రభవించువేళ
బత్తులు కలకల పలికెడువేళ

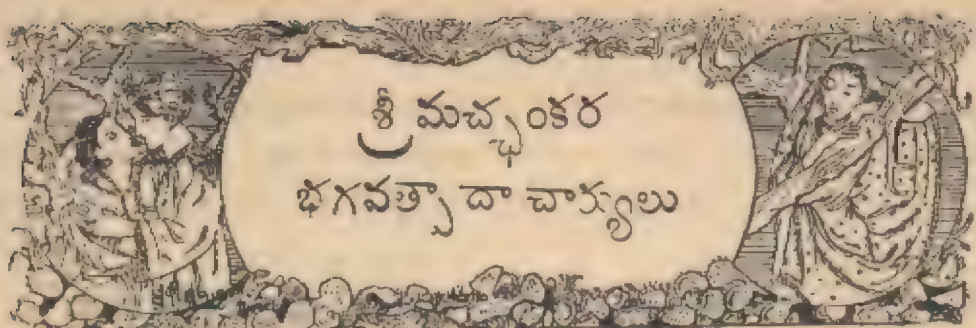
నర్మరూప దానంబు లర్పించువేళ
నల్లుమున్నునొంపు లనురెడువేళ
బాల్దోవి తువ్వాయి పనువెత్తువేళ
నుగ్గుపెట్టిన పల్లె లూఁగాడువేళ
విశ్వకల్యాణుని వినుతి పూరించి
మెల్లఁగఁ జల్లఁగ మేల్కొంచి లేచి
చక్కని తెక్కల నవరించుకొనుచుఁ
జెట్టుచెట్టున కేగి తేమంబు లడిగి
యత్తిలువొచ్చిన యల్లునిమాడ్కి
శాఖశాఖకుమధ్య సంచరించుచును
బ్రతపత్రంబును బావ! బావ! యని
కూర్చి కింకరుఁడేది కుశలమ్ము లడిగి
తనరాశ కెదురియి తిమ్మించుచున్న
నేనవేలకు మీలు విరికాంతల్లె
రావయ్య!! రావయ్య!! ప్రాణేశ!! వేగ

రావయ్య!! రావయ్య!! జీవితస్వామి!!
దయచేయవయ్య!! యుదారగుణార్థి!!
కడకంటఁజూడక కరుణింపవయ్య!!
కనులుతెరిచికొని కనిపెట్టుకుంటి;
మువ్వగులూరుచు నుంటిమి నాథ!!
తనివి తీతుంగను దరిచేరవయ్య!!
మనసార నోరార మామూడవయ్య!!
ముచ్చటతరంగ ముద్దాడవయ్య!!
కలుపు తీరంగను గోగి లీవయ్య!!
నగుమోము చూడని పడఁతులమయ్య!!
నాథుడ వీవంచు నమ్మితిమయ్య!!
రక్షింపకుండిన బ్రతుకు లేదయ్య!!
పాలింపకున్నను బ్రాణ మేలయ్య!!
తడవుచేసిన నికఁ దాళలేమయ్య!!
రావయ్య!! రావయ్య!! ప్రాణేశ!! వేగ
నంచును విరహార్తి యగ్గలంబెల్ల
నేత్రావధానంపు నేర్పునుజూపి
హావభావప్రకటాకార మెనసి
యటునిటుఁ గదలుచుఁ గటకటపడగ
హిమబిందుపాద్యాల యేపును జూచి
తళతళదళముల తళకులఁ గాంచి
మిసిమి కింజల్కాల మిలమిలఁజూచి
పుప్పొడిగందాల యొప్పలఁగాంచి
మకరందబిందుల మాధుర్య మెంచి
ముఖినిబినిబిత మోహమ్ము చూచి

వీక్షణముద్రిత విరహముఁ గాంచి
 నూటఁ నెంఱుచితాన క్తిఁ జూచి
 మురిసిమురిసిపోవు ముచ్చటఁ నలఁచి
 కనఁగానె కలిగిన కలకల మెంచి
 పొడచూడఁ బొందినపొంగును గాంచి
 చూడంగఁ బూనిన సొంపును జూచి
 నగుపడఁ గల్గిన యానంద మెంచి
 పీఠింపఁ జెందిన పెట్టిని గాంచి
 దరిచేరఁ బుట్టిన తందరతలఁచి
 పట్టఁ గారాని బల్వంతఘటింప
 గుఱిచూచి మీఱిన గోరుండరీతి
 నారావవిస్ఫూర్తి గారకాయవలె
 మాననసంచార యానంబుతోడ
 పరితాపసంతోష పదనంబుతోడ
 నాకంపితాఖిలాంగావళితోడ
 స్వీయనతీత్రాణ కీలంబుతోడఁ
 నగులమ్ము హృదయానంద దాండ్వింపంగఁ
 బ్రేమమనోవిధి విడియాడుచుండ
 వలపు కడుపులోనఁ గలఁత పెట్టంగ
 మోహమ్ము తలకెక్కి ముందడుగేయ
 విరికాంతలకు మధ్య వేవేగ నిల్చి
 ఒకదానిఁ జెయి పట్టి; ఒకదానిఁ దట్టి;
 ఒకదాని చెఱుఁగూని; ఒకదాని మట్టి;
 ఒకదాని దరిఁజేరి; ఒకదానిఁ జీరి;
 చన్నిటి చన్నిట జలకంబులాడి;
 పుప్పొడిగందాలు పూతలుపూసి

మకరందపానమ్ము మత్తుకల్పింపఁ
 నమకమ్ము తలకెక్కి తత్తమింపఁగి
 మోహపారంబులో మునిఁ గొనుకొనుచు
 బువ్వపువ్వన కేగి ముద్దాపకోనుచు
 ముద్దాడిముద్దాడి మోహమ్ముచేసక
 పలుకుచు గులుకుచు వలపు లూరించి
 ఆడుచుఁ బాడుచు నాదరమిచ్చి
 ముట్టుచు దట్టుచు ముచ్చట లాడి
 గిలిగింతలను బెట్టి కేరింతలాడి
 గునగునలను కెప్ప కులుకుపుట్టింది
 ఆనందపారవశ్యంబునఁ దేల్చి
 జాఱుజాఱునఁ దేనె జాఱులు కొనుచు
 విడలేక విడలేక విలపించువిరుల
 మోమున మోమాని ముద్దులు పెట్టి
 ఈనట్ల బూనట్ల నింపు ఘటించి
 అచ్చట్ల ముచ్చట్ల నాన గల్గించి
 దీపాన ధూపాన దిటము నిర్మించి
 నకనకమాటల నవ్వు పుట్టించి
 కులికించి కులుకుచు గొంత వారించి
 చనలేక చనలేక సాగిపోవుచును
 శ్మశానముఁ దిమ్మ చెలువొందనట్టి
 పుష్పకాంతలలోని ముద్దకృష్ణమ్మ!
 శిశువుకొమ్మలలోని చన్నికృష్ణమ్మ!
 నల్ల కామలు చిమ్ము గొల్లకృష్ణమ్మ!
 గాన మయముచేయు వేణుకృష్ణమ్మ!
 భ్రమరకంఠీరవుఁ బ్రస్తుతించెదను.

శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పదాచార్యులు

శ్రీ. డై. కోటిశ్వర శర్మ శాస్త్రి గారు

శ్రీ. శాస్త్రిం శాశీమోహంసా శేషమ్ పశ్యేత్కళి,
ఆచార్య కృంకరాచార్యః సంకుమే జన్మజన్మని.

వైశాఖ శుద్ధం నామ తిథియన శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పదాచార్యులవతరించుటలు శృంగేరిపీఠము మున్నగు జన్మగణితములవా గంభీరించి జయంతులైనారు. శ్రీమదాచార్యులవారి పితృమునుగూర్చి యాభావతీయందు (1) వి సంప్రదము (2) వి సంధిక, రక్తాక్షి త్యేవ్యమూసము) కొంత వ్రాసియున్నాము. ఇప్పుడు ఆచార్యులవారి ముఖ్యసేధాంతమునుగూర్చియు కాలమును గూర్చియు సంగ్రహముగ వ్రాసి తెలిపినంతమే ఆచార్యులవారికి ప్రసక్తివలన గ్రంథవాచకుల నిట కేర్పరున్నాడను.

శ్రుతిస్మృతులయందు బ్రహ్మక్షత్రియవైశ్యకూ వ్రాదిశ్శ్రమలనారిక నిధించియున్న కర్మలన్నియు నిష్కామార్థతో ఆచార్యులవారు ఆచరించుటయనెడియు, అట్లు లాభించెనుచేరి చిత్తగతములగు మోసనాసనలన్నియు ప్రవాహగవశించి చిత్తస్వేచ్ఛలుకెంత విశ్వసావాసమన ఇహపరలోకసుఖములయందు అభిలాష వలించుననియు, వికల శేషమకాని స్వేచ్ఛ సంపత్తిగనె ముముక్షువు వినియునుపించ సమాచార్యు నాశ్రయించి ప్రవాహగ చిత్తస్వేచ్ఛ రాగ్యుత్పత్తి కలదు సాధనలన తని గ్రహించుననియు సోపానపంచకమునందు ప్రమమగ నిరూపించియున్నారు.

ఆచార్యులవారి గొంపిశ్చక్రగర్వ మగుత్తిమంత్రి చార్యులు చెప్పిన యొక్కోము మనహరించుచున్నాడను. శ్రీ. వేదేబ్రహ్మసమైక్యగణితయే గణోపమా శాస్త్రముగా, తత్త్విశ్చ వివేకసే కురునామత్త్వే సంక

రనే, అసీ కైమిరిశా మూర్తినయ సాగ్ధోపసంపర్కనే, వ్యాసేనైవ సమ స్పశంకరగురు త్తేతీయతాం మాననే.

[తా.—వేదములందు చతుర్ముఖబ్రహ్మతో గుల్బుడు. వేదాంగములమందు గర్భవితో సమానుడు, వేదాంగభోగోపయందు బృహస్పతితో సమానుడు, బై వికలకర్మల మగ్ధముల డలుప్రమయంగు కైమివితో సరియగువాడు, బ్రహ్మసూత్రముల తాత్పర్యము వివరించుచుందు బ్యాసవితో చోల్పించినవాడు ము శ్రీశంకర గురువర్యుడు నాచి త్తమునందుప్రకాశించుచుండుఁగాక.]

శ్రీమచ్ఛంకరాచార్యుల జన్మకాల విచారణ

నిరీహులును, జన్మలనుండి గౌరవమును కీర్తిని అభిలషించుచు కేరీగంపవర్తంతయు విశ్రాంతి యనునది యట్టిచింత యలుంగని మనహాగ్యులందఱు గమనమి కే కేకొలది కేరీమునకు మతిమునకు భావము తాముచేయు వెలసిన సేయ కేరీయే కృత్యకర్మలల నాయులింగి భావించి పట్టి స్వాధ్యాయములనుచేరి ముక్తికములందు ప్రసేధి సంపద మహానియాలగూర్చి విచారించినవోపప్రమమ పుట్టుమో ఎనకి పుత్రుడయి జన్మించెను? ఎన్నల జన్మించెను? ముదుల ఏకాగ్రమును ప్రాప్తించెను? అను విషయమునుగూర్చి మనము విచారించ ముచిత్రతేమిని నిస్సంశయము సమాధానమునుమాత్రము మనము కలెయఁబాలము. 1. జగత్పరమమయన బ్యాస శాస్త్రియును రచించి వన్నెకక్కిన పాణినీయనియుక్కయు, 2. లోకోత్తరమయన భాష్యమును ఆచారీనిసూత్రములను రచించి

మహాభాష్యకర్తయను సూర్యసామునును పఠించిన పతంజలియొక్కయు, ౩. పాణినీయశ్రుతులమీద వాక్యములను నిలపిన కాలేయమునియొక్కయు, ౪. న్యాయవైశేషికమోక్షాస్త్ర కర్తలయొక్కయు, ౫. తరుక్తకారులను సూర్యసామ్యనియొక్కయు కాలమును సూర్విన నిర్ణయ మివమిథ్యమని నేటివను కన్పదము చెప్పవలయుననిచేయగా. అట్లే జగద్గురు శంకరభగవత్పదాచార్యులవారి కాలమునుసూర్వయు స్పష్టమయిన నిర్ణయము నొనర్చుట శ్రేయముకాదు. కనుక ప్రాచ్య, పాశ్చాత్య సంజీవులు విమర్శించి విమర్శించి తేల్చిన సాహిత్యములను కొన్నింటి నిలు ప్రదర్శించుచున్నాము. మనప్రజ్యులు తమతేలిక స్వమునుసంతకము లోకోపకారమునర్చుటకే ప్రయత్నించుకొని స్వభ్యాతినిసూర్వి చేపట్టుకొనుట ప్రవహించియిరి. ఆచార్యులవారి కాలనిర్ణయమునుసూర్వి చర్చించువారు మొత్తమువీధి మూడుకరగతులకు చేరుచున్నారు.

౧. కొందఱు శ్రీ. శ. ప్రారంభమునకు పూర్వము ఒకశతాబ్దముమొదలుకొని ౪,౫, శతాబ్దములవఱకు ఆచార్యులభాష్యము తమకు నోచిన యుపపత్తులతో నిర్ణయించుచున్నారు. ౨. మఱి కొందఱు శ్రీ. ౬ వ శతాబ్ది మొదలుకొని ౮వశతాబ్దము వఱకు ఆచార్యులవారి భాష్య కాలమును నిర్ణయించుచున్నారు. ౩. మఱి కొందఱు శ్రీ.శ. భాష్యమునకు ౧౦ చార్యులను, శ్రీ.శ. తరువాత ౬వ ౮వ శతాబ్దములకు ఆచార్యులనును యింతకొక శతకరాచార్యులను జన్మించినయను, ప్రాణానప్రాయభాష్యములను రచించినది ఒకచార్యులనను, శ్రీశైశ్వరీ, స్వరీతి తాతాభాష్యములను, శ్రీశిష్యాప్రసాదు భాష్యదికమును రచించినది మఱొక శతకరాచార్యులనను, ఉభయము కన్న కావీయలనియు కొందఱు కలంచుచున్నారు.

౧. శ్రీమదైత్యుని చేరినవారి

౧. ద్వారకాపీఠాధిప శ్రీ రితేష్వత్యులయము

యుధిష్ఠిరకము: ౨౬౩౧ బైశాఖ శుద్ధ పంచమ యందు శంకరనిజనవము. ౨౬౩౬ చైత్రశుద్ధపంచమయందు ఉపనయము. ౨౬౩౯ కార్తికశుద్ధవికాదియందు సన్యాసాశ్రయవీక్షింపుము. ౨౬౪౦ శార్దూలశుద్ధ ద్వితీయ

యందు నోవంబమాసలవారీకది తిస్సోవదేశము. అదియు దలంకొని ౨౬౪౬ శైష్ఠ్యలవారీ అమావాస్యనాస్యంతము బడరికార్తమమునందు ౧౬ భాష్యముల నొనర్చుట. ౨౬౪౭ మాగ్గళ శిష్టాద్వితీయయందు మంపివమిక్రుగి తోవ వాదాంధము. ౨౬౪౮ చైత్రశుద్ధపంచమియందు మంపివమిక్రవ రాజుమము ౨౬౪౯ చైత్రశుద్ధ మృగశిరయందు మంపివమిక్రొత్తియరు సోమ్యంతివ వాదాంధము. ౨౬౪౯ చైత్ర బహుళ అష్టమియందు (అమరుక రాజ రేహమువందు) సకాయుక్తవేశము. ౨౬౪౯ కార్తికశుద్ధ త్రయోదశియందు మల స్పృహమునందు ప్రవేశము. ౨౬౪౯ కార్తికబహుళపాడ్యమియందు సోమ్యంతిరాజయము. ౨౬౪౯ కార్తికబహుళపంచమియందు ద్వారకయందు సోమ్యంతిపాపము. ౨౬౪౯ మాఘ శుద్ధ పృథివి సురేశ్వరాచార్యులవారిని ద్వారకాసీమనునందు ఆభిషేక మొనర్చుట. ౨౬౪౯ శార్దూల శుద్ధపంచమియందు శ్రీశైత్యియందు సోమ్యంతిపాపము.

౨౬౫౦ చైత్రశుద్ధ తృతీయనందీ ౨౬౬౨పుష్య బహుళ అమావాస్యనాశు దివ్యజయము. ౨౬౫౪ పుష్య శుద్ధ పూర్ణిమయందు దివ్యజయ సంతోషమున శృంగేరి యందు మాస్తామలకాచార్యులవారి వభిషేక మొనర్చిరి. ౨౬౬౩ మాఘశుద్ధ పాడ్యమిమొదలుకొని ౨౬౬౩ కార్తికశుద్ధ పూర్ణిమవఱకు కార్తీకశతమనందీ కారవాసము నందు నిలసెదరిరి. ౨౬౬౩ కార్తికశుద్ధ పూర్ణిమయందు ప్రహ్లాద దేవత ప్రాశ్నకులై స్వరీహములోనై పాలించుచేరిరి.

౨. కంభకోన కామకోటి వీర వృత్తాంతము ననుసరించి,

శ్రీ. ఈశ్వరస్వ భూమిని విష్ణు వశ్యేచ్ఛా
 సర్వాపీఠాంతికవిదగ్ధ సూప్రసేవ్య,
 సన్యాసికన్య వివాహ్ని కులే శివాశ్వా
 దార్యావతే రది సూప్రదుది: కుమారా.
 “తిస్సోవ్ర కార్తీకవి(౩) శిష్యా(౧) బా(౧) నేత్ర(౨)
 మోనందినే విమమతా పుష్కరభా(౨) ౨౬౪౩
 రాధేందితే రుదని నిర్గత మస్త్రుశ్చ
 పాపహారివా శ్చంద్రావధున శయితేతి.
 [జగద్గురు కర్మమాలికా ప్రోత్రవ్యాఖ్యానమ్.]

కలియుగమునందు ౨౫౩ సం. పరియగు నంపన సంవత్సరం ఈ తారాయంత్రాభివృద్ధి పంపమి ప్రస్తావనా నక్షత్రము కనుగొన్నమునందు (అనగా క్రీ. పూ. ౫౩౩ సంవత్సరము, శ్రీమద్భాగవతాచార్యులవారు జన్మించిరి.

౩. శృంగేరి శంకరభగవతపనుసరించిన వృత్తాంతమునందు విశ్రవాళము. ౧౪ వ సం. పరియగు ఈశ్వర నామ సంవత్సరైతాఖి కుంభపంచమియందు శంకర భగవత్పదాచార్యులవారు అవతరించినట్లులు నిర్ణయింపబడినది.

౪. పాహార్యుల భావయందుగల ఆర్యావీణకోశము అనుగ్రంథమునందు తిద్దియొక క్ష నవవిదయవి నుడిన గ్రంథమునందే ప్రమాణ్యములు ముద్రపరించి శ్రీశంకరుని అవతరితకాలముల నిర్ణయించుచున్నాడు.
 శ్లో. ఋషి(౪) ర్యా ప్రకథామి (౫) వ్యవ్యక్తి(౧) [వామరేశవత్ ౨ (౨౧౫౭)]

ఏకశ్వేన భవే దంత ప్రామాత్య ప్రధి వత్సరః.

* * * *

ప్రమాతా సర్వలోకస్య తారకాయ జగద్గురువే

.....మామే కృష్ణ కుంభావతే;

చతుర్దశ్యాం నిరీధమ ప్రవృవంతౌ తథా ఘటే.

.....

ఎంకో విను గొప్పమి క్షేత్రే మేలనే కావడ త్రియ;

జ్ఞాత్యుః పాంచ.పుత్రస్య జాతో వా మేనవై తదా.

దుర్ముఖే మార్గభీద చ కుర్వతే త్రయోదశి,

సోమప్రసాదే పాంచామ్యై కైలాసం శంకరాగతః.

[తత్త్వము:—యతిశ్లోక ౨౫౩— గృహ ధీశం. మౌనమునందు మృత సోమనామరాత్రి శంకరాచార్యుల జనము. యతిశ్లోకం ౨౫౩౦ సం. దుర్ముఖశం, మార్గభీదత్రయోదశి సోమప్రసాదమున శంకరుడు కైలాసమునకు చేరెను.]

౫. సదానందస్వామిశ్లోక శంకరవిలుపమునందు, ఇట్లున్నది:—

శ్లో. శిష్య ద్వావింశతిశే సప్తశే ద్విసహస్రశే, అర్ధే సర్వతలే వాత స్పృహేరై పంచమా దిశే.

సుముహూర్ణే మేధే లక్ష్మ బ్యాన్మృతే గ్రహపంచకే, పా సతే సమవే చాలం శంకరాశ్చంద జన్మగుణే.

౨. ద్వితీయశత్యముచందిన వారి సిద్ధాంతములు

శ్లో. మప్తాచాగవి నాకాయ ప్రాచుర్యాతో మహితతే, స ఏవ శంకర చార్మక పాన్మృత్యునాయకః శిష్యా శేషిష్టాన్మృత్యై కల్యాణాభిషే శంకరగోపయః, అప్త్యై నమోవౌక ద్వివతే సర్వకాత్మత్వోః పాప కేకృతవాన్మృత్యుం త్వత్రిం శేమనిభ్య గాత్, కల్మషే చక్రప్రసేత్రాం పాన్మృత్యై (౩౯౨౧) గుహ ప్రవేశః ప్రకాశే పుష్టి మామూంకు శంకర శ్విరతా మగాత్.

అధిప్రాయము:— కలివర్షములు ౩౮౩౯ విధన సంవత్సరమున (క్రీ. శ. ౭౫౫) శంకరుని జననము. కలి వర్షములు ౩౯౨౧ వందు (క్రీ.శ. ౮౨౧) కైలాసగమనము. ఇతేకాలమున మరణిన్ని గ్రంథములందు గల

శ్లో. ప్రామాతరివ్యళరదా మతిమూరవత్తా మేకాదాధికశేన చతుస్సహస్రాష్టమ్; సంవత్సరే నిధవనాద్వి కుభే మహూర్త రాశేఽనితే శుకరో ర్గృహిణీ దశమ్నమ్.

అనుశ్లోకమునాడ బలపఱుచుచున్నది. కాని బ్రహ్మశిష్య శిషియందు జననమునాత్రి మిశ్లోకమున సధికముగ తెలుపబడినది. కాని కాశీవాసతెలొంకు మున్నకు వివాహ రీకాలమున అంగీకరించిన గ్రంథాంతర్గతప్రమా ములనేని ఇంకను ప్రాప్త్యమునందే శ్రీశంకరుని జన్మించినయంతకలయునని నిర్ణయించుచున్నాడు.

౧. ఆచార్యులవారు మూత్రభావ్యమున ౨౧౧౦వ మూత్రమునుకొని భావ్యమునందు వాచాపత్రవగ మును గూర్చియుపుత్ర వ్యక్తి యును ప్రభువునుగూర్చియు ప్రశంసించియుండును. చేతను, పాంచపుత్రవగము క్రీ.శ. ౫౪౬ సం. ప్రమాపాతేనమునబడి నశించియుండును. చేతను, ప్రాచ్య వాన్మ క్రీ.శ. ౬౪౩తార్దమున రాజ్యమును చేయించుట చేతను శ్రీమద్భాగవతాచార్యులవారు మామ క్రీ. శ. ౬౪౩ తేత్యమునందే జన్మించి యుండవలయునుగాని జనుక జన్మప్రకారము క్రీ. శ. ౭౪౩ సం. జన్మించినట్లు ప్రమామకారు అని తెలొండుగాని యశీప్రాయము.

౧. తత్త్వగోష్ఠిసాంఖ్యకాండలన శ్రీకృష్ణాచార్యులవారు భాష్యమునొనర్చిరి. ఆభాష్యమును వీరభామయందు శ్రీ. త. ౫౭౦ సంస్కృతమునందు వీరభామనందు భాషాంతరీకరించిరి. గౌడపాదాచార్యులవారు శ్రీమద్భక్తగోపాచార్యులవారికి నుపపుట నొందినగోపాచార్యులవారికి నుపపుట గౌడపాదాచార్యులవారు రచించిన గ్రంథము లోకమునందు న్యాసింది విప్లవిత్తీకరణ తరములకు తెలిసి దాని భాషాంతరీకరణము సలపుటకు కొంతకాలము కావలయునుగదా! ఎంతప్రయత్నించినను శ్రీ.త. ౫౭౦ కంటె ఇతరులకు ఆచార్యులవారి అన్యకాలము నిర్ణయించుటకు కష్టము కాకాలము.

ఆచార్యులవారు ప్రథానత్రయ భాష్యమునందు ప్రమాణముగా నుదహరించిన గ్రంథములు:

శ్రుతి గ్రంథములు

౧. ఋగ్వేదపంహిత, ఋగ్వేదబ్రాహ్మణములు: విశలేయ బ్రాహ్మణము, కాపిలీశ బ్రాహ్మణము: ఋగ్వేద ఆర్యాకము, విశలేయార్యాకము.

౨. కృష్ణయజుర్వేదపంహిత. తద్బ్రాహ్మణము, తద్దాహ్యుక్తము.

౩. కుక్షయజుర్వేద పంహిత, తద్బ్రాహ్మణము: కేశవభ బ్రాహ్మణము, కావ్య, మాధ్యందిన కాఖలు రెండును.

౪. సామవేదపంహిత, తద్బ్రాహ్మణములు: పుంగీబ్రాహ్మణము, ఆపైయబ్రాహ్మణము, వింశేబ్రాహ్మణము, తాండ్యబ్రాహ్మణము.

౫. అధర్వచేదపంహిత, తద్బ్రాహ్మణము: గోపభ బ్రాహ్మణము.

౬. మైత్రాయణీపంహిత.

౭. కాతకపంహిత.

ఈశ, కేన, కళ, ప్రశ్న, మండి, మాండుశ్య, నైమిషీయ, విశలేయ, నాంకోగ్య, బృహదార్యకము లను దశోపనిషత్తులనుండియు శ్వేతాశ్వతర, కైవల్య బ్రహ్మిందు, బాతాగి, అగ్నినహస్య, నారాయణోపనిషత్తులనుండియు, ప్రమాణవచనముల నుదహరించిరి.

మూర్త్యుగ్రంథములు

అగ్నిహయన, కాత్యాయన, ఉపనిషత్తులు, కైమిరి మూర్తి, పాణినియూత్ర, మోగమూత్ర, సాంఖ్యమూత్ర, వైశేషికమూత్ర, వ్యాయమూత్రములనుండియు,

స్మృతి గ్రంథములు

మనుస్మృతి, మహాభారతము, శ్రీమద్రామాయణము, మహాభారతీయ పురాణము, విష్ణుపురాణము, గౌడపాద కారికలు మున్నగు దాదాపు ౫౪ గ్రంథముల నుండియు ప్రమాణవచనముల నుదహరించిరి.

విష్ణుసహస్రనామభాష్య, శ్వేతాశ్వతర భాష్య, త్రిశతిభాష్యగ్రంథములయందు అనేక పురాణముల యొక్కయు, సర్వభాష్యములయొక్కయు వచనము లనేకము లుదహరించిరి. కాని అవకాశము లేకపాపుటచేత ఇటు వాని వివరము వంతయు తెలుపలేదు.

శ్రీశైవక రాచార్యకృత గ్రంథములు

భాష్యగ్రంథములు

౧. బ్రహ్మసూత్రభాష్యము. (దీక్షి కారీరక మీమాంసా భాష్యమని ప్రసిద్ధినామము)

౨. దశోపనిషత్ భాష్యము, (ఈశ, కేన, కళ, ప్రశ్న, మండి, మాండుశ్య, కైత్తియ, విశలేయ, నాంకోగ్య, బృహదార్యకములను ౧౦ ఉపనిషత్తులకు 'దశోపనిషత్తులు,' అని ప్రసిద్ధినామము.)

౩. భగవద్గీతాభాష్యము, (ఈ మాండుగ్రంథములను ప్రథానత్రయమని వైదికసంప్రదాయవేత్తలు పలుకుదురు.

౪. శ్వేతాశ్వతరదశోపనిషద్భాష్యము.

౫. పుంగీపాతాక్షిన్యూపనిషద్భాష్యము.

౬. త్రిశతిభాష్యము.

౭. సనత్కుజాతీయ భాష్యము.

౮. విష్ణుసహస్రనామభాష్యము.

మూల గ్రంథములు ౨౫

సర్వవేదాంత సిద్ధాంతసంగ్రహము, ఉపదేశ సాహస్రి, విశేషమాడూమణి, మహాబాక్య పుత్తివర్మ

[illegible]

వేదాంతబోధక లఘుసూతులు ౨౫

సరామనసికప్రాణ, ఆత్మ మట్టును, విజ్ఞాన
 బాధ, మనోబంధము, సాక్షిబంధము, కాలబంధ
 ము, కాలిబంధము, మైరాగ్యబంధము, నర్మబంధము
 ఆత్మబంధము, నిర్వాచకము, నిర్వాచకము, సప్త
 స్తోత్రీతి, పృథుమంజరి, బాహ్యము, ద్వాపరమంజరి,
 హరివామమాల, ఆత్మబాహ్యము, మట్టు, కలకా
 ము, ఆత్మబంధము, లఘువాక్యము, విజ్ఞానము
 బాలబాధ, సమత్వము, అనంతము, నీలకంఠము
 సంవాదము, కల్పావృత్తి, సమము.

సోత ములు మున్నగునవి రగ

మహామూలాక్షుని, శివమూలపత్రాని, విష్ణుమూలప
 త్రాని, భీమానిమూలపత్రాని, భగవంతునిపత్రాని, శివబ్ర
 హ్మైశ్వర్యోన్మేషము, బ్రహ్మసామాన్యోన్మేషము, కాశికా
 ణోన్మేషము, శివభుజంగప్రసూత్యోన్మేషములు శివగమములు
 విష్ణుభుజంగ ప్రసూత్యోన్మేషము, శివమంధారానోన్మేషము
 శివభుజంగప్రసూత్యోన్మేషము, శివానందాశివమూలపత్రోన్మే
 షము, కాశికాశివము, వందనాశివ్యోన్మేషము, లక్ష్మీ
 పుండితానోన్మేషము, రమభుజంగ ప్రసూత్యోన్మేషము, నా
 రాయణనోన్మేషము, వందనమాతృకా పుష్పమూలాక్షపత్రము,
 త్రిపురసుంధరీనోన్మేషము, సబ్రహ్మణ్య భుజంగనోన్మేషము,
 అష్టపూర్ణానోన్మేషము, భీమానిభుజంగనోన్మేషము, విష్ణు

[illegible]

అక్షరములు వగైరా

అంబాష్టకము, పాండురంగాష్టకము, శివనామావ
ల్లష్టకము, కాలభైరవాష్టకము, అమృతాష్టకము
శివమయి, శ్లోకాష్టకము, జగన్నాథాష్టకము,
యమునాష్టకము శివమయి, గంగాష్టకము,
శివమయి, గంగాష్టకము, మణిశ్ఛికాష్టకము,
నామినాష్టకము, శైరవాష్టకము, కామాక్ష్యష్ట
కము, శివమయి శ్లోకాష్టకము, పాంబాష్ట
కము, శివాష్టకము, మినాక్షీపంచరత్నము, మినాక్షీ
శ్లోకము, భ్రమరంబాష్టకము, లలితపంచము, కా
నాథుజంగ ప్రవాతాష్టకము, లక్ష్మీకృపిణీపంచరత్న
ము, విద్వాంసపంచరత్నము, త్రిపంచరత్నము, త్రి
ము, విద్వాంసపంచరత్నము, ఇంకను మహాకావ్యము
సంపదమును.

అచార్యులవారి కేర లోకమునందు వ్యాపించి
యన్న ప్రోత్రములు, అష్టకములు మున్నగు లన్నియును
మలన్నయు ప్రభావమును భాష్యకమును అన్వేషించి
రాచార్యులగులే వించిదని న్యవముగఁ జెప్పఁటను నల
నుపపేషియినను ఈప్రోత్రము అన్వేషించి రాచార్యుల
మనియు, ఇంకొకరియు నెప్పుడునును అశక్యమని
మన మంగీరించి తీరవలయును.

శ్రీమచ్ఛంకర భగవత్పాదాచార్యులు

శంకరస్తవకళానిధిః

నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారిచే విరచితము

శ్రోతృభగవత్పదా, చార్యజ్ఞాం లోకవిమలచార్యజ్ఞాం	1
అత్తైవైవశిష్యాభవక, సురువర్ణజ్ఞాం నవామి పద్మ యుగళం.	
నగనవాచాస్వాద్యం, కేరళకేరళకాలగ్రామీ	2
ప్రహర్షశీర్షరాంశే, ప్రాప్తమితి వివరించుచును నీవే.	
అర్చనారాయః శివగుణ, మధుర ప్రసాదానీవిదనం శీ	3
సంజారం వందే హం, వైభాభీ మాసి శుక్లసంసమ్యాం.	
ప్రాసేవనీకాబ్రాతే, గోవిందసమాఖ్యపద్మగో, కృపానూ	4
ప్రాప్తాఖిలకాస్త్రార్థం, కలయే నీస్మితబోధమహిమానం.	
గీతానాం చ దశానా, మునిపనిషదాం బ్రహ్మసూత్రనికరాణాం	5
భాష్యకృతం నీశేష్యా, సురేశ్వరప్రముఖశిష్యబృందయతేం.	
బీజతీవనామ తద్వివ, పంచాక్షరం బృహదయనిహితపంచాక్షరం	6
వాక్యాయతీకమతాంబుజ, రిభంజనావతం భజామి నునుచ్యం.	
ప్రతిభాకనభాష్టాదశ, నాతఖండినకుశేలదీయనిం వందే	7
పాంఖ్యాదికతంత్రప్రా, దేయపలలదండీధినిం నామి.	
దుర్వంగవ్యవర్తిని, పరాధర్మపానిస్సపత్నభవతాభ్యం	8
విజయభాంతీశ్చాపన, పశుపాదోయుక్తిశ్చ భవం వందే.	
మండినమిశ్రమాహ్వయ, మనకర్మప్రహృవాదనం వాదే	9
కత్వ తం సన్న్యసం, కృతవంతం తుంగీగీష్వతిం నామి.	
స్వీకృతాచార్యప్రాజ్ఞా, నర్మకా మన్యకున మఖిలదేశేషు	10
మనతాశ్చమోషయన్తి, పం వందే లోకహితకృతం నిత్యం.	
స్వయంతం భువి విష్ణుశ్చ, ద్వాత్రింశద్వత్సరే బహుశ్యం ను	11
అవతాగవనినమాస్తే, నామృత్యో మానాస్త్రయం వహా మీదీ.	
నవానీ చుగనరణవిశే, భజతే నవా దేవీశంప్రపదయంకం	12
విబతాస్తైత్యతాశ్చకథాం, భవతి పరావందం గుహ్యగ్నాః.	
లో నాశేలమితి భూమా, వచనీత్వాహుకామృతం హేమం	13
అత్తైవైవ మేవ తిష్యుత, మితి భువతి వానిం సుఖానశ్చరకా.	
యతియాగ్ వ్యాయ నమా, వతినిర్విరేమనగుర్మతాయ నమా	14
శింగరవిలుధాయ నమా, శంకరగుర్మపదయం గాయ నమా.	
నమో శీత్రయంతి శంకర, భగవత్పాదా నవల్పనూ భక్త్యా	15
అత్తైవైవస్మీ క్రమణో, ద్రువం భవం త్యుత్తరంతి భవజుభిం.	
యే నమ మిమం పశంతి హి, శంకరసుగుహభ భిత్ నీత్యం	16
నే నీలభేదకా కృపనూ, తస్య నమో రుత్రమాం పదవీం.	
శంకర ప్రవకణానిధి నమ, శ్చైత్ర శేఖరకృపానహనీయ.	
రామకృష్ణాదితో విలుధానా, మతినోతు నితరాం పరితోషం.	

సాధిప్రాయవిశేషములు

క్రీశేషులైన విలియము పైకు మహా
శయ్య న క చేర్చి పుక్తముచేసి పంపెను.
దానిపేరు "సీపువారికి తియ్యవచ్చు" అని పాప
పుము" (Put yourself in his place).
ఇరుల కీల స్వభావమును క్రింద వ్రాసి వారికి
క్రీశేషము క్రింద వ్రాసియును నెలకు పంపి
గలడు. ఇరుల స్వభావమును గనుగొనుట
చుచ్చురము. వీరి స్వభావ సాక్ష్యాముఖ
కనుగూర్చుముగను ఇరుల నుగించుమును అను
నిష్ఠమునుచు లోకమునందు విరివొనరినది.
ఇరులకి తియ్యందు తానన్న పుడ వారికి ను
సాకరభాగమును గ్రహించుట సాధ్యము
గును. క్రీశేషులైన సర్వ జ్ఞ త్యాగరావు
కెట్టిగారి జీవిత మీశ్వరార్థమును విశేషము
చేయుచున్నది స్వలాభములమును చేస
73 ఏండ్లు జీవయాత్రను గడిచి ప్రజాగౌరవ
మునకు బాంతులైన త్యాగరావు కెట్టిగారి
శిష్యులు. త్యాగరావు కెట్టిగారి స్వాతి
త్రిము, సేవాముఖ భక్తిము, స్వీకరణభి
మానము, కాన్యగీత, శాస్త్రములుగ గనుపడి
నను బ్రావ్వాది తోద్యమనాడు కన్యము
దురభిప్రాయములకు నారణ్యములు పోతావ
కరముగనున్నది. త్యాగరావు కెట్టిగారి సా

శ్రీకృష్ణరాయశాస్త్రిగారు స్వల్ప శీతయందు
కృష్ణా మును సుదోష్ణముగా నశ్శలించి
పోయిరి. అట్లే విద్యార్థి శరదయందును . కుల
వృత్తిని, దేశభాషాచామమును, విద్యించుకను
నానామీచి రాయకర్తృమనకు బాధితము గలిగి
చేరి. ప్రభుత్వోద్యోగము కలిమిగానువి
ద్యును చేయును. దేవదేవులకుబూర్వము
స్వల్ప శీతయందు పుట్టెను. త్యాగరాయశాస్త్రి
గారు ప్రభుత్వోద్యోగ స్వస్థివాశులగుగాక
మీట వారి విశాలహృదయమునకు నిదర్శన
ముగ నున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగములందు
పల దేశభక్తులకు గలిగిన నిరసనభావము
పట్టకారి కేవలమును బూర్వము కలుగుట
వారి యుదాహరణవృత్తిని విశదముచేయు
చున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగమును విరిచి
యును వినియోగోద్యోగమునందు కీవి
తొనియును నేనాశీను నమోగి యుద్యోగ
స్వామోపానునను మురిగిన విద్యార్థులకు
నేనావిధానమును విశదముచేసిన త్యాగ

రాజ్యాంగరంగము

నీలమేఘవృత్తమైన రాజ్యాంగరంగము నందు విద్యుత్తులు మెరయుచున్నవి. విద్యుత్తులు తలను గర్జనము సహజముగ ననుగమించుచున్నది. బర్కెను హెడు ప్రభువునకును దేశబంధు దాసునకును రాయబారములు నడుచుచున్నట్లులు ప్రతీకులు వెడలుచున్నవి. కార్మికపక్షపత్రిక డెయిలీ హెరల్డు సారాంశమును ప్రకటించినది. దేశబంధు ఘరీదు పురమునందు జేసిన యధ్యక్షోపన్యాసము హెరల్డు ప్రకటించిన సూచనల కనుకూలముగనున్నది. నిరంకుశప్రభుత్వము పశ్చాత్తాపమును జూపినయెడలను స్వరాజ్యపక్షము సహకారనీతి నవలంబించుట కభ్యంతరముండదని దాసుగారు తెలిపిరి. సహకార మార్గావలంబనమునకు 1. నిర్బంధితులవిమోచనము; 2. బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్గత స్వ్వరిపాలనము; 3. మంత్రుల బాధ్యతను వృద్ధిచేయుట; 4. మంత్రులను, కార్యనిర్వాహకసభ్యులను నాయకనిర్వచితులను నియమించుట. 5. వెంటనే స్వరాజ్యనిర్మాణ సాధనములను ప్రభుత్వమును వినిధబాతులును కలిసి నిర్ణయించుట మొదలగు సాధనములను నిర్ణయించెను. దౌర్జన్యమును సంపూర్ణముగ నిరసించుచు శాంతిసాధనమున కీర్తించెను. సంధి సాధ్యముగానపుడు శాసనోల్లంఘనమే శరణ్యమని దాసుగారు తెలియబల్కిరి.

ఆంగ్లో ఇండియాను పత్రికలు దాసుగారి సంభాషణమును ప్రస్తుతించుచు దేశక్షేమమునకు సహకారనీతి నవలంబించుటకు దేశబంధు

దాసుగారిని హెచ్చరించుచున్నవి. నిరంకుశ విధానమును నిర్మూలముచేయుటకు కంకణమును గట్టిన దాసుగారు సహకారవిధానమును తెలుపుచున్నారు. దాసుగారి యుపన్యాసము సత్వరస్వరాజ్యమును వెనుకకు నెట్టినట్లు లూహింపదగియున్నది. బిజెంటమ్మగారి పత్రిక న్యూఇండియా దాసుగారు స్వరాజ్యమును వెనుకకు నెట్టరనియును సహకారనీతి నవలంబించుట ధర్మమనియును హితోపదేశము చేయుచున్నది. స్వరాజ్యపక్షమవలంబింపదలచిన ప్రతిష్ఠంభనవిధాన మనుష్ఠానయోగ్యముగాదనియును స్వరాజ్యపక్ష నాయకులు మంత్రిపదవులను స్వీకరించుట సంభవమనియును ఘరిష్ఠితులు విశదముచేయుచున్నవి.

లిట్టను ప్రభువవలంబించిన దానభేదదండోపాయములు కొంతవరకు విజయమును బడసినను ప్రభుత్వము నడువవలసినమార్గ మంధకారబంధురముగ నున్నది. న్యాయబద్ధ ప్రభుత్వమున కలవాటుపడిన బర్కెను హెడు ప్రభువునకు నిరంకుశవిధానము భయసంక్రమములను గలుగజేసియుండును. బర్కెను హెడు సంప్రతింపుల కిదియే కారణమై యుండును. దాసు బర్కెను హెడుగారలసంప్రతింపులు గోప్యముగ నున్నను వారలకు సంప్రతింపులు జరుగుచున్న విధమును పత్రికలు తెలుపుచున్నవి. సంప్రతింపులఫలము ముందంజవేయుటయు వెనుకంజవేయుటయు దుహాప్యాముగ నున్నది. మెట్టను ప్రభువు చచ్చిన ద్వంద్వప్రభుత్వమునె కొనియాడుచున్నాడు. ఓడ్యయరువర్గము కాశిన్యవిధాన

మును నుపదేశించుచున్నవి. పౌరసేవో
ద్యోగములకు యువకుల నాకర్షించుటకు విశ్వ
ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. మడ్డిమను
కమిటి రిపోర్టుగతి యేమైనదియును తెలియ
కున్నది. నిరంకుశధ్వజారోహకులు శ్వేత
భవనమునందు సమావిష్టులై భారత
రాజ్యాంగగతిని యభేచ్ఛను నిర్ణయించు
చున్నను సన్నిహితసంబంధముగల భార
తీయులకుమాత్రము జోక్యమును గలుగజేసి
కొనుట కవకాశములు గనుపడవు.

రాజ్యాంగసమయజ్ఞుల దృష్టి దేశబంధు
దాసుగారిమీదను లగ్నమగుచున్నది. స్వీయ
మిత్రానుచరులు నిర్బంధితులై స్వపక్షావలం
బసలుభిన్నాభిప్రాయులైనారోగ్యమునుగలిగి
విషమస్థితియందున్న దేశబంధుదాసుగా రేమి
చేయ నున్నదియును కాలము తెలుపగలదు.
నామమాత్రావశిష్టమైన అసహాయోద్య
మమునకు ఫరీదుపుర సంప్రతింపులును,
దాసు బర్కెనుపొడు సంప్రతింపులును,
రీడింగు బర్కెనుపొడు మంత్రాంగములును,
నిరేరుల మందలింపులును, ప్రజల నిరుత్సాహ
మును మంగళహారతి నిచ్చుటయందు విచిత్ర
ము గనుపడదు.

* * * *

గాంధీదాసుల యూడెంబడికలు

గతసంవత్సరమునందు ఉభయులకును
జరిగినయూడెంబడిక కనురూపముగను గాంధీ
మహాత్ముడు ప్రవర్తించుచు నుభయపక్షముల
కును ధర్మారాధన విధానమును ప్రత్యక్షము
చేయుచున్నాడు. మిర్జాపూరము పార్కునందు

గాంధీమహాత్ముడు రాజ్యాంగశాఖను దేశ
బంధు స్వాధీనము చేసినటులును వారిప్రయ
త్నములకు సంపూర్ణమైన సహాయమును
జయదలచినటులును తెలియజేసెను. అవసర
మైనపుడు వారిప్రయత్నములకు దోడ్పడు
టకును సంగీకారమును సూచించెను. గాంధీ
మహాత్ముని సంచారము స్వరాజ్యపక్ష
ప్రచారమున కనుకూలముగాని ప్రతికూలము
గాదని విశదముచేసెను. రాజ్యతంత్రనిపుణు
లయిన యధికారులతో సంధి ప్రయత్నము
లను జేయుటకు దనకు సామర్థ్యములేదని
మహాత్ముడు తెలియజేసెను. ఆ సామర్థ్యము
భరతవర్షమునకు గలుగుటకు నిర్మాణ విధా
నావసరమును విశదముచేసెను. రూసారోడు
మందిరవిషయమునను దేశబంధుదాసుగా
విషయమునను మహాత్ముడు చెలిపిన విషా
దము సామాన్యప్రచారకులపట్ల సనేక
రెట్లుగను నన్వయించుచున్నది. త్యాగనిర్ణ
యమును దశాస్థితలభేదము ననుసరించకను
నిర్ణయించదగియున్నది. ప్రచారకులెందరొప
డుచున్నపాట్లను, పనిలేక పరితపించుటయును
వర్తమాన విషాదస్థితికి గారణమని యనుభ
వజ్ఞులకు తెలిసియున్నది. దాసుగారి సంస్మ
రణమునందె మహాత్ముని లక్ష్యమునందీ
త్యాగపురుషులందరును గలరని మహాత్ముని
భావములు విశదముచేయుచున్నవి. ప్రజ
లును ప్రచారకులును నిరుత్సాహభరితులయి
కర్తవ్యము దోచకను పరితపించుచున్నవిధ
మును నిత్యవ్యవహారానుభవము విశదము
చేయుచున్నది.

ఫరీదుపురము సంప్రతింపులకును వంగ దేశ పర్యటనమునకును ఫల మేమైనను దేశబంధు దాసుగారి వ్యవహారాచరణమునకు మహాత్ము డభయహస్త మొసంగునని వారి ప్రసంగాచరణములు విశదముచేయుచున్నవి. వివాదములకు మూలమైన యఖిలభారత జాతీయోపసంఘమును సమావేశము చేయక పోవుటయే మహాత్ముని సహనశీలమును కార్యదీక్షను విశదముచేయుచున్నది. మహాత్ముడు తన విశ్వాసము నిర్మాణవిధానము నందు లగ్నమైనను దేశబంధు దాసుగారి కధికారవర్గముతో రాయభారమును నడుపుటకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొసంగుటయును సహజము. సకలవిధములను రాజ్యాంగ ద్రోగమునందు నూతనరంగ మాసన్నముగ నున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నవి. మహాత్ముని పర్యటనము ఫరీదుపురము సంప్రతింపులు దాసు బర్కెను హెడు రాయ బారములు రాజ్యాంగరంగమునందు నూతనాభినయమును గలుగజేయుట సంభవము.

* * * *

నిర్మాణవిధానము

గాంధీమహాత్ము డేప్రాంతమునకు బోయి ఖద్దరుసం దేశమునే పూరించుచున్నాడు. రాజ్యసిద్ధికి అస్పృశ్యతానివారణము, వివిధములకు సంయోగము, ఖద్దరున కండలుగ నున్నవి. త్రివిధములైన సాధనములును ననుభవ సిద్ధము గానంతవరకును స్వరాజ్యము దుర్లభమని నిత్యవ్యవహారములు విశదము

చేయుచున్నవి. మహాత్ముడు దాసుగారితో జేసిన నియమానుసారముగను రాజ్యాంగాం దోళనభాగమును స్వరాజ్యపక్షాధీనముచేసి వారివ్యవహారక్రమమున కేవిధమైన యాటంకములును గలుగకుండునటలు ప్రవర్తించుచున్నాడు. మహాత్మునకు దాసు నెవ్రాగారల పట్లగల భక్తివిశ్వాసములు స్వరాజ్యపక్షము పట్లగల భక్తివిశ్వాసములను విశదముచేయుచున్నది. దేశమోక్షమునకును స్వరాజ్యప్రాప్తికిని నిర్మాణవిధానమే శరణ్యమని దేశబంధు దాసుగారును వారియనుచరులును సంగీకరించినను వారిలక్ష్యము శాసనసభలమీదను స్థానికసంస్థలమీదను లగ్నమై నిర్మాణవిధానము దుస్తరమగుచున్నది. కాలమంతయును స్థానికసంస్థలందును ఖండనమండనములందును వినియోగపడునపుడు నిర్మాణవిధానమునందు మహాత్ముడు కోరునటు లుత్సాహముతో నిమగ్నమగుట య సంభవము. కాంగ్రెసుప్రచారకులు క్రమముగను వెనుకబడుచు స్వరాజ్యపక్షావరణమునందు జేరుచున్న విధమును దేశపరిస్థితులు విశదముచేయుచున్నది.

గాంధీమహాత్ముడు త్యాగధైర్యములును

నాత్మవిశ్వాసమును గల కార్యపరతంత్రులు చేయగలది విశేషమున్నను లేకుండుటకు విచారమును దెలుపుచున్నాడు. మానవులకు నిష్కామకర్మను జేయుట యుత్తమమైనను ప్రయోజనములేకను కర్మనుజేయుట దుర్లభముగనున్నది. నాయకులు ప్రచార

కులు స్వరాజ్యపతౌవరణమునందు జేరుటకుగల
కారణము ప్రయోజనాపేక్షయని విశదమగు
చున్నది. ఉద్రేకపూరితులైన యువజనుల
యందు సన్న్యాసశీలమును గనుగొనుట దుష్ట
రము. నిర్మాణవిధానము ప్రబలుటకును సఫల
మగుటకును ప్రచారకులకు ప్రయోజనమును
సయితము గలుగజేయుట యవసరమని దేశ
పరిసితులు విశదముచేయుచున్నవి.

ఈయవసరమును గ్రహించి దేశబంధు
దాసు పహించిన స్వరాజ్యపతౌ నాయకత్వము
నకు గాంధీమహాత్ము డభయహస్తము నొసం
గుచున్నను నుద్యమప్రాబల్యమునకు ప్రయో
జన వ్యాపన మవసరంబగుచున్నది. ఇతిర
ప్రయోజనములందు లక్ష్యమును నిలుపజాలని
వారలలక్ష్యముధిక్కారతిరస్కారములందును,
నిందాక్షేపణలందును, రంధ్రాన్వేషణములం

దును, నిమగ్నమగుచు విషాదమయమైన దేశ
మునందు సంతోభమునకు గారణంబగు
చున్నది. దృష్టిని నితరులలోపములను, న్యవ
హారములను పరిశీలించుటకు వినియోగించుట
దేశాభివృద్ధికి ప్రయోజనకరముగాదు. గాంధీ
మహాత్మునియూ స్తివిషయమై ప్రశ్నించుటగాని,
యితరుల యుద్దేశములను శంకించుటగాని,
తప్పుల నెన్నుటగాని, సంతోభమునకు సాధ
నంబగుచున్నదిగాని బలశాంతులకు సాధనం
బగుటలేదు. ప్రజలసందర్భములను గ్రహించి
వారిదృష్టిని స్వధర్మారాధనమునకు వినియో
గించుట శ్రేయస్కరము. దేశావృతంబైన
సంతోభమును బాపుటకు దేశబంధుదాసు
గాంధీమహాత్ముడుచేయుచున్న విశ్వప్రయత్న
మును ప్రజలు పాలించి స్వీయసంస్కార
మున కనురూపముగను స్వధర్మారాధనమును
జేసి కృతకృత్యులగుదురు గాక!

